

Nazwa instytucji

**Śląski Uniwersytet Medyczny w
Katowicach**

Tytuł jednostki/Tytuł publikacji

**Profesor Zbigniew Stanisław Herman : współtwórca
farmakologii klinicznej w Polsce.**

Sygnatura/numer zespołu: **227646**

ISSN: **1231-4412**

Liczba stron oryginału

256

Liczba plików skanów

256

Liczba plików publikacji

259

Miejsce wydania oryginału

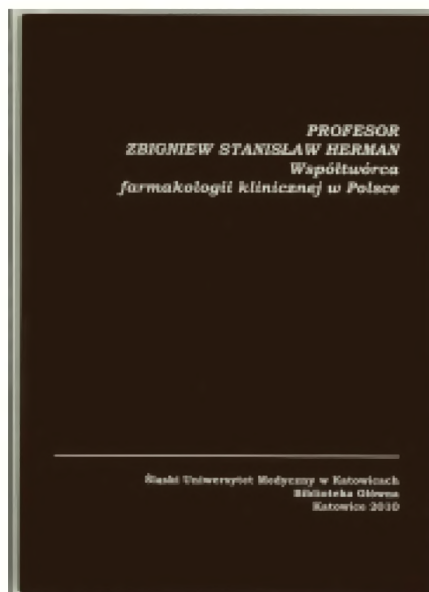
Katowice

Data wydania oryginału

2010

Projekt/Sponsor digitalizacji

**Digitalizacja zbiorów Biblioteki SUM z funduszy
Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w
ramach środków finansowych na działalność
upowszechniającą naukę.**

Udostępnianie publikacji cyfrowej/prawa własności

Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

Lokalizacja/pochodzenie oryginału

Zbiory Biblioteki Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach

Przekazano do repozytorium cyfrowego: **31.12.2014**

**Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego**

PROFESOR
ZBIGNIEW STANISŁAW HERMAN
Współtwórca
farmakologii klinicznej w Polsce

Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach
Biblioteka Główna
Katowice 2010

Profesor
Zbigniew Stanisław Herman
Współtwórca
farmakologii klinicznej w Polsce

**Prace Centrum Dokumentacji Dziejów Medycyny i Farmacji
Górnego Śląska**

Arbeiten des Dokumentationszentrums zur Geschichte
der Medizin und Pharmazie Oberschlesiens

Papers of Center of the Historical Record of Upper Silesian
Medicine and Pharmacy

Publikace Centra dokumentace dějin lékařství a farmacie
Horního Slezska

Nr 17

fragmenta

Colligite

ne pereant

Redaktor naukowy serii

Wissenschaftlicher Redakteur Scientific Editor Vědecký redaktor

Prof. dr hab. Władysław Pierzchała

PROFESOR
ZBIGNIEW STANISŁAW HERMAN
Współtwórca
farmakologii klinicznej w Polsce

pod redakcją
Teresy Białek i Władysława Pierzchały

Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach
Biblioteka Główna
Katowice 2010

© Copyright by Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach,
Biblioteka Główna, Katowice 2010

Kopiowanie, wykorzystywanie całości lub fragmentów materiałów do innych publikacji wymaga zgody posiadacza praw autorskich oraz wymienienia twórcy i źródła opracowania.

Recenzent

prof. dr hab. dr h.c. Andrzej Nowak

Opracowanie

Teresa Białek, Paweł Bojko, Anna Just

Skład i łamanie

Joanna Polczyk

Materiał ilustracyjny

z prywatnych zbiorów

prof. prof. Anny Dyaczyńskiej-Herman, Ryszarda Brusa, Stefana Pojdy,
Andrzeja Małeckiego, dr hab. Ewy Obuchowicz
oraz z archiwum Centrum Dokumentacji Dziejów Medycyny i Farmacji
Górnego Śląska

Znakiem serii wydawniczej jest rysunek naczynia pochodzącego
z wykopaliska w Grodnikach, pow. głubczycki, przechowywanego
w zbiorach Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu

Rys. Bożena Trabuć

ISSN 1231-4412

Druk i oprawa

DRUKAT Sp. z o.o., 40-065 Katowice, ul. Mikołowska 100a
tel. (032) 757 43 99

Spis treści

Wstęp	7
Słowo JM Rektora Śląskiego Uniwersytetu Medycznego	9
Kalendarium życia Zbigniewa S. Hermana	13
Z publikowanych wykładów Profesora	38
Metodyka i etyka badań w naukach medycznych	38
Od adrenaliny do leków psychotropowych	51
Fragmenty wypowiedzi Profesora	59
W pamięci przyjaciół, współpracowników i wychowanków	64
Jan Albrecht, Edmund Przeglasiński: Spróbujmy podążać Jego śladem...	64
Ryszard Brus: Pamięć o Nim pozostanie w moim sercu	69
Włodzimierz Buczek: Zawsze troszczył się o innych	74
Andrzej Danysz: Był człowiekiem niezwykłym	75
Kornel Stanisław Gibiński: Dwóch w jednym	76
Małgorzata Huzarska: Niezapomniane „Bonjour Madame”	82
Franciszek Kokot: Był moim przyjacielem	84
Danuta Malec: Garść lubelskich wspomnień	85
Andrzej Małeckie: Za wcześnie nas zostawił	87
Janina Moniuszko-Jakoniuk: Człowiek wrażliwego serca i wielkiej życzliwości	91

Aleksander Mrozikiewicz: W mojej pamięci pozostanie niepowtarzalny	92
Władysław Nasiłowski: Oczyma przyjaciela	93
Andrzej Nowak: Byliśmy rówieśnikami	97
Ewa Obuchowicz: Mój niezapomniany Profesor	100
Bogusław Okopień: Dawał wspaniały przykład	103
Krystyna Orzechowska-Juzwenko: To, co nas łączyło	105
Andrzej Plech: Człowiek wielkiego umysłu, wielkiej pracy i wielkiego serca	108
Stefan Marian Pojda: Nie można Go zapomnieć	110
Andrzej Trzebski: Mieliśmy wspólne poglądy na wiele spraw	114
Jerzy Vetulani: Jak poznałem przyjaciela	118
Iwona Żebrowska-Łupina: Człowiek szlachetny	120
Kim dla mnie był Zbyszek	122
Doktoranci Profesora Zbigniewa S. Hermana	128
Habilitacje powstałe pod opieką Profesora Zbigniewa S. Hermana	132
Bibliografia prac Zbigniewa S. Hermana	135
Wybrane publikacje o życiu i działalności naukowej Profesora, laudacje, wywiady, notki biograficzne	213
Zusammenfassung	215
Abstract	216
Shrnutí	217

Wstęp

„Wszyscy coś innym zawdzięczamy i nam inni coś zawdzięczają” – te słowa ks. Józefa Tischnera przytoczyła Pani Profesor Anna Dyaczyńska-Herman we wspomnieniach o swoim mężu (*Kim dla mnie był Zbyszek*).

Niniejszą monografię wypełniają takie właśnie wyrazy serdecznej wdzięczności, która pozostała w świadomości autorów wspomnień (przyjaciół, współpracowników i wychowanków) o Profesorze Zbigniewie Stanisławie Hermanie. Wdzięczności za spotkanie na swojej drodze życia wybitnego człowieka, który dopełniał ich mądrością, doświadczeniem, kulturą lub tworzył klimat partnerskiej współpracy ludzi mądrych i kulturalnych. Część monografii poświęcona wspomnieniom jest formą hołdu oddanego Profesorowi, kolejną laudacją. Znajdują się w niej również dowody na niezaprzeczalnie pozytywny udział Profesora w kształtowaniu losów Jego laudatorów. Profesor zawdzięcza im utrwalenie swojej osoby we wspomnieniach, ale oni świadczą o znaczeniu, jakie On sam miał w ich życiu. To z pewnością ważna część dorobku życia Profesora.

Formalnie można ten dorobek opisać wykazem doktoratów i habilitacji Jego uczniów oraz publikacjami naukowymi Profesora, co uczyniono w niniejszej monografii.

Powinniśmy to nałożyć na *Kalendarium życia Zbigniewa S. Hermana*, by uświadomić sobie źródła osobowości oraz dynamikę twórczej pracy Profesora.

Twórczość naukowa i działalność edukacyjna w powiązaniu z pracą lekarza są u Zbigniewa S. Hermana bardzo świadomie podporządkowane etyce zawodowej naukowca (*Metodyka i etyka badań w naukach medycznych*) i deontologii lekarskiej (*Na różne tematy*). Postępowanie takie wypływa z przyjętej przez Niego postawy moralnej i świadomości własnego udziału w naukowym poznaniu obejmującym psychofarmakologię (*Od adrenaliny do leków psychotropowych*).

Wola wsparcia nauki w młodych umysłach, również poprzez pomoc materialną, jest dopełnieniem postawy Profesora potwierdzonej przez Jego – jak sam określał – Wielce Szanowną Małżonkę (*Kim dla mnie był Zbyszek*).

Monografia ta powstała w ramach serii wydawniczej poświęconej wybitnym Osobowościom naszego środowiska akademickiego. Jestem rad, że mogę kontynuować tę działalność wydawniczą jako redaktor naukowy serii i w ten sposób utrzymywać pamięć o mistrzach nauk medycznych.

Jest to możliwe tylko dzięki profesjonalizmowi pracowników Biblioteki Głównej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego i partnerskiej współpracy z mgr Teresą Białek i Działem Dokumentacji Naukowej i Publikacji Biblioteki Głównej SUM. Tym osobom i wszystkim, którzy przyczynili się do powstania niniejszej monografii, składam podziękowanie.

Władysław Pierzchała

Prof. zw. dr hab. n. med., dr h.c. multi Zbigniew Stanisław Herman

Słowo JM Rektor Śląskiego Uniwersytetu Medycznego

Profesor Zbigniew Stanisław Herman, wielokrotny doktor honoris causa, jest jedną z najbardziej znaczących i niezwykłych postaci w historii Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. Jego fascynacja nauką, a zwłaszcza farmakologią, datuje się już z okresu studiów medycznych, które rozpoczął na naszej Uczelni nie mając nawet siedemnastu lat. Nieprzeciętne zdolności i niebywała pracowitość zostały szybko dostrzeżone przez Jego pierwszych mistrzów, szefów katedr: Farmakologii – prof. Tadeusza Chruściela oraz Chorób Wewnętrznych – prof. Kornela Gibińskiego. Umożliwiło Mu to wczesne rozpoczęcie zawodowej drogi nauczyciela akademickiego, badacza, a także lekarza praktyka. W ciągu następnych lat intensywna praca naukowa i kliniczna pozwalają na szybkie uzyskanie odpowiednich stopni i tytułów naukowych, a dorobek naukowy w postaci publikacji w najbardziej prestiżowych czasopismach wprowadza Go w grono niekwestionowanych autorytetów w dziedzinie farmakologii i farmakologii klinicznej.

Spśród wielu zasług Profesora Zbigniewa Hermana dla Śląskiego Uniwersytetu Medycznego wymienię najważniejsze: kierownictwo Katedry Farmakologii – najpierw w Rokіtnicy, potem w Katowicach, organizację Kliniki Chorób Wewnętrznych i Farmakologii Klinicznej oraz sprawowanie funkcji prodziekana i dziekana Wydziału Lekarskiego w Katowicach w latach 1975–1978 i 1978–1980.

Przez wiele lat był też aktywnym członkiem Senatu oraz przewodniczącym Senackiej Komisji Nauki. Na szczególne podkreślenie zasługuje pełnienie przez Profesora funkcji rektora w przełomowych latach 1980–1982. Był On pierwszym rektorem naszej Uczelni wybranym demokratycznie przez Kolegium Elektorów.

Wyrazem najwyższego uznania dla wkładu Pana Profesora w rozwój nauk medycznych i budowanie prestiżu naszej Uczelni było nadanie Mu przez Senat ówczesnej Śląskiej Akademii Medycznej najwyższego w hierarchii akademickiej tytułu doktora honoris causa.

Profesor Zbigniew Herman był uczonym światowego formatu i wielkim ambasadorem naszej Alma Matris, reprezentującym ją w wielu znakomitych międzynarodowych gremiach naukowych. Niezwykle aktywnie działał również w najbardziej znaczących krajowych instytucjach naukowych: w Polskiej Akademii Umiejętności, której był członkiem czynnym, oraz w Polskiej Akademii Nauk, której był członkiem rzeczywistym i wieloletnim przewodniczącym Komitetu Terapii i Nauk o Leku. W ostatnich latach pełnił również funkcję prezesa Oddziału PAN w Katowicach. Ogromne znaczenie dla nauki miała też Jego działalność w komisjach bioetycznych – terenowej, uczelnianej i ministerialnej.

Na szczególne podkreślenie zasługuje działalność dydaktyczna Profesora Hermana. Trwale i niepowtarzalnie zapisał się w pamięci wielu pokoleń studentów nie tylko jako autor podręczników akademickich, które w krótkim czasie zostały włączone do kanonu programowego studiów medycznych, ale przede wszystkim jako nieprzeciętny nauczyciel i wychowawca. Potwierdzały to nie tylko liczne nagrody rektorskie za osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze, ale także wielokrotnie przyznawany Mu tytuł Najlepszego Dydaktyka. Najdobitniejszym wyrazem uznania ze strony studentów dla Pana Profesora Zbigniewa Hermana była wypełniona zawsze do ostatniego miejsca (łącznie z miejscami na schodach) sala wykładowa. Pamiętam Go doskonale z czasu moich studiów jako porywającego, posługującego się piękną polszczyzną i perfekcyjnie przygotowanego do zajęć erudyte. Później, już w życiu zawodowym, wielokrotnie – a zwłaszcza w ostatnich latach – miałam zaszczyt

i szczęście doświadczyć Jego wzruszającej serdeczności, życzliwości i wsparcia.

Z wielkim żalem i smutkiem przyjęliśmy wszyscy przedwczesne odejście Pana Profesora Zbigniewa Hermana. Niniejsza monografia pozwala mi raz jeszcze skierować pod Jego adresem słowa głębokiej wdzięczności w imieniu swoim oraz całej społeczności akademickiej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, w którego rozwoju Pan Profesor Zbigniew Stanisław Herman ma udział niezaprzeczalny i bezcenny.

Ewa Małecka-Tendera

Kalendarium życia Zbigniewa S. Hermana

1935

Urodził się 17 grudnia w Tłustem na Podolu (powiat zaleszczycki), w rodzinie nauczycieli – Leopolda i Marii z d. Fedorów.

1939

Rodzina Hermanów przeniosła się do Białej w powiecie czortkowskim.

1943

Wyjechał wraz z rodziną do Czortkowa, gdzie zaczął uczęszczać do szkoły podstawowej.

1945

W kwietniu rodzina Hermanów została przesiedlona do Bytomia, gdzie od września kontynuował naukę w szkole podstawowej.

1948

26 czerwca otrzymał świadectwo ukończenia Publicznej Szkoły Powszechniej w Bytomiu.

We wrześniu rozpoczął naukę w I Państwowym Liceum i Gimnazjum im. Józefa Smolenia w Bytomiu.

1949

28 czerwca otrzymał dyplom ukończenia Miejskiej Niższej Szkoły Muzycznej w Bytomiu.

15 grudnia został członkiem Związku Młodzieży Polskiej.

1950

We wrześniu rozpoczął naukę w Średniej Szkole Muzycznej w Bytomiu.

15 września został członkiem Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.

1952

W wieku niespełna siedemnastu lat, uzyskawszy zgodę Ministerstwa Oświaty, podszedł do egzaminu dojrzałości, który zdał z wyróżnieniem. Świadectwo dojrzałości otrzymał 28 maja 1952 roku.

W październiku rozpoczął studia medyczne w Śląskiej Akademii Medycznej.

1955

Rozpoczął pracę w Zakładzie Farmakologii w Zabrze-Rokitnicy, kierowanym przez prof. dr. Józefa Jeske. Początkowo był wolontariuszem, następnie stypendystą Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej – od 1955 r.; w latach kolejnych pracował na stanowiskach: zastępcy asystenta – od 1957 r., p.o. asystenta – od 1958 r., asystenta – od 1959 r., starszego asystenta – od 1960 r., adiunkta – od 1966 r., docenta – od 1971 r., prof. nadzw. – od 1978 r.

24 czerwca ukończył Średnią Szkołę Muzyczną w Bytomiu, uzyskując dyplom nauczyciela w klasie fortepianu. W kolejnych latach kontynuował naukę na kursach mistrzowskich u profesora Stanisława Czarnego, ucznia jednego z największych wirtuozów gry fortepianowej w pierwszej połowie XX wieku – Alfreda Cortota, współzałożyciela Narodowej Szkoły Muzycznej w Paryżu. Zbigniew Herman koncertowanie praktykował do początku lat siedemdziesiątych dwudziestego wieku (zakończył je grając wielkie sonaty Ludwiga van Beethovena oraz Fryderyka Chopina), jego najwięk-

szym osiągnięciem było wykonanie 6 Etiudy es-moll z Op. 25 F. Chopina.

Został członkiem Związku Zawodowego Pracowników Służby Zdrowia (członek Rady Zakładowej 1968–1975).

1957

Otrzymał po raz pierwszy nagrodę rektora ŚAM za osiągnięcia w pracy naukowej i dydaktycznej (w trakcie pracy zawodowej był laureatem kilkudziesięciu nagród rektora).

1958

W okresie od 1 stycznia do 13 marca odbywał praktykę dyplomową w III Klinice Chirurgicznej w Bytomiu, kierowanej przez prof. Mariana Trawińskiego.

W okresie od 12 marca do 21 maja odbywał praktykę dyplomową w II Klinice Położnictwa i Chorób Kobietych w Bytomiu, kierowanej przez prof. dr. med. Bronisława Stępowskiego.

W okresach 22–30 maja i 1–30 sierpnia odbywał praktykę dyplomową w III Klinice Chorób Wewnętrznych w Bytomiu, kierowanej przez prof. dr. hab. Kornela Gibińskiego.

W okresie od 1 października do 9 grudnia w Zespolonym Szpitalu Dziecięcym w Bytomiu odbył obowiązkowy staż dyplomowy z zakresu pediatrii.

9 grudnia otrzymał tytuł i dyplom lekarza (dyplom oznaczony numerem 1000).

1959

W latach 1959–1975 pracował w charakterze wolontariusza, a następnie w ramach współpracy katedr teoretycznych i klinicznych w III Klinice Chorób Wewnętrznych w Bytomiu, kierowanej przez prof. dr. hab. Kornela Gibińskiego. Pełnił w klinice funkcję konsultanta w zakresie terapii i farmakologii klinicznej; brał udział w prowadzonych w klinice badaniach dotyczących m.in. wpływu kortykoidów na sok żółdkowy.

1960

Został członkiem Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego (sekretarz Oddziału Śląskiego 1963–1965).

1962

18 października uzyskał specjalizację I stopnia z zakresu chorób wewnętrznych.

W listopadzie za pracę pt.: *Badanie leków psychotropowych za pomocą testu Burn-Hobbs'a* otrzymał II nagrodę Rektora ŚAM.

W Katedrze Farmakologii Akademii Medycznej w Białymstoku odbył dwutygodniowe szkolenie w zakresie metodyki badań amin biogennych za pomocą narządów izolowanych (kier.: doc. dr Andrzej Danysz).

W wyniku konkursu rozpisanego przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej został zakwalifikowany do ubiegania się o stypendium Międzynarodowej Unii Farmakologicznej, które otrzymał w 1966 roku.

1963

27 marca uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego ŚAM uzyskał stopień naukowy doktora medycyny, przyznany na podstawie rozprawy pt.: *Wpływ niektórych diet stosowanych dla wywoływania miażdżycy doświadczalnej na zawartość 5-hydroksytryptaminy w mózgu i aktywność niektórych enzymów wpływających na metabolizm amin indolowych u gołębi i szczurów*, której promotorem był doc. dr Tadeusz Chruściel (recenzenci: prof. dr hab. Kornel Gibiński i prof. dr hab. Józef Hano). Promocja doktorska odbyła się 27 kwietnia.

Odbył szkolenie w zakresie farmakologii w Instytucie Farmakologii Akademii Nauk Medycznych w Moskwie, kierowanym przez prof. Walerija W. Zakusowa, oraz Instytucie Medycyny Eksperymentalnej w Leningradzie, kierowanym przez prof. Sergieja Aniczkowa. W trakcie szkolenia poznał m.in. metodykę elektroencefalografii, metody badań zachowań się zwierząt pod wpływem leków psychotropowych oraz metody oceny farmakologicznej leków psychotropowych.

Uczestniczył w Międzynarodowym Seminarium Neuropsychofarmakologii, zorganizowanym przez Międzynarodową Unię Fizjologiczną w Jabłonie.

Uczestniczył w zorganizowanym w Pradze II Międzynarodowym Kongresie Farmakologów.

Został członkiem Polskiego Towarzystwa Biochemicznego.

1964

Otrzymał nagrodę zespołową drugiego stopnia Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego.

1965

7 października uzyskał specjalizację II stopnia z zakresu chorób wewnętrznych.

Był członkiem współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego (przewodniczący Oddziału Śląskiego 1968–1973; sekretarz Zarządu Głównego 1973–1975, prezes Zarządu Głównego 1986–1989).

Został członkiem Towarzystwa Internistów Polskich.

1966

W okresie od listopada 1966 do listopada 1967 przebywał na rocznym szkoleniu z zakresu farmakologii w Narodowych Instytutach Zdrowia w Bethesda (Maryland, USA), gdzie szkolił się pod kierunkiem dr. Bernarda B. Brodiego (laureat nagrody im. Alberta Laskera za badania nad serotoniną) i dr. Juliusa Axelroda (laureat nagrody Nobla za badania nad noradrenaliną), zdobywając m.in. umiejętności w zakresie oznaczania amin biogennych, tj. noradrenaliny, 5-hydroksytryptaminy i dopaminy za pomocą spektrofotofluorymetrii. Podczas szkolenia uczestniczył w Kongresie Amerykańskiego Towarzystwa Farmakologicznego (sierpień 1967), na którym przedstawił wyniki trzech prac doświadczalnych. Ponadto brał czynny udział w: I Międzynarodowym Sympozjum Farmakologii Porównawczej (Waszyngton, 1967), Zjeździe Federacji Amerykańskich Towarzystw Biologii Doświadczalnej (Chicago, 1967), mię-

dzynarodowym sympozjum poświęconym roli serotoniny (Nowy Jork, 1967) oraz Zjeździe Amerykańskiego Towarzystwa Farmakologicznego (Waszyngton, 1967).

Otrzymał brązowy medal „Za zasługi dla obronności kraju”..

1967

Na uniwersytetach w Mediolanie, Bazylei i Paryżu wygłosił wykłady na temat leków psychotropowych i roli amin biogennych w mózgu.

1968

1 maja, w związku z oddelegowaniem do pracy w Światowej Organizacji Zdrowia prof. dr. hab. Tadeusza Chruściela, powierzono mu pełnienie obowiązków kierownika Katedry i Zakładu Farmakologii w Zabrze.

Był wykładowcą z zakresu farmakologii na kursie gastroenterologii organizowanym przez Studium Doskonalenia Lekarzy w Katowicach. W ramach Studium wykładał również farmakologię w ramach dokształcania farmaceutów województwa katowickiego.

Został członkiem Europejskiego Towarzystwa Farmakologii Biochemicznej.

Był współzałożycielem Klubu Oficerów Rezerwy ŚAM (sekretarz 1968–1976, przewodniczący Komisji Rewizyjnej 1976–1980).

1969

W styczniu był współorganizatorem katowickiego sympozjum poświęconego antybiotykooporności.

W kwietniu był współorganizatorem odbywającego się w Poznaniu I Krajowego Sympozjum Farmakologii Klinicznej.

Wszedł w skład powołanego przez rektora ŚAM prof. zw. dr. hab. Witolda Niepołomskiego, zespołu ds. założeń i struktury Wydziału Farmaceutycznego.

Wygłosił wykład na odbywającej się w Erewaniu sesji plenarnej Towarzystwa Farmakologicznego ZSRR (tytuł referatu: *Wpływ leków*

psychotropowych zmieniających metabolizm noradrenaliny w mózgu na zachowanie się szczurów).

1970

17 czerwca na podstawie ogólnego dorobku naukowego i przedłożonej rozprawy habilitacyjnej pt.: *Działanie leków psychotropowych zmieniających poziom noradrenaliny w mózgu oraz wpływ egzogennej noradrenaliny na zachowanie się szczurów* (recenzenci: prof. dr hab. Kornel Gibiński, prof. dr hab. Józef Hano, prof. dr hab. Józef Jeske) Rada Wydziału Lekarskiego ŚAM nadała mu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk medycznych w zakresie farmakologii.

1 września objął kierownictwo Katedry i Zakładu Farmakologii w Zabrze-Rokitnicy, które sprawował do listopada 1985 r.

Opracował oryginalną metodę domózgowego podawania noradrenaliny do komory bocznej mózgu szczura (Herman Z. S.: *The effects of noradrenaline on rat's behaviour*. „Psychopharmacologia” 1970 T. 16 nr 5 s. 369–374).

Za osiągnięcia w pracy naukowej otrzymał nagrody: indywidualną I stopnia Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego oraz zespołową II stopnia Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego.

Został członkiem dwóch komisji Polskiej Akademii Nauk: Neuroanestezjologii oraz Neurochemii Chorób Układu Nerwowego.

Został członkiem European Society of Biochemical Pharmacology.

Został konsultantem wojewódzkim ds. farmakologii (do 1975 r.).

1971

8 marca Minister Zdrowia i Opieki Społecznej zatwierdził uchwałę Rady Wydziału Lekarskiego ŚAM z dnia 17 czerwca 1970 o nadaniu dr. Zbigniewowi Hermanowi stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk medycznych w zakresie farmakologii.

10 maja Senat ŚAM poparł uchwałę Rady Wydziału Lekarskiego z dnia 28 kwietnia 1971 w sprawie powołania dr. hab. n. med. Zbigniewa Hermana na stanowisko docenta w ŚAM.

1 września został mianowany przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej docentem w ŚAM.

Przewodniczył jednemu z sympozjów na Międzynarodowym Kongresie Neurochemii w Budapeszcie, gdzie wygłosił wykład pt.: *Rola amin biogennych w działaniu leków psychotropowych*.

Został członkiem Komisji Leków przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej.

1972

27 kwietnia w Zabrze zawarł związek małżeński z Anną Dyaczyńską, ślub kościelny odbył się 29 kwietnia w katedrze na Wawelu.

W okresie od października 1972 do maja 1973 odbył sześciomiesięczne stypendium Światowej Organizacji Zdrowia, w ramach którego szkolił się z zakresu farmakologii klinicznej na uniwersytetach w Wielkiej Brytanii (Londyn), Stanach Zjednoczonych (Rochester, Atlanta, Baltimor, Bethesda – Narodowe Instytuty Zdrowia) oraz w Szwecji (Huddinge). Jako stypendysta wygłosił wykład specjalny na odbywającym się w Los Angeles międzynarodowym Sympozjum Interscience Research Foundation (tytuł wykładu: *Wpływ noradrenaliny, serotoniny, acetylocholiny i cyklicznego AMP na zachowanie się szczurów*).

Opracował zagadnienie dotyczące udziału acetylocholiny w mechanizmie działania leków psychotropowych (*Central effects of acetylcholine*. [Aut.:] Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołąda, J. Słomińska-Żurek, R. Szkilnik. „Psychopharmacologia” 1972 T. 27 nr 3 s. 223-232).

Został członkiem następujących komisji Polskiej Akademii Nauk: Komisji Farmakologii Doświadczalnej, Komisji Farmakologii Klinicznej oraz Komisji Nowego Leku.

Wszedł w skład Nowojorskiej Akademii Nauk.

1973

30 listopada uzyskał specjalizację II stopnia z zakresu farmakodynamiki.

Opisał wyniki badań dotyczące roli amin biogennych w regulacji zachowania się zwierząt (Herman Z. S.: *Influence of noradrenaline, 5-hydroxytryptamine and acetylcholine injected intraventricularly on the rat's behaviour*. „Acta Physiologica Polonica” 1973 T. 24 nr 1 s. 87–91).

Przebadał wpływ cAMP i jego analogu oraz noradrenaliny na zachowanie się zwierząt, wykazując interakcję wymienionych substancji w mózgu szczura (Herman Z. S.: *Behavioural effects of dibutyryl cyclic 3', 5' AMP, noradrenaline and cyclic 3', 5' AMP in rats.*, „Neuropharmacology” 1973 Vol. 12 p. 705–709).

Otrzymał Złoty Krzyż Zasługi oraz złotą odznakę „Zasłużony w rozwoju województwa katowickiego”.

Był jednym z autorów referatu dotyczącego farmakologii klinicznej przygotowanego na II Kongres Nauki Polskiej.

Na uniwersytecie w Durham wygłosił wykład na temat leków psychotropowych i wpływu amin biogennych na mózg.

1974

30 kwietnia uzyskał specjalizację II stopnia z zakresu farmakologii klinicznej.

Opublikował wyniki badań dotyczące ośrodkowego działania 6-hydroksydopaminy, których przeprowadzenie umożliwiło stworzenie nowego modelu doświadczalnego do badania leków psychotropowych (Kmieciak-Kołada K., Herman Z. S., Słomińska-Żurek J.: *Behavioural and biochemical effects of 6-hydroxydopa in rats*. „Psychopharmacologia” 1974 Bd. 35 S. 341–352).

Otrzymał nagrodę indywidualną II stopnia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej za osiągnięcia naukowe.

1975

27 stycznia Senat ŚAM poparł uchwałę Rady Wydziału Lekarskiego z 9 stycznia o nadaniu Zbigniewowi Hermanowi tytułu naukowego i powołaniu na stanowisko profesora nadzwyczajnego ŚAM.

1 września powołany został do pełnienia funkcji prodziekana Wydziału Lekarskiego w Katowicach (funkcję sprawował do 1978 r.).

Został członkiem Rady Naukowej Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.

Użył autorskiej metody wstrzyknięć leków do komór bocznych mózgu u szczura w celu przebadania wpływu dokomorowego podania różnego typu neuoprzekaźników na zachowanie się myszy (Herman Z. S.: *Behavioural changes induced in conscious mice by intracerebroventricular injection of catecholamines, acetylcholine and 5-hydroxytryptamine*. „Brit. J. Pharmacol.” 1975 Vol. 55 no 3 s. 351–358). Praca osiągnęła status „citation classic”.

Sekretarz Wydziału Nauk Medycznych Polskiej Akademii Nauk powierzył mu funkcję członka Komitetu Podstawowych Nauk Medycznych (kadencja 1975–1977).

1976

Otrzymał nagrodę indywidualną II stopnia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej za osiągnięcia w pracy naukowej.

Został konsultantem ds. farmakologii służby zdrowia Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Katowicach.

Podjął dodatkowe zatrudnienie w kierowanej przez prof. dr. hab. Kornela Gibińskiego Klinice Gastroenterologii, powstałej w wyniku reorganizacji II Kliniki Chorób Wewnętrznych.

W dniach 5–8 września przebywał w ZSRR na IV Wszzechzwiązkowym Zjeździe Farmakologów, dotyczącym metod badań zachowań zwierząt pod wpływem leków psychotropowych.

W dniach 7–10 grudnia uczestniczył w Sympozjum Farmakologii Klinicznej w Hanowerze, gdzie zapoznał się z nowymi metodami oznaczania glikozydów nasercowych w surowicy człowieka.

1977

10 października przyjęto do realizacji projekt racjonalizatorski jego autorstwa pt. „Aparat do perfuzji komór mózgu”.

Został członkiem Komitetu Terapii Doświadczalnej Polskiej Akademii Nauk.

1978

Uczestniczył w opracowaniu zagadnienia dotyczącego przydatności oznaczania stężenia glikozydów nasercowych w surowicy w celu rozpoznania zatrucia naparstnicą („Pol. Tyg. Lek.” 1978 T. 33 nr 47 s. 1819–1822). Wyniki badań wykorzystano w diagnostyce zatruc glikozydami nasercowymi.

9 marca Rada Państwa nadała mu tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk medycznych.

1 maja został powołany przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej na stanowisko profesora nadzwyczajnego.

26 czerwca otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

1 września powierzono mu obowiązki dziekana Wydziału Lekarskiego w Katowicach, które sprawował do 1980 roku.

30 listopada przyjęto do realizacji jego projekt racjonalizatorski pt. „Aparat do badania drżeń mięśniowych u myszy”.

Został redaktorem naczelnym nowo utworzonego z okazji XXX-lecia ŚAM czasopisma „Annales Academiae Medicae Silesiensis”.

Otrzymał Medal XXX-lecia ŚAM, złotą odznakę „Zasłużonemu w rozwoju ŚAM” oraz odznakę „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”.

Został członkiem Europejskiego Towarzystwa Neuropsychofarmakologii i Farmakopsychiatrii.

Uczestniczył w odbywającym się w Paryżu VII Międzynarodowym Kongresie Farmakologicznym.

1979

Badał nadwrażliwość ośrodkowego receptora cholinergicznego po długotrwałym podawaniu atropiny (wyniki wykorzystano w badaniach leków psychotropowych dla przemysłu farmaceutycznego) („Psychopharmacology” 1979 Vol. 64 s. 337–340).

Opracował szybki test do badań nowych leków przeciwbólowych (Herman Z. S., Felińska W.: *Rapid test for screening of narcotic analgesics in mice*. „Pol. J. Pharmacol. Pharm.” 1979 Vol. 31 nr 6 s. 605–608).

Uczestniczył w badaniach nad stężeniem kwasu homowanilino-migdałowego (HVA) i kwasu 5-hydroksyindolooctowego (5-HIAA) w płynie mózgowo-rdzeniowym komór bocznych mózgu chorych z wodogłowie („J. Neurol. Neurosurg. Psych.” 1979 Vol. 42 nr 1 s. 78–81). Wyniki opracowania zostały wykorzystane w diagnostyce wodogłowa.

W uznaniu osiągnięć w pracy dydaktyczno-wychowawczej i organizacyjnej otrzymał nagrodę przyznaną przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej.

Otrzymał tytuł „Najlepszy dydaktyk i wychowawca młodzieży studenckiej”, nadany przez Zarząd Główny Socjalistycznego Związku Studentów Polskich i redakcję „Sztandaru Młodych”.

Uczestniczył w odbywającym się w Budapeszcie III Kongresie Węgierskiego Towarzystwa Farmakologicznego.

1980

Wykrył przeciwbólowe działanie tuftsyny i jej analogów (Herman Z. S., Stachura Z.: *Analgesic activity of some tuftsin analogs*. „Naturwissenschaften” 1980 Vol. 67 s. 613–614).

1 września został kierownikiem Zakładu Farmakologii Międzywydziałowego Instytutu Biologiczno-Fizjologicznego ŚAM.

23 października odbyło się posiedzenie połączonych rad wydziałów ŚAM, podczas którego w tajnym głosowaniu na stanowisko rektora wysunięto kandydatury prof. prof.: Bożeny Hager-Małeckiej, Zbigniewa Hermana oraz Stanisława Szyszki. Z dniem 1 listopada, spośród przedstawionych kandydatur, Minister Zdrowia i Opieki Społecznej powołał do pełnienia funkcji rektora ŚAM profesora Zbigniewa Hermana (na okres do 31 sierpnia 1981 r.).

Rozpoczął wykłady z zakresu nowej dyscypliny – farmakologii klinicznej, o której wprowadzenie do polskiej medycyny zabiegał.

Został członkiem Arbeitsgemeinschaft für Neuropsychopharmakologie und Pharmakopsychiatrie.

Uczestniczył w odbywającym się w Baku V Wszechzwiązkowym Sympozjum Chemii i Fizyki Białek i Peptydów.

Otrzymał Nagrodę Indywidualną I stopnia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej przyznaną za osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej.

Nakładem PZWL ukazało się pierwsze wydanie podręcznika pt.: *Psychofarmakologia doświadczalna i kliniczna* (red. Wojciech Kostowski, Stanisław Pużyński), którego był współautorem (wyd. II Warszawa PZWL 1986; wyd. III Warszawa PZWL 1996).

1981

W marcu w wyniku II Ogólnopolskiego Plebiscytu otrzymał Medal im. Grzegorza Piramowicza: Najlepszemu Dydaktyk.

22 maja został pierwszym w historii ŚAM rektorem elektem wyłonionym demokratycznie przez Uczelniane Kolegium Elektorów ŚAM.

Powołany został przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej do pełnienia funkcji rektora ŚAM na okres od 1 września 1981 do 31 sierpnia 1984 r. (funkcję rektora sprawował do 31 lipca 1982 r.).

12 października został wybrany członkiem Rady Naukowej Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (na kadencję 1981–1983).

Został członkiem Komitetu Nauk Fizjologicznych Polskiej Akademii Nauk.

Otrzymał srebrny medal „Za zasługi dla obronności kraju” oraz Nagrodę Zespołową I stopnia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej przyznaną za osiągnięcia naukowe.

1982

Wykrył działanie przeciwbólowe nowych analogów aminofosforowych enkefalin („Naturwissenschaften” 1982 Bd. 69 S. 46–47).

Opisał zmiany ośrodkowego układu nerwowego u szczurów pod wpływem przewlekłego stosowania ołowiu i/lub kadmu („Report of U.S. Environm. Protection Agency” 1982, 600, 1–5).

Został członkiem nowo wybranej Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego (kadencja do 1985 r.).

Był wnioskodawcą oraz promotorem postępowania w sprawie nadania tytułu doktora honoris causa ŚAM profesorowi Stanisławowi Marianowi Józkiewiczowi – wieloletniemu kierownikowi Katedry i Zakładu Chemii Fizjologicznej ŚAM. Uroczystość nadania tytułu odbyła się 18 maja 1982 roku.

Wygłosił referat programowy na międzynarodowym kursie zorganizowanym przez European Science Foundation w Barcelonie.

Otrzymał tytuł „Zasłużony Nauczyciel PRL”.

W ramach zmian osobowych, będących skutkiem wprowadzonego 13 grudnia 1981 stanu wojennego, został z dniem 31 lipca odwołany przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z funkcji rektora ŚAM.

1983

We współpracy z innymi naukowcami wykazał, że tuftsyna – zbudowany z czterech aminokwasów peptyd o silnych właściwościach immunologicznych, działa bezpośrednio na ośrodkowy układ nerwowy, wywołując efekty przeciwbólowe (*Central effects of tuftsin*. [Aut.:] Z. S. Herman, Z. Stachura, T. Krzemiński, A. Plech, I. Z. Siemion, E. Nawrocka. „Ann. NY Acad. Sci.” 1983 Vol. 419 s. 156–163). Powyższa praca pozwoliła sformułować – w tej chwili już w pełni udowodnioną – hipotezę dotyczącą wpływu enkefalin na układ immunologiczny.

Nakładem PZWL ukazało się pierwsze wydanie książki pt. *Farmakoterapia chorób układu sercowo-naczyniowego* (wyd. II 1987; wyd. III 1995, wyd. IV 1998), której był współredaktorem.

Wygłosił wykład na sympozjum dotyczącym tuftsyny, zorganizowanym przez Nowojorską Akademię Nauk.

1984

29 maja 1984 Senat ŚAM w uznaniu zasług naukowych i dydaktycznych poparł uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego w Katowicach z dnia 12 kwietnia o nadaniu prof. Zbigniewowi Hermanowi tytułu profesora zwyczajnego.

1985

1 lutego został powołany na członka Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej.

1 grudnia został kierownikiem Katedry Farmakologii i Zakładu Farmakologii Klinicznej w Katowicach-Ligocie, której był organizatorem. Funkcję pełnił do przejścia na emeryturę.

Otrzymał Medal 40-lecia Polski Ludowej.

Został redaktorem „Polish Journal of Pharmacology”.

1986

17 września zmarła jego siostra Anna Maria Herman.

16 października Rada Państwa nadała mu tytuł naukowy profesora zwyczajnego nauk medycznych.

Rozpoczął prowadzenie działalności leczniczej, profilaktycznej i diagnostycznej na stanowisku ordynatora w Centralnym Szpitalu Klinicznym.

Utworzył pierwszą w kraju Poradnię Chorób Wewnętrznych i Farmakologii, która rocznie udzielała porad lekarskich kilku tysiącom chorych (poradnia działała do 1995 r.).

Nakładem PZWL ukazało się pierwsze wydanie podręcznika pt.: *Farmakologia kliniczna*, którego był współredaktorem (wyd. II Warszawa PZWL 1993; wyd. III Warszawa PZWL 1997).

Został członkiem: European Society of Neuropharmacology, Rady Naukowej Instytutu Leków oraz Rady Naukowej Instytutu Psychiatrii i Neurologii.

Przebywał w Izraelu, gdzie na uniwersytetach w Tel-Awivie i Jerozolimie oraz w Instytucie Weizmanna w Rehovot wygłosił wykłady z zakresu psychofarmakologii.

1988

Za szczególnie ważne i twórcze osiągnięcia uzyskane w roku akademickim 1987/1988 otrzymał zespołową nagrodę naukową I stopnia przyznaną przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej.

Został członkiem European College of Neuropsychopharmacology oraz European Behavioural Pharmacology Society.

Otrzymał Medal XL-lecia ŚAM oraz Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

1989

Podjął dodatkowe zatrudnienie w Wojewódzkiej Przychodni Konsultacyjnej Farmakoterapii w Katowicach.

Został członkiem The Federation of the European Pharmacological Societies.

1990

Otrzymał stanowisko profesora zwyczajnego.

Został członkiem Komitetu Redakcyjnego „International Journal of Clinical Pharmacology, Therapy and Toxicology”.

Został przewodniczącym Komitetu Terapii Doświadczalnej Polskiej Akademii Nauk oraz członkiem Wydziału VI Nauk Medycznych Polskiej Akademii Nauk.

Powierzono mu funkcję krajowego specjalisty ds. farmakologii klinicznej.

1991

23 kwietnia został wybrany członkiem Zespołu Nauk Przyrodniczych, Medycznych i Nauk o Ziemi Komisji Badań Podstawowych Komitetu Badań Naukowych, zaś 15 maja – członkiem Komitetu Badań Naukowych.

Nakładem PZWL ukazało się pierwsze wydanie podręcznika pt.: *Farmakoterapia w chirurgii, anestezjologii i intensywnej terapii*, którego był współautorem (wyd. II Warszawa PZWL 1993).

Został przewodniczącym Komitetu Terapii i Nauk o Leku Polskiej Akademii Nauk (oraz w kolejnych kadencjach).

1992

Został członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii.

Został członkiem Deutsche Gesellschaft für Klinische Pharmakologie und Therapie.

Otrzymał nagrody zespołowe: Naukową i Dydaktyczną Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej.

W latach 1992–1994 uczestniczył w realizacji grantu KBN pt.: „Udział endogennych peptydów opioidowych w mechanizmie działania leków psychotropowych”.

Nakładem PZWL ukazał się podręcznik pt. *Farmakoterapia chorób reumatycznych*, którego był współautorem.

1993

1 października otrzymał tytuł doktora honoris causa Śląskiej Akademii Medycznej nadany uchwałą nr 41/93 z 16 czerwca Senatu ŚAM. Wnioskodawcą nadania tytułu i związanego z tym postępowania był prof. dr Stanisław Józkiewicz; recenzentami dorobku naukowego profesora Zbigniewa Hermana byli: prof. dr hab. Kornel Gibiński, prof. dr hab. Marian Wilimowski oraz prof. dr hab. Jerzy Vetulani.

26 czerwca na Walnym Zgromadzeniu Polskiej Akademii Umiejętności został wybrany członkiem czynnym Krajowego Wydziału Lekarskiego Polskiej Akademii Umiejętności.

1994

Został sekretarzem Komitetu Etyki w Nauce przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk (funkcję pełnił do 1999 r.).

Wybrany członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (funkcję pełnił do 2010 r.).

Został przedstawicielem Polski w International Union of Pharmacology (pełnił funkcję do 30 czerwca 2007 r.).

1995

Został członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego.

1996

25 czerwca w Domu Lekarza w Katowicach odbyła się uroczystość promocji na doktorów honoris causa ŚAM prof. prof. Tadeusza Chruściela i Zdzisława Kleinroka. Wnioskodawcą nadania tytułów i promotorem był prof. dr hab. Zbigniew Herman.

Był inicjatorem powołania w Centralnym Szpitalu Klinicznym Szpitalnego Oddziału Farmakologii Klinicznej, działającego w ramach II Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, kierowanej przez prof. dr. hab. Zbigniewa Kalinę.

Odkrył rolę neuropeptydu Y w mechanizmie działania leków antypsychotycznych (Herman Z. S.: *Neuropeptide Y (NPY) and its mRNA in discrete brain areas after subchronic administration of neuroleptics*. „Acta Neurobiol. Exp.” (Wars.) 1996 Vol. 56 no 1 p. 55-61).

1998

Potwierdził wpływ leków przeciwmiażdżycowych na układ immunologiczny człowieka (*Effects of fenofibrate on plasma cytokine concentrations in patients with atherosclerosis and hyperlipoproteinaemia IIb*. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, M. Zieliński, J. Wysocki, B. Szygła, Z. Kalina, Z. S. Herman. „Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.” 1998 Vol. 36 no 6 p. 345-349).

W październiku uhonorowany został Orderem Honorowym „Laur 50-lecia ŚAM”.

5 października odbyła się uroczystość, podczas której tytuły doktorów honoris causa ŚAM otrzymali: profesor Ryszard Gryglewski – wieloletni kierownik Katedry Farmakologii CM UJ w Krakowie oraz profesor John Robert Vane – laureat nagrody Nobla, profesor w londyńskim Royal College of Surgeons. Wnioskodawcą nadania tytułów i promotorem był prof. dr hab. Zbigniew Herman.

Otrzymał Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski.

Ukazało się pierwsze wydanie podręcznika pt. *Farmakologia: podstawy farmakoterapii. Podręcznik dla studentów medycyny i lekarzy* (red. Wojciech Kostowski), którego był współautorem (wyd. II,

red. Wojciech Kostowski, Warszawa 2001; wyd. III, red. Wojciech Kostowski, Zbigniew Herman, Warszawa 2003).

Nakładem Śląskiej Akademii Medycznej ukazało się pierwsze wydanie podręcznika pt. *Farmakologia. Podręcznik dla studentów pielęgniarstwa*, którego redaktorami byli prof. prof. Zbigniew Herman oraz Krystyna Kmiecik-Kołada (wyd. II Katowice: ŚAM 2001).

1999

5 marca otrzymał Medal „Gloria Medicinae”.

7 maja podczas zorganizowanej w kaplicy zabytkowego kościoła w Budapeszcie uroczystej Inwestytury otrzymał godność kawalera Zakonu Maltańskiego.

22 czerwca otrzymał tytuł doktora honoris causa Akademii Medycznej w Lublinie.

Był autorem rozdziału w wydany w Stanach Zjednoczonych dwutomowym podręczniku pt.: *International Clinical Trials* (Herman Zbigniew S.: *Chapter Poland. W: International Clinical Trials. A guidebook and compendiums of national drug laws. Vol. 2. Ed. D.P. Brunier, G. Nabler. Denver: Interpharm Press 1999, s. 91–109*).

2000

Przedstawił dowody wzajemnych możliwych interakcji endogennych opioidów i cytokin prozapalnych u człowieka.

Ukazała się praca pt.: *Augmenting effect of methionine-enkephalin on interleukin-6 production by cytokine-stimulated murine macrophages*. [Aut.:] J. Kowalski, K. Makowiecka, D. Belowski, Z. S. Herman. „Neuropeptides” 2000 Vol. 34 no 3–4 p. 187–192. Wyniki pracy sugerują, że endogenne opioidy – met-enkefalina może modyfikować prozapalną odpowiedź cytokin poprzez nieopioidowy mechanizm kontroli syntezy IL-6.

16 czerwca uczestniczył w spotkaniu zorganizowanym w rokitniczej siedzibie Katedry i Zakładu Farmakologii Wydziału Lekarskiego w Zabrze, upamiętniającym 50-lecie powołania tej jednostki organizacyjnej.

2001

Udowodnił, że interakcja układ nerwowy – układ immunologiczny może być dwukierunkowa (*Neuroleptics normalize increased release of interleukin-1 beta and tumor necrosis factor-alpha from monocytes in schizophrenia*. [Aut.:] J. Kowalski, P. Blada, K. Kucia, A. Madej, Z. S. Herman. „Schizophr. Res.” 2001 Vol. 50 no 3 p. 169–175).

2002

W klasyfikacji opublikowanej na łamach „Zagadnień Naukoznawstwa” (2002, 38, 1–2, 65–82) został wymieniony w gronie najczęściej cytowanych w latach 1965–2001 polskich naukowców, jako autor mający 1121 cytowań i jedną „publikację słynną” – *famous paper*, którą cytowano co najmniej 100 razy. .

Uchwałą Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk z dnia 23 maja 2002 został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk.

2003

Ukazała się praca pt.: *Effects of fenofibrate and simvastatin on plasma sICAM-1 and MCP-1 concentrations in patients with hyperlipoproteinemia*. [Aut.:] J. Kowalski, B. Okopień, A. Madej, M. Zieliński, D. Belowski, Z. Kalina, Z. S. Herman. „Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.” 2003 Vol. 41 no 6 p. 241–247. Wyniki pracy sugerują, iż wysokie poziomy lipidów związane są z podwyższeniem poziomów cytokin prozapalnych, a terapia hipolipemiczna tylko w niewielkim stopniu obniża poziom cytokin prozapalnych w porównaniu z poziomem lipidów osoczowych.

Był laureatem przyznanej przez Ministra Zdrowia nagrody zespołowej za osiągnięcia w pracy naukowej.

2004

Był wnioskodawcą i promotorem postępowań dotyczących nadania tytułów doktora honoris causa ŚAM prof. dr. Manfredowi Götherowi – dyrektorowi Instytutu Farmakologii i Toksykologii Reńskiego Uniwersytetu im. Fryderyka Wilhelma w Bonn, oraz prof. zw. dr.

hab. Jerzemu Vetulaniemu – wicedyrektorowi Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (uroczystości odbyły się 5 marca 2004).

Wchodził w skład Komitetu Naukowego odbywającego się w Poznaniu w dniach 12–14 września XV Międzynarodowego Kongresu Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego, zorganizowanego pod hasłem „New Challenges for Pharmacology in United Europe”.

Stwierdził wpływ protekcyjny cyklofilin: takrolimusu i cyklosporyny A na astrocyty kory mózgowej szczura w ischemii symulowanej *in vitro* (*Immunophilin ligands decrease release of pro-inflammatory cytokines (IL-1beta, TNF-alpha and IL-2) in rat astrocyte cultures exposed to simulated ischemia in vitro.* [Aut.:] B. Gabryel, K. Łabuzek, A. Małecki, Z.S. Herman. „J. Pharmacol.” 2004 Vol. 56 no 1 p. 129–136).

2005

W dniach 23–25 maja roku w Hotelu Jawor w Ustroniu-Jaszowcu zorganizowano konferencję naukową „XIV Dni Neuropsychofarmakologiczne”, w ramach której odbyło się Okolicznościowe Sympozjum Naukowe poświęcone prof. Zbigniewowi Hermanowi, z okazji zbliżającego się 50-lecia pracy zawodowej.

W sierpniu otrzymał Nagrodę Ministra Zdrowia za cykl czterech publikacji dotyczących problemów dodatkowych efektów farmakodynamicznych leków hipolipemicznych.

17 listopada Komitet Honorowy obchodów 50-lecia pracy prof. zw. dr. hab. Zbigniewa Hermana zorganizował w auli A-3 w Katowicach-Ligocie konferencję pt. „Postępy farmakologii i farmakologii klinicznej”. Sylwetkę Jubilatę przedstawił dr hab. Maciej Sosnowski, laudację na jego cześć odczytała rektor SUM prof. Ewa Małeczka-Tendera, zaś swoje wykłady i mowy dedykowali mu profesowie: Kornel Gibiński, Ryszard Gryglewski, Jan Albrecht, Jerzy Vetulani, Tadeusz Chruściel i Franciszek Kokot. Drugiego dnia obchodów (18 listopada) Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia odegrała dedykowany Jubilatowi koncert. Goście wysłuchali dwóch utworów Arthura Honeggera oraz symfonii Piotra Czajkow-

skiego. Dyrygował Marek Pijanowski, solistami byli Łukasz Zimnik i Arkadiusz Krupa. Myślą przewodnią koncertu była refleksja nad muzyką i medycyną – dwoma dziedzinami wymagającymi podobnego poświęcenia, sumienności, a przede wszystkim głębokiej wrażliwości i humanizmu.

1 grudnia podczas odbywającego się w Łodzi 9. Zjazdu Towarzystwa Terapii Monitorowanej otrzymał tytuł członka honorowego tego towarzystwa.

Z inicjatywy profesora Zbigniewa Hermana funkcjonujący w ramach II Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych w Katowicach-Ligocie Oddział Farmakologii Klinicznej przekształcono w Klinikę Chorób Wewnętrznych i Farmakologii Klinicznej (była to pierwsza w Polsce samodzielna klinika tej specjalności).

Ukazał się podręcznik pt.: *Receptura: dla lekarzy, studentów medycyny i stomatologii*, którego był współredaktorem.

2006

30 marca odbyła się uroczystość nadania tytułu doktora honoris causa prof. zw. dr. hab. Edmundowi Przeglasińskiemu – wybitnemu specjalście w zakresie neuropsychofarmakologii, wieloletniemu dyrektorowi Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Wnioskodawcą wszczęcia postępowania w sprawie honorowego doktoratu i jego promotorem był profesor Zbigniew Herman.

Został członkiem honorowym Towarzystwa Internistów Polskich.

Z dniem 30 września przeszedł na emeryturę.

Został wykładowcą oraz członkiem Rady Wydziału Turystyki i Promocji Zdrowia w Górnośląskiej Wyższej Szkole Handlowej im. W. Korfańskiego w Katowicach.

Na łamach „Forum Akademickiego” (nr 5, maj 2006) przedstawiono najczęściej cytowane polskie publikacje ostatniego dziesięciolecia w farmakologii. Spośród 52 oryginalnych publikacji z tej dziedziny medycyny, najwięcej (22 prace) pochodziło z Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Współautorem jednej z trzech prac pochodzących ze Śląskiej Akademii Medycznej był prof. Zbigniew Herman. Wymieniona publikacja (współaut. Madej A., Oko-

pień B., Kowalski J., Zieliński M., Wysocki J., Szyguła B., Kalina Z.: *Effects of fenofibrate on plasma cytokine concentrations in patients with atherosclerosis and hyperlipoproteinemia IIb*. „Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.” 1998 Vol. 36 no. 6 p. 345–349) była cytowana 54 razy.

Nakładem PZWL ukazał się pierwszy tom podręcznika jego autorstwa pt. *Farmakologia i farmakoterapia dla lekarzy* (tom I: *Podstawy farmakologii ogólnej, zakażenia*). Założeniem zaplanowanego na sześć tomów podręcznika było przedstawienie całego materiału z farmakologii w postaci syntetycznych, pisanych na bieżąco opracowań, prezentujących aktualny stan wiedzy w tej dziedzinie medycyny.

Wykazał, że leki przeciwdepresyjne i przeciwpsychotyczne zmniejszają stężenie cytokin w gleju mózgu szczura (*Amitriptyline and nortriptyline inhibit interleukin-1beta and tumour necrosis factor-alpha release by rat mixed glial and microglial cell cultures*. [Aut.:] E. Obuchowicz, J. Kowalski, K. Łabuzek, R. Krysiak, J. Pendzich, Z. S. Herman. „Int. J. Neuropsychopharmacol.” 2006 Vol 9 no 1 27–35).

2007

W styczniu wszedł w skład Prezydium Polskiej Akademii Nauk na kadencję 2007–2010.

Podczas odbywającego się w dniach 6–8 września we Wrocławiu XVI Międzynarodowego Kongresu Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego otrzymał tytuł członka honorowego tego towarzystwa.

Został prezesem Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Katowicach oraz wiceprzewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.

Nakładem PZWL ukazał się drugi tom podręcznika jego autorstwa pt. *Farmakologia i farmakoterapia dla lekarzy* zatytułowany *Leki: wpływające na obwodowy układ nerwowy, przeciwzapalne i przeciwbólowe, psychotropowe*.

2008

W kwietniu, podczas uroczystości z okazji 60-lecia SUM, otrzymał medal Śląskiego Uniwersytetu Medycznego.

W dniach 26–28 maja w Hotelu Jawor w Ustroniu-Jaszowcu odbyła się konferencja naukowa „XVII Dni Neuropsychofarmakologiczne”, podczas której wygłosił wykłady dedykowane prof. prof. Edmundowi Przeglasińskiemu oraz Ryszardowi Brusowi.

W 9. edycji *Who is Who in Science and Engineering* został zamieszczony biogram Zbigniewa Hermana.

2009

30 marca na zaproszenie Oddziału Śląskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii wygłosił w Katowicach wykład poświęcony biochemicznym mechanizmom działania anestetyków wziewnych i dożylnych w ośrodkowym układzie nerwowym.

17 listopada odbyła się uroczystość nadania tytułu doktora honoris causa SUM profesorowi Wojciechowi Kostowskiemu z Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie. Wnioskodawcą oraz promotorem postępowania w sprawie nadania tytułu był profesor Zbigniew Herman.

Nakładem PZWL ukazał się trzeci tom *Farmakologii i farmakoterapii dla lekarzy*, zatytułowany *Leki stosowane w chorobach: układu sercowo-naczyniowego, krwi, przewodu pokarmowego, układu oddechowego*.

2010

Nakładem PZWL ukazał się czwarty tom podręcznika pt. *Farmakologia i farmakoterapia dla lekarzy*, zatytułowany *Hormony, witaminy, leki: przeciwnowotworowe, immunosupresyjne, autakoidy*.

Zmarł 4 maja w Katowicach w wieku 74 lat.

6 maja w Auli im. Prof. Witolda Zahorskiego w Katowicach-Ligocie odbyła się uroczystość pożegnania prof. Zbigniewa Hermana przez społeczność akademicką SUM.

7 maja odbyły się uroczystości pogrzebowe w kościele p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Katowicach, a następnie na cmentarzu Przemienienia Pańskiego w Żywcu, gdzie został pochowany.

We wrześniu prof. dr hab. Anna Dyaczyńska-Herman, zgodnie z zawartą w testamencie wolą swojego śp. Męża, przekazała Akade-

mii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach zgromadzoną przez niego bogatą, zawierającą wiele unikatowych wykonań, kolekcję nagrań audio-wideo znanych twórców muzyki klasycznej. Listowne podziękowanie za cenny dla studentów i pedagogów dar złożył na ręce Pani Profesor rektor Akademii Muzycznej, prof. Tomasz Miczka.

22 listopada sekretarz generalny Polskiej Akademii Umiejętności prof. dr hab. Jerzy Wyrozumski oraz jej prezes prof. dr hab. Andrzej Białas skierowali do prof. dr hab. Anny Dyaczyńskiej-Herman specjalny list, zawierający relację z odbytego 20 listopada w Krakowie uroczystego posiedzenia naukowego PAU, na którym poinformowano publicznie o przyjęciu przez PAU notarialnego zapisu testamentowego prof. dr hab. Anny Dyaczyńskiej-Herman i prof. dr hab. Zbigniewa Hermana, przekazujących całość swego majątku (w postaci gotówki, mieszkania w Katowicach wraz z wyposażeniem oraz garażu) na rzecz PAU, w celu utworzenia przez PAU Funduszu Stypendialnego im. Anny Dyaczyńskiej i Zbigniewa Hermanów. Zgodnie z wolą Fundatorów, beneficjentami Funduszu będą młodzi lekarze – pracownicy naukowci (do 28. roku życia), którym ma on umożliwić badania naukowe w najlepszych zagranicznych, głównie amerykańskich, ośrodkach naukowych; stypendium ma być przyznawane na przemian w dwóch dziedzinach: anestezjologii i intensywnej terapii oraz farmakologii klinicznej – na okres nie krótszy niż jeden rok – przez komisję powołaną przez PAU. Zebrani zostali także poinformowani o dokonanej przez prof. Annę Dyaczyńską-Herman wpłacie środków pieniężnych na konto PAU. Jak zaznaczono w liście, przekazaną kwotę PAU ulokuje w banku „jako kapitał na możliwie najkorzystniejszych warunkach; z odsetek co parę lat będzie ufundowane stypendium”. W liście podkreślono aplauz, z jakim uczestnicy uroczystego posiedzenia przyjęli przedstawioną informację, wyrażono również głęboką wdzięczność Ofiarodawcom stypendium, zapewniając o dotrzymaniu wszystkich warunków zapisu testamentowego.

Paweł Bojko

Z publikowanych wykładów Profesora

Metodyka i etyka badań w naukach medycznych*

Na wstępie powinniśmy się porozumieć co do słów kluczowych, które są tematem naszych rozważań. A więc, po pierwsze, co do słowa „nauka”, tego, co Anglicy nazywają „science”, a Niemcy „Wissenschaft”. Można to pojęcie rozpatrywać w szerokim znaczeniu, odnosząc je do wszelkiego typu działalności poznawczej człowieka. A więc mówimy: „nauka-logika”, „nauka-matematyka”, mówimy też: „nauka-etyka”. Ale też ma ono wąskie znaczenie, gdy mówimy: „chemia”, „biologia”, „fizjologia”. Te nauki w węższym znaczeniu składają się na całość nauk medycznych, o których będzie mowa.

Drugim kluczowym słowem jest „etyka”. Rozumiem je – według podziału Władysława Tatarkiewicza – jako dział filozofii, naukę o wartościach, obok nauki o bycie i nauki o poznaniu. Najbardziej charakterystyczną cechą nauki jest właśnie metoda. Albert Einstein powiedział: „Nauka wychodzić musi od faktów i kończyć się na nich, niezależnie od tego, za pomocą jakich struktur teoretycznych łączy je ze sobą”.

* Wykład przedstawiony na posiedzeniu Górnośląskiego Międzyuczelnianego Towarzystwa Akademickiego „Universitas” 12 marca 1990 roku (przedruk z „Biuletynu Informacyjnego MKK NSZZ „Solidarność” Śląskiej Akademii Medycznej” 1990 nr 53 s. 1, 4–5; nr 54 s. 1, 4–5.). „Universitas” zostało założone w 1983 r. przez prof. dr. hab. Jerzego Zielińskiego.

Musimy sobie uzmysłwić, że uczony przede wszystkim jest obserwatorem. A więc zaczyna od opisu najpierw najbardziej ogólnego tego, co zobaczył, i tego, co spodziewa się zobaczyć w przyszłości konstruując teorię. Opierając się na faktach konstruuje teorię, a na podstawie teorii – przewidywania. Moglibyśmy to schematycznie ująć tak: Uczony porusza się między światem faktów a światem teorii (światem idei i języka matematycznego). Oceniając fakty przez proces zwany indukcją, konstruuje teorię. Indukcja jest procesem, za pomocą którego tworzy się teorię, opierając się na zaobserwowanych faktach. I teraz z teorii wyprowadzamy na drodze dedukcji przewidywania (prognozy). A ten proces, który prowadzi do przewidywań na podstawie zaobserwowanych faktów i stworzonych teorii, nazywamy dedukcją. Następnie nasze przewidywania weryfikujemy z nowo poznanymi faktami. I to jest główna zasada metody naukowej, która – jak widzimy – jest zjawiskiem cyklicznym. Nowo poznane fakty są ostatnim szczeblem stworzonej przez nas teorii, a pierwszym szczeblem nowej teorii.

„Każda teoria jest pożyteczna, nawet teoria fałszywa – to są słowa Bernarda Brodiego – problem polega na tym, aby uczony potrafił w odpowiednim momencie wycofać się z fałszywej teorii, gdy fakty jej przeczą”. To jest bardzo trudne, bo uczeni są też tylko ludźmi i często próbują naginać teorię do faktów nie sprawdzonych, mało znaczących, to zawsze kończy się źle dla badacza.

Uczony – jak z tego wynika – otrzymuje swe teorie w sposób prowizoryczny i zawsze jest gotów je porzucić, jeśli nowe fakty nie zgadzają się z jego przewidywaniami.

Istotną rzeczą w opisie faktów, w wyjaśnianiu ich jest doświadczenie. Twierdzi się niekiedy, co nie jest zawsze słuszne, że cała nauka oparta jest na odczytach wskazań przyrządów. Niemniej jednak musimy zawsze dokładnie wiedzieć, co mierzymy, bowiem odczyty nie powiedzą nam nic, gdybyśmy tego nie wiedzieli. Często sam uczony jest przyrządem, licząc np. komórki pod mikroskopem, obserwując elementy zachowania się zwierząt czy człowieka.

Zastanówmy się, jaka jest różnica między faktem a teorią. Fakt to jest to, co już znamy, o czym coś wiemy. A teoria mówi nam także o rzeczach jeszcze nie zaobserwowanych. Fakt zdaje sprawę z poje-

dynczego zdarzenia, teorie zaś z niezliczonej, a może nawet nieskończonej liczby zdarzeń. Fakty są znane i mają charakter jednostkowy. Teorie mają charakter uniwersalny i dlatego nigdy nie możemy powiedzieć, że są całkowicie prawdziwe. Tak więc ten cykliczny proces jest procesem nieskończonym i prawdopodobnie będzie trwał tak długo, jak długo będzie trwać działalność naukowa człowieka.

Nauki łączy metoda, której zasady przedstawiliśmy, natomiast dzieli przedmiot badania i technika badania.

W zakończeniu tej wstępnej części rozważań musimy sobie przypomnieć, że filozofowie ciągle dzielą się na tych – w odniesieniu do myśli i materii – którzy uważają, że myśl jest jakąś specyficzną formą materii, a więc jest materią, a inni, że myśl jest czymś zupełnie od materii różnym, ale te poglądy są ciągle przedmiotem dyskusji i nie wiadomo, czy uda się ten problem kiedykolwiek rozwiązać.

Przejdźmy do technik badawczych w naukach medycznych. Będę posługiwał się głównie przykładami z tej dziedziny, na której trochę się znam, a więc głównie farmakologii w pierwszej części i farmakologii klinicznej w drugiej. Zajmuję się głównie zjawiskiem neurotransmisji w ośrodkowym układzie nerwowym i mechanizmem działania leków na ośrodkowy układ nerwowy.

Aby zilustrować, w jaki sposób dochodzi się do teorii, przedstawie jedno z fundamentalnych i klasycznych odkryć neurotransmisji. Przez to pojęcie rozumiemy przekazywanie impulsów elektrycznych z jednego zakończenia nerwowego na drugie. Długo nie wiadano, jak się to odbywa. Najpierw stwierdzono, że pod wpływem różnych bodźców powstają impulsy elektryczne i że są one przenoszone na drugi neuron, szereg neuronów, na inne komórki efektorowe. Na przykład, pobudzenie nerwu może spowodować skurcz lub rozkurcz mięśnia gładkiego w naczyniu krwionośnym czy w przewodzie pokarmowym.

W roku 1920 słynny niemiecki fizjolog, Otto Loewi, wykonał następujące doświadczenie: W naczyniu wypełnionym płynem odżywczym zawiesił serce żaby, podłączył do słabego prądu elektrycznego i notował, jak często następują uderzenia serca w ciągu jednostki czasu. Stwierdził on, że w czasie drażnienia elektryczne-

go wyizolowanego serca żaby wystąpiło wyraźne zwolnienie jego czynności. W związku z tym wysunął teorię, że w czasie drażnienia prądem w sercu wydziela się jakaś substancja, która powoduje zaobserwowany efekt. Długo zastanawiał się, jak zaprogramować doświadczenia, aby tę teorię udowodnić. Po wielu miesiącach rozważań doszedł do następującego rozwiązania. Zmodyfikował swój układ doświadczalny – pod naczynie z bijącym sercem drażnionym elektrycznie umieścił drugie naczynie z zawieszonym sercem innej żaby. Stymulował to pierwsze serce, a płyn je omywający spływał na drugie serce. Pod wpływem tego płynu nastąpiło zwolnienie czynności również tego drugiego serca. Udowodnił więc, że pod wpływem drażnienia elektrycznego uwalnia się jakaś substancja. Wkrótce okazało się, że tą substancją jest acetylocholina (będę unikał wszelkich nazw szczegółowych, dlatego że moje rozważania traktuję w sposób ogólny, gdyż – tak jak to proponowałem na pierwszym naszym zebraniu – powinniśmy znaleźć wspólny język, zatem powinniśmy mówić o metodzie i o etyce).

To była ilustracja, jak dochodzi się do teorii i jak dochodzi się do jej weryfikacji. Następnie stwierdzono, że neurotransmisja odbywa się za pomocą różnych związków chemicznych w mózgu – tym właśnie zajmował się Bernard Brodie. Sam też wykonywałem pierwsze doświadczenia w tej dziedzinie, które prowadzę od ponad dwudziestu lat. Zajmowałem się obserwowaniem zachowania się zwierząt pod wpływem różnych związków. Pracowałem nad funkcją innego neuroprzekaźnika w mózgu. Wysunąłem przypuszczenie, że działa on pobudzająco na niektóre struktury mózgowe. Po opracowaniu przeze mnie techniki wstrzykiwania tego neuroprzekaźnika do komór bocznych mózgu szczura stwierdziłem, że u jednych zwierząt pobudza on aktywność ruchową, u innych nie działa wcale, a u jeszcze innych hamuje. Długo nie wiedziałem, jak to wytłumaczyć. Po dłuższym czasie doszedłem do wniosku, że przecież szczur szczurowi nie musi być równy pod względem nasilenia wrodzonej aktywności ruchowej. Zastosowałem prosty test, aby sklasyfikować te szczury na bardzo, średnio i mało aktywne. Stwierdziłem, że ten związek (mówię o noradrenalinie) działał pobudzająco na szczury o małej aktywności ruchowej, słabo pobu-

dzał szczury o aktywności średniej, a nie działał wcale na zwierzęta o dużej aktywności ruchowej.

Mówiąc o tych rzeczach bardziej szczegółowych, trzeba podkreślić, że bardzo istotne jest, aby metody, którymi pracujemy, były odpowiednio czułe, bardzo dokładne i żebyśmy otrzymywali za pomocą tych czułych i dokładnych metod powtarzalne wyniki. Oczywiście, pracując nad jakimś zagadnieniem – w tej chwili mówimy o badaniach na zwierzętach – to przy swoich doświadczeniach, w których mierzyłem aktywność ruchową zwierząt, zwierzętom kontrolnym wstrzykiwałem sztuczny płyn mózgowo-rdzeniowy, tj. roztwór odpowiadający dokładnie składowi płynu mózgowo-rdzeniowego u szczurów.

Kontrola metody jest rzeczą bardzo ważną, a więc czułość, wiarygodność, powtarzalność metody i ścisła kontrola dają wiarygodne wyniki. Dopiero te wyniki mogą być dyskutowane. Istnieje stare powiedzenie, że dżentelmeni faktów i wyników nie dyskutują, oczywiście, o ile są one wiarygodne. Natomiast koniecznie trzeba dyskutować interpretację tych wyników i tak właśnie się robi.

W badaniach doświadczalnych na zwierzętach obowiązują normy etyczne, których musimy przestrzegać. Mówiąc o nich w największym skrócie: należy dochodzić bezwzględnej wierności prawdzie, dokonując samemu krytycznej oceny stosowanych metod i wiarygodności uzyskanych wyników oraz tworzonych na ich podstawie teorii. Obowiązuje też humanitarne postępowanie wobec obiektu doświadczeń, a więc zapewnienie dobrych warunków życia zwierzętom. Nie wolno powodować u nich bólu i cierpień.

Państwo może z pewnym zdumieniem zauważyli, że moje rozważania rozpocząłem od doświadczeń na zwierzętach. Otóż, w medycynie, której przedmiotem zainteresowania jest człowiek, większość badań, z jakich wyprowadza się teorie odnoszące się do człowieka, wykonuje się na zwierzętach doświadczalnych, gdy jest to niemożliwe do sprawdzenia u człowieka z powodów etycznych. Dla przykładu, wszystkie wstępne badania nad nowym środkiem chemicznym, który rokuje, że będzie nowym lekiem, są prowadzone na zwierzętach. Badania te zajmują wiele lat, a ich wyniki są

przedstawiane odpowiedniej komisji etycznej, która decyduje, czy dany związek może być badany po raz pierwszy u człowieka.

Najpierw robi się wstępne badania tzw. I fazy, u zdrowych ochotników, podaje im się związek, który ma być prawdopodobnie nowym lekiem, w dawce 100 razy mniejszej od spodziewanej wyliczonej dawki terapeutycznej, a to dlatego, żeby przekonać się, czy nowa substancja – mogąca wprawdzie u zwierząt być zupełnie nietoksyczna – u człowieka nie wykaże bardzo szkodliwego działania, którego nie potrafilibyśmy u zwierzęcia zaobserwować.

Potem – jeżeli toksyczności się nie znajdzie – wykonuje się badania II fazy u kilkunastu osób ze schorzeniem, przeciwko któremu ta substancja ma być stosowana, dokonuje się odpowiednich obserwacji. I na marginesie pragnę powiedzieć, że jeszcze gdzieś do roku 1960 wierzyliśmy, że znajdziemy zwierzę bardzo podobne metabolicznie do człowieka i będziemy mogli przenosić wyniki uzyskane u zwierząt na człowieka. Wydawało się, że takim zwierzęciem będzie szczur, świnka morska lub świnia. Ale to była mrzonka. Nie ma takiego zwierzęcia, tak samo, jak nie ma na całym świecie jednego człowieka identycznego z drugim.

Przejdźmy do właściwych badań III fazy nowego leku u człowieka, które nazywają się kontrolowanymi badaniami klinicznymi. Krótko przedstawię, jak się je wykonuje, a potem ocenię je etycznie i moralnie.

Otóż, jeżeli dostaję do III fazy badań, kontrolowanych badań klinicznych, potencjalny lek, to muszę efekty jego działania z czymś porównać. Założmy, że na podstawie dokumentacji badań przedklinicznych stwierdziłem, iż znaleziono nowy związek, który działa silnie przeciwzapalnie, a więc będę go stosował u ludzi z reumatoidalnym zapaleniem stawów, z bólami stawów i mięśni. Takim klasycznym lekiem przeciwzapalnym jest kwas acetylosalicylowy – aspiryna (Polopiryna). Więc mogę porównać z tym klasycznym lekiem przeciwzapalnym nowy lek.

Zasada tych badań polega na losowym doborze chorych, tylko najpierw muszę bardzo precyzyjnie określić, jakich chorych będę dobierał do tych badań. To powinni być chorzy mniej więcej podobni do siebie pod tym względem, że nie powinno być zbyt dużego roz-

rzutu wieku. Stąd zakładam, że będę badał chorych pomiędzy 25 a 65 rokiem życia, a nie będę badał ludzi, którzy skończyli już 70 lub więcej lat; tych badań także nie prowadzi się u dzieci (ze względów etycznych, o czym będzie mowa za chwilę). Powinni to być chorzy o mniej więcej podobnym przebiegu choroby. Więc muszę dokładnie określić, jakich ludzi i co będę badał, jakie objawy przedmiotowe i podmiotowe, jakie badania laboratoryjne należy przeprowadzić. Muszę zdać sobie bardzo dokładnie sprawę, że będę porównywał dwie grupy chorych, jakie optymalne metody statystyczne wybiorę, aby uzyskać prawdziwą odpowiedź, który z tych leków jest lepszy.

A więc zakładam, że do grupy A w sposób losowy będę dobierał chorych i ta grupa A będzie otrzymywała Polopirynę. Natomiast, jeżeli się wylosuje, że w danym momencie będę badał nowy związek, to dam go choremu, zakwalifikowanemu do grupy B, której będziemy podawać nowy związek X.

Pierwszą zasadą tych kontrolowanych badań klinicznych polegających na porównaniu dwóch grup jest losowy dobór chorych (do języka polskiego wkradło się słowo „randomizacja” – od „random selection”, ale nie musi się tak bardzo używać tych neologizmów). Jeżeli prowadzę te badania, to nie wiem w danym momencie, do której grupy badany chory należy i jaki lek on dostaje. O tym wie lekarz odpowiedzialny za leczenie chorego. Badacz tego nie wie.

Ten sposób badania nazywa się podwójnie ślepą próbą, tzn. ani badający, ani chory nie wie, co dostaje. Dlaczego? Żeby jak najbardziej zobiektywizować badania. Jeżeli bowiem chory będzie wiedział, że dostaje nowy lek, to sobie pomyśli: „jak to jest nowe, to mi na pewno lepiej pomoże niż leki, które do tej pory zażywałem”. Z kolei badacz może naginać fakty do swojej teorii.

Można też porównywać efekty działania nowego leku z efektami działania placebo. Placebo to jest lek nie zawierający żadnego aktywnego ciała chemicznego. Nie informujemy chorego o tym, że dostaje on placebo. Dlaczego o tym mówię? – gdyż to będzie przedmiotem właśnie rozważań na temat etyki.

Kontrolowane badania kliniczne można też przeprowadzić za pomocą tzw. techniki krzyżowej. Choremu A podaję znany lek

przez dwa tygodnie, przez następne dwa tygodnie daję lek X i przez kolejne dwa tygodnie ponownie podaję znany lek – w naszym przypadku Polopirynę. U drugiego chorego zacznę odwrotnie – od leku X, potem lek znany i znowu X. Oczywiście, też nie będę wiedział, w jakim momencie który chory, jaki lek dostaje. Wykonując próbę krzyżową mogę także – o ile względy etyczne na to mi pozwalają – zamiast znanego leku zastosować placebo.

Jeśli Państwo w tej chwili zastanawiają się nad odpowiedzią na pytanie, która z tych metod jest lepsza, to można powiedzieć, że każda jest obciążona pewnym błędem. W porównaniu dwóch grup chorych błąd może polegać na tym, że przecież ci chorzy – mimo że starannie dobrani – różnią się od siebie. W metodzie krzyżowej, w której porównujemy działanie dwu leków u tego samego człowieka, możemy dojść do błędnego wniosku, bo właśnie w momencie, kiedy podajemy choremu lek X, może wystąpić samoistna remisja choroby, co powoduje możliwość wyciągnięcia fałszywego wniosku.

Przedstawiłem w wielkim skrócie technikę badań, w dalszej części omawiane będą zagadnienia etyczne, związane z takim prowadzeniem badań u człowieka.

Zasady etyczne są skodyfikowane. Jako pierwsza została w roku 1948 uchwalona „Deklaracja Genewska”, później poprawiona w Sydney w roku 1968, która mówi ogólnie: „Zdrowie chorego jest najważniejsze we wszystkich moich rozważaniach. Będę utrzymywał najwyższy szacunek dla życia ludzkiego od czasu jego poczęcia”. Potem powstała bardziej szczegółowa „Deklaracja Helsińska” w 1964 r. Według tej deklaracji trzeba dokonać podstawowego rozróżnienia badań u ludzi: czy mają one cel terapeutyczny, czy czysto poznawczy, bez wartości leczniczej. Można – owszem – badać dla celów czysto poznawczych, jeżeli są one dostatecznie ważne, ale tylko wtedy, jeżeli to nie zakłóci przebiegu leczenia i nie spowoduje istotnych szkodziwości dla człowieka. Przytaczam podstawowe zasady badań klinicznych według „Deklaracji Helsińskiej”:

1. Badania muszą być usprawiedliwione przesłankami naukowymi i moralnymi, oparte na wynikach badań laboratoryjnych i wykonanych u zwierząt.

2. Mogą one być prowadzone wyłącznie przez osoby o odpowiednich kwalifikacjach i nadzorowane przez wyspecjalizowanego lekarza o wysokim poziomie moralnym i etycznym.

3. Znaczenie spodziewanych wyników musi wielokrotnie przewyższać ewentualne ryzyko tych badań. Tak więc każde badanie musi być poprzedzone dokładną analizą stopnia ryzyka w stosunku do spodziewanych korzyści. Lekarz ma pełne prawo zastosowania nowych sposobów leczenia, jeśli według jego osądu dają one nadzieję na uratowanie życia, powrót do zdrowia lub zmniejszenie cierpienia. Pełną odpowiedzialność za badanie ponosi lekarz.

Obecnie od wielu lat na całym świecie, a także w Polsce istnieją w ośrodkach akademickich komisje etyczne, które rozpatrują wnioski i przedstawiają opinię, czy proponowane badania odpowiadają wymogom moralno-etycznym.

Zasady, które wyjąłem z „Deklaracji Helsińskiej”, znajdują się w „Zbiorze zasad etyczno-deontologicznych polskiego lekarza” w rozdziale III pt. „Lekarz wobec nauk medycznych”.

Teraz krótko podam rys historyczny, jak doszło do kontrolowanych badań klinicznych. Pierwszymi obiektywnymi badaniami u ludzi były badania statystyczne. Dotyczyły one skuteczności szczepień przeciwospowych, wykonał je w r. 1721 Mather w Bostonie. Stwierdził on, że stosowanie w leczeniu żółtej febry upustów krwi, tak wtedy często stosowanych, i środków przeczyszczających było zupełnie bezużyteczne. Było to pierwsze zastosowanie statystyki do badań terapeutycznych. Pierwsza ślepa próba – tak jak ją opisałem – została wykonana w roku 1844 pod auspicjami Wiedeńskiego Towarzystwa Lekarskiego, a potem przez 100 lat nikt tej techniki u ludzi nie stosował, bo badacze uważali, że ważniejsze są wyniki badań uzyskane u zwierząt i że na ich podstawie można wnioskować o procesach fizjologicznych, patologicznych czy o terapii u chorego. Wierzono bowiem wtedy tylko w wyniki badań na zwierzętach.

Placebo zastosował po raz pierwszy James Lind w r. 1747. Był on pierwszym lekarzem, który potrafił wyleczyć szkorbut, podając sok z cytryn i pomarańcz marynarzom. Znacznie później stwierdzono, że czynnikiem leczącym szkorbut była znajdująca się w tych

sokach witamina C – kwas askorbinowy. Lind jednym marynarzom chorym na szkorbut podawał do picia sok cytrynowy i pomarańczowy, a innym wodę morską, nalewkę z mirry lub roztwór siarczanu miedziowego i stwierdził, że tylko ci, którzy zażywali soki, dochodzili potem do zdrowia.

Słowo „placebo” po raz pierwszy pojawiło się w roku 1787 w słowniku lekarskim angielskim: „lek bez efektów farmakologicznych, stosowany celem uspokojenia chorego i zrobienia na nim wrażenia”. Dzisiaj sens tego słowa zmienił się, dlatego że poznaliśmy psychiczne oddziaływanie placebo i wielu badaczy stwierdziło efekty szkodliwe dla zdrowia chorego u tych, którzy placebo zażywali. Wtedy zrozumieliśmy jeszcze bardziej, jak ogromne znaczenie ma psychika chorego. Balint w 1957 r. stwierdził: „w żadnym podręczniku nie jest napisane o dawkowaniu, postaci lub sile leczenia lekarza, który sam siebie niejednokrotnie przepisuje jako lek”. Zgadzam się w pełni z tym poglądem. Często my, lekarze, zapominamy o tym, że bardzo ważny jest sposób, w jaki podano lek, równie ważny, jak samo lekarstwo. Uspokojenie chorego, zapewnienie go o skuteczności, złagodzenie lęku i cierpienia czasem znaczy dla chorego więcej aniżeli lek, który mu podajemy.

Placebo często ma potężne działanie i żeby zilustrować wpływ psychiki, zacytuję badania Lagna'y z roku 1954. Podawał on placebo chorym po lekkich zabiegach operacyjnych. Stwierdził, że po pierwszej dawce placebo (zastrzyku soli fizjologicznej domięśniowo) efekt przeciwbólowy wystąpił u 53% chorych, po drugiej dawce tylko u 40%, po czwartej dawce tylko u 15%. To jest ilustracja znaczenia placebo i znaczenia psychiki chorego i dlatego tutaj musimy rozważyć znaczenie etyki lekarskiej.

Przejdźmy do krytyki etycznej tego sposobu badań nowego leku w porównaniu ze starym lub placebo. Najpierw ograniczę się do ogólnego stwierdzenia, że źle zaplanowane badania u człowieka są nieetyczne „ex definitione”, bo one nie przyniosą żadnego pożytku, więc w tej sytuacji nie można narażać chorego nawet na najdrobniejsze ryzyko, np. nakłucie żyły celem pobrania krwi.

Etyka lekarza praktyka wymaga od niego, żeby zrobił wszystko, co najlepszego może zrobić dla chorego. A etyka badacza kliniczne-

go poszukującego nowego leczenia jest taka sama, lecz ponadto zobowiązuje go, aby zrobił wszystko, co potrafi, dla dobrego zaplanowania i przeprowadzenia badań, których wyniki będą stanowiły istotną wartość naukową, a więc będą pożyteczne dla ludzi. Nie wolno mu narazić chorego na większe niebezpieczeństwo, które niesie choroba.

Podstawowym kanonem etycznym jest to, że planowane badania muszą być dobre i w konsekwencji pozytywne. Czasem nie potrafi tego zdecydować jeden lekarz czy drugi i po to jest potrzebna weryfikacja tych planów badań przez komisję etyczną.

Musimy teraz dalej spoglądając krytycznie na sposób badań, które zaprezentowałem, uświadomić sobie, że musimy określić optymalną dawkę nowego leku. Jest to niemożliwe u indywidualnych chorych i dlatego te badania przeprowadza się grupowo. Oczywiście, takie nowe leczenie będzie bardziej szkodliwe dla niektórych ludzi z danej grupy niż dla innych, a zapewni lepszy efekt leczniczy z kolei u innych osób. To jest właśnie związane z tą niezwykłą różnorodnością metaboliczną, genetyczną, immunologiczną etc. organizmu. Ale korzyści z tych badań wynikają dla dużej populacji ludzi, którzy zachorują i będą leczeni tym nowym lekiem. Zapytajmy: czy jest bardziej etyczne niewprowadzanie w ogóle nowego leku, by uniknąć jakiegokolwiek najmniejszego działania szkodliwego, które może wyniknąć u pojedynczych ludzi, czy pozostanie przy tradycyjnych sposobach leczenia?

Jakież są normy etyczne badań u ludzi? Po pierwsze – dobre ich zaplanowanie. Po drugie – wyważenie możliwości niebezpieczeństwa i korzyści. Po trzecie – odpowiednie kompetencje badacza. Zgoda badanych na wykonanie tych badań. Badanym trzeba bardzo dokładnie wyjaśnić, na czym badania mają polegać, jakie jest ich ewentualne ryzyko i każdy chory musi uzyskać informację, że w każdej chwili może zrezygnować z tych badań i że zostanie natychmiast wyłączony. Dlatego też w Europie (Amerykanie tego nie stosują) raczej nie przeprowadza się badań u chorych podlegających jakiejś instytucji, a więc przebywających np. w domach opieki, u żołnierzy lub więźniów. Amerykanie są bardziej liberalni. Czytałem wiele artykułów dyskusyjnych, że np. dla więźnia jest to

pewna zmiana sytuacji, że on znajduje się na pewien czas w innych warunkach, że ma do czynienia z lekarzem, z którym może wymienić poglądy. Ale tu jest szereg kwestii, których nie można jednoznacznie rozstrzygnąć, są one przedmiotem ciągłych dyskusji.

Najwięcej kontrowersji, oczywiście, sprawia stosowanie placebo. Dopuszczalne jest ono tylko wtedy, gdy choroba nie zagraża życiu, stan chorego nie jest ciężki – placebo można stosować, gdy pozabawienie chorego właściwej terapii nie narazi go na istotne szkody. Nie wolno więc stosować placebo u chorych z chorobą nowotworową, u chorych z zakażeniami, wtedy imperatywem jest stosowanie znanych leków dla zwalczania bakterii czy zahamowania rozrostu nowotworu.

Placebo jest wskazane w tych chorobach, w których szczególnie dużą rolę odgrywa psychika chorego.

Dokonajmy teraz krytyki placebo. Przede wszystkim trzeba powiedzieć, że nie jest ono stosowane w codziennej praktyce klinicznej. Ale czy rzeczywiście? Przecież do dzisiaj niektórzy ludzie sami albo lekarze homeopaci (ten kierunek istnieje jeszcze w Europie, w Polsce nie) – mimo że nie ma to nic wspólnego z nauką – stosują leki homeopatyczne. Poza tym czasem zapisuje się choremu nieszkodliwe leki w rodzaju witamin czy innych związków, gdy nie ma swoistego leku, którym można by leczyć chorego. Ten sposób podtrzymuje chorego na duchu, gdyż coś dla niego robimy, dajemy mu jakąś nadzieję. Placebo pozbawia chorego korzyści standardowej terapii, to jest prawda, ale – jak już wykazałem – placebo można stosować u ściśle określonych chorych, kiedy nie spowoduje to szkody dla nich. Stosowanie placebo jest wskazane, gdy nie ma dobrego leku standardowego.

Pod koniec lat siedemdziesiątych rozwinęła się szeroka dyskusja nad problemami moralno-etycznymi kontrolowanych badań klinicznych, o których była mowa, i stosowania placebo. Co do badań kontrolowanych prawie wszyscy się zgodzili. Jednak dwaj klinicyści niemieccy Burkhardt i Kienle, na łamach jednego z najpoważniejszych czasopism medycznych „Lancet”, w 1978 roku, nazwali kontrolowane badania kliniczne kryminalnymi. Ich argumenty: takie badania nie mogą przynieść wyników znaczących sta-

tystycznie, jeśli zachowuje się zasady etyki indywidualnej. Próba nie może być zakończona według oryginalnego planu, jeśli jeden ze sposobów leczenia okazuje się lepszy.

Jak Państwo domyślacie się, artykuł spowodował dalszą, ogromną dyskusję, lawinę artykułów na ten temat i można by podsumować wyniki tej dyskusji sprzed 12 lat, że takie ogólne potępienie kontrolowanych badań klinicznych nie jest usprawiedliwione naukowo i nie jest naukowo uzasadnione. Istnieje konieczność prowadzenia takich badań i tak jak powiedzieliśmy, że jest prawdą, iż badania te nie odpowiadają warunkom codziennym, nie odpowiadają zwykłym sytuacjom klinicznym, w których chorych leczymy. Ale oznacza to tylko tyle, że musimy poszukiwać lepszych rozwiązań.

Niektórzy też w tej dyskusji wskazywali, że intuicja i doświadczenie lekarza nie mogą być pominięte, że lekarz, który praktykuje wiele lat, też potrafi wyrobić sobie zdanie co do danej metody terapeutycznej. To jest prawda, tego nie wolno lekceważyć. Niemniej takie obserwacje są zawsze jednostkowe i z tej dyskusji wynika, że – jak dotąd – tych kontrolowanych badań, tam gdzie są one z etycznych względów możliwe do prowadzenia, nic rzeczywiście nie może zastąpić.

Nasze rozważania pragnę zakończyć dwoma cytataми. Pierwszy jest skierowany przede wszystkim do lekarzy, a są to słowa Marcela Prousta:

„Medycyna to jest kompendium kolejnych i sprzecznych błędów, tak że używając najtęższych lekarzy, ma się wielką szansę otrzymać prawdę, która będzie uznana za fałsz w kilkanaście lat później. Wierzyć w medycynę byłoby tedy szczytem szaleństwa, gdyby nie wierzyć w nią, nie było jeszcze większym szaleństwem, bo z tego spiętrzenia się błędów wyłaniają się na dłuższy dystans jakieś prawdy”.

A drugie powiedzenie dedykuję wszystkim tu obecnym specjalistom różnych dziedzin, a jest to powiedzenie fizjologa Claude’a Bernarda:

„Nauka zwiększa naszą zdolność odczuwania proporcji, gdyż zmniejsza naszą pychę”.

Od adrenaliny do leków psychotropowych*

Magnificencjo Rektorze, Wysoki Senacie

Panowie Dziekani, Pani Promotor

Prześwietne Rady Wydziałowe

Dostojni Goście

Dopiero w drugiej połowie tego tysiąclecia zaczęliśmy się domyślać, że wszystkimi naszymi czynnościami somatycznymi i psychicznymi kieruje mózg.

W Księdze Proroka Jeremiasza czytamy „Ja Pan, patrzę na twoje nerki i serce...”, co zaświadcza, że w epoce starożytności, kiedy natchniony prorok pisał te słowa, sądzono, iż w tych narządach znajduje się źródło naszych czynności psychicznych oraz naszego postępowania.

Anatomia mózgu została poznana bardzo dokładnie i już na początku tego stulecia niewiele można było odkryć; zastanawiano się wszakże, jak ten mózg funkcjonuje, że jeden z nas może być geniuszem, drugi przeciętnym zjadaczem chleba, a jeszcze inny mordercą.

Dzisiaj, gdy dobiega końca obecne stulecie i drugie tysiąclecie, widzimy, jak przebiegała droga zaledwie w ciągu ostatnich 100 lat, która doprowadziła nas do zrozumienia tych skomplikowanych czynności, a wszystko zaczęło się od dokonanego ongiś odkrycia, kiedy nie można było jeszcze przewidywać, że doprowadzi ono do tak ogromnych osiągnięć.

W 1894 roku Oliver i Schafer w Londynie wykazali, że wstrzykiwanie wyciągu z rdzenia nadnerczy powoduje gwałtowny wzrost ciśnienia i wybitnie zmienia czynność serca. I mieli już publikację gotową do druku, gdy okazało się, że 15 marca 1895 roku w Krakowie, na posiedzeniu Krakowskiego Towarzystwa Naukowego Szymonowicz i Cybulski na Sławkowskiej 17 (na I piętrze) wygłosili re-

* Wykład okolicznościowy Profesora Zbigniewa Hermana w dniu nadania Mu tytułu doktora honoris causa Akademii Medycznej w Lublinie (22 czerwca 1999 roku; obecnie Uniwersytet Medyczny w Lublinie). Za udostępnienie tekstu wykładu dziękujemy Redakcji „Alma Mater”, kwartalnika wydawanego przez UM w Lublinie („Alma Mater” 1999 nr 2/31 s. 24–27).

ferat przedstawiając niesłychanie podobne wyniki. Oliver i Schafer napisali do Krakowa, porównali swoje wyniki i dopiero swoją publikację zakończyli podkreślając, że uzyskali podobne wyniki jak uczeni krakowscy, i stwierdzając, że uczeni krakowscy w swoich eksperymentach i w swoim rozumowaniu poszli nawet dalej. Jakież to wspaniałe przykład etyki dla uczonych w dzisiejszym świecie. Szczególnie dla ludzi młodych, którzy również w nauce dają się porzywać szybkości i temu powiedzeniu „publish or perish”, czyli publikuj albo giń (przepadnij).

Państwo wiedzą, że Takamine w 1901 roku zsyntetyzował czystą adrenalinę i Langley w tymże roku mógł wykazać, że wstrzyknięcie adrenaliny powoduje taki sam efekt hemodynamiczny jak wstrzyknięcie wyciągu z rdzenia nadnerczy. Cztery lata później Elliot wysunął bardzo śmiałą hipotezę, że adrenalina może być przekaźnikiem impulsów pomiędzy neuronami. Minęły lata, jest rok 1921. Otto Loewi dokonuje swego słynnego odkrycia; stwierdza mianowicie, że drażnienie nerwu błędnego powoduje zwolnienie czynności serca, zmniejsza siłę jego skurczu. Początkowo przypuszczał, że coś musi się z nerwu błędnego wydzielać. I w 1921 roku wymyślił metodykę, która pozwoliła mu wykazać, że wydziela się substancja, którą nazwał on Vagusstoff, a ponieważ wiedział już wtedy o adrenalinie, przypuszczał, że jest to akcelerans – czynnik przyspieszający, stąd ten znak zapytania przy adrenalinie.

I ten Vagusstoff okazał się być acetylocholiną. To wszystko dotyczyło jednak obwodowego układu wegetatywnego zwanego wtedy układem autonomicznym i uczeni spierali się co do szczegółów, lecz o mózgu wtedy jeszcze nikt nie myślał. O mózgu pomyślano dopiero w połowie tego stulecia, mianowicie w 1946 roku von Euler wysunął hipotezę, że noradrenalina jest neuroprzekaźnikiem impulsów nerwowych w mózgu. Zachodziło jednak pytanie: jeśli je przekazuje – to do jakiego miejsca komórki? Wysunięto więc koncepcję receptorową w 1906 roku (Langley). Ehrlich pracujący nad zjawiskami immunologicznymi, szukający magicznych kul, które zwalczałyby bakterie nie niszcząc komórki, też użył pojęcia receptora, lecz w zupełnie innym znaczeniu. Potem był Sir Henry Dale, pierwszy, który stworzył pojęcie neurotransmisji.

Stworzona teoria receptorowa była szeroko dyskutowana i zarazem krytykowana, a szerzona przez Clarka i Ariens'a. Lecz w 1964 roku słynny angielski fizjolog Eccles wyraził się ironicznie, że uczeni w zakresie farmakologii i fizjologii wierzą w receptor, lecz jest on w takiej pozycji jak rycerz, który stoi na dole, a na górze jest zamknięta jego narzeczona i przyszła żona, której nigdy nie widział. Wyobrażał sobie jej postać i zarazem piękność na podstawie liścików, które między sobą wymieniali. Już w 1948 roku Altquist za pomocą metod biologicznych zasugerował istnienie dwu receptorów adrenergicznych alfa i beta.

Sir Henry Dale uważał, że w zakończeniu nerwowym presynaptycznym jest jeden neuroprzekaźnik, a w zakończeniu postsynaptycznym jest jeden receptor. Ale potem okazało się, właśnie po odkryciu Altquista, że jeden neuroprzekaźnik – noradrenalina – może działać na dwa receptory. Teraz wiemy, że są dwa receptory alfa, cztery receptory beta. Później wykazano, że wydzielany przekaźnik może działać nie tylko na receptory postsynaptyczne, ale również na receptory znajdujące się w zakończeniu nerwowym presynaptycznym. I wreszcie, gdy odkryto neuropeptydy, wykazano, że w jednym zakończeniu mogą się znajdować różne przekaźniki, dwa lub trzy. I tak wygląda współczesne podejście do neurotransmisji. Jaka jest różnica pomiędzy neuroprzekaźnikami a neuromodulatorami?

Neuroprzekaźnik jest wydzielany do przestrzeni synaptycznych, działa na receptory i jest inaktywowany enzymatycznie jak acetylocholina, albo poprzez wychwyt zwrotny.

Natomiast neuromodulator, przyjmuje się, że działa on nie bezpośrednio na receptory, lecz moduluje szybkość syntezy, szybkość zwrotnego wychwytu, moduluje zjawiska, które dokonują się w części postsynaptycznej neuronu.

Proste neuroprzekaźniki pierwszego rzędu są syntetyzowane w samym zakończeniu nerwowym, a więc zaraz po impulsie elektrycznym są wydzielane i szybko resyntetyzowane. Natomiast neuromodulatory powstają z prekursorów, które znajdują się w komórkach i wędrują przez długie włókna do zakończeń, a więc po ich

wydzieleniu trzeba sporo czasu, aby odnowić zapas neuromodulatora.

Minęły czasy, kiedy Eccles mógł sobie żartować z rycerza.

Istnieją cztery typy receptorów:

- jonowe,
- białka G,
- kinazy: tyrozynowa i serynowo-treoninowa,
- endocytarne.

Neuroprzekaźniki pierwszego rzędu: noradrenalina, adrenalina, dopamina, 5-hydroksytryptamina działają przez coś, co można by nazwać transformatorami; są to białka G niedawno odkryte, za które przyznano Nagrodę Nobla. Toteż gdy te proste neuroprzekaźniki można nazwać neuroprzekaźnikami pierwszego rzutu, to poprzez działanie za pośrednictwem białka G uruchamiają one skomplikowane mechanizmy, mówiąc potocznie – maszynieri drugich przekaźników, do których należą przede wszystkim cykliczne nukleotydy i fosfolipidy. Receptory III typu działają poprzez kinazy białkowe. Poprzez wspomniane kinazy białkowe działają cytokiny, receptory te działają po pobudzeniu w ciągu minut, a pobudzenie receptorów endocytarnych, na które działają hormony steroidowe, endoplazmatycznych – tu trzeba godzin na uzyskanie efektu biologicznego.

Obecnie większość receptorów zarówno dla neuroprzekaźników, jak i neuromodulatorów jest zdefiniowana chemicznie (łańcuchy aminokwasów – na ogół większość receptorów ma 7 domen), a więc teoria receptorowa doprowadziła do niezwykłego rozkwitu psychofarmakologii.

Wyobraźmy sobie, że w mózgu każdego z nas jest sto tysięcy milionów neuronów, co przekracza trzykrotnie ilość mózgów istniejących na świecie i tysiąc razy więcej połączeń tych neuronów, co daje bilion połączeń.

Dość długo nieznaną była funkcja gleju. Mówiło się, że glej jest tylko do podtrzymywania, do spinania tych neuronów. Dzisiaj wiemy, że tam odbywają się niesłychanie ważne zjawiska biochemiczne, że tam odbywa się synteza i metabolizm fosfolipidów. W Polsce

zajmuje się tym obecny na tej sali profesor Trzeciak. Tu syntetyzowane są cytokiny.

W 1973 roku trzy grupy badaczy odkryły specyficzne receptory dla morfiny – receptory tzw. opiatów w mózgu. Wykazano, że drażnienie pewnych struktur mózgu wywołuje silne działanie przeciwbólowe, co nazwano elektroanalgezą. Po tym odkryciu receptorów opioidowych wielu badaczy bardzo sceptycznie odnosiło się do wspomnianego odkrycia. Po co bowiem w mózgu zwierzęcia i człowieka mają istnieć specyficzne receptory dla alkaloidów roślinnych?

W 1975 roku Hughes w laboratorium Kosterlitz z znalazł w mózgu dwa pięciopeptydy, które nazwał *enkefalinami* i stwierdził, że są to specyficzne ligandy dla receptorów, które nazwano opioidami. Nazwa *enkefalin* pochodzi z języka greckiego (*en* – w, *kefalos* – mózg).

Wszyscy interniści uważają leki blokujące konwertazę angiotensynową za jedne z najlepszych w leczeniu choroby nadciśnieniowej. One także zapobiegają kardiomiopatii. Leki, które blokują konwertazę angiotensynową, wywołują niestety kaszel. Objaw nieznanym w terapii innymi preparatami farmakologicznymi.

Enzym ten – konwertaza angiotensyny – działa nie tylko specyficznie konwertując, ale także hamuje rozkład *enkefalin*, *endorfin*, a udowodniono, iż pobudzenie receptorów opioidowych wywołuje kaszel. *Enkefalinę* odkryto w 1975 roku, a dopiero teraz wiemy, skąd ten objaw kaszlu. Badanie objawów niepożądanych leków jest równie ważne jak obserwacja ich działania leczniczego.

W 1985 roku większość badaczy uważała odkrycie peptydów opioidowych, tj. *enkefalin* i *endorfin*, za najważniejsze substancje biologicznie czynne w ustroju. Te badania przyćmiły odkrycie w tym czasie aminokwasów pobudzających. Kwas *gammaaminomasłowy* został wykryty znacznie wcześniej jako środek hamujący czynność neuronów mózgowia.

Szkoła lubelska pod kierunkiem profesora Zdzisława Kleinrocka włożyła wielki wkład naukowy w poznawanie roli i znaczenia fizjologiczno-farmakologicznego aminokwasów pobudzających, co miało walor praktyczny, gdyż ta grupa udowodniła wiele mechani-

zmów działania leków przeciwdrgawkowych. Stwierdziła, jak można wzmoc drgawki, jak można zapobiec drgawkom, jak można działać synergistycznie z lekami przeciwdrgawkowymi. Mówiąc o szkole lubelskiej nie sposób pominąć drugiej szkoły farmakologicznej prowadzonej przez profesora Romualda Langwińskiego, który zajmował się opioidami i wniósł również wielki wkład w badanie istoty działania leków przeciwdrgawkowych. W mózgu jest kilkakrotnie więcej neuroprzekazników i neuromodulatorów, toteż pojawia się pytanie, w jakim celu? Jest to spowodowane skomplikowaną plastycznością mózgu. Jeszcze 25 lat temu uważano, że mózg jest hermetyczny immunologicznie, że bakterie nie mają nań wpływu, że tam nie ma przeciwciał, ale gdy wprowadzono pojęcie neuromodulacji, pogląd ten uległ zmianie.

Już Galen zauważył (czasy Nerona i Marka Aureliusza), że kobiety o temperamencie melancholijnym częściej zapadają na raka niż kobiety o temperamencie sangwinicznym. Okazało się, że istnieje bardzo ścisła zależność pomiędzy neuronami ośrodkowego układu nerwowego, układu endokrynologicznego i układu immunologicznego i wiadomo, że ośrodkowy układ nerwowy – my to udowodniliśmy – że możliwe są zmiany w poziomie amin biogennych wywołane wskutek podawania leków psychotropowych; u ludzi dotkniętych schizofrenią dokonują się zmiany czynników immunologicznych, m.in. poziomu interleukin, i można je doprowadzić do normy po podawaniu leków psychotropowych.

Leki psychotropowe odkryto przypadkowo, ale rozwój neurotransmisji niezwykle wpłynął na ich ulepszenie.

Dysponujemy obecnie trzema grupami leków psychotropowych:

- leki antyschizofreniczne,
- leki anksjolityczne,
- leki antydepresyjne.

Są podstawy, aby twierdzić, że mamy potężny oręż leków niezbędnych w leczeniu chorób psychicznych, wciąż jednak daleko do doskonałości w tym względzie. Teraz tworzą się kierunki badań, w wyniku których powstają leki znoszące agresję, działające na receptory serotoninowe.

Właściwie o czynnościach mózgu – mimo postępu wiedzy – wciąż wiemy niewiele. Nie wiemy, skąd biorą się nasze najwyższe uczucia, nasze odruchy, nasz intelekt, skąd wziął się geniusz Beethovena, skąd wzięła się zbrodniczość Hitlera. Istnieją w tym względzie dwie szkoły filozoficzne. Jedni twierdzą, że jest to kwestia czasu. Druga grupa filozofów, którą popieram, twierdzi, że są rzeczy, których człowiek poznać nie może. Dla mnie mózg jest też swego rodzaju uniwersum. Wszechświat jest nieskończony. Mózg jest skończony, ale czy jego czynności są skończone. Czy jego rozwój jest skończony. Polska psychofarmakologia liczy się w świecie, została sklasyfikowana ok. 10 lat temu na 8. miejscu. A jak to się zaczęło z tą psychofarmakologią? Otóż przed laty, w Lublinie, w Zakładzie Farmakologii przy ul. Jaczewskiego zebrało się kilkanaście osób – pań i panów z Lublina, Krakowa oraz Warszawy. Tak sobie powiedzieliśmy – może by ruszyć tę psychofarmakologię. Kilko z nas wróciło z zagranicy. Pamiętam, że miał wówczas wystąpienie prof. Zdzisław Kleinrok, prof. Jerzy Maj, który był Jego poprzednikiem w lubelskiej Katedrze Farmakologii; wszyscy wkrótce zaczęli dyskutować, wymieniać metody, obecna była wówczas Czcigodna Pani Promotor. I Pani Profesor Iwona Żebrowska uczyła się właśnie mojej oryginalnej metody wstrzykiwania substancji do mózgu. Po kilku miesiącach, gdy ponownie przybyłem do Lublina – szef, czyli Profesor Zdzisław Kleinrok rzekł: – Niech Pani pokaże Panu Docentowi swe umiejętności, a On to sprawdzi. Pani Doktor skierowała swe kroki do laboratorium. A ja z obecnym Magnificencją podażyliśmy za nią. Chwilę później, Czcigodnej, dzisiejszej Pani Promotor spłynęły po policzkach łzy. Okazało się, że strzykawka, którą jej ofiarowałem, zwyczajnie się stłukła. Dostarczę Pani następną za kilka dni... – powiedziałem.

Akcent białostocki. Moje pierwsze szkolenie zagraniczne. Miałem się uczyć oznaczania serotoniny na skrawkach żołądka i obecny dziś na tej sali Pan Profesor Andrzej Danysz wtedy mi to ułatwił. Myśmy wtedy zrobili coś, do dzisiaj nie wiemy właściwie co; wysłaliśmy więc pracę do Lancetu. Nikt się jednak tym nie zainteresował.

Pragnę zwrócić się do wszystkich przedstawicieli społeczności wspaniałej lubelskiej uczelni. Ja otrzymałem ten doktorat od rodziny, ja tu mam przyjaciół, których kocham, myślę, że Oni mnie również.

A co będzie dalej? Dzięki rozwojowi nauki, dzięki rozwojowi techniki święci dziś swój triumf biologia molekularna. Wszystko zależy więc od przyszłych pokoleń, od naszych wnuków i prawnuków.

Fragmenty wypowiedzi Profesora

O dylematach współczesnej medycyny

Grzechem współczesnej medycyny jest to, że spoza stosu wielu wysoce specjalistycznych wyników nie widzi człowieka, którego często bada się powierzchownie lub nie bada wcale za pomocą tradycyjnych metod fizykalnych, a nade wszystko za mało z nim się rozmawia, dyskutuje i wyjaśnia jego problemy, nie łagodząc w ten sposób lęku i niepokoju chorego. Innym ciężkim błędem niektórych lekarzy jest rutynowe podejście do chorych, przejawiające się tym samym myśleniem wobec każdego człowieka w czasie diagnozowania i leczenia tej samej choroby, bez uwzględniania ogromnych różnic indywidualnych w funkcjonowaniu poszczególnego zdrowego i zmienionego chorobą organizmu.

Nieprzestrzeganie wspomnianych wyżej zasad i popełnianie wzmiankowanych błędów jest przyczyną, że pomimo ogromnych postępów medycyny czasów współczesnych tak wielu ludzi przestaje wierzyć w medycynę jako naukę, porzuca swoich lekarzy, by szukać pomocy znachorów, szarlatanów lub osób stosujących tzw. niekonwencjonalne, a w rzeczywistości nienaukowe, nie oparte na przesłankach rozumowych, metody leczenia.

(Etyka w środowisku akademickim, s. 61)

W tej chwili medycyna stała się bardzo agresywna, staramy się przedłużyć choremu życie o godzinę, o parę dni, tygodni. Tu pojawia się problem etyczny, czy warto narażać chorego na cierpienia,

czy warto przedłużać życie o parę dni, tygodni chorego, który jest nieprzytomny?

Otóż odpowiedź jest taka: jeżeli chory jest w stanie terminalnym i według naszego osądu nie widzimy możliwości uratowania mu życia, to należy zaniechać zabiegu leczenia heroicznego, a tylko podtrzymywać jego podstawowe czynności życiowe.

(Lekarze w walce o zdrowie, t. 3, s. 120)

Zawsze z pokorą

[...] Myślę, że należy trzymać się praw Natury. Człowiek w niektórych momentach chciałby, a nawet już to niekiedy robi, naruszać prawa Natury. Chce klonować, stwarzać nowe typy człowieka.

Mnie kojarzy się to z Drzewem Dobrego i Złego w Raju. Człowiek dąży do osiągnięcia cech, które sam nazywa cechami boskimi. Uważam, że Natura – jakkolwiek powstała – ma swoje prawa i tych praw naruszyć się nie da. Zapominamy jednak o tym, że życie na Ziemi trwa od bodaj czterech miliardów lat, że niegdyś rozprzestrzenione były gatunki, których już od dawna nie ma. Dlatego powinniśmy z wielką pokorą myśleć o przyszłości i nie nadużywać myślenia, w gruncie rzeczy, nieracjonalnego.

Nauka polega przede wszystkim na postrzeganiu zmysłowym, poszukiwaniu rzeczywistości. Ma swoje konkretne narzędzia – obiektywne – przy pomocy których dochodzi do prawd naturalnych, które już istnieją. Człowiek nauki nie tworzy, tylko odkrywa, w przeciwieństwie do artysty, jako że artysta tworzy coś, czego dotąd nie było.

Poza tym są uczeni, którzy – nie mając w ręku narzędzi takich, jakie są w rękach uczonych z zakresu nauk ścisłych, jak również coraz częściej i biologicznych – mówią o poznaniu rozumowym, jak to mówił już św. Tomasz z Akwinu. Zastanawiają się, dlaczego powstał Wszechświat? Co jest sensem życia, po co jest życie, co jest celem człowieka? To jest wszakże filozofia, a prorokowanie tutaj byłoby po prostu wróżeniem [...]

(Po drogach uczonych, t. 3, s. 267, 268)

Misja lekarza

[...] lekarz w wielu przypadkach nie może wyleczyć chorego, może jedynie zahamować chorobę. Naczelnym nakazem lekarza, znanym już od Hipokratesa, jest to, by w każdej sytuacji pomagać choremu. Można to zrobić w różny sposób, przez podanie leków uśmierzających ból, przez pocieszenie, gdy chory cierpi. Nieraz wystarczą drobne gesty, zainteresowanie się chorym, położenie dłoni na jego ręce. Uczono mnie, nie jest to moja oryginalna myśl, że lekarz pomóc może zawsze, ale rzadko może całkowicie chorego wyleczyć.

(Lekarze w walce o zdrowie, t. 3, s. 113)

Wychować dobrych lekarzy

Przestrzeganie wpajania najszlachetniejszych zasad wypełniania zawodu lekarskiego nie zda się na nic, gdy nauczyciel tego zawodu sam ich nie przestrzega, co innego mówi, a co innego czyni.

(Etyka w środowisku akademickim, s. 61)

[...] Każdej dyscypliny trzeba się nauczyć według obecnego stanu wiedzy. Wymaga to ciągłego kształcenia się nauczycieli akademickich, studiowania bieżącego piśmiennictwa, udziału w kursach i szkoleniach krajowych i zagranicznych.

[...] Byłoby błędem, gdybyśmy przyszłego lekarza czy farmaceutę przygotowywali do zawodu mając na uwadze tylko nauki biologiczne. Aby wychować dobrych lekarzy, trzeba jeszcze bardziej sięgać po treści humanistyczne. Już dzisiaj na skutek postępów w zakresie reanimacji czy inżynierii genetycznej stawiamy sobie szereg pytań co do rozmiaru naszej interwencji w dziedzinie powstania nowego życia, śmierci, wpływu chemicznego na psychikę człowieka itp. Te pytania będą się mnożyć, a potrafi na nie odpowiedzieć tylko lekarz o wysokiej moralności ogólnej i etyce lekarskiej, zdolny do heroizmu w życiu i poświęceń wobec chorych. Tego przecież i teraz, i w przyszłości żądać będzie społeczeństwo.

(„Dz. Zach.” 1978 R. 34 nr 223)

Lekarzem trzeba się urodzić

Myślę, że lekarzem trzeba się urodzić, bo przede wszystkim trzeba być dobrym człowiekiem, ekstrawertycznym, otwartym na świat i ludzi, żeby nawiązać z nimi kontakt psychiczny. Pierwszymi lekarzami byli kapłani, szamani. Dziś lekarz też w pewnym procencie (według mojej oceny od 30% do 50%) musi być powiernikiem chorego. Musi mieć, niektórzy koledzy mówią, że to mam, coś z szamana i coś z kapłana.

(Lekarze w walce o zdrowie, t. 3, s. 111)

W czasie badania, które i tak zostanie potwierdzone wynikami, lekarz ogląda chorego, opukuje jego klatkę piersiową, osłuchuje płuca, serce, bada tętno. Z tego kontaktu fizycznego i z rozmowy budzi się u chorego zaufanie i zaczyna rozumieć, że człowiek, który go bada, chce mu pomóc. Największą rzeczą jest to, by mieć predyspozycje, aby być dla chorego bardzo życzliwym, wyrozumiałym i aby w konsekwencji tego chory rozumiał, że ma przed sobą człowieka, który chce go wyleczyć i który chce jak najszybciej zmniejszyć jego dolegliwości.

(j.w.)

Najważniejsza jest rozmowa

[...] Ciągłe nie docenia się ogromnego wpływu lekarza na psychikę. Dotyczy to zarówno moich młodych kolegów, jak i społeczeństwa. Być może właśnie społeczeństwo docenia to, a przynajmniej czuje i tego wymaga. Fakty wskazują, że nawet jeśli ludzie tego sobie nie uświadamiają i nie doceniają, to czują taką potrzebę. Coraz więcej z nich odchodzi od medycyny naukowej i leczy się u różnych osób z kręgu paramedycyny.

W dzisiejszej dobie lekarz uważa, że nie ma czasu na rozmowę z pacjentem, a przecież to jest najważniejsze. Lekarz, przy ogromnym postępie nauki, dysponując wspaniałym warsztatem diagnostycznym, patrząc na stos wyników, często nie bada chorego fizykalnie. To było kanonem medycyny, kiedy zaczynałem studia, i pozostało kanonem do lat 80. Pacjenta trzeba zbadać „od stóp do głów”.

(Lekarze w walce o zdrowie, t. 3, s. 111)

Młodzi mnie inspirują

Działalność dydaktyczna zawsze sprawiała mi wielką radość. Może to jest obciążenie genetyczne po moich rodzicach, którzy byli nauczycielami: ojciec – chemii, matka – geografii. Bardzo lubię wyklądać, ale nie cierpię egzaminować. Daje mi to przede wszystkim kontakt z młodymi ludźmi. Wcześniej miało to może mniejsze znaczenie, bo gdy zostałem kierownikiem Katedry, to byłem niecałe 10 lat starszy od moich słuchaczy. Wykłady z młodymi ludźmi inspirują mnie do pracy, pozwalają mniej martwić się starością. Dostrzegam, że młodzież jest zawsze taka sama. W większości bardzo dobra, entuzjastyczna, a to, że robi głupstwa, jest przywilejem młodości. Ja taki przywilej też kiedyś w życiu miałem.

(Lekarze w walce o zdrowie, t. 3, s. 127)

Nie leczmy się sami

[...] Nie powinniśmy się w ogóle leczyć sami, szczególnie lekami mającymi bardzo silne działanie, a takie są właśnie antybiotyki. Mogą nam pomóc, ale mogą również zaszkodzić. O ich zastosowaniu powinien decydować lekarz po zbadaniu chorego. Sami się przecież na tym nie znamy i nie potrafimy się zbadać. Lekarz powinien być dla nas wyrocznią.

(„Dz. Zach.” 20 IX 2002)

Wszystkie leki, które są sprzedawane nielegalnie, czyli poza obrotom aptecznym, bez względu, gdzie się to odbywa: na targowisku, na rogu ulicy, czy też w siłowni, są niewiadomego pochodzenia i składu. Jako takie nie powinny być w żadnym wypadku przyjmowane przez chorych. Ostrzegam, że mogą zawierać bardzo szkodliwe substancje, np. metale ciężkie. Leki, zwłaszcza przeterminowane lub przechowywane w nieodpowiednich warunkach, mogły ulec rozkładowi na związki chemiczne, które bywają niezwykle toksyczne. Każdy, kto kupuje takie podejrzone medykamenty, ponosi całkowitą odpowiedzialność, gdy zażywa je sam lub co gorsza zaleca je dziecku, komuś z rodziny, sąsiadowi czy znajomemu.

(„Dz. Zach.” 1 III 2004)

W pamięci przyjaciół, współpracowników i wychowanków

Spróbujmy podążać Jego śladem...

Jan Albrecht, Edmund Przegaliński*

W dniu 4 maja 2010 roku odszedł z naszego grona Profesor Zbigniew Herman, członek czynny PAU od 1993 roku, w obecnej kadencji wicedyrektor Wydziału Lekarskiego, znakomity uczony i lekarz, jeden z najwybitniejszych polskich farmakologów doświadczalnych i klinicznych o renomie międzynarodowej, wspaniały dydaktyk, wychowawca kolejnych pokoleń praktyków i teoretyków medycyny, człowiek o rzadko spotykanej tkaninie zalet i niecodziennym wachlarzu zainteresowań.

Zbigniew Stanisław Herman urodził się 17 grudnia 1935 w Tłustem na Podolu, nieopodal ówczesnej granicy polsko-rumuńskiej. Oboje Rodzice byli nauczycielami; można zatem powiedzieć, że swój dar przekonującego wykładania Zbigniew Herman wyssał z mlekiem Matki. Studiował medycynę w Śląskiej Akademii Medycznej (studia rozpoczął nie mając ukończonych 17 lat), a łączył je

* Prof. dr hab. n. med. Jan Albrecht – specjalista w zakresie biochemii, neurochemii i biologii komórek, kierownik Zakładu Neurotoksykologii w Instytucie Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN, członek korespondent PAN, członek czynny PAU.

Prof. zw. dr hab. n. med. Edmund Przegaliński, dr h.c. SUM – specjalista w zakresie neuropsychofarmakologii, były dyrektor Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie, przewodniczący Rady Naukowej tegoż Instytutu, członek rzeczywisty PAN, członek czynny PAU, dyrektor Wydziału V Lekarskiego PAU.

z intensywną nauką gry na fortepianie. Wymownym dowodem tego, jak skutecznie potrafił łączyć obie pasje, był często przezeń wspominany dzień 1 czerwca 1955 roku, kiedy to o godzinie 8 rano zdał (doskonale, co było regułą) egzamin uczelniany z anatomii patologicznej w Katowicach, po czym tramwajem udał się do Bytomia, gdzie po południu dał publiczny recital fortepianowy, uwieńczony uzyskaniem dyplomu średniej szkoły muzycznej.

Pracą naukową zajął się już na czwartym roku studiów. Stając w Katedrze Farmakologii Śląskiej Akademii Medycznej u swojego pierwszego Mistrza, prof. Tadeusza Chruściela, wykonywał doświadczenia na zwierzęcym modelu miażdżycy, interesując się zmianami wywoływanymi w tych warunkach w mózgu. Poszukiwanie *iunctim* pomiędzy zmianami patologicznymi w mózgu i na obwodzie stało się jednym z głównych motywów Jego działalności badawczej w trakcie całej kariery naukowej i źródłem najważniejszych osiągnięć.

W Katedrze, w której dokonała się Jego naukowa inicjacja, Zbigniew Herman przeszedł potem wszystkie szczeble kariery do uzyskania w 1986 roku tytułu profesora zwyczajnego. Zanim do tego doszło, w latach 1966–1968 odbył bardzo ważny staż podoktorski w Zakładzie Farmakologii Biochemicznej Narodowych Instytutów Zdrowia w Bethesda. Miał szczęście uczyć się jednocześnie u dwu wielkich uczonych, którzy znacząco przyczynili się do rozwoju nowoczesnej neurobiologii, a szczególnie neurofarmakologii. Byli nimi: Bernard Brodie, uważany za ojca psychofarmakologii, laureat nagrody Laskera (to nagroda uważana za amerykańskiego Nobla) za badania nad serotoniną, oraz Julius Axelrod, współpracownik i naukowy antagonistą Brodiego, laureat „prawdziwego” Nobla, którego uzyskał w 1970 roku za badania nad noradrenaliną. Później Zbigniew Herman odbył staże u pionierów farmakologii klinicznej: Louisa Lasagna w Zakładzie Farmakologii Klinicznej Uniwersytetu w Rochester (Nowy Jork) i Sir Colina Dollery w słynnym Hammersmith Hospital w Londynie. Co ciekawe, te dwa ważne pobyty naukowe miały miejsce w roku 1973, a więc w roku, w którym młody jeszcze docent Herman, pracując samodzielnie opracował oryginalną metodę wstrzyknięć leków do komór bocznych mózgu

u szczura (Herman Z. S., *Acta Physiol. Polon.*, 24, 87, 1973). W dwa lata później użył tej metody do przebadania wpływu dokomorowego podania gamy różnych neuroprzekazników na zachowanie się myszy. Praca opisująca wyniki tych badań, pierwsza tego rodzaju w literaturze światowej (Herman Z. S., *Br. J. Pharmacol.*, 55, 351, 1975), była cytowana grubo ponad 100 razy i osiągnęła statut „citation classic”.

Następne znaczące osiągnięcie (a właściwie znowu ich seria) to piękny owoc wcześniej wspomnianych poszukiwań punktów styku działania obwodowego układu odpornościowego i układu nerwowego. Zbigniew Herman we współpracy z młodszymi kolegami ze Śląska i znakomitym chemikiem wrocławskim, Ignacym Siemionem, wykazał, że tuftsyna, zbudowany z czterech aminokwasów peptyd o silnych właściwościach immunologicznych, działa bezpośrednio na ośrodkowy układ nerwowy, wywołując efekty przeciwbólowe (Herman Z. S. i wsp., *Ann. NY Acad. Sci.*, 419, 156, 1983). Co ciekawe, okazało się, że podobne efekty występują po domózgowym podaniu dwuaminokwasowych fragmentów tuftsyny oraz różnych ich pochodnych. Prace Hermana i współpracowników na ten temat ukazały się w prestiżowych czasopismach zagranicznych, takich jak „Naturwissenschaften” czy „Neuropeptides”.

Główne osiągnięcia Profesora w zakresie farmakologii klinicznej uwiarygodniły Jego mądre przeczucie, że interakcja układ nerwowy-układ immunologiczny może być dwukierunkowa. Za najważniejsze i najbardziej pionierskie odkrycie na tym polu można uznać wykazanie, iż leczenie chorych na schizofrenię neuroleptykami, takimi jak haloperidol i perazyna, normalizuje zmniejszoną odporność tych chorych (Kowalski J. i wsp., *Schizophr. Res.*, 50, 169, 2001). W sumie Profesor ma w dorobku przeszło 280 prac doświadczalnych publikowanych w czasopismach o zasięgu międzynarodowym i zajmuje poczesne miejsce na tzw. liście Pilca grupującej polskich uczonych z obszaru biomedycyny, których prace cytowane były ponad 1000 razy*.

* Lista najczęściej cytowanych naukowców w Polsce, opracowana przez prof. Andrzeja Pilca z Instytutu Farmakologii PAN, opublikowana po raz pierwszy w „Zagadnieniach Naukoznawstwa” 2002, T. 32, nr 1–2, str. 65–82 (przyp. red.).

Profesor Herman był znakomitym i – trzeba dodać – bardzo aktywnie promującym dydaktykiem. W skład pokazanego grona Jego wychowanków wchodzi 33 doktorów, 13 doktorów habilitowanych i 3 profesorów. Jeden z nas (J.A.) miał prawdziwą przyjemność wystąpienia w roli recenzenta ostatniej habilitantki Profesora, dr Bożeny Gabryel, i uczestniczenia w jej zdecydowanie wyróżniającym się kolokwium, a miało to miejsce zaledwie rok temu.

Profesor Herman ma ogromne zasługi dla organizacji badań i życia naukowego. Był prodziekanem i dziekanem Wydziału Lekarskiego, a w przełomowych latach 1980–1982 rektorem Śląskiej Akademii Medycznej, wybranym – jak sam wspominał – „na skrzydłach Solidarności”, a odwołanym z woli Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Zorganizował 10-łóżkowy Oddział Farmakologii Klinicznej, gdzie prowadził działalność naukową i szkolenia specjalistów z zakresu interny i farmakologii. Siłą woli i przekonania o nierozłączności nauki i praktyki lekarskiej, przy akompaniamencie nie zawsze sprzyjających reakcji środowiska akademickiego, Profesorowi udało się przekształcić Oddział w samodzielną Klinikę Chorób Wewnętrznych i Farmakologii Klinicznej jako trzecią jednostkę Katedry Farmakologii. Był członkiem komitetów redakcyjnych 3 czasopism międzynarodowych z „Listy Filadelfijskiej”. Owocem Jego niezrównanych zdolności do systematyzowania wiedzy, powołania do dzielenia się nią z młodszymi adeptami nauki i medycyny oraz tytanicznej pracowitości jest autorstwo lub współautorstwo 16 podręczników z zakresu farmakologii, farmakologii klinicznej i chorób wewnętrznych. Jego ostatnim dziełem był czwarty z sześciu zaplanowanych tomów własnego podręcznika farmakologii; tom został skierowany do druku na miesiąc przed jego śmiercią.

Był wielce zaangażowany w krzewienie wysokich standardów wiedzy i etyki na forach społecznych. Przez 4 kadencje był przewodniczącym Komitetu Terapii i Nauk o Leku PAN, a przez 5 lat sekretarzem Komitetu Etyki w Nauce przy Prezydium PAN. Był członkiem korespondentem PAN, a w ostatnich latach pełnił funkcję przewodniczącego Śląskiego Oddziału PAN; za Jego kadencji doszło do znaczącego nasilenia częstości organizowanych przez Oddział seminariów i spotkań z luminarzami nauki i kultury pol-

skiej. Ostatnio pełnił też funkcję wiceprzewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie.

Za swoje zasługi i osiągnięcia został wyróżniony licznymi honorami. Był doktorem honoris causa Śląskiej Akademii Medycznej (w międzyczasie przemianowanej na Śląski Uniwersytet Medyczny) oraz Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Jest też członkiem honorowym kilku towarzystw naukowych, w które tchnął okazały ułamek swojej energii organizacyjnej i twórczej: Polskiego Towarzystwa Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Towarzystwa Terapii Monitorowanej oraz, *last but not least*, Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego.

Zaszczyt wieloletniego, regularnego przebywania w polu oddziaływania Profesora Hermana spotkał jednego z nas (J.A.) w związku ze wspólnym uczestniczeniem w obradach Sekcji Medycznej Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych (popularnie zwanej „CK”), w której Profesor przepracował ponad 18 lat. Jego działalność w CK wielokrotnie dowodziła, że krytyczny stosunek do merytorycznych niedoskonałości nie wyklucza okazywania ludzkiej wyrozumiałości ich pomysłodawcom czy egzekutorom. Czy to w pisemnych wystąpieniach, czy też w trakcie dyskusji, Profesor Herman ostro krytykował niechlujstwo umysłowe i próby przemycenia naukowej nieprawdy, ta krytyka była jednak z reguły pozbawiona akcentów osobistych. Miało się wrażenie, iż odczuwał żal, że X czy Y popełnił błąd i być może czuje się z tym nieswojo; wydawało się, że najchętniej jakoś by X-owi czy Y-owi pomógł, spróbował wyleczyć z lenistwa, pokrętności, karieromanii czy innych niedomogów charakteru i umysłu. Profesor Herman był orędownikiem żelaznej logiki myślenia i twardych zasad etycznych, ale przez pancerz sto procentowego racjonalisty przeziarała łagodność wrażliwego, wyrozumiałego człowieka. Bardzo wiele wymagał, ale jeszcze więcej tolerował, a wieloletnia, bardziej pogłębiona znajomość z Nim nauczyła dostrzegać, iż pod często świadomie zaprojektowanym, marsowym obliczem kryje się niezmierzone poczucie humoru.

Ten wszechstronny erudyta, niestrudzony strażnik prawdy i krzewiciel zasad uczciwej pracy był autentycznym humanistą, wrażliwym na słabości i cierpienia każdego człowieka, z którym los

Go zetknął. Równa skuteczność działań Profesora Hermana na polu medycyny teoretycznej i praktycznej to efekt symbiotycznego włączenia obu dziedzin, odzwierciedlającego wspaniałe zespolenie cech umysłu i charakteru. Planując nowy wariant terapii doświadczalnej na zwierzęciu czy schemat doświadczenia na komórce, Profesor Herman zawsze zadawał sobie pytanie, czy i w jakim stopniu pomoże to choremu. Oczekiwania chorego człowieka stanowiły najsilniejszy motyw dla Jego inwencji twórczej i dydaktycznej. Spróbujmy podążać Jego śladem...

Warszawa-Kraków, czerwiec 2010

* * * * *

Pamięć o Nim pozostanie w moim sercu

Ryszard Brus*

Z Profesorem Zbigniewem Hermanem zetknąłem się po raz pierwszy wiosną 1957 roku, kiedy to wraz z kolegą Waldemarem Jańcem – jako studenci trzeciego roku Wydziału Lekarskiego Śląskiej Akademii Medycznej – przekroczyliśmy próg Katedry Farmakologii, prosząc jej kierownika, Pana Prof. Tadeusza Chruściela, o przyjęcie do Koła Naukowego. Motywacją dla nas były ciekawe wykłady z farmakologii. Tam spotkaliśmy przyszłych naszych Nauczycieli i przyjaciół i tam rozpoczęła się nasza „przygoda” z nauką. W Katedrze poznaliśmy ówczesnych zastępców asystentów: Zdzisława Kleinroka, Leonidasa Samochowca, Franciszka Kokota oraz zatrudnionego na etacie technicznym studenta piątego roku medycyny Zbigniewa Hermana. Prowadził On już własne doświadczenia, a myśmy „błąkali” się po Katedrze, przypatrując się głównie zabiegom chirurgicznym na psach, prowadzonym przez Zdzisława Kleinroka i Franciszka Kokota. Asystowała im technik Pani Elżbie-

* Prof. zw. dr hab. n. med. Ryszard Brus – specjalista w zakresie farmakologii i farmakologii klinicznej, emerytowany kierownik Katedry i Zakładu Farmakologii w Zabrze-Rokitnicy.

ta Gnida, która później nas uczyła wykonywania doświadczeń na uśpionych kotach. Mierzylśmy ciśnienie krwi, akcję serca i częstość oddechów po podaniu różnych leków.

Praktycznie moje pełne zaangażowanie w Katedrze Farmakologii rozpoczęło się 1 czerwca 1960 roku, gdy po ukończeniu studiów zostałem zatrudniony na stanowisku technika, a po paru miesiącach – 1 października – na stanowisku asystenta. Ówczesny młody lekarz Zbigniew Herman był już dla mnie autorytetem i należał do „wyższej grupy wtajemniczenia”. W swoim wystąpieniu w trakcie jubileuszu 50-lecia powołania Katedry Farmakologii, zorganizowanego w Rokitnicy w 2000 roku, Profesor Herman określił żartobliwie wspomniane stopnie wtajemniczenia następująco: najniższy – mycie szkła laboratoryjnego, wyższy – kopcenie papieru do kimografu, a najwyższy – uczestniczenie w doświadczeniach. Zbigniew Herman prowadził doskonale, stanowiące dla mnie wzór, prelekcje dla studentów. Miał też już pierwsze wymierne efekty pracy naukowej w postaci publikacji, co w moich oczach ogromnie Go nobilitowało. Był już dla mnie w tym okresie autentycznym autorytetem naukowym. Jednocześnie pozostawał niezmiernie koleżeński, życzliwy i zawsze służący radą. Niezmiennie pogodny, uśmiechnięty, żartujący, ze specyficznym poczuciem humoru. Był intelektualistą oraz fascynatem muzyki klasycznej (skończył szkołę fortepianu).

W początkowym okresie, gdy kierownikiem Katedry był prof. Tadeusz Chruściel (1956–1968), każdy z nas zajmował się innymi zagadnieniami. Ponadto w tym okresie Profesor Herman wyjechał na prestiżowe roczne stypendium (1966/1967) do Narodowych Instytutów Zdrowia w Bethesda (USA), gdzie pracował pod kierunkiem laureata nagrody Nobla, prof. Bernarda Brodiego. Tam wykonał odkrywcze doświadczenia, opublikował kilka cennych prac i, co najważniejsze, opanował nowoczesną, opracowaną w tymże laboratorium metodę oznaczania amin katecholowych. Umiejętność tę zaczął upowszechniać w kraju, dzięki czemu nasza Katedra przez parę lat pozostawała „mekką”, do której zdążali farmakolodzy i naukowcy z pokrewnych dziedzin z całej Polski, by u Mistrza nauczyć się nowej metody. Problemem była aparatura, a mianowicie spek-

trofluorymetr. Zabiegało o niego wiele ośrodków naukowych w Polsce. Środki na jego zakup dla naszej jednostki udało się Profesorowi Hermanowi zdobyć w 1972 roku. Pracownia Amin Biogennych pod kierunkiem prof. Hermana ruszyła wówczas pełną parą, co zawoocowało licznymi wartościowymi publikacjami.

W roku 1968 prof. Chruściel wyjechał na dwa lata do Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) w Genewie. Na ten okres prof. Hermanowi powierzono stanowisko p.o. kierownika, później – w związku z przedłużeniem przez prof. Chruściela pobytu w WHO o dalsze cztery lata – prof. Hermana oficjalnie powołano na stanowisko kierownika Katedry Farmakologii. Funkcję tę pełnił do 30 listopada 1985 r. W latach 1969–1970 z kolei ja przebywałem w USA na stypendium IUPHAR (International Union of Basic and Clinical Pharmacology) w Filadelfii, na Uniwersytecie Pensylwania. Nasza intensywna współpraca, trwająca praktycznie do ostatnich dni Profesora Hermana, zaczęła się od 1971 roku po moim powrocie do Katedry.

Profesor Herman okazał się doświadczoneym, mądrym kierownikiem, wykazującym wielką umiejętność prowadzenia licznego zespołu naukowego. Potrafił określać i ukierunkowywać badania oraz wprowadzać nowe metody, m.in. opracował stosowaną do dziś na całym świecie metodę domózgowego podawania substancji szczyrom i myszom. Od powrotu z USA wykryształizowały się ostatecznie naukowe zainteresowania Pana Profesora farmakologią ośrodkowego układu nerwowego (psychofarmakologia), które stały się Jego domeną do końca życia. Wspaniale kierował nami i mnie osobiście też „zaszczepił” zainteresowanie tym tematem, z ukierunkowaniem na tzw. neurofarmakologię rozwojową, czym zajmuję się do chwili obecnej. Wprowadził cotygodniowe zebrania (w poniedziałki o godz. 13.00), podczas których najpierw przedstawiany był referat przygotowywany przez któregoś z członków Zespołu, po dyskusji merytorycznej następowała część administracyjna przeznaczona na omówienie bieżących problemów dydaktycznych, organizacyjnych i inne.

Jako ciekawostkę wspomnę, iż na początku lat siedemdziesiątych Profesor Herman został powołany na 3 miesiące do wojska na tzw. przeszkolenie z oddelegowaniem do pracy w Katedrze Far-

makologii. Paradował wówczas w mundurze podoficera i w takim uniformie przybywał do pracy. Traktował to z uśmiechem, a my go podziwialiśmy. Dobrze prezentował się w tym mundurze.

Swoimi publikacjami i wystąpieniami na zjazdach i konferencjach szybko zyskał szacunek całego środowiska farmakologów w Polsce, stając się niekłamanym autorytetem w dziedzinie psychofarmakologii.

Profesor Herman na bieżąco śledził literaturę naukową. Wykorzystywał na to każdą wolną chwilę (podczas jazdy autobusem do i z pracy, w pociągu, a nawet na zebraniach), niemal zawsze miał w rękach plik publikacji, które wnikliwie studiował. Miał niebywałą podzielność uwagi. Uczestnicząc w posiedzeniach Senatu obserwowałem, jak studiował piśmiennictwo, i wydawało się, iż nie docierają do Niego dyskutowane problemy, tymczasem nagle odrywał się i zabierał rzeczowo głos dotyczący omawianego problemu.

Nawiązywał kontakty z instytucjami naukowymi w kraju, np. z Instytutem Farmakologii PAN w Krakowie (zasiadał w Radzie Naukowej Instytutu, prowadził wspólne badania), współpracował też z zagranicznymi ośrodkami farmakologicznymi. W Instytucie Farmakologii PAN, kierowanym wówczas przez prof. J. Maja, został włączony wraz ze swoim zespołem w Rokitnicy do prestiżowych badań w tzw. „programach węzłowych”. Wielokrotnie uczestniczył w krajowych i zagranicznych zjazdach. Był często zapraszany jako plenarny wykładowca. Byliśmy spragnieni jego ogromnej wiedzy.

Bardzo intensywnie współpracowaliśmy. Zrealizowaliśmy wspólnie kilka filmów. Niektóre z nich, jak „Stereotypia amfetaminowa” oraz „Metoda domózgowego podawania leków”, miały charakter instruktażowy i były prezentowane w różnych okolicznościach. Dowodem uznania i autorytetu Profesora Hermana było m.in. zlecenie Mu prowadzenia przez Agencję Ochrony Środowiska USA ogromnego, wieloletniego projektu badawczego, którego wyniki uzyskały niezmiernie wysoką ocenę zlecceniodawców. Wzmocniło to prestiż nie tylko samego Profesora, ale także Katedry, którą kierował, i naszej Uczelni. Z uwagi na osobowość, relacje z ludźmi, prawość i fachowość wybierany był w Uczelni na ważne stanowiska – prodziekana, dziekana oraz rektora. Został uhonorowany liczny-

mi wysokimi odznaczeniami państwowymi i resortowymi. Był Kawalerem Zakonu Rycerzy Maltańskich.

Profesor Zbigniew Herman promował ponad 30 prac doktorskich, był też opiekunem ok. 10 habilitacji, w tym mojej (1973 r.). Przykładał ogromną wagę do rozwoju młodej kadry naukowej, otaczał opieką garnących się do Katedry studentów, członków Koła Naukowego. Większość z nich tak zaczynała swe kariery naukowe czy to w Uczelni, czy też poza nią. Pod kierunkiem Profesora Hermana i Jego uczniów i współpracowników uzyskiwali oni szkołę prawdziwej nauki. Profesor Herman niezmiennie dbał o poziom i wartość prac naukowych oraz staranność w przygotowywaniu wyników zarówno w bieżącej dokumentacji, jak i do publikacji.

Profesor Herman był wielkim i prawym Człowiekiem, Naukowcem oraz Nauczycielem. Pomagał mi w wielu sprawach. Razem opublikowaliśmy wiele prac, a także zorganizowaliśmy szereg konferencji. Opublikowaliśmy wspólnie skrypt *Receptura dla studentów* (były trzy wydania), a w 2005 roku podręcznik *Receptura dla studentów i lekarzy*. Zaproponował mi też napisanie rozdziału do podręcznika dla studentów pod Jego redakcją. Po mojej habilitacji pozostawił mi swobodę prowadzenia badań, udzielając nieustannie życzliwych rad. Wiele mnie nauczył i był moim wzorem.

W dniu 1 grudnia 1985 roku drogi nasze się rozeszły. Profesor Herman został powołany na stanowisko kierownika Katedry Farmakologii w Katowicach, a ja zostałem w Rokitnicy. W Katowicach Profesor zrealizował swe największe marzenie, powołując Katedrę Farmakologii Klinicznej z zapleczem szpitalnym. Relacje nasze z przyczyn zrozumiałych nieco się rozluźniły, niemniej jednak utrzymywaliśmy kontakt odwiedzając się wzajemnie, rozmawiając przez telefon oraz nadal współpracując naukowo. Obserwowałem nieco z dali Jego dalsze osiągnięcia zarówno na polu naukowym, jak i w prestiżowych instytucjach (PAU, PAN, CKK). Profesor Herman był autorem wielu książek i monografii dla studentów i lekarzy. Niektóre z nich podarował mi opatrzone specjalną dedykacją, co było dla mnie zaszczytem i wyróżnieniem. Nie będę opisywał dokładnie wszystkich osiągnięć Profesora Hermana, gdyż zapewne uczynią to inni. Przedstawiłem swoje odczucia z wieloletniej

współpracy i obcowania ze wspaiałym Uczonym, Nauczycielem i Kolegą.

Profesor Zbigniew Herman zmarł w dniu 4 maja br. po krótkiej i ciężkiej chorobie. Odszedł Wielki Człowiek. Pamięć o Nim pozostanie w moim sercu na zawsze.

Zabrze, lipiec 2010

* * * * *

Zawsze troszczył się o innych

Włodzimierz Buczko*

Pana Profesora Zbigniewa Hermana poznałem w roku 1965 na założycielskim zjeździe Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego w Szczecinie. Podziwiałem zawsze Jego wiedzę i erudycję. Odczuwając wielki szacunek wobec zasług Pana Profesora dla polskiej i światowej farmakologii, chciałbym podkreślić jednak rzadko spotykaną cechę charakteru, którą zmarły uczony posiadał, tj. troskę o bliźniego. Kiedy Pan Profesor dowiedział się o moim wypadku samochodowym, zaniepokojony stanem mojego zdrowia natychmiast skontaktował się ze mną osobiście, proponując pomoc, udzielając mi wielu cennych porad oraz wsparcia duchowego. Dzwonił w tej sprawie często. Kontakt Pana Profesora ze mną był nieprzerwany, aż do Jego nagłej śmierci. Widziałem ulgę i nieukrywaną radość, gdy zobaczył mnie poruszającego się samodzielnie. Każdą prośbę, jaką do Niego kierowałem, zawsze traktował z największą powagą, dając mi do zrozumienia, że spełni ją z największą przyjemnością.

Takim Go pamiętam i takim pozostanie w mej pamięci na zawsze. Zbyszku, spoczywaj w pokoju.

Białystok, czerwiec 2010

* * * * *

* Prof. dr hab. n. med. Włodzimierz Buczko – specjalista w zakresie farmakologii, kierownik Zakładu Farmakodynamiki Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku; w latach 1996–1999 prezes Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego.

Był człowiekiem niezwykłym

Andrzej Danysz*

Profesora Zbigniewa Hermana poznałem w 1959 roku w Katedrze Farmakologii Śląskiej Akademii Medycznej w Zabrze-Rokitnicy, dokąd przyjechałem z wykładem, zaproszony przez prof. Tadeusza Chruściela. Wtedy też na prośbę profesora zaprosiłem jego młodego asystenta do Katedry Farmakologii Akademii Medycznej w Białymstoku. Wiosną 1960 roku dr Herman przyjechał na 2 tygodnie do Białegostoku, aby poznać metodykę i – jak się wyraził – cały warsztat badawczy Katedry i pracujących tam kolegów.

W 1961 roku opublikowaliśmy w „Lancecie” wspólną pracę na temat zawartości serotoniny w płynie mózgowo-rdzeniowym u chorych na stwardnienie rozsiane. Temat ten stał się częściowo tematem jego pracy doktorskiej dotyczącej zawartości serotoniny w mózgu gołębi i szczurów w miążdżycy doświadczalnej.

Zaproponowałem Profesorowi Hermanowi napisanie dużego rozdziału w podręczniku farmakologii. Wywiązał się z zobowiązania doskonale, w wyniku czego w następnych wydaniach pisał wiele rozdziałów.

Mijały lata. Nasza znajomość przerodziła się w przyjaźń. Kilkakrotnie Profesor Herman odwiedził nas w Białymstoku, później także – gdy przeniosłem się do Instytutu Leków – w Warszawie. Spotykaliśmy się wielokrotnie na posiedzeniach Komisji Leków, w Komitecie Terapii Doświadczalnej PAN i in.

Podczas jednej z wizyt u nas w domu Profesor Herman usiadł w moim fotelu oznajmiając żartem: „Zasiadłem w fotelu prezesa”, pełniłem wtedy funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego. Były to – jak się okazało – słowa wieszcze, bo gdy nadano mi tytuł doktora honoris causa białostockiej Akademii Medycznej, Profesor Herman wygłosił laudację w już podwójnej roli – przyjaciela i prezesa Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego.

* Prof. zw. dr hab. n. med. Andrzej Danysz – farmakolog kliniczny, toksykolog, były kierownik m.in. zakładów farmakologii w Akademii Medycznej w Białymstoku, Instytucie Leków oraz Instytucie Farmaceutycznym w Warszawie, wieloletni dyrektor naczelny Instytutu Leków.

Oceniając osobowość Profesora Zbigniewa Hermana należy podkreślić, że był On człowiekiem niezwykle. Szczególnie cenię sobie Jego ogromną sympatię i życzliwość w stosunku do mnie. Wyrażała się ona m.in. niezwykle pomocą, jakiej udzielił mi w związku z chorobą oczu, umieszczając mnie w szpitalu w Katowicach.

Profesor Herman dość często dzwonił do mnie, prowadziliśmy długie rozmowy. Przypominam sobie moje zaskoczenie, gdy zadzwonił o północy w noc sylwestrową, aby złożyć nam życzenia noworoczne.

Muszę wyznać, że odczuwam wyraźny brak obecności i kontaktów z Profesorem Hermanem.

Warszawa, lipiec 2010

* * * * *

Dwóch w jednym

Kornel Stanisław Gibiński*

I. Sylwetka Uczzonego, Lekarza, Przyjaciela

Zbigniew Stanisław Herman jest osobistością charakterystyczną i wysoce znamionną na tle Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. Niezwykle rzetelny i sumienny, punktualny, o dużej kulturze osobistej, wzrok ma bystry, a na spokojnej i zawsze opanowanej twarzy często pojawia się ślad przyjaznego uśmiechu. Jest nadzwyczaj uprzejmy i przystępny dla każdego, uważnie wysłuchuje interlokutora, łatwo nawiązuje kontakt. Nigdy nie słyszałem, aby podnosił głos lub objawiał irytację.

Jego wykłady cechuje niezwykle przejrzystość; od postawienia zagadnienia poczynając, poprzez ciąg logicznych wywodów i argu-

* Prof. zw. dr n. med. dr h.c. multi Kornel Gibiński – specjalista chorób wewnętrznych oraz gastroenterologii, twórca, organizator i wieloletni kierownik III Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych (od 1972 r. II Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych) oraz Katedry i Kliniki Gastroenterologii ŚAM, członek rzeczywisty PAN, członek czynny PAU; od 1985 r. na emeryturze. Wspomnienie zostało napisane za życia prof. Zbigniewa Hermana.

mentacji, na podsumowaniu i godnych zapamiętania wnioskach kończąc. Niewielu wykładowców potrafi w dobrym języku i bez wspomagania się przygotowanym wcześniej tekstem tak klarownie przedstawić wybrany temat. Toteż na jego wykładach uniwersyteckich zawsze jest komplet studentów, którzy darzą go wielkim mi-rem. Podobnie doskonale są jego wykłady publiczne na zebraniach towarzystw i instytutów naukowych oraz wystąpienia w dyskusjach w trakcie posiedzeń rad naukowych.

Mimo słabego zdrowia jest nadzwyczaj pracowity, prowadzi bardzo spokojny i siedzący tryb życia. Owszem, spędza urlopy wraz z małżonką na Helu i dużo spaceruje. Nie uprawia jednak żadnych sportów. Kiedy wielokrotnie namawiałem Go na wspólne wakacje o bardziej sportowym charakterze, np. wycieczki czy spływy kajakowe, kategorycznie mi odmawiał. Wybierał fotel i czarną kawę, czasami papieros. Dawniej był namiętym palaczem. Wiadomo, jak trudno przekonać palacza o konieczności porzucenia nałogu, nawet takiego, który, jak On, tak głęboko zna toksykologię tytoniu i choroby przezeń wywoływane. Chyba nie spotkałem w życiu człowieka tak bardzo obznajmionego ze szkodami zdrowotnymi i społecznymi tej patologii. A jednak potrafił od jednego dnia zaprzestać i miesiącami wytrzymywać bez palenia. Dawniej pozwalał sobie niekiedy na powrót do nałogu, dziś z rzadka tylko chwytą za papierosa przy okazji spotkań towarzyskich, ale nigdy przy mnie.

Pisząc i czytając, pracuje najchętniej nocami. Nie prowadzi samochodu, nie uprawia gier towarzyskich, w dużej mierze poświęcając swoje pieniądze na cele dobroczynne. W uznaniu Jego niezwykłej prawości i dobroci został obdarzony godnością Kawalera Maltańskiego.

Jest też dobrym i zamiłowanym muzykiem o słuchu absolutnym, ukończył średnią szkołę muzyczną, przez wiele lat kształcił się jeszcze u prof. Stanisława Czarnego, ucznia słynnego Alfreda Cortot. Prowadził własną działalność artystyczną, występując jako pianista w Orkiestrze Polskiego Radia oraz dając koncerty publiczne. I choć z czasem zainteresowania muzyczne ustąpiły pierwszeństwa medycynie, pilnie chodzi na koncerty i posiada ogromną płytotekę, którą stale uzupełnia.

II. Cierniowe drogi

W roku 1945 Zbigniew Herman znalazł się wraz z rodziną na Śląsku i zamieszkał w Bytomiu. Tutaj ukończył szkołę średnią, a w roku 1958 – z wynikiem celującym – studia na Wydziale Lekarskim Śląskiej Akademii Medycznej. Jeszcze w czasie studiów uzyskał zgodę Prof. Józefa Jeskego, kierownika Zakładu Farmakologii Doświadczalnej, na pracę w charakterze zastępcy asystenta (wolontariat) w tymże Zakładzie. Wyróżniał się dużą pracowitością i zasobem wiedzy. Zaraz po uzyskaniu dyplomu został tam przyjęty jako asystent. Już wtedy słyszałem o nim dużo dobrego od Prof. Jeskego, z którym spotykałem się na Radzie Naukowej Instytutu Farmaceutycznego. Toteż nie zdziwiłem się, kiedy po kilku latach Prof. Tadeusz Chruściel, jako następca Prof. Jeskego, powtórzył tę dobrą opinię, przedstawiając mi dorobek naukowy Zbigniewa Hermana, który w międzyczasie zgłosił się do konkursu na bardzo prestiżowe stypendium Fulbrighta w zakresie medycyny i jako jedyny w Polsce je uzyskał. Wykorzystał to stypendium na staż w dużych ośrodkach naukowych USA i krajów zachodniej Europy, otwierając sobie tym samym drogę na świat. Posiadał już wtedy stopień doktora nauk medycznych i był mocno zaawansowany w przygotowywanie pracy habilitacyjnej.

Szkoda, że w tym czasie nie dysponowałem wolnym etatem ani nie miałem możliwości załatwienia czegokolwiek u władz Uczelni, pozyskanie bowiem takiego asystenta, a tym bardziej adiunkta dla mojej kliniki byłoby niesłychanie cenne. Na przeszkodzie stanął też fakt, iż adiunktem w katedrze chorób wewnętrznych można było zostać tylko po specjalizacji II stopnia w internie i nie wystarczał doktorat w zakresie farmakologii doświadczalnej. Poprosiłem Go jednak na rozmowę, by znaleźć jakieś wyjście. Przyznał, że przejście do mnie oznaczałoby rezygnację z dotychczas osiągniętej pozycji w farmakologii, zdawał sobie sprawę, że musiałby poświęcić co najmniej 6 lat na uzyskanie specjalizacji II stopnia w internie, ale też nieśmiało nadmienił, że zawsze marzył o leczeniu ludzi, a nie o doświadczeniach na zwierzętach.

Był więc gotów pracować nad uzyskaniem koniecznych kwalifikacji, co oznaczało zgodę na bardzo twarde warunki: wolontariat

w pełnym wymiarze pracy asystenta (codzienna praca w klinice od 8⁰⁰ do 13⁰⁰), zajęcia ze studentami i pełnienie całodobowych dyżurów, przy czym musiałby zachować pełny etat na farmakologii, aby mieć z czego żyć. Był gotów podjąć się tych trudów do czasu zwolnienia się pierwszego etatu w Klinice. Ucieszony taką postawą, wziąłem na siebie załatwienie spraw formalnych i zgody Prof. Chruściela oraz władz Uczelni.

Był to rok 1968. Od tego czasu nieustannie i ze zdumiewającą punktualnością i rzetelnością pełnił Zbigniew Herman swe obowiązki lecznicze, dydaktyczne i naukowe w mojej Klinice. W ciągu sześciu lat złożył pierwszy i drugi egzamin specjalizacyjny w zakresie interny, brał żywy udział w naszej działalności naukowej, wykazując własną inwencję, a zarazem wzbogacając przez ten personalny *iunctim* nasz dostęp do aparatury – rzecz bardzo ważna przy ówczesnym stanie aparatury i wyposażenia laboratoryjnego szpitala klinicznego – dzięki czemu nasze prace zyskiwały na wartości, a wielu pracowników Kliniki mogło korzystać niejednokrotnie z dostępu do dyskusji i metod wypracowanych w Zakładzie Farmakologii. Później, po utworzeniu Kliniki Farmakologii Klinicznej i Chorób Wewnętrznych nasza współpraca przerodziła się w ścisłą i przyjazną łączność w licznych komitetach naukowych PAN, w Oddziale PAN w Katowicach, w PAU i w instancjach resortowych.

III. W nauce

Nie będę tu omawiać bliżej rozległej twórczości naukowej Zbigniewa Hermana ani jej oceniać. Jej wielkość i wartość są dobrze widoczne w bibliografii Jego prac. Charakter i zakres niniejszego szkicu pozwala jednak wyłowić i pokrótce omówić najjaśniej świecące punkty Jego działalności.

Jeszcze przed uzyskaniem samodzielności naukowej, a raczej już w trakcie przygotowywania się do habilitacji, uzyskał, jak wspomniałem wyżej, stypendium Fulbrighta, co było niesłychanym osiągnięciem dla młodego naukowca. Właśnie w USA pracował w najpoważniejszych ośrodkach naukowych nad psychoneurofarmakologią, m.in. u Bernarda Brodiego nad serotoniną i innymi

potencjalnymi związkami psychotropowymi. Po powrocie do kraju wniósł wielki wkład w rozwój psychofarmakologii w Polsce. W tej dziedzinie szkolił chętnych z rozlicznych ośrodków i stał się koryfeuszem psychoneurofarmakologii. Jego dalsze badania przyniosły znakomite rezultaty. Opracował metodę wprowadzania tuftsyny do komórek mózgowych u szczurów. Za pomocą tej metody udało mu się przełamać panujące do tego czasu poglądy, że systemy wegetatywnych i hormonalnych regulacji są ze sobą sprzężone, a system regulacji immunologicznych działa niezależnie. Okazało się bowiem, że wszystkie trzy systemy pracują w łączności. Miarą wartości prac Zbigniewa Hermana było zaproszenie Go przez Nowojorską Akademię Nauk do wygłoszenia wykładu na specjalnie zwołanej konferencji na temat tuftsyny.

Drugim, jaśniejącym wielkim blaskiem, efektem Jego działalności było wprowadzenie i zorganizowanie w Polsce nowej dyscypliny naukowej, farmakologii klinicznej, co oznaczało przejście z eksperymentów na zwierzętach na doświadczenia na ludziach. Znamiennym wydarzeniem dla uświadomienia tego stanu rzeczy było sprawozdanie dyrektora generalnego na Walnym Zgromadzeniu WHO, stwierdzające, że pacjent zwracający się do lekarza jest narażony na większe szkody zdrowia w trakcie leczenia, niż te, które przynosi sama choroba. Łączyło się to wszystko z przełamaniem ogromnych oporów różnej natury. W Polsce dodatkową przeszkodą było bardzo oszczędne i ostrożne rozdzielanie budżetu na badania naukowe, przy niedostatecznym zaspokajaniu potrzeb lecznictwa.

W roku 1976 Prof. Herman był sekretarzem Komitetu Terapii Doświadczalnej PAN i razem podpisaliśmy wtedy memoriał do ministra zdrowia o włączenie farmakologii klinicznej do dydaktyki i praktyki klinicznej. Przyłączyło się do nas także Polskie Towarzystwo Farmakologii i prof. Józef Hano, dyrektor Instytutu Farmakologii PAN; uzyskaliśmy też poparcie wielu innych głosów z całego kraju. W efekcie minister zdrowia oficjalnie wprowadził tę dyscyplinę do polskiej medycyny, zalecając utworzenie w akademiach medycznych odrębnych zakładów farmakologii klinicznej. Bardzo nieliczni farmakolodzy doświadczalni, a tym bardziej nieliczni wśród

sceptycznie nastawionych internistów, byli gotowi do tej działalności, tym bardziej że kierownik takiego zakładu powinien był posiadać samodzielność naukową zarówno w zakresie farmakologii, jak i interny.

Dzisiaj katedry farmakologii klinicznej istnieją we wszystkich uniwersytetach medycznych, jednakże prowadzą je prawie wyłącznie farmakolodzy, którzy nie dysponują własnymi oddziałami szpitalnymi i są zdani tylko na korzystanie z umownie przyznanego dostępu do chorych w klinikach. W 1996 roku – po dwudziestu latach od oficjalnego wprowadzenia farmakologii klinicznej do kanonu dyscyplin medycznych – powstała w naszej Uczelni pierwsza i jedyna Klinika Chorób Wewnętrznych i Farmakologii Klinicznej, rozporządzająca własnymi łózkami chorych, pozwalająca na rozwinięcie badań. Stało się to możliwe dlatego, że właśnie Prof. Herman dzięki niebywalej wytrwałości połączył w swej osobie samodzielność w farmakologii z pełnym specjalizacyjnym wykształceniem internistycznym. Z przyjemnością wspominam, jak u siebie wykształcił kilkunastu habilitowanych farmakologów doświadczalnych i kilku habilitowanych farmakologów klinicznych.

IV. Śląska Akademia Medyczna – Śląski Uniwersytet Medyczny

Z nie mniejszym zainteresowaniem i podziwem śledziłem Jego kadencje Dziekana, Prorektora, a w końcu – w latach 1980–1982 – Rektora Śląskiej Akademii Medycznej. A był to okres szczególnie ciężki, jako że w poprzednich latach Akademią rządili rektorzy wybierani nie przez społeczność akademicką, ale przez Komitet Wojewódzki PZPR. Niezwykłą atmosferę okresu przejściowego odczuwało się w całym kraju w euforii zwycięstwa Solidarności, ale i niepewności. Sprostał temu wszystkiemu wybrany przez nas Rektor Herman. Dzięki Jego osobistym zaletom i mądrości, ale i cywilnej odwadze w Akademii ten dramatyczny okres przebiegł pomyślnie. Wiąże się też z tym wspomnienie, które mimo charakteru anegdotycznego, było jednak prawdziwe. Otóż, Rektor Herman wkrótce po objęciu funkcji – pragnąc uwolnić Uczelnię, a zarazem rektorat od ciężaru dramatycznych wydarzeń związanych z jego przeszłością –

zwrócił się o szczególną pomoc, prosząc duchownego o poświęcenie pomieszczeń gabinetu rektorskiego, co zostało dokonane.*

Tak więc w pamiętnym roku 1980 po rektorze przez małe 'r' nastał ten przez wielkie 'R'. To zestawienie obu rektorów pozwoliło w jednym artykule połączyć dwie bardzo różne postacie z naszego życia akademickiego w przełomowym okresie. Nie wiem, czy gdziekolwiek w kraju okres ten przebiegał bardziej sensacyjnie i dramatycznie niż u nas.

Katowice, styczeń 2010

* * * * *

Niezapomniane „Bonjour Madame”

Małgorzata Huzarska**

Bardzo trudno w krótkim wspomnieniu opisać 24 lata pracy z Nauczycielem i Profesorem, będącym już za życia legendą Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. Jedne słowa wydają się zbyt patetyczne, inne zbyt powierzchowne; żadne nie odzwierciedlają całości emocji związanych z człowiekiem, z którym w okresach intensywnej pracy naukowej widywało się częściej niż z rodziną.

Kolejna trudność to określenie stopnia zażyłości z tak bogatą osobowością. Z jednej strony bliskość i – ośmielałam się użyć tego słowa – rodzaj przyjaźni zawodowej, z drugiej podziw i respekt wobec sławnego Przełożonego. Każdy ze współpracowników inaczej wspomina swojego Szefa. Mnie ujmowała osobiwa skromność Wielkiego Profesora i wytworne zachowanie wobec wszystkich osób, niezależnie od zajmowanego stanowiska.

* 4 listopada 1980 r. ks. Jan Szurlej, sekretarz Apostolstwa Chorych w Polsce, dokonał – w obecności Rektora Zbigniewa Hermana oraz Profesor Anny Dyaczyńskiej-Herman – poświęcenia Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach (dokumenty poświęcenia udostępniła redakcji prof. Anna Dyaczyńska-Herman).

** Dr hab. n. med. Małgorzata Huzarska – specjalista w zakresie farmakologii i analityki klinicznej, adiunkt w Katedrze Farmakologii w Katowicach-Ligocie, doktorantka i wieloletnia współpracownica Profesora Zbigniewa Hermana.

Zanim poznałam osobiście Pana Profesora Zbigniewa Hermana, miałam okazję uczestniczyć w kilku Jego wykładach z farmakologii w Zabrze-Rokitnicy. W dobie dyktafonów, notebooków i kserowanych od pilniejszych kolegów notatek, młode pokolenie studentów nie potrafi wyobrazić sobie wypełnionej po brzegi sali wykładowej i siedzących na podłodze, autentycznie zainteresowanych wykładem adeptów medycyny. Ja miałam okazję to przeżyć i zapamiętać. Wykład Pana Profesora to był monodram z wszystkimi elementami dramaturgii. Piękna polszczyzna, doskonała dykcja, a także zależna od sytuacji intonacja powodowały, iż suche fakty farmakologiczne nabierały szczególnego znaczenia i wzbudzały zainteresowanie.

Inne wspomnienie dotyczy charakterystycznych wystąpień Pana Profesora na radach wydziału czy konferencjach naukowych. Szczerze podziwiałam umiętne inicjowanie dyskusji, zachęcanie do wypowiedzi wszystkich uczestników, ale też zręczne riposty i zabawne pointy. Głos Pana Profesora pozwalał szczególnie w sytuacjach spornych, bez poniżania żadnej ze stron konfliktu, ostudzić rozgrzane emocje i zakończyć jałowe dysputy. Myślę, że nie tylko dla mnie śmierć Pana Profesora oznacza koniec pewnej epoki akademickiej, z atmosferą wolności polemiki nawet z Wielkimi uniwersytetu.

W sposób szczególny wracam pamięcią do cotygodniowych wizyt Pana Profesora w pracowni, z niezapomnianym dla mnie ...,„Bonjour Madame”... W czasie tych spotkań mogłam podzielić się nowymi pomysłami warsztatowymi, pożalić na braki aparaturowe czy opóźnienia w dostawie odczynników, a czasem po prostu zwierzyć się z problemów osobistych czy zdrowotnych. Ciepłe słowa zachęty mimo trudności i niepowodzeń, czasem surowe napomnienie i autentyczna, niewymuszona radość spojrzenia przy prezentacji udanych wyników doświadczeń były z całą pewnością najsilniejszą motywacją do dalszej pracy.

Jedno jest dla mnie pewne, gdyby nie Pan Profesor i Jego osobowość, nie byłoby mnie na naszej Uczelni, nie byłoby fascynacji pracą naukową, dyskusji, sporów, wykładów, zjazdów i całej aury uniwersyteckiej, w której przebywałam, a której klimat był Jego niezaprzeczalnym osiągnięciem. Po czasie smutku i żałoby prze-

pełnia mnie szczególna duma, że było mi dane zetknąć się z Panem Profesorem w życiu zawodowym.

Czas na nikogo nie czeka..., a wręcz nas pogania i odsuwa od spraw ostatecznych. Wielka nieobecność Pana Profesora wydaje się czasami tylko przerwą urlopową, którą zakończy inauguracyjne zebranie Katedry.

To zebranie odbędzie się na pewno, ale już w innym miejscu i czasie.

Katowice, wrzesień 2010

* * * * *

Był moim przyjacielem

Franciszek Kokot*

Profesor Zbigniew Herman był moim przyjacielem od przeszło 50 lat. Łączyła mnie z nim praca w Zakładzie Farmakologii Śląskiej Akademii Medycznej, a następnie w kierowanej przez Pana Profesora Kornela Gibińskiego III Klinice Chorób Wewnętrznych, gdzie uzyskał specjalizację II stopnia w zakresie chorób wewnętrznych. W ostatnich kilkunastu latach łączyła nas praca w Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych. Owocem naszej długoletniej współpracy były napisane przeze mnie rozdziały do podręcznika *Farmakologia kliniczna* pod redakcją profesorów Alfonsa Chodery i Zbigniewa Hermana.

Motywy przewodnim całej działalności naukowej i zawodowej Profesora Hermana, któremu był wierny do ostatnich dni swego życia, były powiedzenia: „Człowiek jest tyle wart, ile dobra może uczynić bliźniemu” oraz „Prawdę, sumienie i sprawiedliwość można ukrzyżować, ale nie uśmiercić”.

* Prof. zw. dr hab. n. med., dr h.c. multi Franciszek Kokot – specjalista w zakresie chorób wewnętrznych, nefrologii i endokrynologii, organizator i emerytowany kierownik Katedry i Kliniki Nefrologii, Endokrynologii i Chorób Przemiany Materii w Katowicach, rektor Uczelni w latach 1982–1984, członek rzeczywisty PAN, członek czynny PAU.

Jego niespodziewana śmierć pogrążyła nas, przyjaciół, w głębokim smutku. Profesor Zbigniew Herman pozostanie w naszej pamięci jako człowiek szlachetny, wielkiej kultury i wiedzy oraz etyki i moralności.

Katowice, czerwiec 2010

* * * * *

Garść lubelskich wspomnień

Danuta Malec*

Po raz pierwszy usłyszałam o Panu Profesorze Hermanie w 1965 roku na Walnym Zgromadzeniu Polskich Farmakologów w Szczecinie, gdy zostało utworzone Polskie Towarzystwo Farmakologiczne. Bliżej poznałam Go na jesieni 1968 roku podczas mojego dwutygodniowego pobytu szkoleniowego w Zakładzie Farmakologii Śląskiej Akademii Medycznej w Zabrze-Rokitnicy. Zbigniew Herman był wówczas doktorem nauk medycznych i pełnił obowiązki kierownika Zakładu po wyjeździe prof. Tadeusza Chruściela do Szwajcarii. Wśród wszystkich bardzo zdolnych i miłych pracowników, których poznałam w Rokitnicy, Dr Herman wyróżniał się doskonałą wiedzą nie tylko z zakresu farmakologii, ale również z chorób wewnętrznych, gdyż specjalizował się w Klinice Chorób Wewnętrznych ŚAM u prof. Kornela Gibińskiego, o którym opowiadał zawsze z wielkim szacunkiem i podziwem.

Po stażu szkoleniowym w Zabrze-Rokitnicy miałam przyjemność wracać do domu pociągiem w towarzystwie Dr. Hermana jadącego do Lublina z wizytą do swojego wielkiego przyjaciela – prof. Zdzisława Kleinrocka, kierownika Zakładu Farmakologii Wydziału Lekarskiego i p.o. kierownika Zakładu Farmakodynamiki Wydziału Farmaceutycznego AM. W czasie podróży Dr Herman

* Prof. zw. dr n. farm. Danuta Malec – specjalista w zakresie neuropsychofarmakologii, emerytowany profesor Katedry i Zakładu Farmakologii z Farmakodynamiką Uniwersytetu Medycznego w Lublinie.

opowiadał mi wiele o swych świeżych wrażeniach z pobytu w USA w Zakładzie Farmakologii w Bethesda u prof. Bernarda Brodiego. Opowieści te ogromnie mnie interesowały, sama byłam świeżo po doktoracie (moim promotorem był prof. Jerzy Maj) i miałam nadzieję na staż naukowy poza granicami naszego kraju. Wszystkie spostrzeżenia, uwagi i wskazówki, jakich udzielił mi wówczas Dr Herman, bardzo przydały mi się w dalszym życiu naukowym.

Koniec lat 60. ubiegłego wieku cechował ogromny rozwój badań nad farmakologią ośrodkowego układu nerwowego. Dotyczyło to również naszych ośrodków badawczych. Zapał do tematyki neuropsychofarmakologicznej rozbudził w nas już wcześniej – w latach 1963–1967 – prof. Jerzy Maj, kierownik zakładów farmakologii i farmakodynamiki w Lublinie, który po swoim odejściu do Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie zaprosił do współpracy naukowej inne ośrodki farmakologiczne, w tym również ośrodek śląski i lubelski. Współpraca stwarzała okazję do częstych spotkań z Profesorem Hermanem w ramach problemów koordynowanych przez Instytut Farmakologii PAN.

W 1970 roku Profesor Herman opublikował swą oryginalną metodykę domózgowego podawania leków do komór bocznych mózgu szczurów. Wykorzystywaliśmy ją bardzo często w naszych doświadczeniach nad ośrodkowym układem nerwowym, a wyniki badań przedstawialiśmy na licznych spotkaniach naukowych, odbywających się każdego roku na wiosnę (tzw. robocze) i jesienią (tzw. sprawozdawcze) w ramach wspomnianych problemów koordynowanych. Był to wspaniały czas współpracy naukowej, z większością krajowych farmakologów można się było spotkać nawet kilka razy w roku, gdyż oprócz wiosennych i jesiennych konferencji były jeszcze organizowane sympozja i zjazdy z udziałem Węgrów, Niemców, Włochów i innych gości zagranicznych. Lata 70. i 80. ubiegłego wieku wspominamy jako czas bardzo intensywnych badań naukowych, którym towarzyszyło nawiązywanie szerokich kontaktów i przyjaźni.

Profesor Herman uczestniczył we wszystkich naukowych spotkaniach, często też prowadził obrady, z właściwym sobie talentem, elegancją i dowcipem, a jednocześnie z wielką życzliwością, szczególnie dla młodych pracowników naukowych. Ta życzliwość i otwartość

wobec młodszej kadry naukowej owocowała wieloma recenzjami prac doktorskich, habilitacyjnych (m.in. dr Grażyny Białej, dr Ewy Poleszak) czy nominacji profesorskich (m.in. dr hab. Sylwii Fideckiej). Jako członek Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych Profesor Herman wielokrotnie gościł w naszym lubelskim środowisku farmakologów i jesteśmy Mu za to bardzo wdzięczni.

Pan Profesor miał niezwykłą łatwość nawiązywania kontaktów z ludźmi, wsłuchiwanie się w ich problemy nie tylko zawodowe, naukowe, ale także rodzinne czy zdrowotne. W tych ostatnich, jako specjalista chorób wewnętrznych, zawsze umiał pomóc i udzielić rady. Podziwialiśmy również Pana Profesora za wielkie umiłowanie muzyki i za umiejętność pięknego wysławiania się z domieszką lekkiego żartu. Był dla nas wielkim autorytetem i pozostanie na zawsze w naszych sercach i pamięci.

Lublin, maj 2010

* * * * *

Za wcześnie nas zostawił

Andrzej Małecki*

Niezwykle trudno wspominać Osobę, której obecność była przez wiele lat jakby oczywista.

Ponieważ Zakład Farmakologii mieści się piętro wyżej, pracownicy tego Zakładu nie widywali Pana Profesora codziennie. Niewątpliwie wszyscy mieliśmy jednak świadomość Jego obecności, zainteresowania i swego rodzaju patronatu, jaki nad nami sprawował. Myślę, że wielu spośród nas wciąż ma takie wrażenie.

Można by długo pisać o znaczeniu Pana Profesora jako wzoru uczonego dla każdego z nas, np. o tym, jak dawał przykład samo-

* Prof. dr hab. n. med. Andrzej Małecki – specjalista w zakresie neurologii i farmakologii, wieloletni współpracownik Profesora Zbigniewa Hermana, były kierownik Zakładu Farmakologii Katedry Farmakologii w Katowicach-Ligocie, obecnie profesor w Katedrze Podstaw Fizjoterapii Klinicznej Akademii Wychowania Fizycznego im. J. Kukuczki w Katowicach.

dzielnego i krytycznego oceniania nowości i pseudonowości naukowych, a jednocześnie szacunku dla dokonań poprzedników.

Należałoby również wspomnieć – z wdzięcznością! – zainteresowanie Pana Profesora naszymi życiowymi problemami, o które – ku mojemu początkowemu zaskoczeniu – skrupulatnie pytał i nigdy nie skąpił czasu na wysłuchanie odpowiedzi. Z wdzięcznością, gdyż rozmowy z Nim podtrzymywały na duchu i dodawały sił do czasami dramatycznej walki, np. o zdrowie kogoś bliskiego.

Należałoby napisać o łatwości i otwartości Pana Profesora w podejmowaniu tematów ostatecznych, wręcz eschatologicznych, o Jego nieskrywanej religijności i dotyczącej jej rozmowach, m.in. podczas spotkań wigilijnych.

Powinienem napisać, jak bardzo pomógł w przedłużeniu mojego pobytu na stażu w USA, a także umożliwił powrót stamtąd, który mimo że od początku przeze mnie planowany, wcale nie był tak oczywisty. I o wielu, wielu innych momentach, kiedy pozytywnie wpływał na nasze życie, prowadząc je na właściwe tory.

Chciałbym jednak przypomnieć kilka epizodów, które rzucają światło na Jego wielowymiarową osobowość i świadczą o tych Jego cechach, które mogły pozostać niezauważone przez osoby mające z Nim kontakt jedynie zawodowy lub służbowy.

I. Poznanie

Mój pierwszy bezpośredni kontakt z Panem Profesorem (nie jako wykładowcą i egzaminatorem jedynie) miał miejsce prawdopodobnie w 1984 roku. Profesor wykladał (znakomicie!) farmakologię kliniczną w semestrze zimowym w późnych godzinach popołudniowych. Na powitanie Profesora wstawaliśmy, a po zakończeniu wykładu dziękowaliśmy Mu oklaskami. Ostatnie wykłady przypadały już na późną jesień, po ich zakończeniu panowały zupełne ciemności. Zaobserwowaliśmy, że Pan Profesor po wykładzie cierpliwie czeka na autobus. Na ostatnim wykładzie wspólnie z kolegą i koleżanką postanowiliśmy „porwać” Pana Profesora i odwiedzić Go do domu (jeżeli wyrazi zgodę, oczywiście). Ja w tym czasie korzystałem z samochodu pożyczonego od rodziców. Kolega, jako bardziej śmiały, podszedł po wykładzie do Pana Profesora i zapropono-

wał transport na Koszutkę, gdzie również mieszkał, zatem było nam po drodze (tak jakby miało to dla nas jakiegokolwiek znaczenie). Dodam, że wtedy nie było jeszcze egzaminu z farmakologii klinicznej, a my występowaliśmy absolutnie anonimowo. Ku naszej radości Pan Profesor zgodził się. Rozmawiając po drodze, odkrywaliśmy bezpośrednią i życzliwą stronę, zdawałoby się nieprzystępnego, Wielkiego Profesora. Byliśmy naprawdę zachwyceni i przejęci. Jak bardzo przejęci? Kiedy Profesor wysiadł, ruszyłem dalej i zorientowałem się, że przez cały czas jechałem z wyłączonymi światłami. Na szczęście wszystko skończyło się bez wypadku czy mandatu. Po latach żartowaliśmy, że uratowałem wtedy Panu Profesorowi życie.

II. Podróż

Po latach, już jako pracownik Zakładu Farmakologii, wielokrotnie miałem przyjemność podwozić gdzieś Pana Profesora. Dobrze pamiętam wyjątkowy, bo daleki wyjazd w 2002 roku na odbywający się we Florencji zjazd, poświęcony chorobie wieńcowej i udarowi mózgu. Pojechalśmy we trójkę – Pan Profesor, dr hab. Bogusław Okopień i ja – samochodem B. Okopienia, z którym zmienialiśmy się za kierownicą. W czasie podróży słuchaliśmy płyt, również tych zabranych przez Pana Profesora, a więc z bardzo dobrą muzyką w znakomitych wykonaniach. Niezwykłe były prowadzone w czasie jazdy długie rozmowy, w których często wracały tematy związane z muzyką. Z dużą przyjemnością, ale i z pewnym wyrachowaniem prowokowaliśmy Pana Profesora do rozmów o muzyce, jako że i w tej materii był niezrównanym nauczycielem i kopalnią wiedzy. Można było się wprawdzie spodziewać rzuconego mimochodem „sprawdzającego” pytania z historii muzyki i... głupio było nie znać odpowiedzi. W pamięci utkwiła mi również sympatyczna, żeby nie powiedzieć rozkoszna niefrasobliwość Pana Profesora, który nie zwracając uwagi na to, co dzieje się za szybami samochodu, podejmował rozmowę lub pytał o coś w najbardziej dla kierowcy nieprzychylnym momencie, np. na dużym i słabo oznakowanym skrzyżowaniu w nieznanym nam wcześniej mieście we Włoszech.

Na Piazzale Michelangelo, położonym na wzgórzu górującym nad miastem, podziwiając panoramę Florencji, Pan Profesor za-

dzwonił do dwóch swoich podopiecznych, doktorów Dariusza Belowskiego i Andrzeja Madeja, z pytaniem o wynik zdawanego przez nich właśnie tego dnia egzaminu specjalizacyjnego z farmakologii klinicznej.

W drodze powrotnej z Florencji zatrzymaliśmy się na nocleg w Salzburgu, niestety było dość późno i muzeum Mozarts Geburtshaus było już zamknięte. Pomimo bardzo chłodnego wieczoru Pan Profesor spędził długie chwile na ulicy, z dużym przejęciem oglądając fasadę kamienicy, w której urodził się Mozart. Resztę wieczoru udało nam się spędzić w restauracji położonej naprzeciw tego domu, z dobrym nań widokiem.

W 2010 roku planowaliśmy – Pan Profesor, dr hab. Ewa Obuchowicz i ja – wyjazd w lipcu na zjazd International Union of Pharmacology do Kopenhagi. Niestety, już do niego nie doszło.

III. Archetyp

W ubiegłym roku, spacerując po stolicy Czech, w pewnej chwili zatrzymałem się zdumiony przed sklepem z miejscowymi pamiątkami, do których należą – związane z teatralnymi tradycjami Pragi – marionetki. Wisiała wśród nich drewniana lalka przedstawiająca Pana Profesora! Ubrana równie elegancko jak on, w metalowych okularach, z parasolem. Po prostu profesor uniwersytecki w dawnym, dobrym stylu. Do tego Profesor Herman! Oczywiście, od razu kupiłem lalkę i postanowiłem podarować ją Panu Profesorowi przy najbliższej okazji. Kiedy pokazałem lalkę koleżankom i kolegom, niektórzy pytali, czy sam ją wyrzeźbiłem, czy też komuś to zleciłem. Podobieństwo, naturalnie z domieszką (życzliwego) przerysowania, rzeczywiście było uderzające. Niektórzy nieco obawiali się, jak Profesor przyjmie „swoją” podobiznę. Okazało się jednak, że był zachwycony. Nie wiem, skąd twórca marionetki czerpał inspirację, czy wpadło mu w ręce jakieś zdjęcie? Może szukał archetypu profesora uniwersytetu?

IV. „[...] zniknął i uporczywie go nie ma”

O tym, jak postrzegaliśmy Pana Profesora i kim był dla nas, najlepiej może świadczyć prezent, jaki otrzymał od swoich podwład-

nych z okazji okrągłego jubileuszu (50-lecia) pracy zawodowej. Zgłoszony przeze mnie pomysł, aby podarować Panu Profesorowi kompas z dedykacją, został przyjęty przez aklamację. Kompas zawsze stał na biurku Profesora.

Niestety, za wcześnie Pan Profesor nas zostawił, „tego nie robi się kotu”, jak powiedziała Wisława Szymborska w wierszu *Kot w pustym mieszkaniu*.

Katowice, listopad 2010

* * * * *

Człowiek wrażliwego serca i wielkiej życzliwości

Janina Moniuszko-Jakoniuk*

Niezwykłe trudne jest przekazanie uczuć, które pozostawia w naszych sercach człowiek o wyjątkowej osobowości.

Nie chodzi bowiem o liczne zasługi Profesora Zbigniewa Hermana dla farmakologii, której poświęcił ponad 50 lat swego życia, ani o najwyższe funkcje i godności, którymi był obdarzony, ale przede wszystkim o Jego ogromne zaangażowanie w przekazywaniu wiedzy i umiejętności kolejnym pokoleniom zarówno studentów i pracowników swojej macierzystej uczelni, jak i wielu osobom spoza niej. Do tego grona i ja należę.

Pamiętam swoje wizyty związane ze szkoleniami w kierowanych przez Profesora Hermana jednostkach – w Katedrze Farmakologii i Zakładzie Farmakologii Klinicznej Śląskiej Akademii Medycznej. Pamiętam spotkania naukowe w Instytucie Farmakologii PAN w Krakowie oraz liczne zjazdy i kongresy farmakologiczne, które

* Prof. dr hab. n. med. Janina Moniuszko-Jakoniuk – specjalista w zakresie farmakologii, farmakologii klinicznej, pediatrii i toksykologii, emerytowany kierownik Zakładu Toksykologii Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku.

okraszał wspaniałymi, często bardzo dowcipnymi przemówieniami. Zachwycił mnie nie tylko Jego sposób przekazywania wiedzy z dziedziny farmakologii, lecz także ogromny zasób wiedzy muzycznej, gdyż muzyce Pan Profesor pozostał wierny do końca.

Moją osobistą wdzięczność chcę również okazać Panu Profesorowi Hermanowi za zrecenzowanie mojej pracy habilitacyjnej i namawianie mnie do kontynuacji podjętych w niej badań. Rozmowy te, prowadzone również podczas pobytów za granicą (Niemcy, USA), stanowiły inspirację moich dalszych prac naukowych.

Ostatni raz spotkałam się z Profesorem Hermanem na kolekwium habilitacyjnym w moim rodzinnym Białymstoku w 2007 roku. Po obronie długo wspominaliśmy dawne czasy, jednak za krótko, jak na ostatnie spotkanie.

Jestem głęboko przekonana, że Profesor Zbigniew Herman przejdzie do historii nie tylko jako wybitny uczony, ale przede wszystkim jako znakomity nauczyciel, a także jako człowiek wrażliwego serca i wielkiej życzliwości.

Cześć Jego pamięci!

Białystok, lipiec 2010

* * * * *

W mojej pamięci pozostanie niepowtarzalny

Aleksander Mrozikiewicz*

Z Profesorem Zbigniewem Hermanem znaliśmy się od wielu lat i spotykaliśmy na licznych krajowych oraz zagranicznych konferencjach i kongresach. Często miałem wówczas okazję słuchać Jego wypowiedzi na interesujące nas tematy. Zwłaszcza wieloletnie uczestnictwo w konferencjach PAN-owskich, którym Profesor prze-

* Prof. zw. dr hab. n. med. Aleksander Mrozikiewicz – farmakolog kliniczny i specjalista chorób wewnętrznych, emerytowany kierownik Katedry i Zakładu Farmakologii Klinicznej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, członek Komitetu Terapii i Nauk o Leku PAN.

wodniczył, pozwalało mi poznać i podziwiać Jego wybitną osobowość.

Tematyka konferencji dotyczyła zawsze najaktualniejszej problematyki z zakresu nauk medycznych. Referowali ją wybitni specjaliści. Profesor Herman niezwykle trafnie potrafił uwypuklać istotę omawianych spostrzeżeń i badań rzutujących na rozwój medycyny.

Spotkania nasze nie koncentrowały się jednak wyłącznie na zagadnieniach medycznych, zawodowych. Nieodłączny temat wspólnych rozmów i dyskusji stanowiła muzyka klasyczna, której Profesor Herman – sam świetny pianista – był wybitnym znawcą. Często dzieliliśmy się opiniami o nowo powstałych kompozycjach czy nagraniach wybitnych solistów i dyrygentów, oceniając ich wielką sztukę.

Są ludzie niepowtarzalni. Do takich niewątpliwie należał Profesor Zbigniew Herman. I takim pozostanie w mojej pamięci.

Poznań, lipiec 2010

* * * * *

Oczyrna przyjaciela

Władysław Nasiłowski*

Skreślając tych kilka słów wspomnień obawiam się, że ich ograniczona treść nie przystaje do renesansowego bogactwa osobowości Profesora. Co najwyżej, może być jakimś przyczynkiem, uzupełniającym Jego wizerunek w oczach otoczenia. W świadomości środowiska akademickiego Profesor Herman pozostawił ryt wielkiego uczonego, wspaniałego nauczyciela i lekarza. W odbiorze kolegów i przyjaciół sylwetka Jego rysuje się bardziej indywidual-

* Prof. dr hab. n. med. Władysław Nasiłowski – specjalista w zakresie anatomii patologicznej i medycyny sądowej, emerytowany kierownik Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej w Katowicach-Ligocie (obecnie Katedra i Zakład Medycyny Sądowej i Toksykologii Sądowo-Lekarskiej).

nie, a nawet swojsko – nie pozbawiając Go należnej wielkości i aury.

Wśród wielu wątków stwarzających klimat mojej znajomości, a później przyjaźni z Profesorem było, objęte konwencją Uczelni (lata siedemdziesiąte ub. wieku), wspólne orzecznictwo sądowo-lekarskie w dziale toksykologii, narkomanii i lekozależności. Ze strony Profesora był to obszar znakomitego znawstwa, z mojej potrzebny praktycyzm sądowy i znajomość prawa. Współpraca układała się prawie idealnie, pod warunkiem odbycia dyskusji i wzajemnych uzgodnień..., a często i ustępstw. Wspólne opiniowanie, połączone ze wspólnym autorstwem wielu opinii, ugruntowało moje przekonanie o wybitnej wiedzy Profesora, ale także o Jego szerokiej intuicji badawczej i zdolności do ważnych uogólnień i syntez, które w medycynie sądowej odgrywają rolę zasadniczą. Te miniwarsztaty naukowe zamieniały się często w forum dyskusyjne, nieraz tematycznie wybiegające poza ścisły zakres medycyny sądowej, farmakologii, wkraczając wcale nierzadko w obszar psychologii, a nawet filozofii nauki. Głównie motywowane to było aktualnościami w postępie wiedzy, nie tylko w dziedzinie nauk przyrodniczych, ale przede wszystkim niepokojem twórczym prezentowanym wspólnie, a odnoszącym się zwłaszcza do wymiaru etycznego badań i odkryć naukowych. Profesor był w tych dyskusjach idealnym rozmówcą, dzieląc się ze mną bogactwem refleksji i inspirując ciekawe, a nieraz twórcze rozwiązania. Tym spotkaniom, które odbywały się w gabinecie Profesora i przybierały prawie charakter cykliczny, towarzyszyła serwowana w porcelanie Rosenthala breakfast tea, konieczna (po angielsku) ze śmietanką. Wyczuwało się, iż rola gospodarza była Profesorowi bardzo bliska, celebrowana z elementami etykiety, ale niepozbawiona również pewnej swobody w wypowiedziach i wymianie myśli. Często należało być przygotowanym na obszary tematycznie związane tylko pośrednio z wątkiem otwarcia dyskusji, np. z zakresu historii sztuki, literatury czy muzykologii. Omówienie elementów filozofii egzystencjalnej – w tle z literaturą francuską Gide’a, Camusa czy Prousta (*W poszukiwaniu straconego czasu*) – nie należało do wyjątkowych. Do tego świat muzyki, z moją słabą stroną rozeznania w tym obszarze wiedzy, a w której

Zbyszek był perfekcjonistą..., wiadomo, profesor nie tylko medycyny, ale muzykolog i... muzyk.

Do dróg mojego zbliżenia z Profesorem należały również imponujące, a spostrzegane przez nas wszystkich, Jego zdolności mówcy, oratora w sprawach publicznych, przemówienia wygłaszane podczas rad wydziałowych, a później obrad Senatu. To uderzające krasomówstwo, w znaczący sposób podkreślające bogactwo słowa i dbałość o mowę polską, było przede wszystkim zbudowane na przekonywującej logicznie argumentacji i rzeczowości, które często w sprawach spornych były dla nas decydujące. Świetne wykłady Profesora, szczególnie na tematy związane bezpośrednio z wynikami Jego badań i prowadzonych prac naukowych, ale nie tylko, mieliśmy możliwość wielokrotnie wysłuchać na sympozjach, a także zebraniach Towarzystwa Medycyny Sądowej. Były one więcej niż pouczające. Równocześnie rosła rola publiczna Profesora w sprawach Uczelni, która – jak wiadomo – w tamtym czasie była zarządzana autorytarnie, a według naszych ocen despotycznie. To nas, połączonych duchem budzącej się swobody demokratycznej, bardzo zbliżyło do siebie, zwłaszcza po wspólnym wystąpieniu solidarnościowym w 1980 (podpisanie listu protestacyjnego przez samodzielnych pracowników naukowych z żądaniem zmian demokratycznych). Po raz pierwszy demokratycznie wybranym rektorem zostaje Profesor Herman, ja dziekanem Wydziału Katowickiego. Ten wybór – miejscem, problematyką... i codziennością zarządzania Uczelnią – jeszcze bardziej nas zbliżył, a w wielu sprawach wręcz połączył. Wiadomo, zmiana świadomości społecznej i publicznej, próba realizacji ideału demokracji. Trudności... i potknięcia..., wiele spraw należało rozpoczynać zupełnie od nowa. Nowy statut Uczelni, nowe obyczaje, nowa ordynacja wyborcza... Towarzyszyły temu, oczywiście, długotrwałe dyskusje i narady. Niemal naprawa Rzeczypospolitej. Rys historyczny tego przełomowego okresu pozostawmy historykom, podkreślając jednak, iż miał on charakter przełomu, cechy walki nowego ze starym. Wymagał odwagi... i obecności ducha solidarności. Funkcja rektora uczelni znajdowała się w newralgicznym miejscu starcia dawnych sił i struktur z nowymi, niecałkowicie skonsolidowanymi. Wiadomo, nasza próba demokratyzacji zakończyła się stanem wojennym

i usunięciem władz Uczelni. Patrząc bardziej prywatnie na te właściwie pełne tragizmu wydarzenia, muszę podkreślić, iż zachowanie Zbyszka jako rektora pełniącego władzę, przy wyraźnych zakusach politycznych odebrania mu jej, było pełne godności, dumy, a nawet pewnego majestatu. Jego decyzje i zachowanie się w tym trudnym dla nas wszystkich czasie mogą być w jakimś sensie dopełnieniem obrazu psychologicznej sylwetki Profesora.

Natomiast z wielką życzliwością, a nawet z humorem wspominam naszą ścisłą współpracę – jako dziekana z rektorem – dotyczącą zwłaszcza spraw młodzieży. Była konstruktywna i daleka od rygoryzmu. A także pełna wiary w przyszłość i w siłę ideałów.

Moje uznanie dla Profesora i więzy wspólnoty zbudowane były także na wieloletniej współpracy w Komisji Bioetycznej do Badań Doświadczalnych, gdzie wyrażaliśmy zazwyczaj zgodne oceny etyczne odnoszące się do problemu norm etycznych w nauce, a szczególnie do postępu w naukach medycznych.

Znakomitą Jego formę decyzyjną mogłem także wielokrotnie podziwiać w Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Stopni i Tytułów Naukowych, której – jak wiadomo – przez wiele lat przewodniczył.

Miarą wielkości Profesora, przy Jego wielkim dorobku twórczym w wielu obszarach nauki i nauczania, mogła być również Jego wielka skromność w kontaktach bezpośrednich. Zagadką jest dla mnie do dzisiaj, jak znajdował czas dla nas wszystkich, zawsze gotowy do wysłuchiwania naszych kłopotów i trosk, często błahych.

Profesor Zbigniew Herman – uczony obdarzony wielkim talentem twórczym, niemal gigant pracy zwieńczonej uznaniem, a równocześnie – w przyjacielskich rozmowach – pełen refleksji prawie metafizycznej nad istotą życia, nad wzlotami, a nieraz nad upadkiem istoty ludzkiej, często niepozabawiony autorefleksji..., a nawet autoironii.

Bardzo Go nam brakuje!

Katowice, sierpień 2010

* * * * *

Byliśmy rówieśnikami

Andrzej Nowak*

Zbyszka Hermana znałem przeszło 50 lat – od czasu gdy spotkał się w jednej grupie jako studenci Wydziału Lekarskiego Śląskiej Akademii Medycznej. Później, już w życiu zawodowym, nasze drogi wielokrotnie się schodziły. Zbyszek, choć skupił się przede wszystkim na farmakologii, został jednocześnie wolontariuszem w kierowanej przez prof. Kornela Gibińskiego Klinice Chorób Wewnętrznych, z którą także ja się związałem. Ostatnie trzy dziesięciolecia „sąsiadowaliśmy” bardzo blisko – Zbyszek bowiem miał „swoją” Katedrę Farmakologii w Zakładach Teorii Medycyny, tuż obok Centralnego Szpitala Klinicznego, na II piętrze tegoż szpitala funkcjonowała zorganizowana przez Niego Klinika Chorób Wewnętrznych i Farmakologii Klinicznej, zaś piętro niżej mieściła się Klinika Gastroenterologii, w której ja pracowałem.

Zbyszek był człowiekiem nietuzinkowym. Już w czasie studiów wyróżniał się zdolnościami i wiedzą oraz niezwykle łatwością uczenia się, a przy tym pracowitością i bardzo odpowiedzialnym traktowaniem zajęć. Kolokwia i egzaminy zdawał na ocenę bardzo dobrą lub celującą. Był prymusem, nigdy jednak nie wywyższał się z tego powodu, lecz chętnie, po koleżeńsku, pomagał innym w zrozumieniu różnych zawiłości medycyny. Podziwialiśmy Go wiedząc, że popołudniami pracuje jeszcze jako asystent wolontariusz „na farmakologii” w Zabrze-Rokitnicy. Bardzo nam imponował swoimi zdolnościami, także muzycznymi, a przede wszystkim tym, że już wówczas pracował naukowo i prowadził zajęcia ze studentami niewiele, bo zaledwie 2–3 lata, młodszymi od siebie.

Z czasu studiów utkwilo mi szczególnie jedno z bardziej ekstremalnych przeżyć – nasz wspólny 4-tygodniowy obóz wojskowy po V roku, kończący zajęcia w Studium Wojskowym. Była to druga połowa lat pięćdziesiątych, obóz miał miejsce w Żarach k. Żagania. Skoszarowano nas w poniemieckich koszarach, w warunkach iście

* Prof. dr hab. n. med. dr h.c. AM we Wrocławiu Andrzej Nowak – specjalista w zakresie chorób wewnętrznych oraz gastroenterologii, emerytowany kierownik Katedry i Kliniki Gastroenterologii w Katowicach-Ligocie.

frontowych – zakwaterowanie w 12-osobowych, dusznych salach z ciasno zestawionymi piętrowymi pryzkami i reglamentowanym dostępem do świeżego powietrza. Byliśmy ze Zbyszkiem farciarzami, udało nam się bowiem ulokować „prycza w pryczę” przy oknie, dzięki czemu na pobudkę o godz. 6.00 rano wstawaliśmy bez bólu głowy. Łatwo nie było. Zbyszek, który ani nie pasjonował się sportem, ani żadnego nie uprawiał, bez narzekania, a nawet z lekkim uśmiechem, wybiegał o godz. 6.15 na gimnastykę poranną w ciężkich butach wojskowych. Dziennie też radził sobie z musztrą i całym programem ćwiczeń. Co więcej, znajdował jeszcze siły na czytanie książek i artykułów naukowych, które w niemałej ilości zabrał na obóz, aby nie marnować czasu i w wolnych chwilach przygotowywać się do przyszłych zajęć w Katedrze Farmakologii.

Jako lekarz Zbyszek z wielką troską podchodził do chorych, był bardzo dociekliwy w rozwiązywaniu problemów diagnostycznych. W ustalaniu właściwego rozpoznania i wdrażaniu leczenia opierał się na swej ogromnej wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu farmakologii oraz na bieżącym śledzeniu najnowszych odkryć w tym zakresie. Największym autorytetem i wzorem lekarza i naukowca, od którego uczył się podejścia do pacjenta, dokładnego badania, wrażliwości na cierpienie, a przede wszystkim słuchania chorego człowieka, był dla Zbyszka profesor Kornel Gibiński, który pozostał dla Niego mistrzem nauk klinicznych na całe życie, również wtedy, gdy Zbyszek sam kierował Kliniką Chorób Wewnętrznych i Farmakologii Klinicznej.

Często bywając w klinice Zbyszka, mogłem zauważyć, z jak wielką troskliwością, poświęceniem i kulturą traktował pacjentów leżących na oddziale. Wizyty lekarskie prowadził na wzór prof. Gibińskiego – bez pośpiechu, wysłuchując cierpliwie chorych, a także szczegółowo badając fizykalnie każdego z nich. Cieszył się zresztą wielkim szacunkiem i sympatią chorych. Reprezentował medycynę, która czerpiąc ze zdobyczy nowych technologii nie poddała się dehumanizacji.

Mimo naturalnej powagi charakteru, Zbyszek był pogodny i miał ogromne poczucie humoru. Był interesującym interlokutorem, nierzadko też potrafił ze swadą opowiadać dowcipy. Wspomi-

nając Jego sztukę konwersacji i posługiwania się językiem, chciałbym podkreślić umiejętność, którą szczególnie zapamiętały kolejne pokolenia Jego studentów, uczniów i współpracowników – Zbyszek był wspaniałym mówcą. Jego wykłady, zawsze niezwykle starannie przygotowane, gromadziły komplet słuchaczy. Mówił piękną polszczyzną. Niektórzy twierdzili, że dla doskonalenia swego języka czytał w przeddzień wykładu powieści Stefana Żeromskiego. Czy rzeczywiście? Wiem z pewnością, że był wielkim miłośnikiem dobrej literatury.

Lubiłem Go słuchać czy to na radach Wydziału, czy na posiedzeniach Senatu, czy to prywatnie. Zawsze mówił rzeczowo, merytorycznie, a przy tym z wielką ekspresją przykuwającą uwagę.

Pamiętam okres, w którym Zbyszek pełnił funkcję rektora naszej Uczelni. Jako ówczesny członek Senatu wielokrotnie miałem możliwość podziwiać Jego kompetencję, determinację i takt. Każdego traktował z wielką kulturą i szacunkiem. Spośród wielu spotkań ze Zbyszkim chciałbym na koniec wspomnieć organizowane przez Niego spotkania opłatkowe. Życzenia, jakie wówczas osobiście składał wszystkim obecnym, nigdy nie były schematyczne, lecz każdorazowo miały specjalny, dobrany do adresata charakter.

Przed czterema laty Zbyszek przeszedł na emeryturę, pozostawał jednak ciągle aktywny zawodowo i naukowo. Jego nagła, przebiegająca w piorunującym tempie choroba i przedwczesna śmierć były dla nas ogromnym i bolesnym zaskoczeniem. Odszedł w Centralnym Szpitalu Klinicznym, tu gdzie przez lata pracował i pomażał innym.

Będzie Go nam bardzo brakowało.

Katowice, listopad 2010

* * * * *

Mój niezapomniany Profesor

Ewa Obuchowicz*

Wspomnienia moje zaczęły się od chwili, kiedy dowiedziałam się o śmierci Pana Profesora. Wprawdzie wiedziałam, że jest ciężko chory, ale z wiadomością, którą usłyszałam wcześniej rano, 4 maja 2010, że Pan Profesor odszedł, bardzo trudno było mi się pogodzić. Kilka dni wcześniej odwiedziłam Profesora w klinice w CSK, gdzie przechodził badania. Chociaż był słaby i zmęczony, to jednak interesował się tym, co robimy, pytał o plany, interesował się doktorantami i – jak zawsze – dawał wyraz dużej troski o rozwój Katedry.

Profesor był dopiero czwarty rok na emeryturze. Jako członek szeregu ważnych gremiów naukowych miał w dalszym ciągu liczne obowiązki. Mimo to, jeśli miał czas i stan zdrowia Mu na to pozwalał, przychodził do Katedry, do swojego gabinetu i chętnie z nami rozmawiał nie tylko o sprawach zawodowych, ale również dzielił się z nami swoimi przemyśleniami życiowymi, interesował się losem naszych najbliższych i często wracał do zdarzeń z przeszłości, o których bardzo zajmująco opowiadał. Zdawało się, że tak będzie zawsze. Jednak wszystko minęło. Zostały już tylko wspomnienia i pamięć o Profesorze jako o człowieku wielkiego formatu, z prawdziwą pasją naukową, który wiele wymagał od innych, ale i od siebie, i który jako Szef stwarzał wyjątkową i niepowtarzalną atmosferę w Katedrze. Dziękuję losowi za to, że miałam szczęście pracować pod Jego kierunkiem przez 26 lat.

Po ukończeniu studiów na Wydziale Farmacji Śląskiej Akademii Medycznej zostałam przyjęta do pracy w Katedrze Farmakologii w Zabrze-Rokitnicy. Początki były trudne, zwłaszcza prowadzenie badań na zwierzętach doświadczalnych. W zespole panowała bardzo koleżeńska atmosfera i starsi koledzy chętnie nam – młodym pomagali. Myślę, że to była również zasługa Profesora, który potrafił tak kierować dużym zespołem, liczącym prawie 30 osób, że trzymaliśmy się wszyscy razem, co bardzo sprzyjało pracy. Gdy zo-

* Dr hab. n. med. Ewa Obuchowicz – specjalista w zakresie psychofarmakologii, doktorantka i wieloletnia współpracownica Profesora Zbigniewa Hermana, kierownik Zakładu Farmakologii Katedry Farmakologii w Katowicach-Ligocie.

stałam przyjęta do Katedry, Profesor był rektorem naszej Uczelni, z czego byliśmy bardzo dumni, ale jak pamiętam, prosił, abyśmy Go tak nie tytułowali – dla nas był zawsze Profesorem. Mimo swoich licznych obowiązków przyjeżdżał do Katedry prawie codziennie, a zielony polonez służbowy, który stał przed budynkiem, był widocznym znakiem, że Profesor jest w Katedrze i że może być „obchód”. Do zwyczajów Profesora należało bowiem, że będąc w Katedrze obchodził wszystkie pracownie i pytał, nad czym pracujemy. Ponieważ przywiązywał dużą wagę do sposobu wystawiania i zachowania, to nieraz każdy z nas przeżywał różne „wpadki”, które potem wzajemnie sobie opowiadaliśmy, już na wesoło, ...i może to nas też łączyło? Wiedzieliśmy, że Profesor miał poczucie humoru i dzięki temu nieraz pobłażliwie podchodził do naszych poczynañ.

Profesor zawsze dbał o poziom dydaktyki i wymagał, by młodzi pracownicy, którzy nie kończyli Wydziału Lekarskiego, uczęszczali na Jego wykłady. Należałam również do takich osób. Pracowaliśmy w Rokitnicy, a Profesor miał wykłady późnym popołudniem w Katowicach, w sali Szpitala przy ul. Mieleckiego. Miałam wtedy jedyną okazję w życiu, by raz w tygodniu jeździć z JM Rektorem jego służbowym samochodem. Taki był nasz Szef, który w czasie swojej bogatej kariery zawodowej zajmował wysokie stanowiska, był członkiem najważniejszych komisji i komitetów naukowych, ale odnosił się do nas z dużą życzliwością. Pan Profesor przywiązywał bardzo dużą wagę do wykładów, do których starannie się przygotowywał. Wykładał zawsze „z głowy” posługując się kredą i tablicą. Mimo późnej pory sala wykładowa była zawsze wypełniona. Profesor obdarzony talentem wykładowcy potrafił przyciągnąć uwagę słuchaczy sposobem mówienia, przeplatając „suche” wiadomości farmakologiczne anegdotami z historii farmakologii lub związanymi ze sztuką, zwłaszcza muzyką, na której znał się znakomicie. Jego wykłady cieszyły się popularnością nie tylko wśród studentów. Również na kongresach koledzy z innych ośrodków nieraz mówili: „Trzeba pójść, profesor Herman ma wykład, to pewnie będzie coś ciekawego”.

W 1986 roku Katedra Farmakologii została podzielona i część zespołu przeszła z profesorem Hermanem do nowo utworzonej Katedry Farmakologii w Katowicach-Ligocie. Profesor każdemu z nas

pozwolił sobie wybrać miejsce pracy. Ja wybrałam Katowice. Budynek był świeżo oddany i weszliśmy do pustych pomieszczeń. Pod kierunkiem Profesora organizowaliśmy i urządzaliśmy pracownię, a doświadczenia na zwierzętach początkowo wykonywaliśmy w Centralnej Zwierzętarńi Doświadczalnej. Pracę badawczą mogliśmy zacząć dopiero mniej więcej po roku. Dzięki pozycji Profesora było nam niejednokrotnie łatwiej. Mogliśmy uczestniczyć w badaniach z kolegami z Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie, z którym Profesor miał bardzo dobre kontakty, co dawało nam lepsze możliwości rozwoju naukowego. W Katedrze zawsze pracowało się bardzo dużo. Dzięki wsparciu i pomocy Profesora realizowaliśmy niejednokrotnie własne projekty badawcze i zdobywaliśmy kolejne stopnie naukowe. Czasami słyszeliśmy słowa pochwały, które sobie bardzo ceniliśmy, ale to nie zdarzało się zbyt często. Niedawno w moich dokumentach znalazłam kartkę, na której Pan Profesor zielonym atramentem, którego zawsze używał, napisał: *Przeczytałem tekst. Jest świetny. Nie mogłem nic powydziwiać. Proszę przygotować tekst do wysłania.*

Regularnie raz w tygodniu w Katedrze w Rokitnicy, a potem w Ligocie odbywały się zebrania. W części naukowej wygłaszaliśmy referaty, również w języku angielskim. Czasami byliśmy z tego niezadowoleni, ale teraz po latach przyznaję Panu Profesorowi rację, że te zebrania były dobre, dawały bowiem poczucie wspólnoty w Katedrze, mimo że w miarę upływu czasu zakres pracy był coraz bardziej zróżnicowany – obejmując rozwijającą się farmakologię kliniczną obok eksperymentalnej. Czasami w czasie tych zebrań Profesor dzielił się z nami informacjami o pracach w Centralnej Komisji, Komitecie Badań Naukowych, Polskiej Akademii Umiejętności, komitetach PAN, dzięki temu byliśmy lepiej zorientowani w tym, co się dzieje w polskiej nauce. Wszystko, co robił poza Uczelnią i dla Katedry, robił z zamiłowaniem.

Jestem wdzięczna Panu Profesorowi za wszystkie osiągnięcia, jakie stały się moim udziałem, i za wartości, które mi przekazał.

Katowice, lipiec 2010

* * * * *

Dawał wspaniały przykład

Bogusław Okopień*

Z początkiem maja odszedł od nas Profesor Zbigniew Herman. Człowiek wielki, a zarazem bliski, godny szacunku, ale jednocześnie wszystkich szanujący. Nie sposób wymienić czy choćby uporządkować wszystkie osiągnięcia i zasługi Pana Profesora. Bez wątpienia zapiszą się one trwale w nauce, historii naszego uniwersytetu medycznego, jak i śląskiej, jakże Mu bliskiej ziemi. Jeszcze długo będziemy z nich korzystać mentalnie i organizacyjnie.

Był człowiekiem wielkiego serca, kochał ludzi, zawsze starał się dostrzegać ich piękno, dobre i szlachetne intencje. To nie znaczy, że nie wymagał, a gdy było trzeba, zdecydowanie mobilizował do pracy. Czynił to w stanowczy, nieznoszący sprzeciwu sposób, nikt jednak nie czuł się urażony czy zlekceważony. Wielu z nas, Jego uczniów i wychowanków, zawdzięcza Jego konsekwentnej troskliwości swój własny rozwój naukowy i zawodowe awanse. On sam dawał wspaniały przykład, jak można efektywnie pracować, ale i pięknie wypoczywać. Meloman i kolekcjoner płyt i kaset, bywalec teatru i opery, jakże wielu bliskich znajomych zachęcił do słuchania muzyki oraz poznawania jej historii. Wielbiciel muzyki poważnej, ale także otwarty na inne nurty i rytmy. Godzinami rozmawialiśmy o muzyce, a Jego refleksje na temat koncertów i wykonń były dla mnie niezapomnianym przeżyciem. Doradzał, jakie wykonanie kupić, gdzie zamówić, często wręczał wymarzony krążek jako bezokazyjny prezent.

Miałem szczęście i zaszczyt przez wiele lat z Panem Profesorem pracować. Potęgą Jego intelektu zrazu onieśmiałą, ale przy bliższym poznaniu stawała się otwartą skarbnicą. Pozwalał z niej czerpać bez żadnych ograniczeń. W pracy naukowej nigdy nie stawiał żadnych barier. Potrafił dzielić się całym bagażem swojego doświadczenia, wiedzy i umiejętności.

* Prof. dr hab. n. med. Bogusław Okopień – specjalista w zakresie chorób wewnętrznych i farmakologii klinicznej; uczeń, współpracownik i następca Profesora Zbigniewa Hermana na stanowisku kierownika Katedry Farmakologii oraz Kliniki Chorób Wewnętrznych i Farmakologii Klinicznej w Katowicach-Ligocie.

Psychofarmakolog, współtwórca teorii interakcji układu odpornościowego i nerwowego. Pionier iniekcji do komór mózgu, recenzent zacnych i powszechnie uznanych wydawnictw naukowych. Posiadał rzadką, chyba bezcenną dla badacza zaletę. Oprócz własnych zainteresowań dostrzegał oryginalne, nowatorskie pomysły innych, często młodszych współpracowników. We wczesnych latach dziewięćdziesiątych poszedłem do Niego z pomysłem badań efektów przeciwpalnych leków hipolipemizujących u chorych we wczesnych stadiach miażdżycy. Kilka innych uznanych autorytetów patrzyło na mój pomysł z politowaniem. On potrafił się nad problemem zastanowić, poprosił o czas do namysłu, zaakceptował i pomógł. Dziś owe rozważania to standard w patologii, a w świetle najnowszych badań algorytm postępowania terapeutycznego.

Pasjonat farmakologii klinicznej, twórca zaplecza realizacji tej pasji, potrafiący skupić wokół siebie chętnych do pracy dla tej idei. Trochę niepopularna specjalizacja, trudna i obszerna, niedoceniona przez płatników, a także nieprzynosząca szybko samodzielności zawodowej. Mimo to Jego charyzma, wytrwałość, upór i bezgraniczne zaangażowanie pozwoliły zrealizować to piękne marzenie. Oprócz niezaprzeczalnych i łatwych w dokumentowaniu korzyści naukowych, Jego Klinika stała się miejscem świadczenia pomocy czasami beznadziejnie chorym ludziom. Oporność na powszechnie stosowane leki, ich działania niepożądane, interakcje między nimi to ośnova Jego codziennych starań. Zauważaliśmy jednak coś jeszcze – czas poświęcony każdemu choremu osobno był dla Pana Profesora najważniejszy. W świecie wspaniałych technik i procedur, najczystszych odczynników i superpowtarzalnych metod, ta prosta ludzka czułość i dobroć były niezapomnianą sztuką. Tego nas nauczył i pokazał, jak dla chorego, cierpiącego człowieka było to ważne. Niektórzy komentowali, że miał więcej czasu niż młodszy koleś, mniej obowiązków administracyjnych, więcej dystansu do zwykłego dnia. Może tak, ale obraz Pana Profesora długo i cierpliwie gawędzącego z chorym będzie mi zawsze towarzyszył.

Zjazdy, kongresy, sympozja, wystąpienia – słyszy się czasami, że to turystyka naukowa, sposób na spędzenie czasu i rozładowanie emocji. On tak nie uważał. Wierzył w sens wymiany myśli, do-

świadczeń i obserwacji. Nie bał się tego. Widziałem z bliska, jak dyskutował przy posterze, kiwał głową, uśmiechał się, a czasami groził palcem. Cenił każdą myśl, próbę rozwiązania problemu, byle była rzetelnie i solidnie wykonana. Brzydził się bylejakością, powierzchownością i rutyniarstwem. Na powielone zamierzenia nawet nie spojrzał.

Nie był abstynentem. Potrafił skosztować piwa, wina, wszystkich regionalnych potraw i trunków. Ale zawsze z rozwagą. Pierwsze były prezentacja, wystąpienie, wykład czy prelekcja. Uroki życia akademickiego, jak mawiał, później.

Odszedł nagle – w ferworze codziennych trosk, kłopotów i zwykłych terminowych obowiązków. Zostawił rozpoczęte recenzje, zapiski, korespondencję. Wierzył w szczęśliwy los, choć siły Go opuszczały. Był wyraźnie słabszy, czasami roztargniony, ale o badaniach nie chciał słyszeć. Do końca chciał żyć pełnią życia, bez ograniczeń i zaleceń. Mój Mistrz spoczął w ziemi żywieckiej, z której pochodzę. Bardzo blisko moich ukochanych Rodziców. Wierzę, że to nie przypadek.

Katowice, wrzesień 2010

* * * * *

To, co nas łączyło

Krystyna Orzechowska-Juzwenko*

Z Profesorem Zbigniewem Hermanem przyjaźniliśmy się od ponad czterdziestu lat. Naszą przyjaźń inspirowały – wspólnota zainteresowań, moja fascynacja Jego niezwykłą osobowością oraz waleriami charakteru. Mimo dzielącej nas odległości i upływu lat więzy przyjacielskie między nami były ciągle mocne, trwałe, lecz

* Prof. dr hab. n. med. Krystyna Orzechowska-Juzwenko – specjalista w zakresie chorób wewnętrznych i farmakologii klinicznej, emerytowany profesor, twórca i organizator Katedry i Zakładu Farmakologii Klinicznej Akademii Medycznej we Wrocławiu.

równocześnie niekrepujące, nie narzucające zobowiązań, szanujące indywidualność każdego z nas.

Nasza wspólnota zainteresowań polegała przede wszystkim na dążeniu do stworzenia w Polsce nowej dyscypliny medycznej – farmakologii klinicznej. Już w drugiej połowie lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia jej powstanie popierały znane autorytety polskiej medycyny klinicznej i farmakologii, jak profesorowie: Kornel Gibiński, Mieczysław Gamski, Józef Hano, Kazimierz Jasiński, Tadeusz Orłowski, Tadeusz Chruściel, Andrzej Danysz, Marian Wilimowski. Wspólnie z Profesorem Hermanem oraz profesorami – Alfonsem Chodera, Aleksandrem Mrozikiewiczem, Haliną Adamską-Dyniewską, Elżbietą Kostką-Trąbką, Jerzym Wójcickim od końca lat sześćdziesiątych dwudziestego stulecia konsekwentnie realizowaliśmy ten zamysł, pokonując na początku naszej działalności konserwatywne postawy niektórych klinicystów negujących potrzebę stworzenia farmakologii klinicznej. Dużym krokiem naprzód, dzięki wysiłkom grona wymienionych entuzjastów z Profesorem Hermanem jako jego aktywnym członkiem, stało się uświadomienie sobie przez większość lekarzy ważnego znaczenia farmakologii klinicznej w praktyce medycznej.

W 1970 roku Komisja Farmakologii Klinicznej Polskiej Akademii Nauk, która działa do dziś, wystosowała memoriał do władz resortu w sprawie rozwoju farmakologii klinicznej w Polsce, a ponadto przedstawiła projekt programu nauczania tej dyscypliny. Od 1975 roku kliniczna farmakologia została uwzględniona w programie dydaktycznym na wydziałach akademii medycznych w Polsce. W tym samym czasie i w latach następnych zostały zorganizowane zakłady lub katedry i zakłady farmakologii klinicznej na uczelniach medycznych m.in. w Poznaniu, Wrocławiu, Szczecinie, Łodzi, Warszawie, Krakowie, Katowicach, prowadzące dydaktykę, badania naukowe i pracę usługową w dziedzinie farmakologii klinicznej.

Obecnie kliniczna farmakologia jest oficjalnie uznaną specjalizacją lekarzy. Od 1997 roku istnieje Polskie Towarzystwo Farmakologii Klinicznej i Terapii. Polscy farmakolodzy kliniczni biorą udział i są współorganizatorami wielu krajowych i międzynarodowych

wych kongresów naukowych, jak np. XII Międzynarodowy Kongres Farmakologii Klinicznej we Wrocławiu w 1988 roku oraz VII Europejski Kongres Farmakologii Klinicznej w Poznaniu w 2006 roku. Ponadto są autorami i redaktorami znanych polskich podręczników z tej dyscypliny, takich jak m.in. *Farmakologia kliniczna* (pod redakcją A. Chodery i Z.S. Hermana), *Farmakologia kliniczna, znaczenie w praktyce medycznej* (pod redakcją K. Orzechowskiej-Juzwenko).

Wymienione osiągnięcia stanowią niepodważalną zasługę twórczego umysłu i aktywności Profesora Hermana, który działał w czołówce wspomnianych pionierów farmakologii klinicznej.

W sferze prywatnej fascynacja osobowością Zbyszka, Jego erudycją w dziedzinach wykraczających poza medycynę była powodem poszukiwania w ramach higieny psychicznej okazji do rozmów między nami – „nadających na tej samej długości fali” w każdej nadarzającej się sytuacji – przez telefon, a zwłaszcza w kularach różnych wspólnych kongresów. Nie były to jednak dyskusje naukowe, ten repertuar interesował nas podczas obrad. W przerwach między obradami rozmawialiśmy o literaturze, sztuce, o życiu, a szczególnie o muzyce. Zbyszek kochający muzykę, mający wykształcenie muzyczne, był jej wielkim znawcą. Jedną z naszych rozrywek były zgadywanki muzyczne. Zdarzało mi się czasami zanucić wydobyte z zakamarków pamięci fragmenty utworów Mozarta, Mahlera, Bacha, Szuberta, Beethovena. Zbyszek z bezbłędną dokładnością trafiał nie tylko w nazwisko kompozytora, lecz określał tytuł utworu, mówił np., że jest to koncert skrzypcowy g-moll Maxa Brucha. Nasze kontakty w dziedzinie muzyki polegały również na sprawianiu sobie niespodzianek w postaci przesyłek różnych płyt z repertuaru muzyki klasycznej. Kiedyś wspomniałam przy Nim, że bardzo lubię sonaty Beethovena, które dawno temu grałam na pianinie, zanim medycyna i obowiązki związane z prozą życia codziennego odseparowały mnie radykalnie od tego instrumentu. Kilkanaście dni później dostałam od Zbyszka komplet 32 sonat Beethovena w doskonałym nagraniu Wilhelma Kempffa.

To był cały Zbyszek, wrażliwy, otwarty, pełen życzliwości i empatii.

Odczuwam dotkliwy brak Jego mądrych, wzbogacających wyobraźnię spostrzeżeń wypowiedzianych ciepłym przyjaznym głosem, brakuje mi Jego wsparcia i poświęcanej mi w potrzebie uwagi. W pamięci mojej pozostaną zawsze żywe nasze przyjacielskie kontakty.

Wrocław, lipiec 2010

* * * * *

Człowiek wielkiego umysłu, wielkiej pracy i wielkiego serca

Andrzej Plech*

Profesora Hermana poznałem jesienią 1958 roku, gdy jako student III roku Wydziału Lekarskiego Śląskiej Akademii Medycznej zostałem przyjęty przez kierownika Katedry Farmakologii ŚAM w Zabrze-Rokitnicy prof. Tadeusza Chruściela do Studenckiego Koła Naukowego w tej Katedrze. Poznałem wtedy pracującego w pracowni na piętrze młodego asystenta Katedry, lekarza Zbigniewa Hermana, a także adiunkta dr. Zdzisława Kleinroka, a nieco później kończącego studia asystenta Stefana Pojdy. Od tej chwili nieprzerwanie miałem przyjemność i zaszczyt być młodszym kolegą wszystkich trzech Panów.

W tym czasie lek. Herman nie tylko pełnił obowiązki asystenta zajmując się dydaktyką i pracą naukową, pracował jako wolontariusz w Klinice Chorób Wewnętrznych w Bytomiu, ale dodatkowo prowadził także bibliotekę naukową Katedry Farmakologii. Biblioteka była Oddziałem Biblioteki Głównej Śląskiej Akademii Medycznej. Staraniem kierownika Katedry, prof. Tadeusza Chruściela, i bibliotekarza lekarza, a wkrótce potem doktora medycyny Zbigniewa Hermana, biblioteka była bardzo dobrze wyposażona, po-

* Prof. dr hab. n. med. Andrzej Plech – specjalista chorób wewnętrznych, farmakodynamiki oraz farmakologii klinicznej, były pracownik Katedry Farmakologii w Zabrze-Rokitnicy; od września 2008 r. na emeryturze.

siadała bowiem takie czasopisma, jak „Journal of Pharmacology and Experimental Therapeutics”, „British Journal of Pharmacology”, „Archiv für Pharmakologie und Toxikologie”, „Archives Internationales de Pharmacodynamie et de Therapie”, „Life Sciences”, „Chemical Abstracts” oraz inne czasopisma naukowe zagraniczne i krajowe, a także okresowo publikowane monografie („Annual Reviews of Pharmacology” i inne), książki i podręczniki. Kierownikiem biblioteki i bibliotekarzem był w jednej osobie dr Zbigniew Herman, udostępniając zbiory pracownikom Katedry Farmakologii i sąsiednich katedr w Rokitnicy oraz innych jednostek Śląskiej Akademii Medycznej. Własnoręcznie przygotowywał kolejne roczniki i woluminy do oprawy i organizował ich oprawę w introligatorni Spółdzielni Inwalidów w Bytomiu. To zaangażowanie, wymagające niemało czasu, zostało upamiętnione w albumie karykatur pracowników Śląskiej Akademii Medycznej autorstwa prof. Tadeusza Ginko, w którym dr Zbigniew Herman został przedstawiony ze stołem książek na ręku.

Praca dr. Hermana w Klinice Chorób Wewnętrznych w Bytomiu pod kierunkiem prof. Kornela Gibińskiego zaowocowała uzyskaniem I i II stopnia specjalizacji z chorób wewnętrznych – dziedziny, którą Profesor Herman nazywał królową nauk medycznych. A więc od początku pracy zawodowej Jego życie wypełnione było ciężką intensywną pracą. Przy takim obciążeniu obowiązkami Profesor Herman był doskonale zorganizowany. Nie odrzucał też kolejnych obowiązków, w macierzystej uczelni, czy poza nią, np. w Polskim Towarzystwie Farmakologicznym – w Oddziale Śląskim i Zarządzie Głównym.

Profesor Herman był wspaniałym wykładowcą. Jego wykłady, zawsze gromadzące komplet studentów, były jasne i logiczne, a równocześnie dotyczyły najnowszych osiągnięć naukowych i nowych wartościowych leków. Niezwykle wysoki poziom miały Jego wykłady na kongresach i konferencjach naukowych. Jego przykład dowodzi, że wykładowca o głębokiej ugruntowanej wiedzy może przedstawić skomplikowane problemy naukowe w sposób jasny i przystępny dla słuchaczy. Jako profesor farmakologii był życzliwy i dobry w stosunku do studentów, a równocześnie bardzo sprawiedliwy. Studenci słabo przygotowani do egzaminu, którzy nie

uzyskali pozytywnego stopnia, przyjmowali Jego ocenę ze zrozumieniem.

Jako kierownik Katedry Farmakologii w Rokitnicy i następca prof. Chruściela, Profesor Herman inicjował nowe kierunki badań, w tym przede wszystkim wchodzących w zakres psychofarmakologii, których wyniki zostały docenione w kraju i za granicą. Pracownicy Katedry zawsze mogli liczyć na Jego pomoc w sprawach dotyczących nie tylko działalności zawodowej (naukowej i dydaktycznej), ale także w sprawach życiowych. Osobisty przykład Profesora Hermana i życzliwe podejście do każdego zapewniły zespołowi pracowników spokojną pracę i poczucie bezpieczeństwa. Po przejściu na wydział katowicki, gdy objął kierownictwo tamtejszej Katedry Farmakologii i Zakładu Farmakologii Klinicznej, nadal interesował się losami zespołu pracowników „starej” Katedry w Rokitnicy, służąc im życzliwą, bezinteresowną pomocą.

Był Człowiekiem wielkiego umysłu, wielkiej pracy i wielkiego serca. Cieszę się, że miałem szczęście współpracować z Profesorem Hermanem i doświadczać Jego przyjaźni. Cieszę się, że mogłem także współpracować z innymi farmakologami w Rokitnicy, kolegami Profesora Hermana.

Katowice, sierpień 2010

* * * * *

Nie można Go zapomnieć

Stefan Marian Pojda*

Nie można Go zapomnieć. Człowiek, którego największą miłością, od pierwszego spotkania do końca życia, była nauka. To była prawdziwa miłość, a nie tylko zwykła pasja, gdyż nic i nikt nie mógł

* Prof. dr hab. n. med. Stefan Marian Pojda – specjalista w zakresie okulistyki i farmakodynamiki, emerytowany kierownik II Katedry i Oddziału Klinicznego Okulistyki w Bytomiu Wydziału Lekarskiego z Oddziałem Stomatologicznym w Zabrze (od 2006 r. Oddział Lekarsko-Dentystyczny w Zabrze). Od 1 października 2006 r. na emeryturze.

jej się przeciwstawić. Był cel, ten jeden – wspiąć się jak najszybciej na wyżyny areopagu wiedzy farmakologicznej i medycznej. Żadna niewiasta, nawet mimo woli, nawet na krótki czas, nie była w stanie Go zainteresować, aby nie zakłócić tworzonej w mózgu układanki. W jednej z rozmów sam to oświadczył – najpierw zdobycie pozycji w świecie naukowców (profesury *sic!*), potem założenie własnego gniazdka. Jak postanowił i wyznał, tak postąpił. Przeliczył się z czasem. Nie przewidział, że „rozkręcone” dążenie do wiedzy toczy się w mózgu prawdziwego naukowca ruchem przyspieszonym, niemal do kwadratu. Miał nawet mało czasu na spotkania z kolegami.

Drugą miłością była muzyka. Wielokrotnie wspominał znakomitych śpiewaków, wysłuchane koncerty symfoniczne, solistów i przedstawienia operowe z Polski i z zagranicy. W Katowicach był stałym bywalcem Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia i Filharmonii Śląskiej. O wejście na spektakle do najśłynniejszych oper i sal koncertowych starał się także będąc za granicą. Kolekcjonował wartościowe płyty winylowe, a potem CD z muzyką poważną. Otrzymałem z nich trzy, specjalnie zakupione dla mnie! Sam dodatkowo ukończył średnią szkołę muzyczną, klasę fortepianu, z patentem nauczyciela. Niestety, nie miał czasu na kontynuowanie muzykowania.

Trzecią miłością była kultura życia codziennego. W czasie pięćdziesięcioletniej znajomości ze Zbyszkim nigdy nie usłyszałem z Jego ust ani jednego przekleństwa, ani jednego niecenzuralnego słowa, nawet w stanie największego zdenerwowania. Początkowo (od 1959 r.) pracowaliśmy razem w Rokitnicy Bytomskiej, w Katedrze i Zakładzie Farmakologii, biurko przy biurku, w jednym dużym pokoju na II piętrze, wspólnie z dr. med. Zdzisławem Kleinrokiem i dochodzącym niekiedy histologiem, dr. Henrykiem Grzybkiem. Gdy koledzy użyli w rozmowie lub opowiadając dowcipy niecenzuralnych słów, kolega Herman chwycił stojący zawsze na biurku dzwonek i głośnym dzwonieniem piętnował niewłaściwe, niegodne pracownika nauki wyrażanie się. Ta dbałość o formę i treść w każdej sytuacji, wraz z głęboką wiarą w Jedyne Boga, spowodowała, że studenci nadali dr. Hermanowi akademicki pseudonim „Jezusek”.

Żywe są wspomnienia wystąpień naukowych, szczególnie wykładów, pełnych emocji i zaangażowania, przerywanych legendami lub dowcipami o nauce i naukowcach.

Wiara w Boga była wspomagana spotkaniami katowickiego środowiska akademickiego z biskupami i duszpasterzami akademickimi z okazji inauguracji roku akademickiego, Świąt Bożego Narodzenia i Wielkiejnocy, w których początkowo sam, a później z żoną prawie zawsze uczestniczył, już w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia (w czasach PRL-u).

W roku 1960 rozpocząłem pracę doktorską prowadząc doświadczenia na szczurach i gołębiach, u których przez 6 miesięcy karmienia odpowiednią dietą wywołałem miażdżycę doświadczalną. Do mojej pracy pobierałem serce, wątrobę i nerki, a lek. Herman – do swojej pracy doktorskiej – mózgi, zaś lek. Waldemar Janiec krew i szpik kostny. Na podstawie tego jednego doświadczenia zostały wykonane trzy prace doktorskie. To był przykład właściwego prowadzenia doświadczeń na zwierzętach doświadczalnych.

W upalnym lipcu roku 1966, w wyniku spożycia tortu imieninowego, w Zakładzie Farmakologii w Rokietnicy nastąpiło poważne zatrucie salmonellozą większości pracowników. Znalazłem się w szpitalu zakaźnym w Katowicach w ciężkim stanie, gdyż pomimo zastosowanego leczenia wystąpiła u mnie ciężka z utratą przytomności. Po obudzeniu się zobaczyłem przy łóżku mojego Ojca i, oczywiście, p.o. kierownika Katedry i Zakładu Farmakologii dr. n. med. Zbigniewa Hermana.

W 1967 roku, po zawiadomieniu przez prof. Józefa Hano o przyznaniu mi amerykańskiego stypendium Rikera na rok 1968/1969, zastępujący doc. Chruściela prof. Herman pomógł mi w uzyskaniu zgody prof. J.R. Vane'a na współpracę i roczny pobyt w Zakładzie Farmakologii The Royal College of Surgeons of England w Londynie. Po powrocie do kraju przeprowadziliśmy razem doświadczenie z angiotensyną na oryginalnym, otrzymanym w darze aparacie prof. sir Johna R. Vane'a do badania zachowania się różnych substancji biologicznie czynnych w krążeniu krwi *in vivo*. Ofiarodawca pokrył nawet koszty transportu aparatu.

Później, gdy już nie pracowałem na farmakologii, Zbyszek spotykając mnie wielokrotnie mówił, że jestem jego najlepszym przyjacielem. Byłem z tego dumny.

Profesor Herman miał do mnie duże zaufanie. Na wiele lat (1974–1989) powierzył mojej okulistycznej opiece swoich rodziców – mieli wysoką krótkowzroczność. Operowałem u nich zaćmę obu oczu, dzięki czemu do końca swoich dni zachowali bardzo dobrą ostrość wzroku.

W roku 1980, gdy prof. Herman został wybrany rektorem Śląskiej Akademii Medycznej, powołał mnie na przewodniczącego Senackiej Komisji Mieszkaniowej, a także do pracującej na okuliście Komisji NIK. Radził się, czy w nowo wzniesionym gmachu przyszłej kliniki chorób oczu, przy ul. Ceglanej, zlokalizować klinikę dziecięcą z Załęża. Po dyskusji zgodził się z moją opinią, aby pozostawić tam okulistykę. Zresztą kierownik kliniki pediatrycznej nie miał ochoty na przeprowadzkę. W listopadzie 1981 roku prof. Herman ogłosił konkurs na kierownictwo Katedry i Kliniki Okulistyki, który w głosowaniu Rady Wydziału w Katowicach wygrałem. Decyzję Rady miał zatwierdzić Senat Uczelni we wtorek 15 grudnia 1981 roku. Niestety, wprowadzenie 13 grudnia stanu wojennego przez Jaruzelskiego wstrzymało postępowanie. Potem okazało się, że cała dokumentacja zniknęła z dziekanatu. Moim argumentem była sprawa powstania instytutu okulistyki, prawdziwego ośrodka naukowego, wiodącego w kraju. Profesor Herman o tym wiedział i popierał to, znając moje kwalifikacje również jako naukowca. Został jednak zdjęty ze stanowiska. Niestety, Jego następcy w latach osiemdziesiątych moich starań i wysiłków nie poparli. Nie próbowali nawet nawiązać ze mną kontaktu.

Największym zniewoleniem Zbysia była bezwzględna potrzeba palenia papierosów – z wiekiem w coraz większej liczbie, i to do ostatnich dni życia. Nie słuchał moich perswazji, apeli i prośb. Odpowiadał, że to jego przyjemność i sposób na twórcze myślenie. I w tym był bardzo stanowczy. Pytany o zdrowie odpowiadał, że poza kłopotami z migrenowymi bólami głowy i czasem małymi wahaniami nastrojów czuje się dobrze.

Pół roku przed śmiercią zwierzył mi się, że bardzo cierpi z powodu braku własnych dzieci. Wysłuchałem tego w zupełnym milczeniu, komentując w myślach, że właśnie tacy ludzie powinni przekazać swoje geny następnym pokoleniom.

Jeszcze 3 tygodnie przed śmiercią rozmawiałem z Nim telefonicznie o śmierci prof. Tadeusza Chruściela i jego pogrzebie. Profesor Herman nie wspomniał mi nic o swoim stanie zdrowia, tylko mówił o konieczności dokończenia wydania IV tomu *Farmakologii*, na który brak mu pieniędzy. Tom ten ukazał się po Jego śmierci.

Katowice, sierpień 2010

* * * * *

Mieliśmy wspólne poglądy na wiele spraw

Andrzej Trzebski*

O Zbigniewie Hermanie usłyszałem znacznie wcześniej, nim poznaliśmy się osobiście. Obracaliśmy się wprawdzie w kręgu bliskich sobie wtedy dyscyplin – On wśród farmakologów, ja w środowisku fizjologów, ale w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku odległość geograficzna pomiędzy Katowicami i Śląską Akademią Medyczną a Warszawą, moim miastem rodzinnym i środowiskiem naukowym, znaczyła więcej niż dzisiaj. Przebywałem zresztą wówczas wiele lat za granicą na stypendium Fundacji Rockefellera w Stanach Zjednoczonych, a później jako visiting professor Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) w Indonezji.

W roku 1967, jeszcze jako docent, wybrany zostałem przez Radę Wydziału Akademii Medycznej w Warszawie na stanowisko kierownika Katedry Fizjologii i wkrótce usłyszałem wiele pozytywnych słów o Zbigniewie Hermanie od profesora Józefa Jeske, który objął

* Prof. zw. dr. hab. n. med. dr h.c. UJ Andrzej Trzebski – specjalista w zakresie neurofizjologii oraz fizjologii układu krążenia i oddychania, emerytowany kierownik Katedry Fizjologii Doświadczalnej i Klinicznej Akademii Medycznej w Warszawie (obecnie Warszawski Uniwersytet Medyczny), członek rzeczywisty PAN, członek czynny PAU.

wtedy kierownictwo organizującego się Zakładu Farmakologii Śląskiej Akademii Medycznej, dojeżdżając regularnie z Warszawy do Katowic. Józef Jeske był moim szwagrem i niejednokrotnie na spotkaniach rodzinnych dzielił się ze mną swoim doświadczeniem i obserwacjami ze Śląska. Jednak dopiero w połowie lat siedemdziesiątych prace Zbigniewa Hermana przyciągnęły moją uwagę. Były to badania nad ośrodkowymi efektami behawioralnymi amin katecholowych, acetylocholin i 5-hydroxytryptaminy (Herman ZS: Influence of noradrenaline, 5-hydroxytryptamine and acetylcholine injected intraventricularly on the rat's behaviour: *Acta Physiol. Polon.* 1973; 24(1), 87–91; Herman ZS: Behavioural changes induced in conscious mice by intracerebroventricular injection of catecholamines, acetylcholine and 5-hydroxytryptamine: *Brit. J. Pharmacol.* 1975; 55(3), 351–358).

W szczególności metoda domózgowego wprowadzania badanych związków do bocznej komory mózgu była naszym wspólnym podejściem metodycznym, wówczas pionierskim, w badaniu ośrodkowego działania egzo- i endogennych substancji jako potencjalnych przekazywaczy i neuromodulatorów w ośrodkowym układzie nerwowym. Podobną metodą, przy zastosowaniu nieco bardziej precyzyjnej techniki stereotaktycznie sterowanych mikroiniekcji do poszczególnych struktur w głębi mózgowia, posługiwałem się znacznie wcześniej, już na przełomie lat 50./60. i za jej pomocą realizowałem badania, które złożyły się na moją rozprawę habilitacyjną w roku 1961 (Trzebski A: Method of implantation of needle-electrode into various cerebral centers: *Acta Physiol. Polon.* 1959; 10(2), 268–269; Studies on the central effect of neurohormones. Local effects of adrenaline, noradrenaline and monoamine oxidase inhibitors on the excitability and bioelectrical activity of cardiovascular centers of the hypothalamus and the reticular formation of the brain stem: *Acta Physiol. Polon.* 1961; 12, 793–811; Trzebski A: Studies on the central effects of neurohormones. Effect of serotonin and reserpine on cardiovascular centers of the hypothalamus and of the reticular formation of the brain stem: *Acta Physiol. Polon.* 1962; 13, 77–91). Różnica między nami polegała na tym, że On badał efekty behawioralne, a ja ośrodkową regulację układu serco-

wo-naczyniowego. Przed 40 czy prawie 50 laty poruszaliśmy się obaj na bardzo jeszcze dziewiczym terenie badań.

Obok wspólnoty zainteresowań naukowych zbliżyły nas później liczne kontakty osobiste. Spotykaliśmy się regularnie m.in. na posiedzeniach Komitetu Nauk Fizjologicznych oraz Komitetu Neurobiologii Polskiej Akademii Nauk, na Radzie Naukowej Instytutu Farmakologii PAN, na licznych posiedzeniach Sekcji Medycznej Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułu Naukowego, na posiedzeniach wydziałowych i sesjach plenarnych Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk, do których wybrany został Profesor Herman jako znakomity uczony, oraz na wielu innych konferencjach, sympozjach i konferencjach naukowych.

Wszędzie wystąpienia Profesora Hermana przyciągały uwagę głębią wypowiedzanych myśli, trafną i nierzadko krytyczną, lecz zawsze twórczą obserwacją otaczającej nas rzeczywistości, wspaniałą formą i polotem, znamionującym głęboką wiedzę humanistyczną, a także subtelnym intelektualnym humorem. Czasami wymienialiśmy swoje przemyślenia na korytarzach sal, w których odbywały się obrady. Profesor Herman wymykał się tam, aby w chwili słabości zawieszać chwilowo walkę z nałogiem nikotynowym, nigdy zresztą walka ta nie zakończyła się chyba Jego zwycięstwem. Ja natomiast wychodziłem za Nim tylko dla przyjemności intelektualnej, jaką zawsze była swobodna z Nim rozmowa. Mieliśmy wspólne poglądy na wiele spraw. Reprezentował On, podobnie jak ja, zdecydowane stanowisko, że nauki medyczne stanowią autonomiczny obszar nauki. Choć nauki podstawowe w medycynie są niezbędne dla jej postępu, to tylko badania kliniczne i epidemiologiczne są ostateczną instancją weryfikującą ich znaczenie. Tylko działając wspólnie i nierozłącznie obie te wielkie gałęzie współczesnych nauk medycznych wnoszą wkład do wiedzy o zdrowiu człowieka oraz o rozpoznawaniu i zwalczaniu chorób, a także o zapobieganiu im w skali indywidualnej i społecznej.

Profesor Herman był znakomitym mówcą. Był z tego powszechnie znany. Przemówienia Jego nasycone były często treścią i erudycją humanistyczną, a nade wszystko wygłaszane piękną polszczyzną z nienaganną dykcją i wspaniałym rozkładem akcentów. Być

może, pomagał mu w tym talent muzyczny wirtuoza gry na fortepianie i studia w zakresie muzyki w klasie fortepianu. Imponował mi, nieprofesjonalnemu wielbicielowi muzyki klasycznej, swoją nieomal warsztatową jej znajomością.

Wspaniałe przemówienia Profesora Hermana przywodzą mi na myśl pewne zdarzenie w roku 2002 na pogrzebie profesora Zdzisława Kleinrocka, wybitnego farmakologa, kierownika Katedry Farmakologii, a także rektora Akademii Medycznej w Lublinie. Przemawialiśmy na cmentarzu nad trumną zmarłego. Było wielu mówców. Profesor Herman wystąpił w imieniu farmakologów polskich, a ja jako przedstawiciel Polskiej Akademii Nauk. Przemówienia były nagrywane, lecz nie autoryzowane. Ukazała się potem Księga Pamiątkowa. Jakież było moje zdumienie, kiedy wspaniała mowa pogrzebowa profesora Hermana została omyłkowo przypisana mojej osobie. Natychmiast telefonuję do Niego, że wysyłam sprostowanie. Nigdy nie zapomnę Jego odpowiedzi: „Panie Profesorze, nie róbmy z tego sprawy. Ważne jest, że te słowa należne zmarłemu zostały wypowiedziane, a nie jest ważne, z czyich padły ust”. W tym wyraziła się Jego skromność i filozoficzny dystans do spraw tego świata.

Profesor Herman miał zwyczaj corocznie spędzać wraz z małżonką 2 tygodnie urlopu letniego w Zakopanem i 2 tygodnie nad Bałtykiem w Helu. Najbardziej nas zbliżyły spotkania wakacyjne. Częściej bywało to w Zakopanem, niekiedy przelotnie na Helu. Wtedy w swobodnych rozmowach poznałem bliżej Jego nieprzeciętną osobowość, rozległą wiedzę humanistyczną, zamiłowanie do perfekcyjnej solidności i rzetelności pracy naukowej oraz nieugięte pryncypialne zasady etyki pracy naukowej. Taką integralną, bezkompromisową postawą imponował zawsze w swych wystąpieniach na posiedzeniach Wydziału Nauk Medycznych Polskiej Akademii Nauk oraz Wydziału Lekarskiego Polskiej Akademii Umiejętności. Było to szczególnie znamienne na zebraniach dotyczących wyboru nowych członków do obu tych instytucji. Tę bezkompromisowość łączył z ogromną życzliwością dla ludzi i ciepłem promieniującym z Jego osoby. Wiem skądinąd, że był wspaniałym nauczycielem akademickim studentów i lekarzy.

Zapadło mi w pamięć Jego ostatnie wystąpienie na Prezydium Polskiej Akademii Nauk w kwietniu tego roku. Było to ostatnie nasze spotkanie. Widać już było na twarzy objawy choroby, która w miesiąc później położyła przedwczesny i niespodziewany kres Jego życiu. Dyskusja dotyczyła projektu działania Komisji ds. Etyki przy Polskiej Akademii Nauk, przewidzianej w nowej ustawie o PAN. Po licznych miażdżących wystąpieniach dotyczących szczegółów technicznych i procedur działania nowej komisji, głos Jego, choć osłabiony działaniem śmiertelnej choroby, zabrzmiał swą treścią jak dzwon. Przywołał zebranych pryncypia moralne. Sala zamilkła z wrażenia. Prezes Polskiej Akademii Nauk zamknął dyskusję. Po tym wystąpieniu nie można było już nic więcej powiedzieć. Takim pozostanie w mojej pamięci profesor Zbigniew Herman.

Warszawa, czerwiec 2010

* * * * *

Jak poznałem przyjaciela

Jerzy Vetulani*

O Zbyszku Hermanie usłyszałem półtora roku przed naszym pierwszym spotkaniem. Wiedziałem, że jest moim konkurentem o stypendium Rikera w 1966 r. Obaj, wówczas trzydziestolatkowie, zdobyliśmy to stypendium. Zbyszek uzyskał stypendium do Stanów i wylądował u B. B. Brodiego. Ja trafiłem na Wyspy Brytyjskie, gdzie w Cambridge, pod kierownictwem Alfreda S. Burgena, poznałem metodykę spektrofлуorymetrii. Mój pobyt w Cambridge dał mi wiele, ale z pewnością nie był sukcesem naukowym i nie zaowocował żadną publikacją. Zbyszek rozpoczął prace nad znaczeniem amin biogennych w mózgu i niewątpliwie wrócił ze znacznie więk-

* Prof. zw. dr hab. n. przyr., dr h.c. multi Jerzy Vetulani – neuropsychofarmakolog, biochemik, członek czynny PAU, członek korespondent PAN, profesor Instytutu Farmakologii PAN w Krakowie, wieloletni kierownik Zakładu Biochemii i zastępca dyrektora ds. naukowych w tymże Instytucie.

szymi sukcesami. I właśnie dlatego spotkaliśmy się, ponieważ kierownik mojego zakładu, docent (wówczas) Jerzy Maj, polecił mi pojechać do Zabrza, aby od doktora Hermana nauczyć się zasad oznaczania amin biogennych w mózgu, do czego byłem przygotowany tylko na etapie analitycznym (spektrofluorymetria).

Dobrze zapamiętałem nasze pierwsze spotkanie. Było to w dzień moich imienin, 23 kwietnia 1968 r. Był piękny wiosenny ranek, ale Zabrze wyglądało jak brudna ścierka. Pojechałem z przydworcowego hotelu do Rokitnicy. W Zakładzie Farmakologii przywitał mnie sympatyczny człowiek, wyglądający na anglikańskiego pastora. Zaczęliśmy omawiać zasady metody oznaczania amin.

„Na początku trzeba umieć odpowiednio zabijać szczura – powiedział dr Herman. – Zwierzę nie może być wcześniej uśpione, ale powinno zostać zabite bezstresowo”. (Tu trochę się zdziwiłem, bo zabijanie nieuśpionego szczura w owym czasie w znanych mi zakładach polegało na ogłuszaniu zwierzęcia. Omińmy szczegóły, ale bezstresowe dla szczura to nie było!).

„Robimy to tak – ciągnął dr Herman. – Wyjmujemy szczura łagodnie z klatki, trzymając za całe ciało, nie za ogon – i wyjął szczura – a potem delikatnie kładziemy na stole i uspokajamy, głaszcząc po głowie i grzbiecie”.

Głaskany przez dr. Hermana szczur spokojnie, nieruchomo stał na stole i wydawał się całkowicie zadowolony.

„Natychmiastowo i bezboleśnie zabijamy szczura przez translokację cerwikalną – powiedział dr Herman. – W tym celu, ciągle głaszcząc szczura prawą ręką, lewą chwytny go pewnie, ale nie ściskając, za miednicę. Następnie prawą rękę przenosimy na głowę i teraz – zatrzymał się na chwilę, aby pokazać, że szczur wciąż jest spokojny – szybko i skręcamy głowę szczura w prawo i równocześnie silnie szarpiemy raz za biodra – i jak powiedział, tak uczynił. W sekundę szczur przeniósł się w niebyt. – Teraz odcinamy głowę nożyczkami – i odciął. – Proszę zobaczyć – nie ma krwawienia. To dowód, że nastąpiło natychmiastowe i całkowite zatrzymanie akcji serca”.

Byłem pod wrażeniem. Doktor Herman cały czas był spokojny, uśmiechnięty.

„Oto drugi szczur – powiedział, wyjmując następnego z klatki. – Proszę samemu spróbować”. Udało mi się.

I tak nasza wielka przyjaźń, trwająca przez ponad 40 lat – w którym to czasie Zbyszek nauczył mnie jeszcze wiele, nie tylko z zakresu psychofarmakologii, promował mnie jako doktora honoris causa swojej uczelni i wprowadził do Polskiej Akademii Nauk – zaczęła się nad zwłokami własnoręcznie, humanitarnie ukatrupionych przez nas szczurów.

Kraków, listopad 2010

* * * * *

Człowiek szlachetny

Iwona Żebrowska-Łupina*

Profesora Zbigniewa Hermana poznałam podczas obrad Zjazdu Założycielskiego Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego w Szczecinie w 1965 roku. Potem spotykaliśmy się wielokrotnie na kolejnych zjazdach naszego Towarzystwa. Na wielu z nich Profesor wygłaszał wykłady plenarne, zawsze świetnie przygotowane i mówione piękną polszczyzną lub bardzo dobrym językiem angielskim. Zawsze bardzo rzeczowo zabierał głos w dyskusjach naukowych.

Uczestniczył także aktywnie w wielu tzw. roboczych spotkaniach w ramach współpracy z Instytutem Farmakologii PAN oraz w licznych sympozjach farmakologicznych, m.in. z zakresu psychofarmakologii (niektóre z nich organizował Zakład Farmakologii AM w Lublinie). Uczestnicząc w nich, mogłam podziwiać Profesora jako świetnego mówcę, erudyty i wielki autorytet w zakresie farmakologii doświadczalnej i klinicznej.

W Zakładzie Farmakologii AM w Lublinie po raz pierwszy gościliśmy Profesora w roku 1968, po Jego powrocie z Bethesdy, gdzie

* Prof. dr hab. n. med. Iwona Żebrowska-Łupina – specjalista w zakresie farmakologii klinicznej, emerytowany profesor Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, były kierownik Zakładu Farmakologii Klinicznej tej Uczelni.

odbywał studia podoktorskie pod kierunkiem prof. Bernarda Brodiego w Zakładzie Farmakologii Biochemicznej Narodowych Instytutów Zdrowia USA. Profesor Herman wygłosił u nas interesujący wykład na temat badań nad rolą amin katecholowych w ośrodkowym układzie nerwowym, po czym zapoznał nas również praktycznie z nową metodą podawania amin katecholowych (lub innych substancji niepenetrujących przez barierę krew-mózg) do mózgu u myszy oraz do komór mózgowych u szczurów za pomocą mikrostrzykawki Hamiltona.

Profesor bywał wielokrotnie w Akademii Medycznej w Lublinie jako recenzent rozpraw doktorskich, habilitacyjnych czy wniosków do tytułu profesora. Dobrze pamiętam uroczystość nadania Profesorowi Zbigniewowi Hermanowi tytułu doktora honoris causa naszej Uczelni. Profesor bardzo wzruszony wygłosił piękny wykład. Wśród gości obecna była żona Profesora – Pani prof. Anna Dyaczyńska-Herman oraz przyjaciele z różnych stron Polski.

Zapamiętałam Profesora Zbigniewa Hermana jako człowieka wielkiej kultury, bardzo skromnego, a przy tym niezwykle wrażliwego. Jako internista i farmakolog kliniczny, związany z III Kliniką Chorób Wewnętrznych kierowaną przez prof. Kornela Gibińskiego, pomagał wielu chorym z różnych stron Polski. Osobiście do dziś zachowuję w sercu wielką wdzięczność dla Profesora Hermana, dzięki któremu również mój syn, Tomasz, został w tejże klinice prawidłowo zdiagnozowany i poddany skutecznemu leczeniu.

Profesor Zbigniew Herman był wielkim przyjacielem prof. Zdzisława Kleinroka – kierownika Katedry i Zakładu Farmakologii AM w Lublinie, ale także całego lubelskiego środowiska farmakologicznego. Był przez nas lubiany i ceniony jako człowiek wielkiego serca i umysłu. Jego duch pozostanie zawsze z nami.

Lublin, lipiec 2010

Kim dla mnie był Zbyszek

Anna Dyaczyńska-Herman*

W lipcu 2010 zwróciła się do mnie p. mgr Teresa Białek z Biblioteki Głównej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, informując o zatwierdzeniu przez Senat SUM planu wydawniczego Uczelni, w którym zostało ujęte wydanie monografii poświęconej mojemu Mężowi, śp. Profesorowi Zbigniewowi Hermanowi. O zamiśle tej publikacji Mąż był powiadomiony. W trakcie wstępnych rozmów z Redakcją obiecał konsultacje przy kompletowaniu materiału, planowana była także Jego osobista wypowiedź. Niestety, zamierzenia te udaremniła Jego nieoczekiwana śmierć. W tej sytuacji poproszono mnie o napisanie wspomnienia o Mężu, na co przystałam dopiero po dłuższym zastanowieniu, było to bowiem dla mnie zadanie wyjątkowo trudne.

Zbyszek odegrał w moim życiu niezmiernie ważną rolę, niełatwo mi wyrazić, co Mu zawdzięczam i kim dla mnie był. Gdybym miała ograniczyć się do paru słów o Nim, powiedziałabym, że niewątpliwie należał do ludzi wielkiego formatu, był konsekwentnym chrześcijaninem, prostolinijnym, skromnym i uczciwym człowiekiem o dużej odwadze cywilnej oraz ogromnej wrażliwości i empatii wobec innych, stanowił przy tym niedościgniony wzór pracowitości.

* Prof. dr hab. n. med. Anna Dyaczyńska-Herman – specjalista w zakresie chirurgii oraz anestezjologii i intensywnej terapii, organizator i emerytowany kierownik Katedry i Kliniki Anestezjologii i Intensywnej Terapii SUM, twórczyni śląskiej szkoły anestezjologii.

W Księdze Mądrości napisano, że jest czas siania i czas zbiorów. Dla mojego śp. Męża nadszedł teraz czas zbiorów. O tym, jakie będą one tutaj, w wymiarze ziemskim, zadecyduje społeczność akademicka, z którą był związany ponad 50 lat, i środowiska uczonych, z którymi w różnych gremiach współpracował. Zadecyduje o tym ludzka pamięć i świadomość, że – jak mawiał ks. Józef Tischner – „Wszyscy coś innym zawdzięczamy i nam inni coś zawdzięczają”. Muszę z wdzięcznością powiedzieć, że zawarte w tej monografii wspomnienia o najbliższym mi człowieku, dowodzące życzliwości i przyjaźni wobec Niego, są dla mnie wielką pociechą.

Kim dla mnie był Zbyszek? – przede wszystkim troskliwym i opiekuńczym mężem, ale też najlepszym przyjacielem i doradcą. Zналиśmy się już od studiów w Śląskiej Akademii Medycznej, byliśmy kolegami z roku. Po praktykach dyplomowych w latach 1958/1959, pełni zapału rozpoczęliśmy „swoje” specjalizacje lekarskie. Zbyszka bez reszty pochłonęły farmakologia i choroby wewnętrzne, ja skupiłam się na tym, co mnie interesowało „od zawsze”, tj. na chirurgii ogólnej, a wkrótce na anestezjologii i intensywnej terapii. Oboje niewiele myśleliśmy o życiu osobistym. Pracowaliśmy jednak na tej samej uczelni i niejednokrotnie kontaktowaliśmy się na płaszczyźnie zawodowej. Zażyłość i głębsze uczucie przyszły z czasem. Pobraliśmy się w 1972 roku, a więc po prawie 20 latach od chwili poznania.

Jaki był na co dzień? Na niektórych mógł sprawiać wrażenie naukowca nieco oderwanego od rzeczywistości. Tak jednak nie było. Zbyszek miał ustaloną hierarchię niezmiennych wartości, którym pozostał wierny. Był bardzo związany z rodziną, ogromną troską i miłością otaczał rodziców, często ich odwiedzał, choć mieszkaliśmy w oddaleniu.

Wspomnienia Zbyszka z dzieciństwa nie były radosne. Życie na Podolu, skąd pochodziła Jego rodzina (powiat zaleszczycki, czortkowski), było wówczas obarczone nie tylko troskami materialnymi, ale także stałą obawą o osobiste bezpieczeństwo. Atmosfera wielonarodowościowego środowiska, niezbyt przychylnego ludności polskiej, stała się przyczyną przesiedlenia się rodziny Hermanów w 1945 roku do Bytomia.

Rodzice Zbyszka, oboje pedagodzy, bardzo dbali o staranne wychowanie dwojga swoich dzieci. Zbyszek miał ukochaną, młodszą o 11 lat siostrę, Anię, w której wychowaniu i późniejszej edukacji pomagał. Jej przedwczesna śmierć była dla Niego ciężkim przeżyciem.

Zbyszek był utalentowany muzycznie. Na życzenie matki jeszcze w szkole powszechnej rozpoczął w Czortkowie naukę gry na fortepianie. Kontynuował ją później w Bytomiu, najpierw w podstawowej, a potem średniej szkole muzycznej, uzyskując dyplom ukończenia klasy fortepianu i uprawnienia nauczyciela w tym zakresie. Jednocześnie zaliczył trzeci rok studiów w Śląskiej Akademii Medycznej i już był zaangażowany w pracę dydaktyczną i naukową w Katedrze Farmakologii w Rokitnicy.

Dwie pasje wymagające pełnego zaangażowania – muzyka i medycyna. Zbyszek, mimo że miał absolutny słuch i był bardzo dobry technicznie (kilkakrotnie koncertował nawet z orkiestrą symfoniczną), nie został zawodowym pianistą. Wybrał medycynę, uznając, że bardziej namacalnie pozwoli Mu pomagać ludziom. To był cel Jego życia. Przeglądając po śmierci Zbyszka zawartość Jego biurka, natrafiłam na kartkę z bardzo bliskimi Jego odczuwaniu słowami Matki Teresy z Kalkuty:

Ludzie są nierozsądni,
nielogiczni i zajęci sobą,
KOCHAJ ICH MIMO TO.

Jeśli uczynisz coś dobrego,
zarzuca ci egoizm i ukryte intencje,
CZYŃ DOBRO MIMO TO.

Jeśli ci się coś uda,
zyskasz fałszywych przyjaciół i prawdziwych wrogów.
STARAJ SIĘ MIMO TO.

Dobro, które czynisz,
jutro zostanie zapomniane.
CZYŃ DOBRO MIMO TO.

Uczciwość i otwartość
wystawia cię na ciosy.
BĄDŹ MIMO TO UCZCIWY I OTWARTY.

To, co zbudowałeś wysiłkiem wielu lat,
może przez jedną noc lec w gruzach.
BUDUJ MIMO TO.

Twoja pomoc jest naprawdę potrzebna,
ale kiedy będziesz pomagał ludziom,
oni mogą cię zaatakować.
POMAGAJ IM MIMO TO.

Daj światu z siebie wszystko,
a wybiją ci zęby.
MIMO TO DAJ ŚWIATU Z SIEBIE WSZYSTKO.

[Matka Teresa z Kalkuty: *Czyń dobro mimo to!*]

Żyliśmy skromnie, obowiązki zawodowe i naukowe bardzo nas absorbowwały. Nasz wspólny czas znacznie uszczuplały wyjazdy służbowe obojga i moje dyżury w szpitalu. Spotykaliśmy się w domu zwykle dopiero wieczorem podczas posiłków, które w miarę możliwości starałam się przyrządzać sama. Po krótkim wypoczynku Zbyszek pracował jeszcze do późnej nocy – pisał, recenzował czy poprawiał przysyłane z różnych redakcji teksty naukowe.

Niekiedy – dla przypomnienia i relaksu – czytał ulubione z młodości lektury lub przeglądał świeżo zakupione książki.

Największą jednak odskocznią od otaczającego zgiełku pozostawało dla Niego słuchanie dobrej muzyki. Był częstym gościem kатовickich sal koncertowych – Filharmonii Śląskiej i Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia. Z upodobaniem słuchał też nagrań w zaciszu domowym. Miał bardzo dużą płytotekę. Kolekcjonował głównie utwory wielkich kompozytorów w mistrzowskich interpretacjach, był doskonałym znawcą w tej dziedzinie. Najstarsze nagranie w Jego zbiorach pochodzi z 1904 roku. Najbardziej fascynowała Go muzyka klasyczna, miał też swoje ulubione opery, choć nie stronił od dobrego jazzu, który chyba najbardziej go relaksował. Muzyka współczesna kończyła się dla Niego na Witoldzie Lutosławskim i Krzysztofie Pendereckim.

Do zajęć akademickich i wystąpień naukowych przygotowywał się niezwykle rzetelnie. Bardzo szanował swoich słuchaczy. Wykłady wygłaszał z pamięci, sięgając tylko do sporządzonego wcześniej zwięzłego konspektu (nigdy nie przygotowywał tekstu

wykładu na piśmie, miał go „w głowie”). Ciągłe poszerzał posiadaną wiedzę, pracował naukowo, był autorem lub współautorem kilkunastu podręczników akademickich, współpracował z wieloma ośrodkami badawczymi, przedstawiał słuchaczom bieżące wyniki prowadzonych badań.

Cechowała Go wysoka kultura osobista, zawsze był punktualny, skromny i uprzejmy, miał poczucie humoru. Te wrodzone cechy zapewniały mu popularność i życzliwość studentów i współpracowników, dla których stanowił autorytet nie tylko zawodowy.

Letnie urlopy spędzaliśmy albo w Helu nad morzem, albo w górach w Zakopanem. Zimą często, choć krótko, odpoczywaliśmy w moich rodzinnych stronach, w Żywcu, gdzie Zbyszek czuł się dobrze, gdzie były warunki do przyjmowania przyjaciół, do spacerów, do odrabiania zaległości czytelniczych i, oczywiście, słuchania muzyki. Zawsze i wszędzie woziliśmy ze sobą okazałą porcję płyt.

Naszą wspaniałą, niezapomnianą, choć ekspresową, podróżą życia był autokarowy objazd Ameryki (kwiecień–maj 1973), na który Zbyszek zaprosił mnie pod koniec swojego kilkumiesięcznego pobytu szkoleniowego w USA. Zobaczyliśmy m.in. Niagarę, Góry Skaliste, Słone Jezioro, pustynię Nevada, Wielki Kanion, Nowy Meksyk i Missisipi. Wracając do Europy zatrzymaliśmy się jeszcze we Włoszech – w Rzymie, Florencji, Wenecji i Neapolu. Na Sycylię zabrakło już czasu. Prawie co roku na kilkanaście dni wyjeżdżaliśmy z „Orbisem” na wycieczki po Europie, zwiedzaliśmy muzea, galerie obrazów, poznawaliśmy okolice i odpoczywali.

Kończąc moje wspomnienie o najbliższej kochanej osobie, muszę przyznać, że największą miłością Zbyszka była praca, a nawet – że był pracoholikiem. Muszę też podkreślić, że mimo świadomości sukcesów naukowych, zawodowych i organizacyjnych pozostał wyjątkowo skromny i otwarty na potrzeby innych. O jego szlachetności najlepiej świadczą liczne, dokonywane dyskretnie darowizny na cele dobroczynne, głównie na potrzeby edukacyjne młodych ludzi. Tymi działaniami potrafił mnie zarazić i skłonić do pełnej ich akceptacji.

Od października 2006 roku Zbyszek był na emeryturze. Nadal pozostał jednak bardzo aktywny: utrzymywał stały kontakt ze

„swoją” Katedrą Farmakologii i stworzoną przez siebie Kliniką Farmakologii Klinicznej, był wykładowcą w jednej z katowickich wyższych uczelni, na zamówienie wydawnictwa lekarskiego opracował cztery tomy akademickiego podręcznika z farmakologii (czwarty ukazał się już po Jego śmierci, pracy nad piątym nie dokończył), uczestniczył w działaniach komisji i Prezydium Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk, której oddziałowi w Katowicach prezesował. Jego tegoroczny kalendarz pozostał wypełniony „na zielono” (takiego atramentu zawsze używał) terminami wielu planowanych spotkań, do których się starannie, zawsze na bieżąco, przygotowywał.

Trudno mi pogodzić się z faktem, że nie potrafiłam w odpowiednim czasie rozpoznać u Niego przebiegającej podstępnie śmiertelnej choroby. Niepokojących objawów nie dostrzegli też znajomi, a przecież w większości byli to doświadczeni medycy. Nieraz myślę, że on sam, jako lekarz mógł podejrzewać, że w jego organizmie dzieje się coś niedobrego, jednak to bagatelizował. Być może nie chciał mnie martwić swoim stanem zdrowia, wołał opowiadać o zawodowych planach na przyszłość. Kiedy podjęłam decyzję o przewiezieniu Go do kliniki, było już za późno na diagnozę i leczenie. Po dwóch tygodniach Zbyszek zmarł.

Pozostało mi w udziale wypełnienie Jego ostatniej woli. W zapisie testamentowym sporządzonym notarialnie w Krakowie Zbyszek przekazał Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach całą swoją muzyczną płytotekę. Zgodnie z tym samym zapisem testamentowym, do dziedziczenia całości spadku, jaki mój Mąż i ja pozostawiamy po sobie, powołana została Polska Akademia Umiejętności z siedzibą w Krakowie przy ul. Sławkowskiej 17. Nasz spadek majątkowy (środki finansowe zgromadzone na rachunkach bankowych, mieszkanie z wyposażeniem oraz garaż) ma być przeznaczony na stypendia naukowe dla młodych lekarzy szkolących się w dziedzinie anestezjologii i intensywnej terapii oraz farmakologii klinicznej.

Katowice, wrzesień 2010

Doktoranci

Profesora Zbigniewa S. Hermana

1. Krystyna
KMIECIAK-KOŁADA Wpływ długotrwałego stosowania amfetaminy na zachowanie się szczurów oraz poziom amin biogennych w różnych częściach mózgu. Katowice 1971.
2. Halina
LENARTOWICZ Wpływ nialamidu i tranyllocyprominy na aktywność monoaminooksydazy w sercu i wątrobie oraz na czynność serca szczurów. Katowice 1972.
3. Henryk WOLNY Zawartość noradrenaliny i 5-hydroksytryptaminy w różnych częściach mózgu szczurów w przebiegu cyklu owulacyjnego. Katowice 1972.
4. Ewa NIKODEMSKA Toksyczność ostra i przewlekła monolinuronu. Katowice 1973.
5. Janusz MAJKUT Badanie efektów farmakologicznych chlordiazepoksydu i jego poziomu w surowicy krwi u chorych na nerwice i zespoły rzekomonerwicowe. Katowice 1974.
6. Andrzej SOKOŁA Efekty metaboliczne 0-metoksymetabolitów katecholamin w wątrobie szczurów. Katowice 1974.

Z matką Marią (Tłuste, 19 września 1937 r.)

Ojciec, Leopold Herman

Dwuletni Zbyszek
(Tłuste, kwiecień 1937 r.)

Uczeń szkoły podstawowej (Bytom, sierpień 1946 r.)

Życiorys

Urodziłem się dnia 14 grudnia 1935 r. w miejscowości Łęka
 czyli. Rodzice moi przed wojną pracowali jako nauczyciele. Z chwilą wybuchu wojny rodzice moi przenieśli się do wsi Biała por. Opatkow. Tam zaczęłam pobierać pierwsze nauki, które przekazywała mi matka, które w czasie wojny nie pracowali. Ojciec zaś pracował nadal jako nauczyciel. W r. 1943 rodzice moi przenieśli się do Opatkowa, gdzie zaczęłam uczęszczać do szkoły podstawowej i kontynuacji trzeciej klasy. W kwietniu 1945 r. wyjechałam z rodziną do Krakowa, a stamtąd do Bydgoszczy. W Bydgoszczy od września 1945 r. zaczęłam regularnie uczęszczać do szkoły podstawowej, którą ukończyłam w r. 1948. W tymże roku wstąpiłam do szkoły Ogólnokształcącej stop. podst. i lic. im. J. Śniadeckiego w Bydgoszczy. Obecnie jestem uczennicą kl. III a tej szkoły. Rodzice moi pracują obecnie jako nauczyciele.

ŚLĄSKA AKADEMIA MEDYCZNA

IM. LUDWIKI WARYŃSKIEGO W BOKITNICY BYTOMSKIEJ

Wydział:

Lekarski

Oddział:

J. Herman

(Własnoręcznie podpis właściciela legitymacji)

ŚLĄSKA AKADEMIA MEDYCZNA

IM. LUDWIKI WARYŃSKIEGO W BOKITNICY BYTOMSKIEJ

Wydział:

Lekarski

Oddział:

Nr albumu:

Karta imatrykulacyjna

Nazwisko:

Herman

Imię:

Libigniew

Data urodzenia:

14 grudnia 1935 r.

Miejsce urodzenia (powiat, województwo):

Łęka por. Łęka Opatkowska

Został ... wpisany ... jako student ... w książce imatrykulacyjnej dnia ...

14 października 1952 r.

pod nr 1240

DZIEKAN:

K. Kowalski

REKTOR:

M. P. Chłopecki

Książeczka legitymacyjna (1952 r.)

[illegible]

Adpis

AKADEMIA MEDYCZNA
w Łobnie-Rokielmicy

L. 1000

DYPLOM

Obywatel *Herman Lbigniew
Haustraw*

urodzony *dnia 17* m-ca *grudnia* r. *1925*
w Łobnie

po odbyciu studiów na Wydziale Lekarskim w latach od r. *1950* do r. *1958* i złożeniu przepisanych egzaminów otrzymał tytuł **lekarza**, stanowiący dowód ukończenia szkoły wyższej i uprawniający go do ubiegania się o stopień kandydata nauk oraz o prawo wykonywania zawodu w myśl przepisów prawnych obowiązujących w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Łobnie-Rokielmicy 9 grudnia 1958
nazwa instytucji i data

Zdrzekon
[Signature]
Doc. Dr Stanisław Szepietowski

Za przedłożenie z archiwum:

C.M.D. Wsch., Biuro 60 zam. N.: 2252 Wo
Druk Techn., Białym zast. 755 - 17 5 57 - 3070-9-7400 fax, pocz. białyst. 11 800g R-24

DZIEKAN

Prof. dr Zakorski
REKTOR

Młodzi asystenci (od lewej): Zbigniew Herman, Ryszard Brus, Edward Leitel – student, Waldemar Janiec, Stefan Pojda, Roman Kudybyn – student (1960–1963);
fot. udostępniona przez prof. Stefana Pojdę

Zbigniew Herman (pierwszy z prawej) i Zdzisław Kleinrok w pracowni (1960 r.);
fot. udostępniona przez prof. Ryszarda Brusa

Promocja doktorska (27 kwietnia 1963 r.)

Podczas III Międzynarodowego Kongresu Towarzystwa Neurochemii
(Budapeszt, lipiec 1971 r.)

Zbigniew Herman i Anna Dyaczyńska w Urzędzie Stanu Cywilnego w Zabrze
w towarzystwie świadków – Anny Herman i Antoniego Dyaczyńskiego (27 kwietnia 1972 r.)

Ślub kościelny w katedrze na Wawelu. Sakramentu udziela ks. dr Tadeusz Pieronek
(29 kwietnia 1972 r.)

Podczas symposium „Aminy katecholowe” w Kazimierzu na sali obrad... (od lewej): Waldemar Janiec, Ryszard Brus, Zbigniew Herman, Zdzisław Kleinrok, Stefan Pojda

...i po obradach (od lewej): Stefan Pojda, Zbigniew Herman, Zdzisław Kleinrok, Waldemar Janiec (1974 r.); fot. udostępnione przez prof. Ryszarda Brusa

Kierownik Katedry Farmakologii w gronie współpracowników w Rokimicy... (1975 r.);
fot. udostępniona przez prof. Ryszarda Brusa

...i w Katowicach (od lewej): Henryk Trzeciak, Zdzisław Stachura, Barbara Krawczyk,
 Barbara Trocha, Jadwiga Bauerek, Iwona Łukaszek, Małgorzata Lechowicz-Spalińska,
 Maria Stasikowska, Paweł Cieślík, Anna Pudelko, Aleksandra Urbanowicz, Profesor Zbigniew Herman,
 Małgorzata Huzarska, Marzena Bortel-Badura, Bogusław Okopień, Rafał Stojko, Artur Kozłowski,
 Elżbieta Depta, Barbara Zahorska-Markiewicz, Krystyna Kmiecik-Kołada, Zbigniew Śpiewak,
 Andrzej Madej, Jan Kowalski, Stefan Skrzypczak (1992 r.)

Na statku Meltemi II (Pireus, lipiec 1976 r.)

Spotkanie z okazji 30-lecia ŚAM. Od lewej: Leonidas Samochowiec, Zbigniew Herman, Józef Jeske (pierwszy kierownik Katedry Farmakologii), Tadeusz Chruściel (drugi kierownik Katedry Farmakologii), Franciszek Kokot (1978 r.); fot. udostępniona przez prof. Ryszarda Brusa

Wiosenna konferencja w Ustroniu-Jaszowcu. Od lewej: w pierwszym rzędzie Jerzy Maj, Zbigniew Herman, Zdzisław Kleinrok; w drugim rzędzie Ryszard Brus, Edmund Przeglasiński (1979 r.); fot. udostępniona przez prof. Ryszarda Brusa

JM Rektor Zbigniew S. Herman
podczas inauguracji roku akademickiego 1981/1982

Uroczystość nadania tytułu doktora honoris causa ŚAM
prof. zw. dr. hab. med. Witoldowi Zahorskiemu
(Katowice, 18 maja 1982 r.)

Podczas ceremonii nadania tytułów doktora honoris causa ŚAM prof. zw. dr. hab. Tadeuszowi Chruścielowi oraz prof. zw. dr. hab. Zdzisławowi Kleinrokowi. Doktorzy honorowi ŚAM – od prawej w pierwszym rzędzie: Tadeusz Chruściel, Zbigniew Herman (promotor), Zdzisław Kleinrok; w drugim rzędzie: Kornel Gibiński, Witold Niepołomski, Bożena Hager-Matecka, Jerzy Zieliński, Józef Japa (Katowice, 25 czerwca 1996 r.); fot. udostępniona przez prof. Ryszarda Brusa

Z żoną Anną po ceremonii nadania Profesorowi Zbigniewowi Hermanowi tytułu doktora honoris causa ŚAM (Katowice, 1 października 1993 r.)

Podczas wakacji z mamą, Panią Marią Herman w Żywcu (1992 r.)

W Juracie...

...i w Helu (sierpień 2000 r.)

Profesor Zbigniew Herman w płaszczu kawalera Zakonu Maltańskiego w towarzystwie
(od lewej): Ryszarda Brusa, Marka Zielińskiego, Ryszarda Szkilnika, Andrzeja Plecha
i Andrzeja Dzikowskiego podczas spotkania imieninowego (marzec 2000 r.)

Sovereign Order of St. John of Jerusalem

Jerusalem 1291, Cyprus 1292-1311, Rhodes 1311-1522

1930-1798, Russia 1799-1812, U.S.A. 1908-1904, Malta 1904

— The Hereditary Order —

Imparting O.S.J. "Empire of Malta" O.S.J. International Grand Priory and its Affiliates and/or O.S.J. International Order as well as All Rights and Privileges of the Original and
Inherent O.S.J. by virtue of the Order's Documents of May 22 and August 14, 1976 duly recognized by the entire world on editions of our Great Book and O.S.J. Charter.

D I P L O M A

In nomine Patris et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.

Be it remembered that His Imperial Majesty, Paul I, Emperor and Autocrat of All the Russias, elected 70th Grand Master of the Sovereign Order of Saint John of Jerusalem - Knights of Malta - proclaimed the autonomy of our Order through the historical decrees, letters, proclamations, and treaties of Jan 15, Nov. 29, 1797; Aug. 26, Oct. 27; Nov. 5, 13, 29, 1798; Feb. 15 and July 1, 1799, Etc., Etc., and that by legal mandate, the Order continued in the U.S.A. since 1908 under a Constitution qualified and approved by H.I.H. Alexander Grand Duke of Russia duly elected 71st Grand Master of the Order.

Be it also remembered that, by legal mandate, the "Langue of Malta" became constituted in 1964 according to stipulations of the Definitive Treaty of Amiens (1802) and that by the authority and support of functioning Priorities, Commanderies, Hereditary Knights and Knights at Large of the Order it constituted the International Grand Priory in 1971 under Constitutions legally registered in Malta for all effects and purposes of Law.

Be it finally remembered that by virtue of Supreme Council Testamentary Documents of May 22 and of August 17, 1976, all hereditary, historical and administrative rights, preveleges and powers and the entire historical and chivalric heirloom of the Original Order became irrevocably invested upon us in Malta.

Now therefore by virtue of the authority and powers invested upon us by the Order and its Constitutions to promulgate the traditions, history and continuity of the Sovereign Order of Saint John of Jerusalem, - "Knights of Malta" - we do hereby recognize qualifications and confer upon. **PROF. DR. HABYL**.

DR. MED. ZBIGNIEW HERMAN
the rank and title of

K N I G H T O F G R A C E

In testimony whereof, we have caused this document to be authenticated in Malta, under Our Own hand and have caused the Grand Seal of the Order to be affixed for all future generations to record

- Pro Fide, pro utilitate Hominum -

Given at our Seat in Malta, **14** - **04** - **1999** Documentation Symbol **KO 921**.

Grand Bailiff Hong, Gr. Cr. Dm. & Velle Huben, Hon. D. Lin
Grand Prior International S.O.S.J.
Griff Hared, Gr. Cr. Grand Chancellor International S.O.S.J.

Dyplom Kawalera Maltańskiego

Gość w Katedrze i Klinice Anestezjologii i Intensywnej Terapii
– z żoną Anną, kierownikiem Katedry (wrzesień 2000 r.)

Podczas corocznej konferencji Dni Neuropsychofarmakologiczne. Od lewej:
Henryk Trzeciak, Jerzy Maj, Zbigniew Herman, Ryszard Brus, Edmund Przeglasiński
(Ustroń-Jaszowiec, 2001 r.); fot. udostępniona przez prof. Ryszarda Brusa

Z Andrzejem Małeckim na Piazzale Michelangelo we Florencji (6th International Symposium on Global Risk of Coronary Heart Disease and Stroke: Assessment, Prevention and Treatment, 12–15 czerwca 2002 r.); fot. udostępniona przez prof. Andrzeja Małeckiego

Przed domem W.A. Mozarta w Salzburgu (2002 r.); fot. udostępniona przez prof. Andrzeja Małeckiego

Podczas jubileuszu 50-lecia pracy zawodowej. Gratulacje Jubilatowi składa rektor SUM Ewa Małecka-Tendera (2005 r.); fot. Paweł Bojko

Inauguracja roku akademickiego 2006/2007 – Profesor Zbigniew Herman przemawia w imieniu profesorów odchodzących na emeryturę. Od lewej: Ryszard Mrówka, Stefan Pojda, Janina Rybicka, Krystyna Karczevska (Katowice, październik 2006); fot. Paweł Bojko

Uroczystość nadania tytułu członka honorowego Polskiego Towarzystwa Farmakologicznego prof. prof. Zbigniewowi Hermanowi i Sławomirowi Rumpowi podczas XVI Międzynarodowego Kongresu PTF. Od lewej prof. prof.: Edmund Przegaliński, Sławomir Rump, Zbigniew Herman, Zbigniew Szreniawski (Wrocław, Aula Leopoldinum, wrzesień 2007 r.); fot. udostępniona przez dr hab. Ewę Obuchowicz

Z profesorem Jerzym Wyrozumskim – sekretarzem generalnym PAU – podczas 83. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Oddziału PAN w Katowicach (grudzień 2007 r.); fot. M. Ciesielski

W gabinecie

SOLIDARNOŚĆ

Do użytku wewnątrzszkolego

Numer 20

27 maja 1981 r.

BIULETYN INFORMACYJNY KZ NSZZ "SOLIDARNOŚĆ" ŚLĄSKIEJ AKADEMII MEDYCZNEJ

REKTOREM ELEKTEM ŚLĄSKIEJ AKADEMII MEDYCZNEJ
ZOSTAŁ
prof. nadzw. dr hab. n. med. ZBIGNIEW S. HERMAN

Rys. Andrzej Pawłowski

JM Rektor Zbigniew Herman w karykaturze Tadeusza Ginko
 (z prywatnych zbiorów prof. A. Dyaczyńskiej-Herman)

Demokratycznie wybrani przedstawiciele Władz Śląskiej Akademii Medycznej zmiatani falą stanu wojennego w karykaturze Tadeusza Ginko: 1 – dziekan Władysław Nasiliowski, 2 – prorektor Zygmunt Górka, 3 – prorektor Jerzy Zieliński, 4 – prorektor Tadeusz Ginko, 5 – rektor Zbigniew S. Herman, 6 – prodziekan Stanisław Nowak, 7 – dziekan Marian Drózd, 8 – dziekan Zbigniew Szczepański, 9 – dziekan Ryszard Aleksandrowicz, 10 – prorektor Jerzy Żmudziński, 11 – prorektor Franciszek Kokot, 12 – prodziekan Danuta Rogala, 13 – prodziekan Stefania Kardaszewicz, 14 – Jan Straczyński, 15 – sekretarz KU PZPR w Śląskiej Akademii Medycznej, 15 – Bronisław Kłaptocz, członek Plenum KU PZPR
(z prywatnych zbiorów prof. A. Dyaczynskiej-Herman)

Zakład Farmakologii w karykaturze Tadeusza Ginko. Doktor Herman z nareczem książek
(z prywatnych zbiorów prof. A. Dyaczynskiej-Herman)

Rp.

W oczach studentów. Autor nieznany
(z prywatnych zbiorów prof. A. Dyaczyńskiej-Herman)

Profesorski archetyp?
Fot. Andrzej Małecki

7.	Leokadia
WIELOCH-DEPTA	Wpływ leków neuroleptycznych na zawartość acetylocholinę w różnych częściach mózgu i zachowanie się szczurów. Katowice 1974.
8.	Andrzej
DRYBAŃSKI	Wpływ 5-hydrokryptaminy podanej do komory bocznej mózgu na zachowanie się szczurów. Katowice 1975.
9.	Krystyna
KROMPOS	Porównanie działania naczyniorozszerzającego kwasu, pridazolu, kalli-kreiny i klofibratu u chorych na cukrzycę z powikłaniami naczyniowymi. Katowice 1975.
10.	Stefan
SKRZYPCZAK	Wpływ leków cholinomimetycznych na zachowanie się szczurów. Katowice 1975.
11.	Stefania
SROKOWSKA	Badania nad stężeniem tolbutamidu w surowicy i jego działanie hypoglikemizujące u chorych z cukrzycą utajoną i jawną. Katowice 1975.
12.	Andrzej
DZIKOWSKI	Ośrodkowe działanie katecholamin i cyklicznego 3',5'-AMP na układ krążenia u szczurów. Katowice 1976.
13.	Jadwiga SŁOMIŃ-
SKA-ŻUREK	Modyfikujące działanie nortryptyliny i nialamidu na zachowanie się szczurów wywołane dokomorowym podaniem katecholamin, 5-hydrokryptaminy albo acetylocholinę. Katowice 1976.
14.	Ryszard SZKILNIK	Wpływ neuroleptyków na zachowanie się zwierząt wywołane wstrzyknięciem do komory bocznej mózgu szczura katecholamin, 5-hydrokryptaminy lub acetylocholinę. Katowice 1976.

15. Anna BONCZEK	Działanie hydroksylowych pochodnych tryptaminy na neurony serotoniczne mózgu myszy. Katowice 1977.
16. Gizela SOREK-KUBICKA	Porównanie działania farmakologicznego morfiny, pentanylu i pentazocyny u człowieka. Katowice 1977.
17. Andrzej WIERZBICKI	Wpływ chemicznej sympatektomii na wyuczony odruch unikania i zachowanie się szczurów. Katowice 1977.
18. Ewa BIEŃ	Ośrodkowe działanie 6-amino-dopaminy. Katowice 1979.
19. Andrzej KRYK	Ośrodkowe działanie prostaglandyny E_2 na zachowanie się oraz zawartość amin biogennych w mózgu szczurów. Katowice 1979.
20. Krystyna KRYK	Wpływ długotrwałego narażenia świńek morskich na tlenki azotu na zawartość i skład fosfolipidów tkanki płucnej. Katowice 1979.
21. Zdzisław STACHURA	Działanie ośrodkowe cholinomimetyków podanych do przedniego podwzgórza szczurów. Katowice 1981.
22. Wiesława FELIŃSKA	Ośrodkowe efekty farmakologiczne przewlekłego stosowania piracetamu. Katowice 1982.
23. Jan KOWALSKI	Udział enkefalin w mechanizmie ośrodkowego działania flufenazyny. Katowice 1985.
24. Ewa OBUCHOWICZ	Udział leucyloenkefaliny w mechanizmie ośrodkowego działania imipraminy oraz amitrytyliny. Katowice 1985.
25. Krzysztof S. GOŁBA	Wpływ enkefalin w ośrodkowym układzie nerwowym na działanie anty-

- nocyceptywne opioidowych leków przeciwbólowych. Katowice 1987.
26. Małgorzata HUZARSKA Udział enkefalin w ośrodkowym działaniu neuroleptyków. Kraków 1990.
27. Piotr JANAS Charakterystyka aktywności receptorowej analogów metylotioaminowych enkefalin. Katowice 1990.
28. Maciej GONCIARZ Parametry farmakokinetyczne digoksyny u chorych z przewlekłym aktywnym wirusowym zapaleniem wątroby typu B leczonych kolchicyną. Katowice 1993.
29. Henryk ŚWIERZY Analiza racjonalności chemioterapii zakażeń bakteryjnych w wybranych oddziałach szpitalnych i poradniach specjalistycznych. Katowice 1995.
30. Andrzej MADEJ Neuroimmunomodulacyjne działanie neuroleptyków. Katowice 1996.
31. Dariusz BELOWSKI Wpływ leków przeciwdepresyjnych na aktywność cytotoksyczną komórek NK i makrofagów. Katowice 1998.
32. Robert KRYSIAK Udział neuropeptydu Y (NPY) w mechanizmie działania wybranych leków anksjolitycznych. Katowice 2000.

Habilitacje powstałe pod opieką Profesora Zbigniewa S. Hermana

1. Waldemar JANIEC* Badania nad rolą adenylocyklazy i cyklicznego 3', 5'-adenozynomonofosforanu w metabolizmie lipidów i czynności układu krążenia u szczurów karmionych różnymi dietami bogatymi w tłuszcze. Katowice, kolokwium habilitacyjne VI 1972, zatwierdzenie XII 1973.
2. Ryszard BRUS* Badania nad układem adrenergicznym w toku rozwoju osobniczego zwierząt doświadczalnych. Katowice, kolokwium habilitacyjne III 1974, zatwierdzenie X 1974.
3. Stefan Marian POJDA** Badania doświadczalne i kliniczne nad zmianami biochemicznymi siatkówki oraz układem wegetatywnym tęczówki w stanach hiperlipemii. Katowice, kolokwium habilitacyjne XI 1974, zatwierdzenie III 1975.

* Kontynuacja opieki prof. Tadeusza Chruściela.

** Pracę habilitacyjną wykonał w całości w Katedrze Farmakologii w Zabrze-Rokitnicy; opiekunowie: prof. Tadeusz Chruściel, kontynuacja prof. Zbigniew Herman. Habilitował się jako pracownik Instytutu Okulistyki ŚAM.

4. Henryk TRZECIAK Przemiany fosfolipidów w mózgu szczurów po długotrwałym stosowaniu leków psychotropowych. Katowice, kolokwium habilitacyjne II 1980, zatwierdzenie V 1980.
5. Andrzej PLECH Efekty psychofarmakologiczne środków cholinomimetycznych podanych do hipokampa i różnych części podwzgórza szczurów. Katowice, kolokwium habilitacyjne IV 1981, zatwierdzenie III 1982.
6. Henryk
MAJCHRZAK* Czynniki prognostyczne w ciężkich urazach czaszkowo-mózgowych. Katowice, kolokwium habilitacyjne VI 1986, zatwierdzenie I 1987.
7. Krystyna
KMIECIAK-
-KOŁADA Badania nad ośrodkowym mechanizmem działania dietyloamidu kwasu d-lizergowego-LSD. Katowice, kolokwium habilitacyjne I 1990, zatwierdzenie IV 1990.
8. Zdzisław
STACHURA* Stężenie enkefalin w płynie mózgowo-rdzeniowym u chorych po urazie głowy. Katowice, kolokwium habilitacyjne XII 1994, zatwierdzenie III 1995.
9. Bogusław OKOPIEŃ Cytokiny prozapalne w hiperlipidemiach aterogennych. Katowice, kolokwium habilitacyjne XII 2001, zatwierdzenie III 2002.
10. Małgorzata
HUZARSKA Udział receptorów dopaminowych w molekularnym mechanizmie działania leków przeciwdepresyjnych. Katowice, kolokwium habilitacyjne i zatwierdzenie XII 2008.

* Opiekun prof. Zbigniew Herman. Habilitował się jako pracownik Katedry Neurochirurgii w Katowicach-Ligocie.

11. Bożena GABRYEL

Wpływ protekcyjny FK506 i cyklosporyny A na astrocyty kory mózgowej szczura w ischemii symulowanej in vitro. Katowice, kolokwium habilitacyjne i zatwierdzenie IV 2009.

Bibliografia prac Zbigniewa S. Hermana

1958

1. CHRUŚCIEL Tadeusz, HERMAN Zbigniew: Investigations on experimental atherosclerosis. P. 10. The anti-atherogenic action of phenylethylacetic acid. *Pol. Med. Hist. Sci. Bull.* 1958 T. 1 nr 6/7 s. 25-29.

1959

2. ZWILŻACZE. Badanie toksyczności niektórych właściwości biologicznych alkilo-benzeno-sulfonianu sodu i innych związków. [Aut.:] T. Chruściel, M. Chruściel, Z. Kleinrok, Z. Herman, S. Kruszyna, L. Samochowiec. *Med. Pr.* 1959 T. 10 nr 4 s. 235-246.

1960

3. BADANIE białek, lipoproteidów i glikoproteidów w surowicy kobiet ciężarnych za pomocą elektroforezy bibułowej. [Aut.:] W. Starzewski, T. Chruściel, R. Wawryk, E. Samochowiec, Z. Herman. *Ginek. Pol.* 1960 T. 31 nr 1 s. 91-103.
4. DZIAŁANIE na przebieg miażdżycy doświadczalnej niektórych związków fenotiazynowych. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Kleinrok, Z. Herman, M. Chruściel. *Acta Physiol. Pol.* 1960 T. 11 nr 5/6 s. 675.

1961

5. HERMAN Zbigniew, DANYSZ Andrzej: 5-hydroxytryptamine and multiple sclerosis. *Lancet* 1961 T. 2 nr 7201 s. 558.

1962

6. DERUSOWA-NOWOSIELECKA Ewa, HERMAN Zbigniew, GIBIŃSKI Kornel: Badania nad mechanizmem wrzodotwórczego działania kortykosterydów. *Pol. Tyg. Lek.* 1962 T. 17 nr 23 s. 906-910.

7. NIEKTÓRE właściwości biologiczne detreomecyny. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Kleinrok, M. Chruściel, Z. Herman, W. Janiec. *Biul. Inf. Cefarm* 1962 T. 12 nr 1 s. 18-21.

1963

8. CHRUŚCIEL Tadeusz, HERMAN Zbigniew, BRUS Ryszard: Wpływ tranilcyprominy na zmiany miażdżycowe wywołane doświadczalnie u gołębi. W: 9. Zjazd Pol. Tow. Fizjologicznego, Toruń 10-13.12.1963. Streszczenia referatów i komunikatów. Toruń 1963 s. 49.
9. DZIAŁANIE pochodnych kwasu farnezowego na pojawienie się i rozwój miażdżycy doświadczalnej u szczurów. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, Z. Kleinrok, R. Brus. W: 9. Zjazd Pol. Tow. Fizjologicznego, Toruń 10-13.12.1963. Streszczenia referatów i komunikatów. Toruń 1963 s. 50.
10. HERMAN Zbigniew: Influence of some atherogenic diets on 5-hydroxytryptamine (5-HT) level in brain and activity of some enzymes involved in indolealkylamines metabolism in rats and pigeons. *Biochem. Pharmacol.* 1963 T. 12 Suppl. nr 115: Second International Pharmacological Meeting, Prague 20-23.8.1963.
11. HERMAN Zbigniew: Wpływ niektórych diet miażdżycowych na zawartość 5-hydrokсыtryptaminy w mózgu oraz na aktywność niektórych enzymów, związanych z jej metabolizmem u gołębi i szczurów. *Acta Physiol. Pol.* 1963 T. 14 nr 5 s. 34P-35P.
12. HERMAN Zbigniew, PETELEŃ Tadeusz: Wpływ serotoniny na elektrokardiogram u gołębi. W: 9. Zjazd Pol. Tow. Fizjologicznego, Toruń 10-13.12.1963. Streszczenia referatów i komunikatów. Toruń 1963 s. 103.
13. HERMAN Zbigniew, ŚLEBODZIŃSKA Mirona: Doświadczenie własne z zakresu gospodarki lekiem w szpitalu. *Szpital. Pol.* 1963 T. 7 nr 3 s. 153-155.
14. NIEKTÓRE właściwości farmakologiczne karboetoksyhydrazynoftalazyny. [Aut.:] T. Chruściel, W. Janiec, R. Brus, Z. Herman, Z. Kleinrok, S. Pojda. W: 9. Zjazd Pol. Tow. Fizjologicznego, Toruń 10-13.12.1963. Streszczenia referatów i komunikatów. Toruń 1963 s. 51.

1964

15. HERMAN Zbigniew: Wpływ niektórych diet miażdżycowych na zawartość 5-hydrokсыtryptaminy w mózgu i aktywność monoamino-oksydazy i dekarboksylazy 5-hydrokсыtryptofanu u gołębi i szczurów. *Diss. Pharm.* 1964 T. 16 nr 4 s. 431-446.

16. HERMAN Zbigniew, PETELENZ Tadeusz: Effect of serotonin on electrocardiographic pattern of pigeons. *Acta Physiol. Pol.* 1964 T. 15 nr 2 s. 227-235.
17. HERMAN Zbigniew, PETELENZ Tadeusz: Wpływ serotoniny na krzywą elektrokardiograficzną gołębi. *Acta Physiol. Pol.* 1964 T. 15 nr 2 s. 269-278.
18. HERMAN Zbigniew, ROGOŹ Jerzy: Wpływ niamidu na poziom 5-hydroksytryptaminy osocza oraz wydalenie kwasu 5-hydroksyindolooctowego z moczem u chorych z zespołem rakowiaka. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 1964 T. 34 nr 10 s. 1317-1322.
19. INFLUENCE of some phrenotropic substances on the development of experimental atherosclerosis. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Kleinrok, Z. Herman, W. Janiec, R. Brus. *Acta Physiol. Pol.* 1964 T. 15 nr 2 s. 216-226.
20. WPŁYW diety miazdżycorodnej Loustalota na układ krążenia gołębi i działanie tranylcyprominy (2-fenylocyklopropylaminy) na powstawanie zmian miazdżycowych. [Aut.:] T. L. Chruściel, Z. S. Herman, R. Brus, A. Plech. *Diss. Pharm.* 1964 T. 16 nr 4 s. 457-464.
21. WPŁYW na rozwój miazdżycy doświadczalnej niektórych związków frenotropowych. [Aut.:] T. L. Chruściel, Z. Kleinrok, Z. Herman, W. Janiec, R. Brus. *Acta Physiol. Pol.* 1964 T. 15 nr 2 s. 257-268.

1965

22. CHRUSCIEL Tadeusz, HERMAN Zbigniew, BRUS Ryszard: Wpływ 1-[4-dwumetyloaminoetoksylenylo]-1[p-tolilo]-2-[p-chlorofenylo]-etanolu [mer-29] na miazdżycę doświadczalną. *Diss. Pharm.* 1965 T. 17 nr 4 s. 461-466.
23. DZIAŁANIE niektórych pochodnych kwasów farnezowego oraz alfa i beta-jonolidenoctowego na rozwój miazdżycy doświadczalnej wywołanej metodą Loustalota u białych szczurów. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, Z. Kleinrok, R. Brus, A. Plech. *Diss. Pharm.* 1965 T. 17 nr 3 s. 263-276.
24. HERMAN Zbigniew, ROGOŹ Jerzy: The effect of niamid on the serum 5-hydroxytryptamine level and on the urinary excretion of 5-hydroxyindolacetic acid in patients with the carcinoid syndrome. *Pol. Med. J.* 1965 T. 4 nr 5 s. 1087-1092.

1966

25. GIBIŃSKI Kornel, HERMAN Zbigniew: Stosowanie antybiotyków w colitis ulcerosa. W: 23. Zjazd Tow. Internistów Polskich. Kraków 1966 s. 36.
26. HERMAN Zbigniew: Influence of some psychotropic drugs on the amphetamine stereotyped behaviour in white rats. *Activ. Nerv. Sup.* 1966 T. 8 nr 4 s. 423.
27. HERMAN Zbigniew: Zastosowanie testu tzw. stereotypii amfetaminowej w badaniach nad środkami psychotropowymi. [Streszcz.] W: Pamiętnik Pierwszego Walnego Zgromadzenia Pol. Tow. Farmakologicznego, [Szczecin] 15-16.10.1965. Szczecin (druk) 1966 s. 101.
28. WPŁYW atromidu S oraz watenzolu na rozwój miażdżycy doświadczalnej u szczurów. [Streszcz.] [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, R. Brus, A. Plech, D. Habczyńska. W: Pamiętnik Pierwszego Walnego Zgromadzenia Pol. Tow. Farmakologicznego, [Szczecin] 15-16.10.1965. Szczecin (druk) 1966 s. 99-100.
29. WPŁYW siarczanu 2-guanidynometylo-1,4 benzenodioksanu (guan-desanu) na zmiany miażdżycowe wywołane doświadczalnie u białych szczurów szczepu Wistar oraz szczepu Sprague Dawley. [Streszcz.] [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, A. Plech, R. Brus. W: 10. Zjazd Pol. Tow. Fizjologicznego, Lublin 13-17.9.1966 r. Lublin 1966 s. 89-90.

1967

30. CHRUŚCIEL Tadeusz, HERMAN Zbigniew: Wstępna ocena farmakologiczna kwasu 5-allilo-5-(beta-aminopropyl)-barbiturowego. *Acta Pol. Pharm.* 1967 T. 24 nr 2 s. 219-220.
31. CHRUŚCIEL Tadeusz L., HERMAN Zbigniew S., BRUS Ryszard: Zmiany miażdżycowe wywołane stosowaniem diety Loustalota u szczurów leczonych benzmalecenenem. *Acta Physiol. Pol.* 1967 T. 17 nr 3 s. 441-444.
32. CHRUŚCIEL Tadeusz, HERMAN Zbigniew, TRZECIAK Henryk: Niektóre właściwości farmakologiczne kwasów 5-tiokarbamoilobarbiturowych. *Acta Pol. Pharm.* 1967 T. 24 nr 6 s. 647-649.
33. GIBIŃSKI Kornel, HERMAN Zbigniew: Stosowanie antybiotyków we wrzodziejącym zapaleniu jelit. Ich wpływ na mięśniówkę gładką. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 1967 T. 38 nr 5 s. 583-589.

34. HERMAN Zbigniew S.: Influence of some psychotropic and adrenergic blocking agents upon amphetamine stereotyped behaviour in white rats. *Psychopharmacologia* 1967 T. 11 nr 1 s. 136-142.

1968

35. BADANIA wpływu pochodnych boradioksacyklopentanu i boradioksacykloheksanu na zachowanie się zwierząt. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, A. Końca, H. Wolny. *Acta Pol. Pharm.* 1968 T. 25 nr 1 s. 97-101.
36. EFFECT of guanoxan and isocarboxazide on atherosclerotic lesions induced experimentally in white rats. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, S. Pojda, A. Plech, R. Brus, M. Mai, D. Habczyńska, Cz. Ważna-Boguńska. *Acta Physiol. Pol.* 1968 T. 19 nr 1 s. 95-104.
37. INFLUENCE of clofibrate and vatensol on the development of experimental atherosclerosis in white rats. [Aut.:] T. L. Chruściel, Z. S. Herman, R. Brus, A. Plech, D. Habczyńska, Cz. Ważna-Boguńska. *Progr. Biochem. Pharmacol.* 1968 nr 4 s. 578-584.
38. STUDIES on effects of boradioxacyclopentane and boradioxacyclohexane derivatives on animals behavior. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, A. Końca, H. Wolny. *Acta Pol. Pharm.* 1968 T. 25 nr 1 s. 95-99.
39. WPŁYW guanoksanu oraz izokarboksazydu na zmiany miażdżycowe wywołane doświadczalnie u białych szczurów szczepu Sprague-Dawley i Wistar. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, S. Pojda, A. Plech, R. Brus, M. Mai, D. Habczyńska, Cz. Ważna-Boguńska. *Acta Physiol. Pol.* 1968 T. 19 nr 1 s. 115-125.

1969

40. BADANIE działania przeciwbakteryjnego penicyliny V, tetracykliny oraz penimepicykliny. [Aut.:] D. Rogala, D. Hołowiecka, Z. Herman, S. Skrzypczak. *Pol. Tyg. Lek.* 1969 T. 24 nr 12 s. 442-444.
41. CHRUŚCIEL Tadeusz, BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew: Some pharmacological properties of 1-(beta-)N-pyridone-2-(etyl)-4-(O-tolyl)-pieperazine hydrochloride (PW 16). P. 1. Influence on autonomic nervous system and smooth muscles in the rat and guinea pig. *Diss. Pharm.* 1969 T. 21 nr 3 s. 213-217.
42. CHRUŚCIEL Tadeusz, HERMAN Zbigniew S.: Effect of dopalanine on behaviour in mice depleted of norepinephrine or serotonin. *Psychopharmacologia* 1969 T. 14 nr 2 s. 124-134.
43. CHRUŚCIEL Tadeusz, HERMAN Zbigniew S.: Farmakologia kliniczna, nowa dyscyplina nauk lekarskich. Zadania i perspektywy rozwoju far-

- makologii klinicznej w Polsce. W: Pamiętnik Konferencji Naukowej Pol. Tow. Farmakologicznego, Poznań 12.4.1969. Poznań 1969 s. 12-17.
44. HERMAN Zbigniew: Wpływ wybiórczego hamowania syntezy katecholamin lub serotoniny w mózgu na działanie desmetyloimipraminy oraz RO 4-1284 na zachowanie się szczurów. W: 2. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Warszawa 3-5.10.1969. Streszczenia wykładów i doniesień. Warszawa 1969 s. 31-32.
45. HERMAN Zbigniew, DRYBAŃSKI Andrzej, KOŁADA Krystyna: Działanie desmetyloimipraminy oraz inhibitorów monoaminoooksydazy: feniprazyny oraz pargyliny na zespół reserpinopodobny u szczurów. W: 2. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Warszawa 3-5.10.1969. Streszczenia wykładów i doniesień. Warszawa 1969 s. 31.
46. HERMAN Zbigniew, KUBACKI Józef, KOŁADA Krystyna: Wpływ tyroksyny, rezerpiny oraz metylomerkaptomidazolu na poziom noradrenaliny i dopaminy w różnych częściach mózgu szczurów. W: 11. Zjazd Pol. Tow. Fizjologicznego, Szczecin 15-18.9.1969 r. Streszczenia referatów i komunikatów. Warszawa 1969 s. 83-84.
47. JANIEC Waldemar, HERMAN Zbigniew, KOŁADA Krystyna: Wpływ d^L-amfetaminy na metabolizm kreatyninosiarczanu 5-hydroksytryptaminy-3⁻¹⁴C w różnych częściach mózgu szczura. W: 2. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Warszawa 3-5.10.1969. Streszczenia wykładów i doniesień. Warszawa 1969 s. 35.
48. JANIEC Waldemar, TRZECIAK Henryk, HERMAN Zbigniew: Wpływ izomerów optycznych N-izopropylu-p-nitrofenyloetanoloaminy na aktywność adenilocyklazy w mózgu szczurów *in vitro*. W: 2. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Warszawa 3-5.10.1969. Streszczenia wykładów i doniesień. Warszawa 1969 s. 36.
49. KOLAGENOZA doświadczalna spowodowana długotrwałym podawaniem hydrazynoftalazyn u szczurów. [Aut.:] T. Chruściel, M. Chruściel, Z. Herman, W. Janiec, R. Brus, M. Zieliński, M. Mai. W: 2. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Warszawa 3-5.10.1969. Streszczenia wykładów i doniesień. Warszawa 1969 s. 8.
50. PLECH Andrzej, MAI Manfred, HERMAN Zbigniew: Wrażliwość perfundowanych naczyń krwionośnych kończyn tylnych szczura na adrenalinę i noradrenalinę pod wpływem tyloksapolu. W: 2. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Warszawa 3-5.10.1969. Streszczenia wykładów i doniesień. Warszawa 1969 s. 72-73.

51. POGLĄDY lekarzy praktyków na stosowanie leków psychotropowych. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, M. Zieliński, E. Biskup. *Med. Komunik.* 1969 T. 1 nr 5 s. 301-311.
52. SOME pharmacological properties of 1-[beta-(N-pyridone-2)-ethyl]-4-(O-tolyl)-piperazine hydrochloride (PW 16). P. 2. Influence on diuresis and the level of creatinine and lipids in blood plasma of rats. [Aut.:] R. Brus, H. Trzeciak, A. Plech, A. Sokoła, M. Zieliński, Z. Herman. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1969 T. 21 nr 3 s. 219-225.
53. WPŁYW długotrwałego stosowania karboetoksyhydrazynoftalazyny (binazyny) oraz hydrazynoftalazyny (apresoliny) na metabolizm tryptofanu u szczurów. [Aut.:] Z. Herman, H. Lenartowicz, H. Trzeciak, A. Sokoła. W: 2. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Warszawa 3-5.10.1969. Streszczenia wykładów i doniesień. Warszawa 1969 s. 30-31.

1970

54. The CHANGES in the locomotor activity of rats during six month's treatment with amphetamine or alprenolol. [Aut.:] H. Trzeciak, A. Drybański, A. Sokoła, Z. Herman, T. Chruściel. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1970 T. 22 s. 544-546.
55. HERMAN Zbigniew: Farmakologiczne podstawy ubocznego działania leków na ośrodkowy układ nerwowy. *Med. Komunik.* 1970 T. 6 nr 2 s. 83-89.
56. HERMAN Zbigniew S.: Studies on adrenergic mechanismus in the action of desmethyl imipramine (DMJ). *Psychopharmacologia* 1970 T. 17 nr 3 s. 234-241.
57. HERMAN Zbigniew S.: The effects of noradrenaline on rat's behaviour. *Psychopharmacologia* 1970 T. 16 nr 5 s. 369-374.
58. HERMAN Zbigniew: The influence of psychotropic drugs on the level and metabolism of noradrenaline in brain and behavior of rats. *Arch. Immun. Ther.* 1970 T. 18 nr 5 s. 571-583.
59. HERMAN Zbigniew, SOKOŁA Andrzej, SZAFLARSKI Jerzy: Tentative treatment of experimental toxoplasmosis in mice. 8. Effect of sulfamethoxypyrazine - pyrimethamine combination and effect of sulfamethoxypyrazine - longum in the treatment of experimental toxoplasmosis in the mouse. *Acta Parasit. Pol.* 1970 T. 8 nr 43 s. 483-486.
60. JANIEC Waldemar, HERMAN Zbigniew, KOŁADA Krystyna: Influence of d, L-amphetamine on metabolism of 5-hydroxytryptamine-3-¹⁴C

- creatinine sulphate in different parts of the rat brain. *Diss. Pharm.* 1970 T. 22 nr 6 s. 373–376.
61. JANIEC Waldemar, TRZECIAK Henryk, HERMAN Zbigniew: The influence of adrenaline and optical isomers INPEA on the adenylcyclase in brain hemispheres of rats in vitro. *Arch. Int. Pharmacodyn.* 1970 T. 185 nr 2 s. 254–258.
62. KUBACKI Józef, HERMAN Zbigniew S., KOŁADA Krystyna: Wpływ tyroksyny oraz leków stosowanych w leczeniu nadczynności tarczycy na poziom katecholamin w różnych częściach mózgu szczurów. *Endokr. Pol.* 1970 T. 21 nr 3 s. 307–311.
63. NOWAK Stanisław, HERMAN Zbigniew: Nadużywanie środków psychotropowych: zagadnienie społeczno-lekarskie. *Pol. Tyg. Lek.* 1970 T. 25 nr 19 s. 698–701.
64. TENTATIVE treatment of experimental toxoplasmosis in mice. 7. Effect of some sulphonamides applied with DMSO and doxycycline, methacycline, sanasil, emantadine and bithionol on the course of subacute toxoplasmosis. [Aut.:] T. Chruściel, Z. Herman, A. Sokoła, J. Steffen, J. Szaflarski. *Acta Parasit. Pol.* 1970 T. 18 nr 35 s. 393–397.
65. WSTĘPNE badania nad hypolipemicznym działaniem pochodnych kwasu undekanowego, metylcyklopentanylopentano-karboksylowego oraz kwasu nikotynowego u szczurów. [Aut.:] A. Plech, Z. Herman, H. Trzeciak, A. Sokoła. W: 2. Sympozjum Toksykologiczne i Seminarium Farmakologiczne, Gdańsk 18–19.9.1970. Streszczenia doniesień naukowych. Gdańsk 1970 s. 2–3.

1971

66. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew: Acute toxicities of adrenaline, noradrenaline and acetylcholine in adult and in neonatal mice. *Diss. Pharm.* 1971 T. 23 nr 5 s. 435–437.
67. DZIAŁANIE chlorowodorku 11-(3-dwumetyloamino-propylideno) – 6H-dwubenzonooksepiny (DOXEPIN) na ośrodkowy układ nerwowy myszy i szczurów. [Streszcz.] [Aut.:] Z. Herman, M. Zieliński, W. Janiec, K. Korczak-Dziuba. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1971 T. 23 nr 6 s. 602.
68. HERMAN Zbigniew S.: Influence of noradrenaline 5-hydroxytryptamine and acetylcholine injected intraventricularly on the rat's behaviour. [Streszcz.] W: 25th International Congress of Physiological Sciences. Abstracts of the Satellite Symposium „Central and peripheral adrenergic systems”, Warsaw 3–6.8.1971. [Warszawa 1971] s. 85–86.

69. HERMAN Zbigniew Stanisław: Rola amin katecholowych oraz ich przemian w czynnościach mózgu. *Post. Hig.* 1971 T. 25 nr 2 s. 277-304.
70. HERMAN Zbigniew S.: Szkodliwe zmiany czynnościowe, biochemiczne i patomorfotyczne wywołane stosowaniem leków. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24-26.9. 1970. Katowice 1971 s. 29-36.
71. HERMAN Zbigniew, DRYBAŃSKI Andrzej, SOKOŁA Andrzej: Zachowanie się szczurów pod wpływem długotrwałego stosowania amfetaminy. Cz. 1. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24-26.9.1970. Katowice 1971 s. 166-167.
72. HERMAN Zbigniew, KMIECIAK-KOŁADA Krystyna, BRUS Ryszard: Wpływ 6-hydroksydopaminy podanej do komory bocznej mózgu szczura. [Streszcz.]. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1971 T. 23 nr 6 s. 600-601.
73. HERMAN Zbigniew, KMIECIAK-KOŁADA Krystyna, CHRUŚCIEL Tadeusz: Zmiany poziomu amin katecholowych w różnych strukturach mózgu szczura pod wpływem długotrwałego stosowania amfetaminy. Cz. 3. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24-26.9.1970. Katowice 1971 s. 170-171.
74. HERMAN Zbigniew, KMIECIAK-KOŁADA Krystyna, DRYBAŃSKI Andrzej: Ośrodkowe działanie acetylocholiny u szczurów. [Streszcz.] *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1971 T. 23 nr 6 s. 601.
75. The INFLUENCE of 1-(O-allylphenoxy)-3-isopropylamino-2-propanol hydrochloride (Alprendol) on the central nervous system of the rat. [Aut.:] Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada, A. Drybański, A. Sokoła, H. Trzeciak, T. L. Chruściel. *Psychopharmacologia* 1971 T. 21 nr 1 s. 66-73.
76. The INFLUENCE of prolonged amphetamine treatment and amphetamine withdrawal on brain biogenic amine content and behaviour in the rat. [Aut.:] Z. S. Herman, H. Trzeciak, T. L. Chruściel, K. Kmiecik-Kołada, A. Drybański, A. Sokoła. *Psychopharmacologia* 1971 T. 21 nr 1 s. 74-81.
77. OCENA kliniczna preparatu Pancreatinum. [Aut.:] A. Nowak, J. Drzewiecki, Z. Król, Z. Herman. *Biul. Inf. Cefarm* 1971 T. 21 nr 9 s. 367-370.
78. POJDA Stefan, HERMAN Zbigniew: The effect of noradrenaline and 5-hydroxytryptamine injections into the cerebral ventricles of the dog on peripheral circulations. [Streszcz.] *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1971 T. 23 nr 6 s. 628.

79. SOŚNIERZ Marian, SZCZUREK Zbigniew, HERMAN Zbigniew: Działanie alprenololu i alprenololu z dodatkiem amfetaminy na mózg szczura. Cz. 7. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24–26.9.1970. Katowice 1971 s. 200–201.
80. SOŚNIERZ Marian, SZCZUREK Zbigniew, HERMAN Zbigniew: Wpływ amfetaminy na stan patomorfotyczny mózgu szczura. Cz. 9. *Arch. Med. Sqd.* 1971 T. 21 nr 1 s. 71–75. Także: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24–26.9.1970. Katowice 1971 s. 181–182.
81. WPŁYW amfetaminy stosowanej przez 9 miesięcy i jej odstawienia na zachowanie się i poziom amin biogennych w mózgu szczurów. [Streszcz.] [Aut.:] Z. Herman, A. Sokoła, K. Kmiecik-Kołada, A. Drybański, H. Trzeciak. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1971 T. 23 nr 6 s. 601–602.
82. WPŁYW długotrwałego stosowania alprenololu na ciężar i mikroskopowe zmiany anatomopatologiczne szczurów. Cz. 1. [Aut.:] H. Trzeciak, M. Luciak, T. Chruściel, Z. Herman. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24–26.9.1970. Katowice 1971 s. 189–190.
83. WPŁYW długotrwałego stosowania alprenololu na zachowanie się i poziom amin biogennych w różnych częściach mózgu szczurów. Cz. 2. [Aut.:] Z. Herman, K. Kmiecik-Kołada, A. Drybański, T. Chruściel. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24–26.9.1970. Katowice 1971 s. 191.
84. WPŁYW długotrwałego stosowania amfetaminy na masę i makroskopowy wygląd narządów wewnętrznych szczura. Cz. 2. [Aut.:] M. Sośnierz, H. Trzeciak, K. Śmigła, Z. Herman, T. Chruściel. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24–26.9.1970. Katowice 1971 s. 168–169.
85. ZMIANY poziomu serotoniny w różnych częściach mózgu szczura pod wpływem długotrwałego stosowania amfetaminy. Cz. 4. [Aut.:] Z. Herman, K. Kmiecik-Kołada, T. Chruściel, M. Sośnierz, Z. Szczurek. W: Pamiętnik 5. Zjazdu Naukowego Pol. Tow. Anatomopatologów, Katowice 24–26.9.1970. Katowice 1971 s. 172.

1972

86. CENTRAL effects of acetylcholine. [Aut.:] Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada, J. Słomińska-Żurek, R. Szkilnik. *Psychopharmacologia* 1972 T. 27 nr 3 s. 223–232.

87. GABRYŚ Alojzy, HERMAN Zbigniew, SZAFLARSKI Jerzy: Próby leczenia toksoplazmozy psów. *Wiad. Parazyt.* 1972 T. 18 nr 2/3 s. 325-330.
88. HERMAN Zbigniew Stanisław: Postępy w terapii antybiotykami. *Śl. Inf. Med. Prakt.*, Katowice 1972 s. 20-22.
89. HERMAN Zbigniew S.: The influence of noradrenaline and acetylcholine on the behaviour of rats. W: 3rd International Meeting of the International Society for Neurochemistry, Budapest 1971. Budapest 1972. Abstract nr 404.
90. HERMAN Zbigniew, KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, BRUS Ryszard: Behaviour of rats and biogenic amine level in brain after 6-hydroxydopamine. *Psychopharmacologia* 1972 T. 24 nr 5 s. 407-416.
91. HERMAN Zbigniew, SZAFLARSKI Jerzy: Leki stosowane u ludzi i zwierząt doświadczalnych. *Wiad. Parazyt.* 1972 T. 18 nr 2/3 s. 315-320.
92. HERMAN Zbigniew S., ZIELIŃSKI Marek: Behavioral antagonism between monoamine oxidase inhibitors and Ro 4-1284 in mice after selective depletion of biogenic amines in the brain. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1972 T. 24 nr 6 s. 561-567.
93. PLECH Andrzej, HERMAN Zbigniew, CHRUSCIEL Tadeusz: The effect of alpha or beta-adrenergic blockade on the L-dopa induced hypermotility of mice. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1972 T. 24 nr 3 s. 279-282.
94. PLECH Andrzej, ZIELIŃSKI Marek, HERMAN Zbigniew S.: The effect of dexoproprianolol on the reactivity of the vascular bed of hind limbs of albino rats fed with an atherogenic diet and on the urinary excretion of metabolites of some biogenic amines. *Diss. Pharm. Pharmacol.* 1972 T. 24 nr 5 s. 459-466.
95. POJDA Stefan M., HERMAN Zbigniew: Aktywacja układu renina-angiotensyna u psów po dokomorowym wstrzyknięciu noradrenaliny. W: 12. Zjazd Pol. Tow. Fizjologicznego, Olsztyn 13-17.9.1972 r. Streszczenia komunikatów. Olsztyn 1972 s. 200-201.
96. SOŚNIERZ Marian, SZCZUREK Zbigniew, HERMAN Zbigniew: Działanie alprenololu i alprenololu z dodatkiem amfetaminy na mózg szczura. *Patol. Pol.* 1972 T. 23 nr 3 s. 415-420.
97. WPLYW długotrwałego stosowania amfetaminy na masę i makroskopowy wygląd narządów wewnętrznych szczura. [Aut.:] M. Sośnierz, H. Trzeciak, K. Śmigła, Z. Herman, T. Chruściel. *Patol. Pol.* 1972 T. 23 nr 3 s. 395-399.

1973

98. GIBIŃSKI Kornel, HERMAN Zbigniew: Narodziny i perspektywy farmakologii klinicznej w Polsce. *Prz. Lek.* 1973 Suppl. s. 58–61.
99. HERMAN Zbigniew Stanisław: Behavioural effects of dibutyryl cyclic 3',5' AMP, noradrenaline and cyclic 3',5' AMP in rats. *Neuropharmacology* 1973 Vol. 12 nr 7 s. 705–709.
100. HERMAN Zbigniew Stanisław: Influence of noradrenaline, 5-hydroxytryptamine and acetylcholine injected intraventricularly on the rat's behaviour. *Acta Physiol. Pol.* 1973 T. 24 nr 1 s. 87–91.
101. HERMAN Zbigniew: Rola acetylocholiny w czynnościach mózgu i działania leków. *Post. Hig.* 1973 T. 27 nr 1 s. 97–112.
102. HERMAN Zbigniew: Zakład Farmakologii. W: Śląska Akademia Medyczna im. Ludwika Waryńskiego 1948–1973. Katowice 1973 s. 80–83.
103. HERMAN Zbigniew S., DRYBAŃSKI Andrzej, TRZECIAK Henryk: Depressant action of metabolites of noradrenaline and adrenaline in rats. *Arch. Immun. Ther.* 1973 T. 21 nr 2 s. 281–286.
104. HERMAN Zbigniew S., SŁOMIŃSKA-ŻUREK Jadwiga: Wpływ nialamidu na zachowanie się szczurów wywołane dokomorowym wstrzyknięciem noradrenaliny i dopaminy. W: 4. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Łódź 27–30.8.1973. Streszczenia referatów. Łódź 1973 s. 18.
105. JANIEC Waldemar, KORCZAK-DZIUBA Krystyna, HERMAN Zbigniew: Wpływ leków neuroleptycznych pochodnych fenotiazyny oraz trójcyklicznych związków antydepresyjnych na aktywność fosfodiesterazy w korze mózgowej u szczurów. W: 4. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Łódź 27–30.8.1973. Streszczenia referatów. Łódź 1973 s. 19.
106. KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew, SZWED Anna: Wpływ niektórych amin biogennych i kwasu gamma-aminomasłowego na zachowanie się szczurów. W: 4. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Łódź 27–30.8.1973. Streszczenia referatów. Łódź 1973 s. 21.
107. KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, SŁOMIŃSKA-ŻUREK Jadwiga, HERMAN Zbigniew: Wpływ 6-hydroksydopa na zmiany biochemiczne w mózgu oraz na zachowanie się szczurów. W: 4. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Łódź 27–30.8.1973. Streszczenia referatów. Łódź 1973 s. 22.
108. WPŁYW fenotiazynowych leków psychotropowych na zachowanie się szczurów i poziom acetylocholiny w różnych częściach mózgu. [Aut.:]

- Z. S. Herman, M. Zieliński, L. Depta, A. Sokoła. W: 4. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Łódź 27-30.8.1973. Streszczenia referatów. Łódź 1973 s. 18.
109. WPŁYW inhibitorów fosfodiesterazy na wydzielanie insuliny u dzieci. [Streszcz.] [Aut.:] W. Janiec, B. Hager-Małęcka, F. Śliwa, W. Lukas, W. Kalaciński, Z. Herman. W: Materiały symposium farmakologii klinicznej, Poznań 4-5.5.1973. Cz. 1. Poznań 1973 s. 59.
110. WPŁYW metanefryny na aktywność monoaminooksydazy (MAO) w mózgu białych szczurów. [Aut.:] H. Trzeciak, H. Lenartowicz, A. Monsiol, Z. Herman. W: 4. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Łódź 27-30.8.1973. Streszczenia referatów. Łódź 1973 s. 37-38.
111. ZIELIŃSKI Marek, JANIEC Waldemar, HERMAN Zbigniew Stanisław: Central action of 11-(3-dimethylaminopropylidene)-6,11-dihydrodibenzo-(b, e)-oxepine hydrochloride (doxepine). *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1973 T. 25 nr 1 s. 17-22.
- 1974**
112. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew St., KOSTMAN Frymeta: Behavioral effects of norepinephrine and dibutyryl cyclic 3', 5'-AMP in centrally sympathectomised rats. *Pharmacol. Bioch. Behav.* 1974 Vol. 2 s. 719-724.
113. EFFECT of 6-hydroxydopamine on the duration of hexobarbital sleep in rats. [Aut.:] R. Brus, Z. Herman, A. Sokoła, Z. Jamrozik. *Experientia* 1974 Vol. 30 s. 66.
114. HERMAN Zbigniew: Podstawy farmakologiczne interakcji leków w ustroju oraz jej znaczenie praktyczne. *Ter. i Leki* 1974 T. 24 nr 7 s. 294-302.
115. HERMAN Zbigniew, BRUS Ryszard, SOKOŁA Andrzej: Behavioural effects of psychostimulating drugs after central chemical sympathectomy in rats. W: Abstracts of Second Congress of the Hungarian Pharmacological Society, Budapest 2-5.10.1974 r. Budapest 1974.
116. JANIEC Waldemar, KORCZAK-DZIUBA Krystyna, HERMAN Zbigniew S.: Effect of phenothiazine neuroleptic drugs and tricyclic antidepressants on phosphodiesterase activity in rat cerebral cortex. *Psychopharmacologia* 1974 Vol. 37 s. 351-358.
117. KMIECIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew S., SŁOMIŃSKA-ŻUREK Jadwiga: Behavioural and biochemical effects of 6-Hydroxydopa in rats. *Psychopharmacologia* 1974 Bd. 35 s. 341-352.

118. LENARTOWICZ Halina, HERMAN Zbigniew S.: Effects of psychotropic drugs on exploratory behavior of mice. *Acta Physiol. Pol.* 1974 Vol. 25 nr 6 s. 517-521.
119. SOKOŁA Andrzej, HERMAN Zbigniew, SZAFLARSKI Jerzy: The effect of sulfonamides combined with trimetoprim on experimental toxoplasmosis in mice. W: Toxoplasmosis-Symposium with International Participation, Bratislava-2-3.09.1974 r. [Bratislava] 1974 s. 48.
120. SZAFLARSKI Jerzy, SOKOŁA Andrzej, HERMAN Zbigniew: Tentative treatment of experimental toxoplasmosis in mice. 9. Effect of trimetoprim, sulfamethoxazole and their combination Septrin. *Acta Parasit. Pol.* 1974 Vol. 22 fasc. 22/34 s. 261-263.
121. WOLNY Henryk L., HERMAN Zbigniew S.: Zachowanie się szczurów w różnych fazach cyklu płciowego. *Endokr. Pol.* 1974 T. 25 nr 4 s. 335-340.
122. WOLNY Henryk L., PLECH Andrzej, HERMAN Zbigniew S.: Diuretic effects of intraventricularly injected noradrenaline and dopamine in rats. *Experientia* 1974 Vol. 30 s. 1062.

1975

123. ACTION of biogenic amines injected intracerebrally on duration of hexobarbital induced sleep in rats. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, Z. Jamrozik, J. Zabawska. *Arch. Immun. Ther.* 1975 Vol. 23 nr 4 s. 459-463.
124. ACUTE toxicity and the influence of some undecane, cyclopentyl-pentane and pyridine alfa- and beta-carboxylic acid derivatives on the increased hyperlipemia in rats. [Aut.:] A. Plech, H. I. Trzeciak, A. Sokoła, Z. S. Herman, T. Zawisza. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1975 Vol. 27 fasc. 4 s. 399-404.
125. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew Stanisław: Cykliczny GMP i jego rola w śródkomórkowym przekazywaniu informacji biologicznych. *Pol. Tyg. Lek.* 1975 R. 30 nr 46 s. 1931-1933.
126. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew Stanisław, DZIKOWSKI A.: Central and peripheral effects of noradrenaline and dibutyryl cyclic AMP after 6-hydroxydopamine. W: Abstracts of Sixth International Congress of Pharmacology. Helsinki 1975 s. 632.
127. CHANGES of certain pharmacological and biochemical indices in acute methylglyoxal poisoning. [Aut.:] T. Jerzykowski, W. Matyszewski, R. Tarnawski, R. Winter, Z. Herman, A. Sokoła. *Arch. Immun. Ther.* 1975 Vol. 23 nr 4 s. 549-560.

128. DRYBAŃSKI Andrzej, TRZECIAK Henryk I., HERMAN Zbigniew S.: Wpływ długotrwałego stosowania oksazepamu na agresywne zachowanie się szczurów. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 57-58.
129. The EFFECT of chemical sympathectomy of central nervous system on the duration of barbitol induced sleep in rats. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, Z. Jamrozik, J. Zabawska. *Acta Med. Pol.* 1975 Vol. 16 fasc. 1 s. 1-5.
130. HERMAN Zbigniew S.: Behavioural changes induced in conscious mice by intracerebroventricular injection of catecholamines, acetylcholine and 5-hydroxytryptamine. *Brit. J. Pharmacol.* 1975 Vol. 55 s. 351-358.
131. HERMAN Zbigniew S.: 5-hydroxytryptamine metabolism in the brain under the influence of psychotropic drugs. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1975 Vol. 27 suppl. s. 25-43.
132. HERMAN Zbigniew S.: Zachowanie się myszy po dokomorowym wstrzyknięciu acetylcholino, katecholamin i 5-hydroksytryptaminy. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 34-35.
133. HERMAN Zbigniew S., KORCZAK-DZIUBA Krystyna, ZIELIŃSKI Marek: Wpływ imipraminy, feniprazyny i pargyliny na zespół rezerpinopodobny u myszy. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 26-27.
134. HERMAN Zbigniew S., SOKOŁA Andrzej: Wpływ pobudzenia receptorów noradrenergicznych i dopaminergicznych na poziom acetylcholino (ACh) w mózgu myszy. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 37-38.
135. The IMPAIRMENT of learning of conditioned avoidance response in rats after 6-hydroxydopamine. [Aut.:] A. Plech, Z. S. Herman, R. Brus, A. Drybański. *Activ. Nerv. Sup.* 1975 Bd. 17 s. 177-178.
136. INFLUENCE of chemical cerebral sympathectomy on behavioural effects of acetylcholine and neuroleptics in rats. [Aut.:] Z. S. Herman, R. Brus, A. Sokoła, F. Kostman. *Acta Med. Pol.* 1975 Vol. 16 nr 2 s. 93-100.
137. The LEARNING of the conditioned avoidance reflex (CAR) in the rats with different locomotor activity level and after 6-hydroxydopamine (6-OHDA). [Aut.:] A. Plech, Z. S. Herman, A. Drybański, R. Brus. W: Abstracts of Sixth International Congress of Pharmacology. Helsinki 1975 s. 633.

138. The LEVEL of total acetylcholine in discrete brain areas and behavior of rats after neuroleptics. [Aut.:] M. Zieliński, Z. S. Herman, R. Brus, A. Sokoła, L. Depta. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1975 Vol. 27 fasc. 1 s. 9–16.
139. OŚRODKOWE działanie prostaglandyn PGF_2 i PGE_1 . [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, H. Wolny, J. Słomińska-Żurek, A. Szczepanowska, A. Sokoła. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 119–120.
140. PLECH Andrzej, DRYBAŃSKI Andrzej, HERMAN Zbigniew S.: The effects of neuroleptics and nialamide on defensive conditioned reflex in rats. *Acta Physiol. Pol.* 1975 Vol. 26 nr 3 s. 255–260.
141. PLECH Andrzej, HERMAN Zbigniew S., DRYBAŃSKI Andrzej: Rate of learning of the conditioned avoidance reflex in rats with various exploratory activity. *Arch. Immun. Ther.* 1975 Vol. 23 nr 4 s. 445–448.
142. PLECH Andrzej, HERMAN Zbigniew S., WIERZBICKI Andrzej: Role of the noradrenergic and the dopaminergic receptors in the mechanism of the avoidance reflex in rats. *Acta Med. Pol.* 1975 Vol. 16 nr 4 s. 225–230.
143. POJDA Stefan M., HERMAN Zbigniew S.: The activation of the renin-angiotensin system in the dog after injection of noradrenaline into the lateral brain ventricle. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1975 Vol. 27 s. 603–611.
144. WPŁYW apomorfiny i klonidyny na zachowanie się szczurów po chemicznie wywołanej sympatektomii ośrodkowego układu nerwowego. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, A. Drybański, R. Szkilnik, J. Słomińska-Żurek. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 28–29.
145. WPŁYW 6-Hydroksydopaminy i 6-Hydroksydopa na metabolizm fosfolipidów w mózgu szczurów. [Aut.:] H. I. Trzeciak, A. Kryk, K. Piróg, Z. S. Herman. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 64.
146. WPŁYW kwasu gamma-aminomasłowego (GABA) na zmiany biochemiczne w mózgu oraz zachowanie się szczurów. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, J. Kozak, A. Szwed. W: 5. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego. Streszczenia. Szczecin 1975 s. 56–57.

1976

147. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew S., JAMROZIK Zofia: The influence of ATP and AMP injected into the lateral ventricle of the brain on behavior in rats. *Arch. Immun. Ther.* 1976 Vol. 24 nr 4 s. 543-547.
148. CENTRAL effects of prostaglandins F₂ alfa and E₁. [Aut.:] Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada, H. L. Wolny, J. Słomińska-Żurek, A. Bonczek. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1976 Vol. 28 fasc. 5 s. 411-421.
149. HERMAN Zbigniew S., BRUS Ryszard, SOKOŁA Andrzej: Behavioral effects of psychostimulating drugs after central chemical sympathectomy in rats. W: 2nd Congress of the Hungarian Pharmacological Society. Budapest 1976 s. 171-174.
150. HERMAN Zbigniew S., BRUS Ryszard, SZKILNIK Ryszard: Behavioural effects of dopamine and 5-hydroxytryptamine in centrally chemosympathectomized rats. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1976 Vol. 28 fasc. 5 s. 463-467.
151. HERMAN Zbigniew S., DRYBAŃSKI Andrzej, TRZECIAK Henryk I.: Increased aggression in rats after withdrawal of long-term used oxazepam. *Experientia* 1976 Vol. 32 s. 1305-1306.
152. 5-HYDROXYDOPAMINE, unspecific centrally acting false neurotransmitter. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, A. Dzikowski, L. Opiełka, A. Bonczek. *Acta Physiol. Pol.* 1976 Vol. 28 nr 1 s. 13-22.
153. The INFLUENCE of antidepressive drugs on the level of acetylcholine and on the acetylcholinesterase activity in the brain of rats. [Aut.:] Z. S. Herman, A. Sokoła, H. Lenartowicz, M. Zieliński. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1976 Vol. 28 fasc. 4 s. 313-321.
154. The INFLUENCE of central chemical sympathectomy and reserpine on peripheral effects of noradrenaline and cyclic AMP dibutyrate injected into the cerebral ventricles. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, A. Dzikowski, J. Zabawska. *Arch. Immun. Ther.* 1976 Vol. 24 nr 4 s. 537-542.
155. INFLUENCE of 6-Hydroxydopamine on the behavioral effects induced by apomorphine or clonidine in rats. [Aut.:] Z. S. Herman, R. Brus, A. Drybański, J. Słomińska-Żurek. *Psychopharmacology* 1976 Vol. 50 s. 73-80.
156. POSZUKIWANIA leków o działaniu przeciwtoksoplazmowym (omówienie własnych badań przeprowadzonych w latach 1960-1974). [Aut.:] R. Brus, M. Chruściel, T. L. Chruściel, J. Gałuszka, Z. S. Herman, L. Samochowiec, A. Sokoła, J. Steffen, J. Szaflarski. *Wiad. Parazyt.* 1976 R. 22 s. 273-278.

157. TRZECIAK Henryk I., HERMAN Zbigniew S., SZKILNIK Ryszard: Behavioral effects of withdrawal of fluphenazine after long-term treatment. *Arzneimittelforschung* 1976 Bd. 26 H. 9 s. 1697-1700.

1977

158. BEHAVIOR of rats various stages of the sexual cycle after injection of noradrenaline into the lateral ventricle of the brain. [Aut.:] H. L. Wolny, Z. S. Herman, R. Brus, F. Kostman. *Arch. Immun. Ther.* 1977 Vol. 25 s. 193-197.
159. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew S., JAMROZIK Zofia: Behavioral effects of apomorphine during development of rats. *Acta Physiol. Pol.* 1977 Vol. 28 nr 3 s. 243-246.
160. The CENTRAL action of gamma-aminobutyric acid in rats. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, J. Kozok, E. Bień, A. Szwed. *Arch. Immun. Ther.* 1977 Vol. 25 s. 181-191.
161. EFFECTS of apomorphine and clonidine on the cerebral cholinergic system. [Aut.:] Z. S. Herman, M. Zieliński, K. Kmiecik-Kołada, J. Kozok, E. Bień, A. Plech, A. Sokoła, A. Drybański. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1977 Vol. 29 fasc. 6 s. 619-628.
162. HERMAN Zbigniew S., KMIECIK-KOŁADA Krystyna, DRYBAŃSKI Andrzej: Influence of dibutyryl cyclic AMP on the level of catecholamines and 5-hydroxytryptamine in discrete areas of rat brain. *Med. Biol.* 1977 Vol. 55 nr 3 s. 177-180.
163. HERMAN Zbigniew S., SZKILNIK Ryszard: Central effects of dibutyryl cyclic 3', 5' GMP in mice. *Acta Med. Pol.* 1977 Vol. 18 nr 1 s. 1-6.
164. 5-HYDROXYDOPAMINE, unspecific centrally acting false neurotransmitter. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, A. Dzikowski, Ł. Opiełka, A. Bonczek. *Acta Physiol. Pol.* 1977 Vol. 28 nr 1 s. 13-21.
165. IS the polyphlorethin phosphate an antagonist of central action of PGF₂ and PGE₂. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, J. Słomińska-Żurek, J. Zabawska, Z. Jamrozik. W: 6th Congress of the Polish Pharmacological Society Abstracts. Katowice 1977 s. 52.

1978

166. CENTRAL action of catecholamines on the cardiovascular system in rats. [Aut.:] A. Dzikowski, R. Brus, Z. S. Herman, F. Kokot. *Acta Physiol. Pol.* 1978 Vol. 29 nr 2 s. 123-130.
167. CENTRAL effects of catecholamines on circulatory system in rats. [Aut.:] A. Dzikowski, R. Brus, Z. S. Herman, F. Kokot. W: Abstracts

- of the 7th International Congress of Pharmacology. Paryż 16–21.07.1978 r. Paryż 1978 s. 785.
168. CHEMICZNA sympatektomia ośrodkowego układu nerwowego jako model w badaniach mechanizmu działania leków neuro- i psychotropowych. [Aut.:] Z. S. Herman, R. Brus, R. Szkilnik, A. Sokoła, J. Słomińska-Żurek. *Ann. AM Siles.* 1978 s. 29–38.
169. EFFECTS of clonidine and apomorphine on motor and exploratory activity in mice with frontal lobe lesions. [Aut.:] A. Plech, Z. S. Herman, E. Bień, A. Wierzbiński, L. Opiełka. *Acta Physiol. Pol.* 1978 Vol. 29 nr 6 s. 515–520.
170. HERMAN Zbigniew S.: The principles of controlled clinical trials of drugs. *Int. J. Clin. Pharmacol.* 1978 Vol. 16 nr 8 s. 361–364.
171. HERMAN Zbigniew S.: 30 years of the Ludwik Waryński Silesian Medical Academy – the history and development of the Department of Pharmacology. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1978 Vol. 30 fasc. 6 s. 745–747.
172. HERMAN Zbigniew S.: Wychowywać dobrych lekarzy według obecnego stanu wiedzy. *Dz. Zach.* 1978 R. 34 nr 223 s. 5.
173. HERMAN Zbigniew S.: Zasady badań klinicznych leków. *Pol. Tyg. Lek.* 1978 R. 33 nr 12 s. 469–471.
174. HERMAN Zbigniew S. [rec.]: A. Danysz: Farmakologia. Podręcznik dla słuchaczy Medycznych Studiów Zawodowych Wydziałów Techniki Farmaceutycznej. Wyd. 10. Warszawa 1977. *Biul. GBL* 1978 R. 27 nr 11/12 s. 769–770.
175. HERMAN Zbigniew S. [rec.]: Red. H. P. Kuemmerle, E. R. Garret, K. H. Spitz. Farmakologia kliniczna i farmakoterapia. Warszawa 1976. *Biul. GBL* 1978 R. 27 nr 5/6 s. 325–328.
176. HERMAN Zbigniew S., BONCZEK Anna: Model of central chemical 'serotonectomy' in mice. *Pharmacology* 1978 Vol. 17 nr 1 s. 8–14.
177. HERMAN Zbigniew S., BRUS Ryszard: Związki chemiczne uszkadzające swoiście neurony syntetyzujące aminy biogenne. *Post. Hig.* 1978 T. 32 z. 1 s. 79–115.
178. HERMAN Zbigniew S., KMIECIAK-KOŁADA Krystyna: Effects of dibutyryl cyclic GMP on the content of biogenic amines in discrete areas of brain and on the behaviour of rats. *Med. Biol.* 1978 Vol. 56 s. 128–132.

179. The INFLUENCE of biogenic amines and cyclic nucleotides on rats' behavior after the chemical serotoninectomy of the central nervous system. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, J. Zabawska, A. Bonczek, M. Zieliński, L. Opiełka. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1978 Vol. 30 fasc. 3 s. 323-334.
180. INFLUENCE of polyphloretin phosphate on the central effects of prostaglandin E₂ and F₂ alfa in rats. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, J. Słomińska-Żurek, J. Zabawska, Z. Jamrozik, A. Kryk. *Psychopharmacology* 1978 Vol. 59 s. 273-277.
181. IS the 5-hydroxytryptamine involved in some central effects of prostaglandins in rats? [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, J. Zabawska. W: Abstracts of the 3rd Polish-Hungarian Symposium "Mediators and Modulators in the central nervous system", Gdańsk 17-18.09.1978 r. Gdańsk 1978 s. 28. Także: Abstracts of the 7th International Congress of Pharmacology, Paryż 16-21.07.1978 r. Paryż 1978 s. 690.
182. OBRAZ patomorfologiczny narządów wewnętrznych szczurów po długotrwałym stosowaniu neuroleptyków. [Aut.:] Z. Szczurek, K. Śmigła, I. Ciołkosz, A. Bober, J. Głąb, H. I. Trzeciak, Z. S. Herman. *Patol. Pol.* 1978 R. 29 nr 3 s. 347-358.
183. POTENTIATION of cataleptogenic effects of neuroleptics by prostaglandins. [Aut.:] Z. S. Herman, J. Słomińska-Żurek, A. Kryk, K. Kmiecik-Kołada. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1978 Vol. 30 fasc. 5 s. 639-646.
184. PRZYDATNOŚĆ oznaczania stężenia glikozydów nasercowych w surowicy dla rozpoznawania zatrucia naparstnicą. [Aut.:] L. Giec, M. Trusz-Gluza, J. Drzewiecki, Z. Herman, M. Zieliński. *Pol. Tyg. Lek.* 1978 T. 33 nr 47 s. 1819-1822.
185. ZIELIŃSKI Marek, KORCZAK-DZIUBA Krystyna, HERMAN S. Zbigniew: Choline acetyltransferase and acetylcholinesterase activities in mice brain during the antagonistic action of antidepressant drugs and Ro 4-1284. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1978 Vol. 30 fasc. 1 s. 29-34.

1979

186. ENKEPHALIN analogs modified in the aromatic ring of the N-terminal tyrosine residue. [Aut.:] W. A. Kliś, E. Nawrocka, I. Z. Siemion, A. Plech, Z. Stachura, Z. S. Herman. *Bioor. Chem.* 1979 Vol. 8 s. 255-262.

187. HERMAN Zbigniew S.: The cholinergic system of the brain and its interactions with other aminergic systems. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1979 Vol. 31 fasc. 4 s. 373-380.
188. HERMAN Zbigniew S., FELIŃSKA W.: Rapid test for screening of narcotic analgesics in mice. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1979 Vol. 31 nr 6 s. 605-608.
189. HERMAN Zbigniew S., SŁOMIŃSKA-ŻUREK Jadwiga: Central cholinergic receptor supersensitivity after long-term atropine administration. *Psychopharmacology* 1979 Vol. 64 s. 337-340.
190. The INFLUENCE of 6-hydroxydopamine and 6-hydroxydopa on the phospholipids content in the brain of rats. [Aut.:] H. I. Trzeciak, Z. S. Herman, A. Kryk, K. Piróg-Kryk. *Arch. Immun. Ther.* 1979 Vol. 27 nr 2 s. 325-328.
191. KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, MAJCHRZAK Henryk, HERMAN Zbigniew S.: Concentration of homovanilic acid in the ventricular cerebrospinal fluid of patients with obstructive hydrocephalus. *J. Neurol. Neurosurg. Psychiatry* 1979 Vol. 42 nr 1 s. 78-81.
192. MEDIATION of central prostaglandin effects by serotonergic neurons. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, J. Zabawska. *Psychopharmacology* 1979 Vol. 64 s. 113-120.
193. MAJCHRZAK Henryk, KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew S.: Zaburzenia metabolizmu dopaminy i 5-hydrokсыtryptaminy u chorych we wczesnym okresie po urazach czaszkowo-mózgowych. *Neurol. Neuroch.* 1979 T. 13 nr 3 s. 289-293.

1980

194. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew S.: Central effects of prostaglandins F_{2α} and D₂ on cardiovascular system in rats. W: 3rd International Symposium on Prostaglandins and Thromboxanes, Halle [Saale] NRD 5-7.05.1980 r. Abstracts. [Halle 1980] s. 48.
195. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew S., SZKILNIK Ryszard: Central effects of prostaglandin D₂. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1980 Vol. 32 fasc. 5 s. 681-684.
196. CENTRAL effects of prostacyclin (Pb I₁) in rats. [Aut.:] R. Brus, R. Szkilnik, J. Słomińska-Żurek, T. Krzemiński. W: 7th Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 25-28.09.1980 r. Abstracts. Poznań 1980 s. 172.

197. CHRONIC toxicity of lead and cadmium. Cz. 1. Changes in the central nervous system of the parental generation of rats after chronic intoxication with lead and cadmium. [Aut.:] Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada, R. Szkilnik, R. Brus, K. Ludyga, R. Winter, J. Jonek, J. Konecki, J. Kusz, J. Bodziony [i in.]. Health Effects Research Laboratory. Office of Research and Development. U.S. Environmental Protection Agency 1980, 16 s. bibliogr. 30 poz.
198. HERMAN Zbigniew Stanisław: Acetylocholina. W: Psychofarmakologia doświadczalna i kliniczna. Red. W. Kostowski, S. Pużyński. Warszawa: PZWL 1980, s. 41–53.
199. HERMAN Zbigniew S.: O ubocznym działaniu leków. *Nowy Medyk* 1980 R. 27 nr 3 s. 8–9, 11.
200. HERMAN Zbigniew S., STACHURA Z.: Analgesic activity of some tuftsia analogs. *Naturwissenschaften* 1980 Vol. 67 s. 613–614.
201. HERMAN Zbigniew S. [rec.]: H. Walther: Klinische Pharmakologie. Grundlagen der Arzneimittelanwendung. Berlin 1979. *Farm. Pol.* 1980 T. 36 nr 7 s. 439–440.
202. METABOLIC effects of long-term diversion of renal venous blood into the portal system. [Aut.:] F. Kokot, T. Paliwoda, Z. Bułanowski, A. Bochenek, Z. S. Herman, M. Wieczorek, J. Dobosz. *Proc. Eur. Dial. Transplant. Assoc.* 1980 Vol. 17 s. 589–597.
203. MODULATION of supersensitivity of central cholinergic receptors by drugs affecting central catecholamine neurons. [Aut.:] Z. S. Herman, R. Szkilnik, R. Brus, M. Wesołowska, T. Krzemiński, Z. Jamrozik-Kruk. W: 7th Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 25–28.09.1980 r. Abstracts. Poznań 1980 s. 25.
204. STEŻENIE kwasu homowanilinowego (HVA) i kwasu 5-hydroksyindolooctowego (5-HIAA) w płynie mózgowo-rdzeniowym u chorych z guzami nadnamiotowymi i objawami nadciśnienia śródczaszkowego. Doniesienie wstępne. [Aut.:] H. Majchrzak, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, T. Wencel. *Neurol. Neuroch.* 1980 T. 14 nr 1 s. 87–90.

1981

205. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew S.: Central effects of prostaglandins F_{2α} and D₂ on cardiovascular system in rats. W: Central prostaglandins and circulation. Prostaglandins and Thromboxanes. Proc. 3rd Int. Symposium on Prostaglandins and Thromboxanes. Red. W. Förster. Jena VEB Gustav Fischer Verlag 1981, s. 153–155.

206. BRUS Ryszard, HERMAN Zbigniew, ZABAWSKA Jadwiga: Comparison of central and peripheral action of $F_{2\alpha}$ prostaglandin on the circulation of rat and guinea pig. *Acta Med. Pol.* 1981 Vol. 22 nr 3 s. 193-197.
207. CHRONIC toxicity of lead and cadmium. Cz. 2. Changes in the central nervous system of the F_1 generation of rats after chronic intoxication with lead and cadmium. [Aut.:] Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada, R. Szkilnik, R. Brus, R. Winter, J. Bodziony, B. Hebrowska, K. Kamiński, D. Piskorska, J. Wyrębowska. Health Effects Research Laboratory. Office of Research and Development. U.S. Environmental Protection Agency 1981, 5 s.
208. EFFECT of cholinomimetics, cholinolytics and atypical antidepressants in the behavioral despair in the rat. [Aut.:] Z. S. Herman, A. Plech, E. Bień, L. Wieloch-Depta, W. Jeż. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1981 Vol. 33 fasc. 5 s. 485-489.
209. EFFECTS of intrahypothalamic injections of kainic acid on the behaviour of rats. [Aut.:] A. Plech, R. Szkilnik, M. Zieliński, R. Kliś, Z. S. Herman. *Acta Physiol. Pol.* 1981 Vol. 32 fasc. 2 s. 145-154.
210. EFFECT of neuroleptics on release of acetylcholine to the lateral cerebral ventricle in the rat. [Aut.:] A. Plech, Z. Stachura, L. Wieloch-Depta, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1981 Vol. 33 fasc. 4 s. 393-400.
211. EFFECT of prostaglandin synthesis inhibition on the central activity of noradrenaline in rats. [Aut.:] R. Brus, Z. Herman, A. Sokoła, B. Zielińska. *Acta Physiol. Pol.* 1981 Vol. 32 s. 47-50.
212. HERMAN Zbigniew S.: Farmakoterapia dusznicy bolesnej. *Kard. Pol.* 1981 T. 24 nr 6 s. 409-412.
213. HERMAN Zbigniew S., KOWALSKI Jan: Effect of D-Alfa²-Met-enkephalinamide and morphine on the activity of choline acetyltransferase and acetylcholinesterase in rat brain. *Acta Physiol. Pol.* 1981 Vol. 32 fasc. 3 s. 234-237.
214. HERMAN Zbigniew S., SŁOMIŃSKA-ŻUREK Jadwiga: Enhanced responses to muscarine in rats treated chronically with atropine. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1981 Vol. 33 fasc. 5 s. 481-484.
215. OBRAZ patomorfologiczny narządów wewnętrznych szczurów po długotrwałym stosowaniu oksazepamu i protryptyliny. [Aut.:] K. Śmigła, Z. Szczurek, W. Kowalski, A. Kryk, H. I. Trzeciak, Z. S. Herman. *Patol. Pol.* 1981 T. 32 nr 1 s. 99-100.

216. STUDIES on the behavioral and hypotensive effects of intraventricular prostacyclin (PGI₂) in rats. [Aut.:] R. Brus, R. Szkilnik, J. Słomińska-Żurek, T. Krzemiński, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1981 Vol. 33 fasc. 4 s. 467-474.
217. ŚLĄSKI Informator Medycyny Praktycznej. [Kolegium red.:] Z. S. Herman, K. Brożek, A. Cekański, M. Dróżdż, A. Dyaczyńska-Herman, K. Gibiński, Z. Górka, B. Hager-Matecka, J. Hołowiecka, J. Japa [i in.]. [Komitet red.:] F. Kokot, J. Hankiewicz, E. Kardaszewicz. Katowice: Śląska Akademia Medyczna 1981.
218. TO the problem of biologically active conformation of enkephalin. [Aut.:] I. Siemion, Z. Szewczuk, Z. S. Herman, Z. Stachura. *Mol. Cell. Biochem.* 1981 Vol. 34 s. 23-29.
219. TUFTSIN and D-Arg³-tuftsins possess analgesic action. [Aut.:] Z. S. Herman, Z. Stachura, L. Opiełka, I. Siemion, E. Nawrocka. *Experientia* 1981 Vol. 37 s. 76-77.
220. WSPÓŁCZESNE poglądy na rolę prostaglandyn i ich analogów w procesach fizjologicznych i stanach patologicznych. [Aut.:] A. Kryk, Z. Stachura, E. Bień, Z. S. Herman. *Ann. Acad. Med. Siles.* 1981 Vol. 5(1) s. 163-176.

1982

221. ANALGESIC activity of enkephalin analogues containing aminophosphoric acid residues at C-terminal position. [Aut.:] P. Mastalerz, L. Kupczyk-Subatowska, Z. S. Herman, G. Łaskawiec. *Naturwissenschaften* 1982 Bd. 69 s. 46-47. (*)
222. CHRONIC toxicity of lead and cadmium. Cz. 3. Effects of chronic intoxication on the reproductive function of the F₁ generation and on the central nervous system of the F₂ generation of rats. [Aut.:] Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada, R. Szkilnik, W. Felińska, J. Słomińska-Żurek, E. Bień, R. Winter, J. Bodziony, B. Hebrowska, K. Kamiński [i in.]. Health Effects Research Laboratory. Office of Research and Development. U.S. Environmental Protection Agency 1982, 4 s.
223. FARMAKOLOGIA dla studentów stomatologii. Wyd. 4 popr. i uzup. Red. P. Kubikowski, A. Chodera. Warszawa: PZWL 1982, 359 s. Zawiera [m.in.]: [współaut.:] L. Samochowiec: Leki przeciwuczuleniowe s. 232-241. - [współaut.:] L. Samochowiec: Leki działające na układ oddechowy s. 287-292. - [współaut.:] L. Samochowiec: Środki działające na układ pokarmowy s. 293-306. - [współaut.:] A. Chodera, L. Samochowiec, K. Wiśniewski, W. Rewerski: Hormony, organopreparaty, witaminy s. 307-330.

224. FARMAKOTERAPIA – doświadczalne metody badania leków. Red. S. Rump, Z. Kleinrok. Warszawa: PZWL 1982, 379 s.
Zawiera [m.in.]: Metody badania zachowania się zwierząt s. 73–85.
– Wpływ na układ adrenergiczny s. 227–236. – Wpływ na układ cholinergiczny s. 237–240.
225. HERMAN Zbigniew S.: Leki ośrodkowego układu nerwowego. W: Farmakologia. Podręcznik dla studentów medycyny. Red. A. Danysz, R. Gryglewski. Wyd. 2 zmien. i uzupeł. Warszawa: PZWL 1982, s. 263–371.
226. HERMAN Zbigniew S.: Postępy farmakologii i farmakoterapii. *Ann. Acad. Med. Siles.* 1982 Vol. 6 s. 5–24.
227. OBUCHOWICZ Ewa, ZIELIŃSKI Marek, HERMAN Zbigniew: The effects of mechohyl and atropine on the muscarinic receptors in rat small intestine after long-term atropine administration in vivo. *Acta Physiol. Pol.* 1982 T. 33 nr 5–6 s. 597–600.
228. OŚRODKOWE działanie prostaglandyny E₂ oraz I₂ (prostacykliny) na ciśnienie krwi u szczurów. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, T. Krzemiński, J. Pięła. *Ann. Acad. Med. Siles.* 1982 Vol. 6 s. 27–33.
229. PLECH Andrzej, FRANCAZAK Tomasz, HERMAN Zbigniew S.: Participation of central adrenergic and cholinergic neurons in the development of the behavioural despair test in rats. *Acta Physiol. Pol.* 1982 T. 33 nr 1–2 s. 1–6.

1983

230. ANTINOCICEPTIVE and behavioral effects of leu-enkephalin (LENK) or D-Ala²-met-enkephalinamide (DAMEA) in rats after central chemical sympathectomy or serotoninectomy. [Streszcz.] [Aut.:] R. Brus, R. Szkilnik, T. Krzemiński, Z. Juraszczyk, A. Kurcok, Z. S. Herman. W: 8th Congress of the Polish Pharmacological Society, 26–28.09.1983 Warsaw, poz. 236.
231. BIEŃ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Effect of stimulation or inhibition of muscarinic or nicotinic receptors on the content of biogenic amines in various parts of rat brain. *Acta Physiol. Pol.* 1983 Vol. 34 nr 2 s. 227–232.
232. CENTRAL effects of the cyclic 3',5'-Thymidinemonophosphate, 3',5'-Uridinemonophosphate and 3',5'-Citidinemonophosphate in rats. [Streszcz.] [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, Z. Juraszczyk, T. Krzemiński, H. Trzeciak, A. Kurcok. W: 5th International Conference on

- Cyclic Nucleotides and Protein Phosphorylation, 27.06.–1.07.1983 Milan [Italy], s. 142. Także: 8th Congress of the Polish Pharmacological Society, 26–28.09.1983 Warsaw, poz. 203.
233. CENTRAL effects of tuftsin. [Aut.:] Z. S. Herman, Z. Stachura, T. Krzemiński, A. Plech, I. Z. Siemion, E. Nawrocka. *Ann. NY Acad. Sci.* 1983 Vol. 419 s. 156–163.
234. CONCENTRATIONS of biogenic amines and their metabolites in experimental cerebral concussion of the rat. [Abstr.] [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, W. Felińska, Z. Stachura, Z. S. Herman, H. Majchrzak. W: 7th European Congress of Neurosurgery. Brussels 1983 s. 290. (*)
235. The DIURETIC action of noradrenaline and dopamine in rats with chemical serotoninectomy and central nervous system sympathectomy. [Aut.:] R. Brus, R. Szkilnik, B. Stanosek, Z. S. Herman. *Acta Physiol. Pol.* 1983 Vol. 34 nr 3 s. 339–343.
236. EFFECT of prostaglandins on chlorpromazine induced catalepsy in mice. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, R. Cichoń. *Biomed. Biochim. Acta.* 1983 Vol. 42 no. 9 s. 1211–1214.
237. EFFECT of prostaglandins on morphine-induced catalepsy in mice. [Aut.:] R. Brus, R. Szkilnik, R. Cichoń, Z. S. Herman. *Acta Physiol. Pol.* 1983 Vol. 34 fasc. 5–6 s. 477–482.
238. FARMAKOTERAPIA chorób układu sercowo-naczyniowego. Red. L. Giec, Z. S. Herman. Warszawa: PZWL 1983, 276 s.
Zawiera [m.in.]: Aminy katecholowe i leki wpływające na ich metabolizm s. 58–72. – Leki wpływające na układ cholinergiczny s. 73–75. – Leki przeciwartymiczne s. 90–103. – [współaut.:] L. Giec: Inne leki stosowane w chorobach układu sercowo-naczyniowego. 148–153.
239. HERMAN Zbigniew S.: Znaczenie odkrycia endorfin i enkefalin dla współczesnej psychofarmakologii. *Post. Hig. Med. Dośw.* 1983 T. 37 z. 3 s. 233–270.
240. HERMAN Zbigniew S., KOWALSKI Jan: The effect of a single temazepam administration of enkephalin content in the striatum and hypothalamus of the rat. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1983 Vol. 35 fasc. 4 s. 265–269.
241. The INFLUENCE of D-ALA²-MET-Enkephalinamide (DAMEA) on the circulation and respiration after central chemical sympathectomy or serotoninectomy. [Streszcz.] [Aut.:] R. Brus, R. Szkilnik, T. Krzemiński, Z. Juraszczyk, A. Kurcok, Z. S. Herman. W: 8th Congress of the Polish Pharmacological Society, 26–28.09.1983 Warsaw, poz. 206.

242. METABOLIC effects of long-term diversion of renalvenous blood into the portal system. [Aut.:] F. Kokot, T. Paliwoda, Z. Bułanowski, A. Bochenek, Z. S. Herman, M. Wieczorek, J. Dobosz. *Acta Physiol. Pol.* 1983 Vol. 34 nr 4 s. 467-475.

1984

243. CENTRAL action of cyclic: 3,5-thymidine, 3,5-uridine and 3,5-citidine monophosphates in rat. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, Z. Juraszczyk, T. Krzemiński, H. Trzeciak, A. Kurcok. *Acta Med. Pol.* 1984 Vol. 25 no 1-4 s. 1-9.
244. ENKEPHALIN content in discrete areas of rat brain during prolonged treatment with fluphenazine, imipramine or amitriptyline. [Aut.:] Z. S. Herman, J. Kowalski, H. Trzeciak, E. Obuchowicz, R. Przewłocki. W: Symposium on Pharmacological Regulation of the Mechanisms in the Central Nervous System, 5-8.11.1984 Ustroń-Jaszowiec. Program and Abstracts, p. 64.
245. ZACHOWANIE się amin biogennych i ich metabolitów w tkankach nowotworów mózgu. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, H. Majchrzak, Z. S. Herman, T. Wencel. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1984 T. 18 nr 5 s. 441-444.

1985

246. ANTINOCICEPTIVE and behavioral effects of leu-enkephalin (LENK) or D-Ala²-met-enkephalinamide (DAMEA) in rats after central chemical sympathectomy or serotoninectomy. [Aut.:] R. Brus, Z. S. Herman, R. Szkilnik, T. Krzemiński, Z. Juraszczyk, A. Kurcok. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1985 Vol. 37 s. 23-31.
247. CENTRAL effects of D-Ala²-met-enkephalinamide on the blood pressure of rats after central chemical sympathectomy or serotoninectomy. [Aut.:] R. Brus, R. Szkilnik, T. Krzemiński, Z. Juraszczyk, A. Kurcok, Z. S. Herman. *Biomed. Biochim. Acta* 1985 Vol. 44 no 5 s. 779-783.

1986

248. BEHAVIOR of rats during one-year administration of fluophenazine and subsequent with drawal period [Aut.:] H. Trzeciak, Z. Herman, R. Szkilnik, L. Opiełka, G. Łaskawiec, A. Kryk, M. Kmicińska, J. Standa, E. Obuchowicz, E. Bień. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1986 Vol. 38 s. 9-20. (*)

249. BIEŃ Ewa, HERMAN Zbigniew: The application of mydriatic effect of enkephalins in mice as a test for screening of opioid peptides. *Acta Polon. Pharm.* 1986 Vol. 43 s. 176–179. (*)
250. CENTRAL effects of the selective delta-opioid receptor antagonist ICI 174864 (ICI). [Aut.:] J. Stańda, P. Janas, K. Gołba, Z. Herman. W: 9th Congress of the Polish Pharmacological Society, Lublin 4–5.09.1986, abstracts, s. 59.
251. FARMAKOLOGIA kliniczna. Red. A. Chodera, Z. S. Herman. Warszawa: PZWL 1986, 584 s.
Zawiera [m.in.]: [współaut.:] A. Chodera: Definicja, zadania i znaczenie praktyczne farmakologii klinicznej s. 19–21. – Monitorowanie stężenia leków we krwi s. 81. – Farmakologia kliniczna niektórych grup wiekowych s. 94–100. – Podstawy farmakogenetyki s. 101–104. – Metody oceny klinicznej leku i terapii kontrolowanej u człowieka s. 133–143. – Farmakologia kliniczna leków wpływających na przewód pokarmowy s. 407–434. – Farmakologia kliniczna leków przeciwalergiczných s. 532–538.
252. HERMAN Zbigniew S.: Acetylocholina. W: Psychofarmakologia doświadczalna i kliniczna. Wyd. 2. Red. W. Kostowski, S. Pużyński. Warszawa: PZWL 1986, s. 41–52.
253. HERMAN Zbigniew: Farmakologia bólu. *Post. Hig. Med. Dośw.* 1986 T. 40 nr 5 s. 555–588.
254. KMICIŃSKA M., HERMAN Zbigniew: The comparison of the influence of the central cholinergic system on the catalepsy induced by neuroleptics or opioids. *Acta Pol. Pharm.* 1986 Vol. 43 s. 171–175. (*)
255. LEUENKEPHALIN content in rat brain during prolonged treatment with imipramine or amitriptyline. [Aut.:] Z. Herman, E. Obuchowicz, J. Kowalski, A. Plech. *Neuropeptides* 1986 Vol. 7 s. 113–125. (*)
256. METABOLIC effects of long-term arterialization of portal blood. [Aut.:] F. Kokot, Z. Bułanowski, A. Bochenek, Z. Herman, M. Wiczorek, S. Woś. *Acta Physiol. Polona* 1986 T. 37 nr 2 s. 69–78. (*)
257. MROWIEC Janina, HERMAN Zbigniew, PLECH Andrzej: Behavioral effects of two dipeptides L-phenyl-alanyl-L-arginine (Phe-L-Arg) and L-phenyl-alanyl-D-arginine (Phe-D-Arg) after intracerebroventricular and intrathecal injections in mice. W: 9th Congress of the Polish Pharmacological Society, Lublin 4–5.09.1986, abstracts, s. 35.
258. OBUCHOWICZ Ewa, KOWALSKI Jan, HERMAN Zbigniew: The influence of the long-term treatment with cimoxatone on the level of

- leu-enkephalin in the brain of rats. W: 9th Congress of the Polish Pharmacological Society, Lublin 4-5.09.1986, abstracts, s. 59.
259. RECEPTURA. [Aut.:] W. Felińska, K. Kmiecik-Kołada, G. Łaskawiec, A. Plech, A. Sokoła, R. Szkilnik, H. Trzeciak, M. Zieliński. Red. Z. S. Herman, R. Brus. Katowice: Śląska Akademia Medyczna 1986, 113 s.
260. STACHURA Zdzisław, HERMAN Zbigniew S.: Spinal effects of α -endorphin in mice. W: 9th Congress of the Polish Pharmacological Society, Lublin 4-5.09.1986, abstracts, s. 59. (*)
261. STĘŻENIE kwasu homowanilinowego (HVA) oraz kwasu 5-hydroksyindolooctowego (5-HIAA) w płynie mózgowo-rdzeniowym pochodzącym z komory bocznej mózgu u chorych z guzami mózgu. [Aut.:] H. Majchrzak, K. Kmiecik-Kołada, W. Felińska, Z. S. Herman, T. Wencel. *Neur. Neurochir. Pol.* 1986 T. 20(36) nr 1 s. 54-58.
262. TRZECIAK Henryk, JANAS Piotr, HERMAN Zbigniew: Effects of chronic oral administration imipramine in the rat forced swimming test. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1986 Vol. 38 s. 179-183. (*)

1987

263. BASIC pharmacological properties of a novel antiinflammatory drug tryptamide. [Aut.:] Z. S. Herman, R. Brus, A. Sokoła, R. Szkilnik, K. Kmiecik-Kołada, M. Zieliński, J. Stańda, H. I. Trzeciak. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1987 Vol. 39 fasc. 6 s. 729-736.
264. BIOLOGICAL activity of TRH thionologue and its diastereoisomers. [Aut.:] M. Aleksandrova, V. Strobak, Z. S. Herman, Z. Stachura, K. Kruszyński. *Endocrinol. Exp.* 1987 Vol. 21 s. 43-49.
265. CONCENTRATION of biogenic amines and their metabolites in different parts of brain after experimental cerebral concession. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, W. Felińska, Z. Stachura, H. Majchrzak, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1987 Vol. 39 fasc. 1 s. 47-53.
266. FARMAKOTERAPIA chorób układu sercowo-naczyniowego. Wyd. 2. Red. L. Giec, Z. S. Herman. Warszawa: PZWL 1987, 327 s.
Zawiera [m.in.]: Aminy katecholowe i leki wpływające na ich metabolizm s. 61-79. - Leki wpływające na układ cholinergiczny s. 80-83. - Leki przeciwarytmiczne s. 100-118. - Inne leki stosowane w chorobach układu sercowo-naczyniowego s. 164-170.
267. HERMAN Zbigniew S.: Działanie i zastosowanie leków blokujących kanały wapniowe. W: Fizjologia i farmakologia błony komórkowej. Red. B. Przewłocka. Mogilany: 1987, s. 395-413.

268. HERMAN Zbigniew S.: Enkephalins and the action of psychotropic drugs. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1987 Vol. 39 fasc. 5 s. 633-639.
269. HERMAN Zbigniew S.: Leki działające na ośrodkowy układ nerwowy. W: Farmakologia. Podręcznik dla studentów medycyny. Red. A. Dąnysz, Z. Kleinrok. Warszawa: PZWL 1987, s. 285-399.
270. HERMAN Zbigniew S.: Zarys postępów farmakologii i farmakoterapii w minionym czterdziestoleciu. *Ann. Acad. Med. Siles.* 1987 Vol. 14-15 s. 35-45.

1988

271. The EFFECT of chronic administration of dopaminergic blocking drugs on the level of enkephalins in the striatum and behaviour of rats. [Aut.:] Z. S. Herman, H. I. Trzeciak, J. Kowalski, E. Obuchowicz, M. Huzarska. W: 1st Polish-Swedish Symposium on Structure and Function in Neuropharmacology, Warszawa 3-5.05.1988, abstr. (*)
272. FURTHER investigation on the origin of tuftsin analgesic potency. [Aut.:] E. Nawrocka, I. Z. Siemion, Z. S. Herman, G. Łaskawiec, Z. Stachura. *Pol. J. Chem.* 1988 Vol. 62 s. 263-268. (*)
273. HERMAN Zbigniew S.: Działanie i zastosowanie leków blokujących kanały wapniowe. *Kosmos* 1988 nr 37 s. 293-306. (*)
274. HERMAN Zbigniew S., HUZARSKA M., KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna: The effect of chronic administration of neuroleptics on the striatal level of enkephalins. W: Fall Meeting Deutsche Gesellschaft für Pharmakologie und Toxikologie, Hamburg 19-22.09.1988, s. 69. (*)
275. KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew S.: Influence of meptazinol on levels of biogenic amines in discrete brain areas of brain. *Acta Pol. Pharm.* 1988 Vol. 45 s. 276-279. (*)
276. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S., FELIŃSKA Wiesława: Leu-enkephalin content in rat brain during prolonged treatment with imipramine or amitriptyline. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1988 Vol. 46 s. 641-653. (*)

1989

277. BIOLOGICAL activity of fluoride analogues of met-enkephalin. [Aut.:] E. Obuchowicz, K. Gołba, Z. Herman, K. Rolka, M. Dąbrowska, G. Kupryszewski. W: 10. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Białystok 6-9.09.1989, streszcz. s. 328. (*)

278. CHRONOTERAPIA gentamycyną chorych po 50 r. życia. [Aut.:] A. Markiewicz, K. Kmiecik-Kołada, M. Martynowicz, I. Brudny, J. Noszczyk, P. Kiersztejn, Z. S. Herman. W: 30. Jubileuszowy Zjazd Naukowo-Szkoleniowy Tow. Intern. Polskich, Katowice 22-24.09. 1989 r. Streszczenia referatów, s. 38.
279. CLINICAL chronopharmacologic optimization of gentamicin therapy in patients after 50 years of age. [Aut.:] A. Markiewicz, K. Kmiecik-Kołada, M. Martynowicz, I. Budny, J. Noszczyk, P. Kiersztejn, A. Kochańska-Dziurawicz, Z. S. Herman. W: 4th World Conference Clinical Pharmacology and Therapeutics, Berlin 1989, s. 53. (*)
280. The EFFECT of ketamine on the level of enkephalins in the different parts of brain and spinal cord of rats. [Aut.:] I. Kołada, A. Dyaczyńska-Herman, K. Kmiecik-Kołada, Z. Herman. W: Fall Meeting Deutsche Gesellschaft für Pharmakologie und Toxikologie, Köln 18-21.09.1989, abstr. no 52 p. 24. (*)
281. The EFFECT of ketamine on the level of enkephaline in the different parts of brain and spinal cord of rats. [Aut.:] I. Kołada, A. Dyaczyńska-Herman, K. Kmiecik-Kołada, Z. Herman. W: 10. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Białystok 6-9.09.1989, streszcz. s. 323. (*)
282. EVALUATION of efficacy of gallopamil (Procorum) in patients with chronic stable angina. [Aut.:] M. Zieliński, T. Romańczyk, E. Karpel, Z. Herman. W: 10. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Białystok 6-9.09.1989, streszcz. s. 148. (*)
283. HERMAN Zbigniew S.: Niesteroïdowe leki przeciwzapalne w terapii bólu. W: Terapia bólu. Red. W. S. Gomułka, W. Rewerski. Warszawa: PZWL 1989, s. 85-104.
284. HERMAN Zbigniew S.: Różnice w procesach farmakokinetycznych i farmakodynamicznych u chorych w podeszłym wieku. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 1989 T. 82 nr 1 s. 30-40.
285. HERMAN Zbigniew S.: Różnice w procesach farmakokinetycznych i farmakodynamicznych u chorych w podeszłym wieku. W: 30. Jubileuszowy Zjazd Naukowo-Szkoleniowy Tow. Intern. Polskich, Katowice 22-24.09.1989 r. Streszczenia referatów, s. 4.
286. HERMAN Zbigniew S., HUZARSKA M., KMIETAK-KOŁADA Krystyna: The effect of chronic administration of neuroleptics on the striatal level of enkephalins. W: 27. Zjazd Tow. Farmakologicznego NRD, 24-26.01.1989, abstr. p. 32. (*)
287. The INFLUENCE of chronic treatment of neuroleptics on the level on enkephalins in the striatum of rats. [Aut.:] M. Huzarska, K. Kmiecik-Kołada

- ciak-Kołada, Z. Herman, J. Kowalski. W: 10. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Białystok 6-9.09.1989, streszcz. s. 317. (*)
288. The LEVEL of enkephalins in the cerebro-spinal fluid of patients with severe head trauma. [Aut.:] M. Huzarska, E. Obuchowicz, Z. Stachura, J. Kowalski, Z. Herman. W: 10. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Białystok 6-9.09.1989, streszcz. s. 318. (*)
289. OPIATE-like peptides. Part XII. Synthesis and some biological properties of Met-enkephalin analogues modified in position 2 by D-alanyl residue in positions 2 and 4 by 3-/2-naphthyl/-D-alanyl residue. [Aut.:] K. Rolka, E. Obuchowicz, G. Kupryszewski, K. Gołba, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1989 Vol. 41 fasc. 2 s. 147-156.
290. STACHURA Zdzisław, HERMAN Zbigniew: Influence of some neuro-peptides administered intrathecally on opioid analgesi. W: 10. Zjazd Pol. Tow. Farmakologicznego, Białystok 6-9.09.1989, streszcz. s. 336. (*)
291. MARKIEWICZ Andrzej, KMIECIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew: Clinical chronopharmacologic optimization of gentamicin therapy in patients after 50 years of age. W: Symposium Clinical Chronopharmacology, Berlin 30-31.07.1989, abstr. p. 53. (*)

1990

292. CHRONOTERAPIA gentamycyną u chorych po 50 roku życia. [Aut.:] A. Markiewicz, K. Kmiecik-Kołada, M. Martynowicz, I. Brudny, J. Noszczyk, P. Kiersztein, A. Kochańska-Dziurawicz, Z. S. Herman. *Ann. Acad. Med. Siles.* 1990 supl. 9: Dzień Farmakologii Śląskiej, Zabrze-Rokitnica 16.12.1988, s. 29-35.
293. CHRONOTHERAPY with aminoglycosides in elderly. [Aut.:] A. Markiewicz, K. Kmiecik-Kołada, A. Kochańska-Dziurawicz, Z. Herman. W: Proceedings of the 6th Meeting of the European Society for Chronobiology, Barcelona 6-8.07.1990. *J. Interdiscipl. Cycle Res.* 1990 Vol. 21 p. 216-218.
294. CLINICAL chronopharmacological optimization of gentamicin therapy in patients over 50. [Aut.:] A. Markiewicz, K. Kmiecik-Kołada, M. Martynowicz, I. Brudny, J. Noszczyk, P. Kiersztein, A. Kochańska-Dziurawicz, Z. Herman. *Clin. Pharmacol.* 1990 no 6 p. 113-116.
295. ECHOCARDIOGRAPHIC and Holter evaluation of dysopiramide in the treatment of the patients with primary hyperthropic cardiomyopathy. [Aut.:] T. Mandecki, K. Gołba, J. Biernat, G. Grzeszczak,

- A. Szulc, Z. Herman, K. Kmiecik-Kołada. W: 8th European Conference of International Society of Noninvasive Cardiology, Porto 12-14.10.1990, abstr. p. 51.
296. EFFECT of ketamine on the enkephalinergic neurons in the rat brain and spinal cord. [Aut.:] I. Kołada, A. Dyaczyńska-Herman, K. Kmiecik-Kołada, Z. Herman. W: Book of abstracts, 8th European Congress of Anesthesiology, Warszawa 9-15.09.1990, streszcz. s. 18.
297. HERMAN Zbigniew S.: Współczesne kierunki chemioterapii zakażeń bakteryjnych. *Probl. Ter. Monitor.* 1990 T. 1 nr 4 s. 3-9.
298. MARKIEWICZ A., KMIECIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew: Chronotherapy with gentamycin or amikacin in elderly. W: International Symposium - Biorhythms in Clinical Medicine, Bratislava 4-5.09.1990, abstr. p. 21.
299. METABOLISM of enkephalins in rat brain after chronic administration of neuroleptics. [Aut.:] Z. Herman, M. Huzarska, K. Kmiecik-Kołada, J. Kowalski. W: Brief communications, 11th International Congress of Pharmacology, 1-6.07.1990 Amsterdam. *Eur. J. Pharmacol.* 1990 Vol. 183 p. 2318.
300. PRÓBA leczenia dizopiramidem chorych z pierwotną kardiomiopatią przerostową. [Aut.:] T. Mandecki, K. Gołba, J. Biernat, Z. Herman, K. Kmiecik-Kołada. W: 46. Konferencja Naukowa Pol. Tow. Kardiologicznego, Polanica Zdrój 18.05.1990, streszcz. s. 59.
301. SCYLIORHININ I and its analogues modified in positions 7 and 8: synthesis, activity in GPI test, and circular dichroism. [Aut.:] K. Rolka, G. Kupryszewski, P. Janas, J. Myszor, Z. Herman. W: Peptides 1990. Ed. E. Girald. London: ESCOM Science Publ. B.V. 1990, p. 640-641.

1991

302. CHRONOTHERAPY with aminoglycosides in elderly. [Aut.:] A. Markiewicz, K. Kmiecik-Kołada, A. Kochańska-Dziurawicz, M. Zieliński, Z. Herman. W: Chronobiology and Chronomedicine. Frankfurt: Peter Lang 1991, p. 291-295.
303. DYACZYŃSKA-HERMAN Anna Ludwika, HERMAN Zbigniew Stanisław: Farmakoterapia w chirurgii, anestezjologii i intensywnej terapii. Warszawa: PZWL 1991, 303 s.
304. DYZOPIRAMID w leczeniu kardiomiopatii przerostowej. [Aut.:] K. Gołba, T. Mandecki, J. Biernat, A. Szulc, K. Kmiecik-Kołada,

- Z. Herman. W: 1. Zjazd Tow. Ter. Monitorowanej, Wenecja k/Żnina 31.05.-1.06.1991, s. 1.
305. EFFECT of chronic administration of dopaminergic blocking drugs on the level of enkephalins in the striatum and behavior of rats. [Aut.:] Z. Herman, H. Trzeciak, J. Kowalski, E. Obuchowicz, M. Huzarska. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1991 Vol. 43 fasc. 5 s. 421-432.
306. FURTHER investigations on the antinociceptive activity of tuftsin analogs. [Aut.:] E. Nawrocka-Bolewska, A. Kubik, Z. Szewczuk, I. Siemion, E. Obuchowicz, K. Gołba, Z. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1991 Vol. 43 fasc. 4 s. 281-288.
307. HERMAN Zbigniew Stanisław: Znaczenie interakcji leków w praktyce lekarskiej. *Post. Nauk Med.* 1991 T. 4 nr 4 s. 155-159.
308. HERMAN Zbigniew Stanisław: Znaczenie farmakologii klinicznej w praktyce lekarskiej. *Ann. Acad. Med. Siles.* 1991 Vol. 24 s. 185-194.
309. FARMAKOLOGIA. Podręcznik dla studentów medycyny. Wyd. 3. Red. W. Kostowski, P. Kubikowski. Warszawa: PZWL 1991, 1050 s. Zawiera [m.in.]: Autakoidy s. 120-136. - Leki stosowane w stanach skurczowych obwodowych naczyń krwionośnych s. 388-392. - Leki stosowane w chorobie niedokrwiennej serca s. 393-408. - Leki przeciwartymiczne s. 409-422. - Leki stosowane w niewydolności krążenia pochodzenia sercowego s. 423-430. - Podstawy farmakologii klinicznej s. 870-880. - Farmakologia a procesy starzenia się organizmu s. 992-1004.
310. LEKSYKON leków. Red. T. Chruściel, K. Gibiński. [Aut.:] R. Brus..., Z. Herman [i in.]. Warszawa: PZWL 1991, 600 s.
311. OPIATE-like peptides. Part 13. Synthesis and analgesic activity of Met-enkephalin analogs substituted in position 4 with D-4 halogenophenylanine. [Aut.:] K. Rolka, M. Dąbrowska, G. Kupryszewski, E. Obuchowicz, K. Gołba, Z. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1991 Vol. 43 fasc. 1 s. 51-59.
312. STACHURA Zdzisław, HERMAN Zbigniew: Pharmacological interaction between neuropeptides and morphine or pentazocine in rat spinal cord. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1991 Vol. 43 fasc. 6 s. 459-469.
313. SYNTHESIS antinociceptive effect and receptor binding assay of enkephalin containing alpha-methylserine. [Aut.:] E. Obuchowicz, K. Gołba, P. Janas, Z. Herman, A. Olma, M. T. Leplawy. W: 11. Polskie Sympozjum Peptydowe, Łódź 16-19.09.1991, s. 31.

314. ZIELIŃSKI Marek, GOŁBA Krzysztof, HERMAN Zbigniew S.: Częstość występowania choroby wieńcowej i nadciśnienia tętniczego u pracowników Zakładów Azotowych w Chorzowie. W: 49. Posiedzenie Naukowe Pol. Tow. Kardiologicznego, Kraków 4-5.09.1991, streszcz. ref. s. 221.

1992

315. BEHAVIOURAL effects of two dipeptides L-phenyl alanyl-L-arginine (Phe-L-Arg) and L-phenyl alanyl-D-arginine (Phe-D-Arg) after intracerebroventricular or intrathecal injections in mice. [Aut.:] J. Mrowiec, A. Plech, I. Z. Siemion, Z. S. Herman. *Neuropeptides* 1992 Vol. 23 no 2 p. 103-106.
316. CIRCADIAN rhythm of human-alfa-atrial natriuretic peptide in chronic active hepatitis. [Aut.:] D. Gil, J. Hartleb, Z. Gonciarz, A. Michalski, Z. Herman. W: British Association for the Study of the Liver-Meeting, Brighton 4-6.06.1992, abstr. p. 112. (*)
317. EFFECT of chronic treatment with atypical neuroleptics on the striatal level of enkephalins in rats. [Aut.:] M. Huzarska, M. Bortel-Badura, H. I. Trzeciak, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 231-232.
318. EVIDENCE that ketamine is a partial antagonist of kappa opioid receptor. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, Z. Stachura, A. Urbanowicz, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 160.
319. HERMAN Zbigniew: Farmakoterapia. W: Encyklopedia zdrowia. T. 1-2. Red. W. Gumułka, W. Rewerski. Warszawa: PWN 1992, s. 419-462. (*)
320. HERMAN Zbigniew: Mechanism of action and clinical use of sedative drugs - the state of art. W: 14th Annual Meeting of European Academy of Anaesthesiology, Poznań 25-30.08.1992, s. 47. (*)
321. HERMAN Zbigniew: Opioids in the central nervous system. W: 1st Refresher Course of European Academy of Anesthesiology, Poznań 25-26.08.1992, s. 39-42. (*)
322. INFLUENCE of ketamine on the level of enkephalins in the perfusates from the lateral brain ventricles of rats. [Aut.:] Z. Śpiewak, J. Pawłowski, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, D. Kotnis. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 233.
323. INFLUENCE of nifedipine on aortal cholesterol content, blood coagulation and elastin metabolism in cholesterol-fed rabbits. [Aut.:] M. Klin, A. Wystrychowski, E. Kopieczna-Grzebieniak, A. Sobczak,

- R. Grabowska-Bochenek, W. Wesolowski, Z. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 fasc. 5 s. 461–468.
324. KLIN Mariusz, MADEJ Andrzej, HERMAN Zbigniew S.: The level of leu-enkephalin during the rest and hand-grip test in essential hypertensive patients before and after clonidine treatment. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 158.
325. KMIECIAK-KOŁADA Krystyna, STACHURA Zdzisław, HERMAN Zbigniew: Influence of ketamine on the analgesic efficacy of the agonist-antagonist opioids. *Pharmacol. Res.* 1992 Vol. 25 suppl. 2 p. 249–250. (*)
326. KOWALSKI Jan, HERMAN Zbigniew S.: Antitumor activity of bestatin and tiorphan in mice. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 164.
327. KOWALSKI Jan, HERMAN Zbigniew S.: Antitumor activity of bestatin and tiorphan-inhibitors enzymatic degradation of enkephalins in mice. *Pharmacol. Res.* 1992 Vol. 25 suppl. 2 p. 310–311.
328. LEKI hamujące enzym przekształcający angiotensynę. Red. H. Adamska-Dyniewska. Łódź: Tow. Ter. Monitor. 1992, 128 s.
Zawiera [m.in.]: Budowa chemiczna inhibitorów konwertazy angiotensyny s. 20–25. – Mechanizmy działania inhibitorów konwertazy angiotensynowej s. 26–30.
329. LUFT Stanisław, HERMAN Zbigniew S.: Farmakoterapia chorób reumatycznych. Wyd. 2 zmien. Warszawa: PZWL 1992, 151 s.
330. OBUCHOWICZ Anna, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Plasma beta-endorphin levels in prepubertal children with obesity. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 192.
331. S-alfa-methylserine^ε enkephalins elicit a potent long lasting antinociceptive effect. [Aut.:] M. T. Leplawy, A. Olma, K. Gołba, P. Janas, E. Obuchowicz, Z. Herman. W: 22nd European Peptide Symposium, Interlaken 13–19.09.1992, p. 76. (*)
332. SAFETY and efficacy of three intramuscular dosage schedules of gentamicin and ampicillin in elderly. [Aut.:] A. Markiewicz, K. Kmiecik-Kołada, A. Kochańska-Dziurawicz, Z. Herman. W: 5th International Conference of Chronopharmacology, Amelia Island [Florida, USA] 12–16.07.1992, p. XII-8. (*)
333. STACHURA Zdzisław, HERMAN Zbigniew S.: Influence of kappa-receptor agonist (U62066E) on thermal pain in the rat. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 224.

334. STRIATAL and hypothalamic levels of leu-enkephalin in a rat model of portal hypertension after bile duct obstruction. [Aut.:] M. Klin, A. Madej, B. Zahorska-Markiewicz, M. Waluga, M. Janiszewska, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 suppl. s. 159.
335. SYNTHESIS and biological activity in the GPI test of scyliorhinin I and its Val7 and Ile7 analogs. [Aut.:] K. Rolka, G. Kupryszewski, P. Janas, J. Myszor, Z. Herman. *Pol. J. Pharmacol. Pharm.* 1992 Vol. 44 fasc. 1 s. 79-85.

1993

336. ANALGESIC activity of some tuftsin- and tuftsin inhibitor-like fragments of the viral coat proteins. [Aut.:] E. Obuchowicz, J. J. Słon, M. Klin, A. Madej, I. Z. Siemion, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1993 Vol. 45 fasc. 3 s. 269-279.
337. CIRCADIAN rhythm of human alfa atrial natriuretic peptide in chronic active hepatitis. [Aut.:] D. Gil, J. Hartleb, Z. Gonciarz, A. Michalski, Z. Herman. *Arch. Gastroenterohepatol* 1993 Vol. 12 no 3-4 s. 150-153. (*)
338. DYACZYŃSKA-HERMAN Anna Ludwika, HERMAN Zbigniew Stanisław: *Farmakoterapia w chirurgii, anestezjologii i intensywnej terapii*. Wyd. 2. Warszawa: PZWL 1993, 304 s.
339. DZIAŁANIE anestezji halotanowej na zawartość enkefalin mózgu królików. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, Z. Chmielnicki, Z. Śpiewak, Z. S. Herman, A. Dyaczyńska-Herman. W: 2. Dni Neuropsychofarmakologiczne, Ustroń-Jaszowiec 29-30.09.1993, streszcz. s. [22].
340. EFFECT of inhalational anesthetics on the level of leu-enkephalin in the brain of rabbit. [Aut.:] Z. Chmielnicki, K. Kmiecik-Kołada, M. Wąs, A. Dyaczyńska-Herman, Z. Śpiewak, J. Pawłowski, Z. S. Herman. W: 11. Zjazd Pol. Tow. Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Wrocław 22-25.09.1993, streszcz. ref. s. pa-18.
341. FARMAKOLOGIA kliniczna. Wyd. 2 popr. i uzup. Red. A. Chodera, Z. Herman. Warszawa: PZWL 1993, 659 s.
Zawiera [m.in.]: [współaut.:] A. Chodera: Cele i znaczenie praktyczne farmakologii klinicznej s. 21-23. - Monitorowanie stężenia leków we krwi s. 82. - Farmakologia kliniczna niektórych grup wiekowych s. 94-105. - Podstawy farmakogenetyki s. 106-109. - Metody oceny klinicznej leku i terapii kontrolowanej u człowieka s. 137-147. - Farmakologia kliniczna leków wpływających na przewód pokarmowy s. 464-491. - Farmakologia kliniczna leków przeciwbólowych s. 595-601.

342. HERMAN Zbigniew [rec.]: Antagoniści wapnia. Red. M. Sznajderman, W. Rewerski. Warszawa 1993. *Pol. Tyg. Lek.* 1993 T. 48 nr 50–52 s. 833.
343. HERMAN Zbigniew, HUZARSKA Małgorzata: Chronic treatment with atypical neuroleptics sulpiride and metoclopramide increases striatal enkephalins in rat brain. *Pol. J. Pharmacol.* 1993 Vol. 45 fasc. 5–6 s. 493–502.
344. HERMAN Zbigniew, STACHURA Zdzisław: Pharmacological interaction between neuropeptides and pethidine or fentanyl in rat spinal cord. *Pol. J. Pharmacol.* 1993 Vol. 45 fasc. 5–6 s. 481–492.
345. HYPOTHALAMIC, striatal and plasma leucine enkephalin level in two rat models of portal hypertension. [Aut.:] M. Klin, M. Waluga, A. Madej, A. Plewka, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1993 Vol. 45 fasc. 3 s. 281–290.
346. INFLUENCE of pacing mode and exercise on peripheral levels of atrial natriuretic peptide (ANP) and hemodynamic changes assessed by doppler echocardiographic method. [Aut.:] W. Kargul, L. Giec, Z. S. Herman, B. Grzegorzewski, Z. Gąsior, J. Krauze, K. Gołba. W: Euro-Pace'93. Eds. A. E. Aubert, H. Ector, R. Stroobandt. Bologna: Monduzzi Editore 1993, p. 25. (*)
347. INTERACTION of ketamine with morphine or nalbuphine on the level of enkephalin. [Aut.:] I. Kołada, A. Dyaczyńska-Herman, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman. W: 11. Zjazd Pol. Tow. Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Wrocław 22–25.09.1993, streszcz. ref. s. pa-20.
348. MODULATION of enkephalinergic system in the rabbit spinal cord by enflurane or isoflurane. [Aut.:] M. Wąs, A. Dyaczyńska-Herman, Z. Chmielnicki, K. Kmiecik-Kołada, Z. Śpiewak, J. Pawłowski, Z. S. Herman. W: 11. Zjazd Pol. Tow. Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Wrocław 22–25.09.1993, streszcz. ref. s. pa-19.
349. PORÓWNANIE działania pochodnych benzomorfanu MR2266 oraz MR2267 na efekt analgetyczny agonistów receptorów opioidowych oraz zawartości enkefalin w mózgu szczurów. [Aut.:] Z. Śpiewak, A. Urbanowicz, J. Pawłowski, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman. W: 2. Dni Neuropsychofarmakologiczne, Ustroń-Jaszowiec 29–30.09.1993, streszcz. s. [45].
350. PRZEDSIONKOWY hormon natriuretyczny (ANP) w przewlekłej elektrostymulacji serca. [Aut.:] W. Kargul, Z. Herman, Z. Gąsior,

B. Grzegorzewski, K. Gołba, J. Krauze. W: 53. Kongres Pol. Tow. Kardiologicznego, Szczecin 7-8.10.1993, streszcz. ref. poz. 131.

351. WPŁYW enkefalin i endorfin na aktywność cytotoksyczną komórek NK oraz makrofagów u myszy. [Aut.:] J. Kowalski, D. Belowski, J. Wielgus, Z. S. Herman. W: 2. Dni Neuropsychofarmakologiczne, Ustroń-Jaszowiec 29-30.09.1993, streszcz. s. [26].

1994

352. EFFECT of antidepressant drugs on cytotoxic activity of natural killer cells and macrophages in rats. [Aut.:] D. Belowski, J. Kowalski, A. Madej, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1994 Vol. 46 no 4: 4th Joint Meeting of Hungarian, Italian and Polish Pharmacological Societies, Poznań 19-21.09.1994, p. 322.
353. HERMAN Zbigniew S.: Etyka badania naukowego i nauczania w naukach biologicznych i medycznych. W: Etyka w środowisku akademickim. Red. J. Zieliński, L. Tyszkiewicz. Warszawa: PAN 1994, s. 53-61.
354. HERMAN Zbigniew, GIBIŃSKI Kornel: Komentarz. *Nauka* 1994 nr 2 s. 219-220.
355. IN vivo and in vitro effect of neuroleptics on cytotoxic activity of natural killers and macrophages. [Aut.:] A. Madej, J. Kowalski, D. Belowski, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1994 Vol. 46 no 4: 4th Joint Meeting of Hungarian, Italian and Polish Pharmacological Societies, Poznań 19-21.09.1994, p. 323.
356. INFLUENCE of ketamine and its interactions with morphine and nalbuphine on the level of enkephalins in some parts of the brain and spinal cord. [Aut.:] I. Kołada, K. Kmiecik-Kołada, M. Huzarska, A. Dyaczyńska-Herman, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1994 Vol. 46 no 3 p. 139-146.
357. KOWALSKI Jan, HERMAN Zbigniew S.: Captopril augments antitumor activity of cyclophosphamide in mice. *Pol. J. Pharmacol.* 1994 Vol. 46 no 4: 4th Joint Meeting of Hungarian, Italian and Polish Pharmacological Societies, Poznań 19-21.09.1994, p. 361-362.
358. MIĘDZYNARODOWA Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych. Rewizja dziesiąta. T. 1. [Oprac.:] S. Bartkowski..., Z. Herman [i. in.]. Kraków: Uniwersyteckie Wyd. Med. „Vesalius” 1994, 1151 s.
359. OBUCHOWICZ Ewa, SPALIŃSKA Małgorzata, HERMAN Zbigniew S.: Effect of subchronic treatment with neuroleptics on NPY level in rat

- brain. *Pol. J. Pharmacol.* 1994 Vol. 46 no 4: 4th Joint Meeting of Hungarian, Italian and Polish Pharmacological Societies, Poznań 19–21.09.1994, p. 300.
360. PHARMACOKINETICS and bioavailability of digoxin in patients with chronic hepatitis B. [Aut.:] M. Gonciarz, Z. Gonciarz, D. Gil, Z. Herman. W: 1st International Symposium on Hepatology and Pharmacology: Liver and Drugs, Bratislava 24–26.11.1994, abstr. p. 55. (*)
361. PRZEDSIONKOWY hormon natriuretyczny (ANP) a cykliczny guanyzynomonofosforan (cGMP) w przewlekłej elektrostymulacji serca. [Aut.:] W. Kargul, L. Giec, Z. Herman, B. Grzegorzewski, E. Piłat, Z. Gąsior. *Kardiologia Pol.* 1994 T. 41 supl. 1: 55. Kongres Pol. Tow. Kardiologicznego, Poznań 15–17.09.1994, streszcz. s. 205.
362. STACHURA Zdzisław, HERMAN Zbigniew S.: The influence of the kappa agonist – spiradoline (U62066E) on the analgesic activity of some opioids at the spinal level. *Pol. J. Pharmacol.* 1994 Vol. 46 no 1–2 p. 37–41.
363. UDZIAŁ endogennych peptydów opioidowych w mechanizmie działania enfluranu. [Aut.:] M. Wąs, K. Kmiecik-Kołada, Z. Chmielnicki, A. Dyaczyńska-Herman, Z. Śpiewak, M. Huzarska, J. Pawłowski, M. Kamiński, Z. S. Herman. W: 3. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 23–25.05.1994, streszcz. s. 48.
364. WPLYW leków przeciwdepresyjnych na aktywność cytotoksyczną makrofagów u szczurów. [Aut.:] D. Belowski, J. Kowalski, A. Madej, Z. S. Herman. W: 3. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 23–25.05.1994, streszcz. s. 11.
365. WPLYW neuroleptyków na aktywność cytotoksyczną komórek NK. [Aut.:] A. Madej, J. Kowalski, D. Belowski, Z. S. Herman. W: 3. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 23–25.05.1994, streszcz. s. 32.
366. ZMIANY w zawartości enkefalin w mózgu i rdzeniu kręgowym szczura po 21-dniowym podawaniu selektywnych antagonistów receptora dopaminowego D2. [Aut.:] Z. Śpiewak, K. Kmiecik-Kołada, J. Pawłowski, M. Huzarska, Z. S. Herman. W: 3. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 23–25.05.1994, streszcz. s. 45.

1995

367. ANTAGONISTIC effect of MR2266 and MR2267 on morphine or nalbuphine analgesia at the spinal levels in rats. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, Z. Śpiewak, A. Urbanowicz, J. Pawłowski, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1995 Vol. 47 nr 6 s. 509–518.
368. ANTITUMOR activity of bestatin and thiorphan in mice. [Aut.:] J. Kowalski, D. Belowski, A. Madej, Z. S. Herman. *Arch. Immunol. Ther. Exp. Warsz.* 1995 Vol. 43 no 3–4 p. 265–271.
369. DIHYDROPYRIDINES modulate neurotensin inotropic action paradoxically. [Aut.:] K. S. Gołba, M. Deja, P. Imiołek, P. J. Kotyla, J. Biernat, S. Woś, Z. S. Herman. *J. Physiol. Pharmacol.* 1995 Vol. 46 nr 4 p. 419–427.
370. EFFECT of amitriptyline on cytotoxic activity of natural killer cells and macrophages: in vivo and in vitro studies. [Aut.:] D. Belowski, A. Madej, P. Blada, J. Kowalski, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1995 Vol. 47 suppl.: 12th Congress of the Polish Pharmacological Society, Bydgoszcz 17–20.09.1995, abstr. p. 50.
371. EFFECT of captopril and thiorphan on the proliferation of human neoplastic cell lines and their influence on cytostatic activity of interferon α or cytotoxic activity of doxorubicin. [Aut.:] J. Kowalski, D. Belowski, J. Wielgus, B. Gabryel, M. Klin, Z. S. Herman. *Arch. Immunol. Ther. Exp. (Warsz.)* 1995 Vol. 43 no 1 p. 47–50.
372. EFFECTS of thiorphan, bestatin and captopril on the Lewis lung carcinoma metastases in mice. [Aut.:] J. Kowalski, D. Belowski, A. Madej, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1995 Vol. 47 nr 5 s. 423–427.
373. ETICLOPRIDE modifies the food intake by its influence on neuropeptide Y in the hypothalamus. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, J. Pawłowski, E. Obuchowicz, Z. S. Herman. *Pharmacol. Res.* 1995 Vol. 31 suppl.: 1st European Congress of Pharmacology, Milan [Italy] 16–19.06.1995, abstr. p. 105.
374. FARMAKOTERAPIA chorób układu sercowo-naczyniowego. Red. L. Giec, Z. S. Herman. Wyd. 3 popr. i uzup. Warszawa: PZWL 1995, 355 s.
Zawiera [m.in.]: Synapsy adrenergiczne, synteza i metabolizm amin katecholowych s. 35–54. – Leki wpływające na układ cholinergiczny s. 55–58. – Leki przeciwartymiczne s. 93–110.
375. HEMODYNAMIKA lewej komory serca u chorych z wszczepionym stymulatorem dwujamowym w czasie stymulacji sekwencyjnej DDD oraz prawokomorowej VVI. Cz. 1. Sekrecja przedsiolkowego hormo-

- nu natriuretycznego (ANP) i cyklicznego guanozyno-monofosforanu (cGMP). [Aut.:] W. Kargul, Z. S. Herman, B. Grzegorzewski, Z. Gašior, E. Piłat, L. Giec. *Elektrofizjol. Stymul. Serca* 1995 T. 2 nr 1 s. 36–42.
376. HERMAN Zbigniew S.: Neuropeptide Y (NPY) and its mRNA in discrete brain areas after chronic administration of neuroleptics. *Acta Neurobiol. Exp. (Warsz.)* 1995 Vol. 55 suppl.: 2nd International Congress of the Polish Neuroscience Society, Cracow 13–16.09.1995. Part 1. Abstr. p. 68.
377. HERMAN Zbigniew S.: Podstawy patogenetyczne choroby alkoholowej i narkomanii. *Zeszyty Nauk.* 1995 nr 2: 4. Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt.: „Zatrucia, urazy, alkoholizm i narkomania w praktyce sądowo-lekarskiej”, Bielsko-Biała 27–28.04.1995, streszcz. s. 21–22.
378. HERMAN Zbigniew, GIBIŃSKI Kornel: Komentarz. *Nauka* 1995 nr 4 s. 226–227.
379. IMMUNOMODULACYJNE działanie leków przeciwdepresyjnych. [Aut.:] J. Kowalski, D. Belowski, A. Madej, Z. S. Herman. W: 4. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 22–24.05.1995, streszcz. s. 28 [nlb.].
380. INFLUENCE of amitriptyline on release of nitric oxide from stimulated by LPS (Lipopolysaccharide) or unstimulated spleen macrophages in vivo and in vitro. [Aut.:] A. Madej, D. Belowski, P. Błada, J. Kowalski, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1995 Vol. 47 suppl.: 12th Congress of the Polish Pharmacological Society, Bydgoszcz 17–20.09.1995, abstr. p. 86.
381. INFLUENCE of atypical neuroleptics on enkephalins concentration in rat central nervous system. [Aut.:] Z. Śpiewak, J. Pawłowski, M. Huzarska, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1995 Vol. 47 suppl.: 12th Congress of the Polish Pharmacological Society, Bydgoszcz 17–20.09.1995, abstr. p. 116–117.
382. INFLUENCE of enflurane and isoflurane on some indicatory enzymes of the cerebellar cortex. [Aut.:] M. Kamiński, A. Plewka, K. Kmiecik-Kołada, Z. Herman, M. Wąs, Z. Chmielnicki, A. Dyaczyńska-Herman. *Pol. J. Environ. Stud.* 1995 Vol. 4 no 2 p. 25–28.
383. INFLUENCE of halothane on the level of enkephalins in discrete brain areas of rabbits. [Aut.:] Z. Chmielnicki, K. Kmiecik-Kołada, Z. Śpiewak, D. Kotnis, A. Dyaczyńska-Herman, Z. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1995 Vol. 47 no 1 p. 37–41.

384. INFLUENCE of sex, age and dose on serum concentration of valproic acid in children. [Aut.:] M. Zieliński, D. Żurowska, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1995 Vol. 47 suppl.: 12th Congress of the Polish Pharmacological Society, Bydgoszcz 17–20.09.1995, abstr. p. 128–129.
385. LEUCINE enkephalin level in rat hypothalamus, striatum, hippocampus and adrenal glands in experimental rat uremia. [Aut.:] M. Waluga, B. Gabryel, M. Klin, A. Madej, M. Huzarska, M. Janiszewska, Z. S. Herman. *Pol. J. Pathol.* 1995 Vol. 46 no 4 p. 235–238.
386. OBUCHOWICZ Anna, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew: Poziom beta-endorfyny i neuropeptydu Y w osoczu dzieci z otyłością prostą. W: 1. Zjazd Pol. Nauk. Tow. Otyłości i Przemiany Materii, Warszawa 7.04.1995, streszcz. s. 19.
387. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: The effects of multiple administrations of neuroleptics on neuropeptide Y content in the rat hypothalamus. *Acta Neurobiol. Exp. (Warsz.)* 1995 Vol. 55 suppl. Part 1: 2nd International Congress of the Polish Neuroscience Society, Kraków 13–16.09.1995, abstr. p. 55.
388. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Wpływ 14-dniowego podawania neuroleptyków na zawartość neuropeptydu Y (NPY) w jądrze półleżącym szczurów. W: 4. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 22–24.05.1995, streszcz. s. 38 [nlb.].
389. ODDZIAŁYWANIE enfluranu na strukturę, enzymy wskaźnikowe oraz mikrosomalne łańcuchy transportu elektronów wątroby królików. [Aut.:] M. Kamiński, A. Plewka, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, Z. Chmielnicki, A. Dyaczyńska-Herman. *Anest. Inten. Ter.* 1995 T. 27 nr 1 s. 3–8.
390. ODDZIAŁYWANIE izofluranu na strukturę, enzymy wskaźnikowe oraz mikrosomalne łańcuchy transportu elektronów wątroby królików. [Aut.:] M. Kamiński, A. Plewka, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, Z. Chmielnicki, A. Dyaczyńska-Herman. *Anest. Inten. Ter.* 1995 T. 27 nr 2 s. 95–100.
391. PARADOXICAL dihydropyridine effect on the neurotensin inotropic action. [Aut.:] Z. S. Herman, K. S. Gołba, M. Deja, P. Imiołek, M. Pecold, S. Woś. *J. Physiol. Pharmacol.* 1995 Vol. 46 no 1 suppl. 1: Symposium on the occasion of English and Polish contribution to the discovery of adrenaline, Kraków 26.05.1995, abstr. p. 99.
392. REACTIVITY of isolated human right atria to norepinephrine in various disease states. [Aut.:] K. S. Gołba, M. Deja, S. Woś, R. Bachow-

- ski, P. Szałański, R. Mrozek, Z. S. Herman. *J. Physiol. Pharmacol.* 1995 Vol. 46 no 3 p. 323–328.
393. ROLE of cGMP plasma levels for the development of pacemaker syndrome. VVI versus DDD mode of stimulation. [Aut.:] W. Kargul, Z. S. Herman, B. Grzegorzewski, Z. Gąsior, E. Piłat, L. Giec, J. Kowalik. *Pacing. Clin. Electrophysiol. (PACE)* 1995 Vol. 18 no 5 Pt 2: 7th European Symposium on Cardiac Pacing, Istanbul [Turkey] 4–7.06.1995, abstr. p. 1168.
394. WPŁYW dawkowania, płci i wieku dziecka na stężenie kwasu walproinowego i karbamazepiny w surowicy. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundman, D. Żurowska, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman. W: 4. Zjazd Tow. Terapii Monitorowanej, Kraków 29–30.09.1995, streszcz. s. 30.
395. ZESPÓŁ rozrzuśnikowy (ZS) w czasie przewlekłej stymulacji VVI – diagnostyka i leczenie. [Aut.:] W. Kargul, Z. Gąsior, B. Grzegorzewski, E. Piłat, L. Giec, Z. S. Herman. *Kardiol. Pol.* 1995 T. 43 supl. 1: 57. Kongres Pol. Tow. Kardiologicznego, Warszawa 31.08.–1.09.1995, streszcz. s. 72[P071].
396. ZNACZENIE cyklicznego guanozyno-monofosforanu (cGMP) w patogenezie i diagnostyce zespołu rozrzuśnikowego (ZS). [Aut.:] W. Kargul, Z. S. Herman, B. Grzegorzewski, Z. Gąsior, E. Piłat, L. Giec. *Elektrofizjol. Stymul. Serca* 1995 T. 2 nr 2: Wiosenna Konferencja Sekcji Stymulacji Serca i Elektrofizjologii Klinicznej Pol. Tow. Kardiologicznego, Sopot 27–29.04.1995, streszcz. s. 156[B39].
- 1996**
397. ATRIAL natriuretic peptide secretion following subarachnoid hemorrhage in spontaneously hypertensive rats. [Aut.:] J. Joško, S. Hendryk, H. Jędrzejowska-Szypułka, B. Gwóźdź, Z. S. Herman, D. Łatka, N. Kopeć. *J. Physiol. Pharmacol.* 1996 Vol. 47 no 4 p. 641–648.
398. ĆWICZENIA z farmakologii klinicznej. Wstęp do farmakokinetyki oraz wybrane zagadnienia z farmakoterapii. Red. Z. S. Herman, M. Zieliński. Katowice: ŚAM 1996, 120 s.
399. ĆWICZENIA z farmakologii klinicznej. Wstęp do farmakokinetyki oraz wybrane zagadnienia z farmakoterapii: Odpowiedzi, komentarze. Red. Z. S. Herman, M. Zieliński. Katowice: ŚAM 1996, 95 s.
400. HERMAN Zbigniew: Granice wolności w naukach medycznych. *Śląskie Studia Hist.-Teol.* 1996 T. 29 s. 147–149.

401. HERMAN Zbigniew: Jakość życia z punktu widzenia medycznego. *Śląskie Studia Hist.-Teol.* 1996 T. 29 s. 227-230.
402. HERMAN Zbigniew S.: Endogenne peptydy opioidowe. W: *Psychofarmakologia doświadczalna i kliniczna*. Red. W. Kostowski, S. Pużyński. Wyd. 3 zmien. Warszawa: PZWL 1996, s. 113-129.
403. HERMAN Zbigniew S.: Neuropeptide Y (NPY) and its mRNA in discrete brain areas after subchronic administration of neuroleptics. *Acta Neurobiol. Exp. (Warsz.)* 1996 Vol. 56 no 1 p. 55-61.
404. HERMAN Zbigniew Stanisław [komentarz do art.]: J. A. Bernstein: Reakcje alergiczne na leki. Jak zmniejszyć ryzyko ich wystąpienia? *Med. Dypl.* 1996 Vol. 5 nr 2 s. 165-166.
405. HERMAN Zbigniew S., HERMAN Marek: Przedmowa. W: *Ćwiczenia z farmakologii klinicznej. Wstęp do farmakokinetyki oraz wybrane zagadnienia z farmakoterapii*. Red. Z. S. Herman, M. Zieliński. Katowice: ŚAM 1996, s. 7.
406. IMMUNOMODULACYJNE działanie leków przeciwdepresyjnych. [Aut.:] D. Belowski, A. Madej, J. Kowalski, P. Błada, Z. S. Herman. W: 5. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 27-29.05.1996, streszcz. s. 12.
407. KOWALSKI Jan, HERMAN Zbigniew S.: Captopril augments antitumor activity of cyclophosphamide in mice. *Pol. J. Pharmacol.* 1996 Vol. 48 no 3 p. 281-285.
408. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Wpływ amfetaminy, haloperidolu i kłozapiny na stężenie neuropeptydu Y w mózgu szczurów. W: 5. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 27-29.05.1996, streszcz. s. 48.
409. ODDZIAŁYWANIE izofluranu i enfluranu na strukturę, enzymy wskaźnikowe oraz mikrosomalne łańcuchy transportu elektronów wątroby królików. [Aut.:] A. Plewka, M. Kamiński, K. Kmieciak-Kołada, Z. S. Herman, A. Dyaczyńska-Herman. *Acta Pol. Toxicol.* 1996 Vol. 4 suppl.: 6. Zjazd Naukowy Pol. Tow. Toksykologicznego „Toksykologia a zagrożenia cywilizacyjne”, Nałęczów 9-11.09.1996, streszcz. p. 166[BT.P-10].
410. PODSTAWY farmakologii dla lekarzy, farmaceutów i studentów medycyny. Red. A. Danysz, Z. Kleinrok. Wrocław: Volumed 1996, 944 s. Zawiera [m.in.]: Leki neurotropowe – wiadomości wstępne s. 143-145. – Alkohole s. 167-171. – Leki przeciwbólowe s. 173-203. – Leki nasenne s. 205-213. – Leki uspokajające s. 215-217. – Leki psychotropowe s. 239-263.

411. RELEASE of GM-CSF from autologous lymphocytes contacted with astrocytoma cells. [Aut.:] J. Kowalski, Z. Stachura, G. Macyszyn, A. Madej, D. Belowski, Z. S. Herman. W: 5th Joint Meeting of Hungarian, Italian and Polish Pharmacological Societies, Pecs [Hungary] 20-22.06.1996, abstr. p. [nlb.]
412. SECRETION of atrial natriuretic peptide (ANP) following subarachnoid hemorrhage (SAH) in spontaneously hypertensive rats (SHR). [Aut.:] J. Joško, S. Hendryk, H. Jędrzejowska-Szypułka, B. Gwóźdź, Z. S. Herman, N. Kopeć. *J. Physiol. Pharmacol.* 1996 Vol. 47 no 3 suppl. 2: 20th Congress of the Polish Physiological Society, Wrocław 8-11.09.1996, abstr. p. 51.
413. UWALNIANIE GM-CSF oraz TNF z limfocytów autologicznych hodowanych z komórkami gwiaździka. [Aut.:] J. Kowalski, Z. Stachura, G. Macyszyn, A. Madej, D. Belowski, Z. S. Herman. W: 3. Konferencja Neurochemiczna „Biochemia, patofizjologia i biologia molekularna neuroprzekaznictwa i transdukcji sygnałów w układzie nerwowym”, Warszawa 17.12.1996, streszcz. s. 17.
414. UWALNIANIE GM-CSF z limfocytów autologicznych pod wpływem kontaktu z komórkami gwiaździka. [Aut.:] J. Kowalski, Z. Stachura, G. Macyszyn, A. Madej, D. Belowski, Z. S. Herman. W: 5. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 27-29.05.1996, streszcz. s. 36.
415. WPLYW neuroleptyków na uwalnianie nitratów przez stymulowane lipopolisacharydem śledzionowe makrofagi in vivo. [Aut.:] A. Madej, J. Kowalski, D. Belowski, P. Błada, Z. S. Herman. W: 5. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 27-29.05.1996, streszcz. s. 41.
416. WPLYW podawania neuroleptyków na poziom IL-2 uwalnianej z limfocytów krwi obwodowej u pacjentów chorych na schizofrenię. [Aut.:] P. Błada, J. Kowalski, A. Madej, D. Belowski, Z. S. Herman. W: 5. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń-Jaszowiec 27-29.05.1996, streszcz. s. 13.
417. WPLYW politerapii na stężenie fenytoiny w surowicy u chorych na padaczkę. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundmann, K. Kmiecik-Kołada, A. Zielińska, B. Okopień, Z. S. Herman. W: Konferencja Naukowo-Szkoleniowa Tow. Terapii Monitorowanej – Rola metabolizmu leków w terapii monitorowanej, Warszawa 11-12.10.1996, streszcz. s. 67.
418. ZALEŻNOŚĆ między sposobem dawkowania fenytoiny a stężeniem w surowicy. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundmann, A. Zielińska, Z. S.

Herman. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1996 T. 30 supl. 3: 16. Zjazd Pol. Tow. Neurologicznego, Katowice 26–29.09.1996, streszcz. s. 333.

1997

419. ANTIHYPERTENSIVE effect of amlodipine in patients with mild and moderate essential hypertension. [Aut.:] B. Okopień, Z. Kalina, A. Madej, A. Maślankiewicz, V. Gros-Furek, Z. Herman. W: International Symposium Drug Targets in Heart and Brain Ischemia, Florence [Italy] 11–14.07.1997, abstr. p. 60.
420. CLONIDINE administration increases neuropeptide Y immunoreactivity and neuropeptide Y mRNA in the rat cerebral cortex neurons. [Aut.:] M. Śmiałowska, E. Obuchowicz, J. Turchan, Z. S. Herman. *Neuropeptides* 1997 Vol. 31 no 3 p. 203–207.
421. CONCENTRATION of enkephalins in cerebrospinal fluid of patients after severe head injury. [Aut.:] Z. Stachura, J. Kowalski, E. Obuchowicz, M. Huzarska, Z. S. Herman. *Neuropeptides* 1997 Vol. 31 no. 1 p. 78–81.
422. DAWKOWANIE i stężenie w surowicy karbamazepiny, kwasu walproinowego i fenytoiny u chorych na padaczkę. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundmann, K. Kmiecik-Kołada, A. Zielińska, B. Okopień, Z. S. Herman. W: 6. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada Mózgu”, Ustroń 26–28.05.1997, streszcz. s. 69.
423. FARMAKOLOGIA kliniczna. Red. A. Chodera, Z. S. Herman. Wyd. 3. Warszawa: PZWL 1997, 730 s.
Zawiera [m.in.]: [współaut.:] A. Chodera: Cele i znaczenie praktyczne farmakologii klinicznej s. 19–21. – Monitorowanie stężenia leków we krwi s. 76–79. – Farmakologia kliniczna niektórych grup wiekowych s. 89–100. – Podstawy farmakogenetyki s. 101–105. – Metody oceny klinicznej leku i terapii kontrolowanej u człowieka s. 134–146. – Leki stosowane w nudnościach i wymiotach s. 525–555. – Leki przeciwuczuleniowe s. 677–684.
424. GIBIŃSKI Kornel, HERMAN Zbigniew S.: Komentarz. *Nauka* 1997 nr 2 s. 126–128.
425. HERMAN Zbigniew S.: Agmatine – a novel endogenous ligand of imidazoline receptors. *Pol. J. Pharmacol.* 1997 Vol. 49 no 2–3 p. 85–88.
426. HERMAN Zbigniew S.: Carbon monoxide: a novel neural messenger or putative neurotransmitter? *Pol. J. Pharmacol.* 1997 Vol. 49 no 1 p. 1–4.

427. HERMAN Zbigniew Stanisław: Farmakologia kliniczna. W: Historia farmakologii w Polsce. Red. A. Danysz. Warszawa: Polskie Towarzystwo Farmakologiczne, Sanmedica 1997, s. 34–40.
428. HERMAN Zbigniew Stanisław: Znaczenie farmakokinetyki w praktyce lekarskiej. *Przegl. Lek.* 1997 T. 54 supl. 1: 10. Konferencja Naukowo-Szkoleniowa Pol. Tow. Nefrologicznego, Tarnów 31.08.–2.09.1997, streszcz. w jęz. pol. i ang. s. 6.
429. INFLUENCE of isoflurane on enkephalin levels and on some indicator enzymes in the central nervous system of rabbits. [Aut.:] Z. Chmielnicki, M. Wąs, K. Kmiecik-Kołada, M. Huzarska, Z. Śpiwak, J. Pawłowski, M. Kamiński, A. Dyaczyńska-Herman, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1997 Vol. 49 no 2–3 p. 97–106.
430. INFLUENCE of pacing mode and exercise on peripheral levels of atrial natriuretic peptide (ANP) and cyclic GMP. [Aut.:] W. Kargul, Z. Gąsior, B. Grzegorzewski, Z. S. Herman, E. Piłat, L. Giec. *Pacing Clin. Electrophysiol. (PACE)* 1997 Vol. 20 no 5 part 2: Europace'97 8th Congress of the Working Groups on Cardiac Pacing and Cardiac Arrhythmias of the European Society of Cardiology, Athens [Greece] 8–11.06.1997, abstr. p. 1591[604].
431. MADEJ Andrzej, HERMAN Zbigniew: Bezpieczeństwo stosowania leków moczopędnych w terapii nadciśnienia tętniczego. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 1997 T. 98 nr 1 s. 76–81.
432. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Effects of blockade of $\alpha 1$ -adrenergic, D1- or D2-dopaminergic receptors on neuropeptide Y-like immunoreactivity in the rat brain. *Pol. J. Pharmacol.* 1997 Vol. 49 no 2–3 p. 162.
433. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew: Wpływ blokady receptorów adrenergicznych ALFA1 oraz dopaminergicznych D1 lub D2 na stężenie neuropeptydu Y(NPY-LI) w mózgu szczurów. W: 6. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada Mózgu”, Ustroń 26–28.05.1997, streszcz. s. 43.
434. OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew S.: Miażdżycowe uszkodzenie tętnic u pacjentów z przewlekłymi zakażeniami – mechanizmy immunopatologiczne i ryzyko choroby wieńcowej. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 1997 T. 97 nr 5 s. 578–582.
435. RELATIONSHIP between left atrial diameter and ANP and cGMP release in patients during DDD and VVI mode of stimulation. [Aut.:] W. Kargul, Z. Gąsior, B. Grzegorzewski, Z. S. Herman, E. Piłat, L. Giec. *Pacing Clin. Electrophysiol. (PACE)* 1997 Vol. 20 no 5 part 2:

- Europace'97 8th Congress of the Working Groups on Cardiac Pacing and Cardiac Arrhythmias of the European Society of Cardiology, Athens [Greece] 8–11.06.1997, abstr. p. 1562[490].
436. RELEASE of cytokines by cultured macrophages from hyperlipidemic patients treated with micronized fenofibrate. [Aut.:] B. Okopień, Z. Kalina, A. Madej, J. Kowalski, B. Szyguła, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Atherosclerosis* 1997 Vol. 134 no 1–2: 11th International Symposium on Atherosclerosis, Paris [France] 5–9.10.1997, abstr. p. 281[3.P.395].
437. RELEASE of Tumor Necrosis Factor-alpha by cultured macrophages from hyperlipidemic patients treated with fluvastatin. [Aut.:] A. Madej, Z. Kalina, B. Okopień, J. Kowalski, B. Szyguła, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Eur. J. Clin. Pharmacol.* 1997 Vol. 52 suppl.: 2nd Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics (EACPT), Berlin [Germany] 17–20.09.1997, abstr. p. A76 [183].
438. SAFETY of amlodipine treatment – the randomized, double-blind placebo study. [Aut.:] B. Okopień, Z. Kalina, A. Madej, A. Maślankiewicz, V. Gros-Furek, Z. S. Herman. *Eur. J. Clin. Pharmacol.* 1997 Vol. 52 suppl.: 2nd Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics (EACPT), Berlin [Germany] 17–20.09.1997, abstr. p. A60[122].
439. SECRETION of the atrial natriuretic peptide (ANP) during stress in spontaneously hypertensive rats (SHR). [Aut.:] J. Joško, P. Warakomski, B. Gwóźdź, H. Jędrzejowska-Szypułka, Z. S. Herman. *Endokrynol. Pol.* 1997 T. 48 nr 1 s. 3–9.
440. STACHURA Z., OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Neuropeptide Y-like immunoreactivity in lumbar cerebrospinal fluid of patients after severe head trauma. *Neuropeptides* 1997 Vol. 31 no 1 p. 12–14.
441. WARTOŚĆ badania cyklicznego GMP w surowicy jako testu do wstępnego wykrywania ostrego odrzucania przeszczepionego serca. [Aut.:] B. Stobierska-Dzierżek, A. Surdacki, W. Frasiak, A. Dziatkowski, A. Pietrucha, Z. Herman, W. Piwowarska. W: 3. Kongres Pol. Tow. Transplantacyjnego, Zakopane-Kościelisko 22–25.03.1997, streszcz. s. [8 nlb.]
442. WIELKOŚĆ lewego przedsionka a poziom ANP oraz cGMP w surowicy krwi w czasie stymulacji DDD i VVI. [Aut.:] W. Kargul, Z. Gąsior, B. Grzegorzewski, Z. S. Herman, E. Piłat, L. Giec, T. Zajac, Z. Michalak. *Elektrofizjol. Stymul. Serca* 1997 T. 4 nr 2: Materiały Konferen-

- cyjne Sekcji Stymulacji Serca i Elektrofizjologii Klinicznej PTK, Kołobrzeg 29–31.05.1997, streszcz. s. 139[24].
443. WPLYW chemioterapii nowotworów na jakość życia chorych. [Aut.:] M. Ścieszka, M. Zieliński, M. Machalski, Z. Herman. *Probl. Ter. Monitor.* 1997 T. 8 nr 3 s. 130.
444. WPLYW podawania leków przeciwdepresyjnych na uwalnianie interleukiny-2 z limfocytów krwi obwodowej u pacjentów chorych na depresję. [Aut.:] D. Belowski, J. Kowalski, J. Kotrys, Z. S. Herman. W: 6. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada Mózgu”, Ustroń 26–28.05.1997, streszcz. s. 11.
445. WPLYW wybranych anestetyków na strukturę, mikrosomalne łańcuchy transportu elektronów oraz enzymy wskaźnikowe wątroby królików. [Aut.:] A. Plewka, M. Kamiński, K. Kmiecik-Kołada, Z. S. Herman, A. Dyaczyńska-Herman. W: Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Metabolizm leków i ksenobiotyków”, Wisła 4–6.06.1997, streszcz. s. 13.
446. ZINTEGROWANA diagnostyka zespołu stymulatorowego. [Aut.:] W. Kargul, L. Giec, Z. Gąsior, Z. Herman, B. Grzegorzewski, J. Wilczek, E. Piłat, J. Kowalik. *Elektrofizjol. Stymul. Serca* 1997 T. 4 nr 2: Materiały Konferencyjne Sekcji Stymulacji Serca i Elektrofizjologii Klinicznej PTK, Kołobrzeg 29–31.05.1997, streszcz. s. 140[27].

1998

447. The ACTIVITY of lymphocytes isolated from hyperlipidemic patients treated with fenofibrate. [Aut.:] J. Kowalski, B. Okopień, A. Madej, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Naunyn-Schmiedeberg's Arch. Pharmacol.* 1998 Vol. 358 no 1 suppl. 2: 13th International Congress of Pharmacology, München [Germany] 26–31.07.1998, abstr. p. R734[P20.27].
448. ANTIHYPERTENSIVE effect of amlodipine compared with nifedipine retard in patients with mild and moderate essential hypertension. [Aut.:] Z. Kalina, B. Okopień, A. Madej, D. Tokarz, A. Maślankiewicz, Z. Szwed, V. Gross-Furek, Z. S. Herman. *Boll. Chim. Farm.* 1998 Vol. 137 no 7 p. 281–285.
449. CHANGES in neuropeptide Y (NPY) system activity in rat brain after acute or long term treatment with haloperidol or clozapine. [Aut.:] E. Obuchowicz, W. Lason, R. Przewłocki, Z. S. Herman. *Naunyn-Schmiedeberg's Arch. Pharmacol.* 1998 Vol. 358 no 1 suppl. 2: 13th International Congress of Pharmacology, München [Germany] 26–31.07.1998, abstr. p. R39[P35.46].

450. EFFECT of antidepressant drugs on the release of interferon-gamma and interleukin-2 from lymphocytes of peripheral blood in patients suffering from depression. [Aut.:] D. Belowski, J. Kowalski, K. Kortys, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 nr 2: 7th Days of Neuropsychopharmacology "Decade of the Brain", Ustroń-Zawodzie 25-27.05.1998, abstr. p. 161-162.
451. EFFECT of enflurane on selected neuropeptides and marker enzymes in rabbit brain. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, Z. Chmielnicki, M. Wąs, M. Huzarska, E. Obuchowicz, Z. Śpiewak, M. Kamiński, A. Plewka, A. Dyaczyńska-Herman, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 no 4-5 s. 315-325.
452. EFFECTS of fenofibrate on concentrations of cytokines in patients with atherosclerosis. [Aut.:] B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, D. Tokarz, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 13th International Symposium on Drugs Affecting Lipid Metabolism, Florence [Italy] 30.05.-3.06.1998, abstr. p. 67.
453. EFFECTS of fenofibrate on plasma cytokine concentrations in patients with atherosclerosis and hyperlipoproteinemia IIb. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, M. Zieliński, J. Wysocki, B. Szygula, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.* 1998 Vol. 36 no 6 p. 345-349.
454. EFFECTS of fenofibrate therapy on plasma concentrations of lipid parameters and interferon gamma in patients with hyperlipoproteinemia IIb. [Aut.:] B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, M. Zieliński, J. Wysocki, M. Wanat-Wiśniewska, Z. Szwed, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 suppl.: 13th Congress of the Polish Pharmacological Society, Katowice 13-16.09.1998, abstr. p. 192-193.
455. FARMAKOLOGIA. Podręcznik dla studentów pielęgniarstwa. Red. Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada. Katowice: ŚAM 1998, 504 s.
456. FARMAKOLOGIA. Podstawy farmakoterapii. Podręcznik dla studentów medycyny i lekarzy. Red. W. Kostowski. Warszawa: PZWL 1998, 1422 s.
Zawiera [m.in.]: Inhibitory konwertazy angiotensyny oraz antagoniści receptora angiotensynowego s. 485-490. - [współaut.:] W. Kostowski: Leki stosowane w chorobach obwodowych naczyń krwionośnych s. 491-496. - Leki stosowane w chorobie niedokrwiennej serca s. 497-508. - Antagoniści kanałów wapniowych s. 516-523. - [współaut.:] W. Kostowski: Leki przeciwarytmiczne s. 524-541. - Leki o działaniu inotropowym dodatnim s. 542-551. - Podstawy

- farmakologii klinicznej s. 1178–1191. – Farmakologia a procesy starzenia się organizmu s. 1376–1389.
457. FARMAKOTERAPIA chorób układu sercowo-naczyniowego. Wyd. 4 unowocześn. Red. L. Giec, Z. S. Herman. Warszawa: PZWL 1998, 434 s.
Zawiera [m.in.]: Aminy katecholowe i leki wpływające na ich metabolizm s. 38–53. – Inne leki o działaniu inotropowo dodatnim s. 54–57. – Leki wpływające na układ cholinergiczny s. 58–61. – Leki przeciwarytmiczne s. 101–125.
458. HERMAN Zbigniew S.: Actual problems in clinical research drugs. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 suppl.: 13th Congress of the Polish Pharmacological Society, Katowice 13–16.09.1998, abstr. p. 46.
459. HERMAN Zbigniew S.: New vistas in immunopsychopharmacology. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 suppl.: 13th Congress of the Polish Pharmacological Society, Katowice 13–16.09.1998, abstr. p. 7. Także: *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 no 6 p. 377–386.
460. HERMAN Zbigniew S.: Profesorowie sir John Vane oraz Ryszard Gryglewski doktorami honoris causa Śląskiej Akademii Medycznej. *Biul. Inform. ŚAM* 1998 R. 8 nr 4–5 s. 9–11.
461. HUZARSKA Małgorzata, HERMAN Zbigniew S.: Proenkephalin and D2 receptor mRNAs expression after chronic treatment with antidepressant drugs in different brain regions. *Naunyn-Schmiedeberg's Arch. Pharmacol.* 1998 Vol. 358 no 1 suppl. 2: 13th International Congress of Pharmacology, München [Germany] 26–31.07.1998, abstr. p. R154[P29.15].
462. INFLUENCE endothelin ETa receptor antagonist - BQ-123- on changes of endothelin-1 level in plasma of rats with acute vasospasm following subarachnoid hemorrhage. [Aut.:] J. Joško, S. Hendryk, H. Jędrzejowska-Szypułka, B. Gwóźdź, Z. S. Herman, R. Gawlik. *J. Physiol. Pharmacol.* 1998 Vol. 49 nr 3 p. 367–375.
463. INFLUENCE of neuroleptics on cytotoxic activity of macrophages in rats. [Aut.:] A. Madej, D. Belowski, J. Kowalski, Z. S. Herman. *Boll. Chim. Farm.* 1998 Vol. 137 no 5 p. 135–139.
464. INFLUENCE of neuroleptics on cytotoxic activity of rat natural killer cells. [Aut.:] A. Madej, J. Kowalski, D. Belowski, Z. S. Herman. *Int. J. Immunopathol. Pharmacol.* 1998 Vol. 11 no 2 p. 57–62. (*)
465. INFLUENCE of neuroleptics on secretion of interleukin-2 and its soluble receptor in schizophrenic patients. [Aut.:] J. Kowalski, P. Błada, A. Madej, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50

- suppl.: 13th Congress of the Polish Pharmacological Society, Katowice 13-16.09.1998, abstr. p. 160.
466. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Effect of diazepam administration on neuropeptide Y level in the rat brain. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 nr 2: 7th Days of Neuropsychopharmacology "Decade of the Brain", Ustroń-Zawodzie 25-27.05.1998, abstr. p. 170.
467. OBUCHOWICZ Ewa, KRYSIAK Robert, HERMAN Zbigniew S.: Differential behavioral response to quinpirole following subchronic treatment with neuroleptics. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 suppl.: 13th Congress of the Polish Pharmacological Society, Katowice 13-16.09.1998, abstr. p. 75.
468. The RELEASE basic fibroblast growth factor by cultured macrophages from atherosclerotic patients treated with micronised fenofibrate. [Aut.:] Z. Kalina, B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, M. Zieliński, D. Belowski, J. Wysocki, D. Tokarz, Z. S. Herman. W: 70th Congress of the European Atherosclerosis Society, Geneva [Switzerland] 6-9.09.1998, abstr. p. 51.
469. RÓŻAŁSKI Marek P., KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew: Labetalol versus dihydralazine in treatment of pregnancy-induced hypertension: influence on plasma levels of endothelin-1,2 (ET-1,2) and atrial natriuretic peptide (ANP). *Naunyn-Schmiedeberg's Arch. Pharmacol.* 1998 Vol. 358 no 1 suppl. 2: 13th International Congress of Pharmacology, München [Germany] 26-31.07.1998, abstr. p. R269[P38].
470. RÓŻAŁSKI Marek P., KMIĘCIAK-KOŁADA Krystyna, HERMAN Zbigniew S.: Labetalol versus dihydralazine in the treatment of pregnancy-induced hypertension: their influence on plasma levels of endothelin-1,2 (et-1,2) and atrial natriuretic peptide (ANP). *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 suppl.: 13th Congress of the Polish Pharmacological Society, Katowice 13-16.09.1998, abstr. p. 211-212.
471. STĘŻENIE czynnika martwicy nowotworów alfa w surowicy pacjentów z hiperlipoproteinemią IIb przed i po podjęciu terapii fenofibratem mikronizowanym. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, M. Zieliński, J. Wysocki, B. Szygła, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 1998 T. 99 nr 4(4) s. 308-313.
472. TOLERABILITY of anticonvulsant drugs. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundmann, B. Vlckova, B. Okopień, A. Zielińska, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 1998 Vol. 50 suppl.: 13th Congress of the Polish Pharmacological Society, Katowice 13-16.09.1998, abstr. p. 267-268.

473. WARTOŚCI wybranych parametrów gospodarki lipidowej i ciśnienia tętniczego u osób z hiperinsulinemią i prawidłową tolerancją węglowodanów. [Aut.:] M. J. Klin, M. Waluga, P. Brewczyński, B. Konieczny, A. Madej, Z. S. Herman. *Pol. Merk. Lek.* 1998 T. 5 nr 24 s. 312-314.
474. WPŁYW podawania leków przeciwdepresyjnych na uwalnianie interferonu-gamma oraz interleukiny-2 z limfocytów krwi obwodowej u pacjentów chorych na depresję. [Aut.:] D. Belowski, J. Kowalski, J. Kotrys, Z. S. Herman. W: 7. Dni Neuropsychofarmakologiczne „Dekada mózgu”, Ustroń 25-27.05.1998, streszcz. s. 17.
475. WPŁYW sposobu stymulacji endokawitarnej oraz wysiłku na wielkość lewego przedsionka i stężenie ANP i cGMP w surowicy. [Aut.:] W. Kargul, Z. Gąsior, B. M. Grzegorzewski, E. Piłat, Z. S. Herman, L. Giec. *Elektrofizjol. Stymul. Serca* 1998 T. 5 nr 3 s. 163-168.
476. ZINTEGROWANA diagnostyka zespołu stymulatorowego. Część I. Wywiad kliniczny z zastosowaniem zmodyfikowanego kwestionariusza objawów oraz skali punktowej. [Aut.:] W. Kargul, Z. Gąsior, Z. S. Herman, B. Grzegorzewski, J. Wilczek, E. Piłat, T. Zajac, L. Giec. *Elektrofizjol. Stymul. Serca* 1998 T. 5 nr 4 s. 247-253.

1999

477. EFFECT of a hemodialysis session on plasma-levels of endothelin-1 in hypertensive and normotensive subjects with end-stage renal-failure. [Aut.:] A. Surdacki, W. Sulowicz, E. Wieczorek-Surdacka, Z. S. Herman. *Nephron* 1999 Vol. 81 no 1 p. 31-36.
478. HENDRYK Stanisław, JOŚKO Jadwiga, HERMAN Zbigniew: Dynamika zmian stężenia endoteliny-1 przedsionkowego natriuretycznego peptydu w osoczu chorych po krwotoku podpajęczynówkowym i ich rola w skurczu naczyniowym. W: 6. Pułtuskie Spotkania Neurochirurgiczne, Konferencja Naukowa, Pułtusk 2-4.10.1999, streszcz. s. nlb.
479. HERMAN Zbigniew S.: Application of calcium channel blockers in the treatment of cardiovascular diseases. *Pol. J. Pharmacol.* 1999 Vol. 51 no 2 p. 201-206.
480. HERMAN Zbigniew S.: Chapter Poland. W: International Clinical Trials. A guidebook and compendiums of national drug laws. Vol. 2. Eds. D. P. Brunier, G. Nabler. Denver: Interpharm Press 1999, s. 91-109.
481. HERMAN Zbigniew S.: Leki stosowane w chorobach układu krążenia. *Nowości Farmakoter.* 1999 nr 5(8) s. 12-16, 23.
482. HERMAN Zbigniew S., GIBIŃSKI Kornel: Komentarz. *Nauka* 1999 nr 3 s. 207-212.

483. INVOLVEMENT of helicobacter pylori in arterogenesis. [Aut.:] M. Wanat-Wiśniewska, D. Belowski, B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, K. Łabuzek, P. Haczkiwicz, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 5th International Symposium Multiple Risk Factors in Cardiovascular Disease: Global Assessment and Intervention, Venice [Italy] 28-31.10.1999, abstr. s. 98.
484. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Diazepam and buspirone alter neuropeptide Y-like immunoreactivity in rat brain. *Neuropeptides* 1999 Vol. 33 no 6 p. 542-549.
485. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Effect of buspirone on neuropeptide Y (NPY) content in rat brain. *Acta Neurobiol. Exp.* 1999 Vol. 59 nr 3: 4th International Congress of the Polish Neuroscience Society, Gdańsk 2-5.09.1999, abstr. p. 241[28.1].
486. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Interactions between the neuropeptide-Y system and the hypothalamic-pituitary-adrenal axis. *Eur. J. Endocrinol.* 1999 Vol. 140 no 3 p. 269. Także: *Eur. J. Endocrinol.* 1999 Vol. 140 no 2 p. 130-136.
487. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Involvement of neuropeptide Y (NPY) system in anxiolytic effect of diazepam and buspirone. *Pol. J. Pharmacol.* 1999 Vol. 51 no 3: 8th Days of Neuropsychopharmacology, p. 281.
488. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Effect of long-term neuroleptic treatment on neuropeptide Y immunoreactivity (NPY-LI): relation to behavioral supersensitivity of dopamine D2 receptor. *Fundam. Clin. Pharmacol.* 1999 Vol. 13 Suppl. 1: 2nd European Congress of Pharmacology. Drugs against disease to improve quality of life: gateway to the 21st century through EPHAR symposia, Budapest [Hungary] 3-7.07.1999, abstr. p. 391s[PW199].
489. PRÓBA oceny udziału zakażenia przez *Helicobacter pylori* w aterogenezie. [Aut.:] D. Belowski, B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, K. Łabuzek, M. Wiśniewska-Wanat, D. Tokarz, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Post. Farmakoter.* 1999 Vol. 1 no 1: 1. Zjazd Pol. Tow. Farmakologii Klinicznej i Terapii, Poznań 13-14.05.1999, streszcz. s. 11.
490. The REACTIVITY of lymphocytes isolated from dyslipidemic patients treated with fenofibrate. [Aut.:] B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, M. Zieliński, Z. Szwed, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 5th International Symposium Multiple Risk Factors in Cardiovascular Disease: Global Assessment and Intervention, Venice [Italy] 28-31.10.1999, abstr. s. 70.

491. The SIMVASTATIN therapy may change the secretion of tumor necrosis factor by human macrophages. [Aut.:] B. Okopień, Z. Kalina, A. Madej, J. Kowalski, D. Belowski, D. Tokarz, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Atherosclerosis* 1999 Suppl.: Abstracts 71st Congress of the European Atherosclerosis Society, Athens [Greece] 26–29.05.1999, abstr. p. 146.
492. WPLYW komórek gwiazdki na wydzielanie cytokin przez limfocyty autologiczne. [Aut.:] J. Kowalski, Z. Stachura, G. Bierzyńska-Macyszyn, A. Madej, D. Belowski, Z. S. Herman. *Neurol. Neurochir. Pol.* 1999 T. 33 nr 3 s. 551–555.
493. WPLYW simwastatyny na wydzielanie czynnika martwicy nowotworów przez makrofagi izolowane z krwi chorych na dyslipidemię. [Aut.:] B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, D. Belowski, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Post. Farmakoter.* 1999 Vol. 1 no 1: 1. Zjazd Pol. Tow. Farmakologii Klinicznej i Terapii, Poznań 13–14.05.1999, streszcz. s. 44.
494. WPLYW terapii hipotensyjnej na wydzielanie interleukiny-1 przez monocyty izolowane z krwi chorych na nadciśnienie tętnicze. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, M. Zieliński, D. Tokarz, P. Haczekiewicz, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Post. Farmakoter.* 1999 Vol. 1 no 1: 1. Zjazd Pol. Tow. Farmakologii Klinicznej i Terapii, Poznań 13–14.05.1999, streszcz. s. 37.
495. ZINTEGROWANA diagnostyka zespołu stymulatorowego. Część III. Badanie echokardiograficzne, elektrokardiograficzne z zapisem przezprzelykowym oraz stężenie surowicze krwi cyklicznego guanozynomonofosforanu. [Aut.:] W. Kargul, Z. Gąsior, Z. S. Herman, B. Grzegorzewski, J. Wilczek, E. Piłat, T. Zając, L. Giec. *Folia Cardiol.* 1999 T. 6 nr 2 s. 167–174. Część II. Synchroniczne 24-godzinne badanie EKG metodą Holtera z 24-godzinnym pomiarem ciśnienia tętniczego krwi w diagnostyce zespołu stymulatorowego. *Tamże*, nr 1 s. 43–49.
496. ZMIANA masy ciała chorych na padaczkę podczas przewlekłego stosowania kwasu walproinowego. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundmann, K. Kmiecik-Kołada, B. Okopień, A. Zielińska, Z. S. Herman. *Post. Farmakoter.* 1999 Vol. 1 no 1: 1. Zjazd Pol. Tow. Farmakologii Klinicznej i Terapii, Poznań 13–14.05.1999, streszcz. s. 11.

2000

497. AUGMENTING effect of methionine-enkephalin on interleukin-6 production by cytokine stimulated murine macrophages. [Aut.:] J. Kowalski, K. Makowiecka, D. Belowski, Z. S. Herman. *Neuropeptides* 2000 Vol. 34 no 3–4 p. 187–192.

498. DYACZYŃSKA-HERMAN Anna, HERMAN Zbigniew S.: Leki stosowane w anestezjologii. W: *Anestezjologia i intensywna terapia. Dla studentów medycyny*. Red. B. Kamiński, A. Kubler. Warszawa: PZWL 2000, s. 40–79.
499. The EFFECTS of ciprofibrate on reactivity of monocyte isolated from dyslipidemic patients. [Aut.:] B. Okopień, A. Madej, J. Kowalski, M. Zieliński, D. Belowski, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 7th World Conference on Clinical Pharmacology and Therapeutics and 4th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Iuphar – Division of Clinical Pharmacology 2000, p. nlb.
500. HERMAN Zbigniew S.: Actual problems in clinical research of drugs. *Post. Farmakoter.* 2000 Vol. 1 no 2–3 s. 1–5.
501. HERMAN Zbigniew Stanisław: Mechanizmy lekozależności. *Arch. Med. Sqd. Kryminol.* 2000 T. 50 supl. 1 s. 25–33.
502. HERMAN Zbigniew Stanisław: Wybrane problemy immunofarmakologii klinicznej. *Probl. Ter. Monitor.* 2000 T. 11 nr 1 s. 27–31.
503. HERMAN Zbigniew S. [komentarz do art.]: Q. Rehman, K. E. Sack: Kiedy stosować wybiórcze inhibitory COX-2. *Med. Dypl.* 2000 Vol. 9 nr 5(54) s. 54–55.
504. INFLUENCE on body weight of chronic treatment with valproic acid in mono and polytherapy. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundmann, B. Koristkova, K. Kmiecik-Kolada, B. Okopień, A. Zielińska-Meus, Z. S. Herman. W: 7 Pracovní Konference o Terapeutickém Monitorování Hladiny Leku (TDM), 4 Pracovní Konference Drug, 2 Pracovní Konference Klinické Farmakologie, Rožnov pod Radhostem [Czech Republic] 28–30.09.2000, abstr. p. 44.
505. IN-vitro immunomodulatory effects of haloperidol and perazine in schizophrenia. [Aut.:] J. Kowalski, P. Błada, K. Kucia, T. Ławniczek, A. Madej, D. Belowski, Z. S. Herman. *World J. Biol. Psychiatry* 2000 Vol. 1 no 1 p. 190–196.
506. KRYSIAK R[obert], OBUCHOWICZ E[wa], HERMAN Z[bigniew] S.: Conditioned fear-induced changes in neuropeptide Y-like immunoreactivity in rats: The effect of diazepam and buspirone. *Neuropeptides* 2000 Vol. 34 no 3–4 p. 148–157.
507. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Role of corticotropin-releasing factor (CRF) in anxiety. *Pol. J. Pharmacol.* 2000 Vol. 52 no 1 p. 15–25.
508. OBUCHOWICZ E[wa], KRYSIAK R[obert], HERMAN Z[bigniew] S.: Effect of haloperidol or clozapine on neuropeptide Y immunoreac-

tivity (NPY-LI) in nucleus accumbens and striatum of rats pretreated with psychostimulants. *Regul. Pept.* 2000 Vol. 89: 10th Annual Meeting of the European Neuropeptide Club, Innsbruck [Austria] 10–13.05.2000, abstr. p. 76.

509. QUALITY of life in cancer patients treated by chemotherapy. [Aut.:] M. Ścieszka, M. Zieliński, M. Machalski, Z. S. Herman. *Neoplasma* 2000 Vol. 47 no 6 p. 396–399.
510. WSPÓŁCZESNA farmakoterapia otyłości. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, A. Madej, D. Belowski, Z. S. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2000 T. 104 nr 6(12) s. 879–887.

2001

511. AMPHETAMINE-induced changes in activity of neuropeptide Y system in the rat brain. [Aut.:] E. Obuchowicz, J. Turchan, R. Przewłocki, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10–13.09.2001, abstr. p. 177.
512. ANTIADHESIVE features of fenofibrate in atherosclerosis. [Aut.:] B. Okopień, M. Hyper, J. Kowalski, D. Belowski, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Pharmacol. Toxicol.* 2001 Vol. 89 Suppl. 1: 5th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Odense [Denmark] 12–15.09.2001, abstr. p. 120–121[481].
513. The ANTICOAGULANT effects of ciprofibrate therapy in dyslipidemic patients. [Aut.:] B. Okopień, L. Cwalina, M. Łebek, J. Kowalski, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Pharmacol. Toxicol.* 2001 Vol. 89 Suppl. 1: 5th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Odense [Denmark] 12–15.09.2001, abstr. p. 120[480].
514. EFFECT of substituted benzamides on feeding and hypothalamic neuropeptide Y-like immunoreactivity (NPY-LI) in rats. [Aut.:] J. Pawłowski, K. Kmieciak-Kołada, E. Obuchowicz, R. Krysiak, Z. S. Herman. *Neuropeptides* 2001 Vol. 35 no 5–6 p. 204–210.
515. EFFECTS of fibrates on plasma prothrombotic activity in patients with type IIb dyslipidemia. [Aut.:] B. Okopień, L. Cwalina, M. Łebek, J. Kowalski, M. Zieliński, M. Wiśniewska-Wanat, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.* 2001 Vol. 39 no 12 p. 551–557.
516. EFFECTS of simvastatine on monocyte chemoattractant protein-1 changes in the patients with hyperlipoproteinemia. [Aut.:] J. Kowalski, B. Okopień, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress

- of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10-13.09.2001, abstr. p. 153-154.
517. FARMAKOLOGIA. Podręcznik dla studentów pielęgniarstwa, kompendium dla studentów wydziałów lekarskich i farmaceutów. Wyd. 2 zmien. i rozsz. Red. Z. S. Herman, K. Kmiecik-Kołada. Katowice: ŚAM 2001, 459 s.
Zawiera [m.in.]: [współaut.:] K. Kmiecik-Kołada: Lek s. 15-24. – [współaut.:] B. Okopień: Leki układu cholinergicznego (parasympatycznego, przywspółczulnego) s. 44-50. – [współaut.:] M. Adamek, R. Stojko: Hormony podwzgórza i przysadki mózgowej s. 178-187. – [współaut.:] A. Kozłowski: Hormony kory nadnerczy s. 188-192. – [współaut.:] T. Zielińska: Cukrzyca: klasyfikacja, rozpoznawanie, leczenie s. 217-229. – [współaut.:] K. Kmiecik-Kołada: Leki przeciwkaszłowe s. 345-348. – [współaut.:] A. Kozłowski: Farmakoterapia dychawicy oskrzelowej s. 355-361.
518. FARMAKOLOGIA. Podstawy farmakoterapii. Podręcznik dla studentów medycyny i lekarzy. Wyd. 2 popr. Red. W. Kostowski. Warszawa: PZWL 2001, 1422 s.
Zawiera [m.in.]: Inhibitory konwertazy angiotensyny oraz antagoniści receptora angiotensynowego s. 485-490. – [współaut.:] W. Kostowski: Leki stosowane w chorobach obwodowych naczyń krwionośnych s. 491-496. – Leki stosowane w chorobie niedokrwiennej serca s. 497-508. – Antagoniści kanałów wapniowych s. 516-523. – [współaut.:] W. Kostowski: Leki przeciwarytmiczne s. 524-541. – Leki o działaniu inotropowym dodatnim s. 542-551. – Podstawy farmakologii klinicznej s. 1178-1191. – Farmakologia a procesy starzenia się organizmu s. 1376-1389.
519. FENOFIBRATE as PPAR ligand attenuates reactivity of cultured monocytes from dyslipidemic patients. [Aut.:] B. Okopień, J. Kowalski, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 1st International Symposium on PPARs: From Basic Science to Clinical Applications, Florence [Italy] 4-7.04.2001, abstr. p. 36.
520. HUZARSKA Małgorzata, ZIELIŃSKI Marek, HERMAN Zbigniew S.: Attempt to examine the involvement of dopamine receptor subtypes in the molecular mechanism of antidepressant venlafaxine action. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10-13.09.2001, abstr. p. 136.
521. HUZARSKA Małgorzata, ZIELIŃSKI Marek, HERMAN Zbigniew S.: Comparative changes of proenkephalin and prodynorphin mRNA expression in the rat striatal neurons following chronic venlafaxine

- and fluoxetine administration. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10–13.09.2001, abstr. p. 135–136.
522. KOWALSKI Jan, ŁABUZEK Krzysztof, HERMAN Zbigniew S.: Inhibition of interleukin-1 β and interleukin-2 secretion by neuroleptics in cultured rat glial cells. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10–13.09.2001, abstr. p. 153.
523. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Amygdala neuropeptide Y system is involved in antianxiety effect of diazepam and buspirone in rats. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10–13.09.2001, abstr. p. 156.
524. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Effect of the selected anxiolytic drugs on neuropeptide Y-like immunoreactivity in the nucleus accumbens and frontal cortex of rats. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10–13.09.2001, abstr. p. 155–156.
525. KRYSIAK Robert, OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew Stanisław: Rola neuropeptydu Y w lęku. *Psychiatr. Pol.* 2001 T. 35 nr 5 s. 731–742.
526. LEVELS of sICAM-1, sVCAM-1, and MCP-1 in patients with hyperlipoproteinemia IIa and IIb. [Aut.:] J. Kowalski, B. Okopień, A. Madej, K. Makowiecka, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. Herman. *Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.* 2001 Vol. 39 no 2 p. 48–52.
527. NEUROLEPTICS normalize increased release of interleukin-1 beta and tumor necrosis factor-alpha from monocytes in schizophrenia. [Aut.:] J. Kowalski, P. Błada, K. Kucia, A. Madej, Z. S. Herman. *Schizophr. Res.* 2001 Vol. 50 no 3 p. 169–175.
528. NEUROPEPTIDE Y in obese women during treatment with adrenergic modulation drugs. [Aut.:] B. Zahorska-Markiewicz, E. Obuchowicz, M. Waluga, E. Tkacz, Z. S. Herman. *Med. Sci. Monitor* 2001 Vol. 7 no 3 p. 403–408.
529. The NEW diagnostic approach in atherosclerosis management. [Aut.:] B. Okopień, M. Hyper, J. Kowalski, D. Belowski, A. Madej, M. Zieliński, D. Tokarz, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Atherosclerosis* 2001 Vol. 2 no 2 Suppl.: 72nd Congress of the European Atherosclerosis Society, Glasgow [United Kingdom] 20–23.05.2001, abstr. p. 85.

530. A NEW immunological marker of atherosclerotic injury of arterial wall. [Aut.:] B. Okopień, M. Hyper, J. Kowalski, D. Belowski, A. Madej, M. Zieliński, D. Tokarz, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Res. Commun. Mol. Pathol. Pharmacol.* 2001 Vol. 109 no 3-4 p. 241-248.
531. OBUCHOWICZ Ewa, STACHURA Zdzisław, HERMAN Zbigniew S.: Hypoactivity of striatal neuropeptide Y system potentiates haloperidol blockade of amphetamine-induced stereotypy in rats. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10-13.09.2001, abstr. p. 176.
532. OKOPIEŃ Bogusław, HYPER Monika, HERMAN Zbigniew Stanisław: Osoczowe wyznaczniki miażdżycowego uszkodzenia tętnic. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2001 T. 106 nr 2(8) s. 723-728.
533. OKOPIEŃ Bogusław, ŁEBEK Mariusz, HERMAN Zbigniew Stanisław: Plejotropowe działania fibratów. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2001 T. 106 nr 6(12) s. 1187-1191.
534. PLASMA concentrations of adhesion molecules and chemokines in patients with arterial hypertension. [Aut.:] Z. S. Herman, A. Madej, M. Haberk, J. Kowalski, B. Okopień. *Pharmacol. Toxicol.* 2001 Vol. 89 Suppl. 1: 5th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Odense [Denmark] 12-15.09.2001, abstr. p. 117[467].
535. REAKTYWNOŚĆ limfocytów T izolowanych z krwi chorych z pierwotnym nadciśnieniem. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, D. Belowski, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2001 T. 105: Pamiętnik 34. Zjazdu Tow. Intern. Polskich, Poznań 19-22.09.2001, streszcz. s. [VIII-1-R].
536. RECENT insight into body weight control: from physiology to pathology. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, D. Belowski, A. Madej, Z. S. Herman. *J. Pept. Sci.* 2001 Vol. 7 no 11 p. 571-578.
537. SECRETION of TNF- α from macrophages isolated from the patients with arterial hypertension. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, D. Belowski, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2001 Vol. 53 Suppl.: 14th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Kraków 10-13.09.2001, abstr. p. 166.
538. WPŁYW mikronizowanego fenofibratu na insulinooporność w zespole polimetabolicznym X. [Aut.:] J. Wysocki, B. Okopień, D. Belowski, L. Kochański, A. Madej, E. Sawalach-Tomanik, W. Szkróbka, Z. S. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2001 T. 105: Pamiętnik 34. Zjazdu Tow. Intern. Polskich, Poznań 19-22.09.2001, streszcz. s. 220[VI-6-R].

2002

539. ANIRACETAM attenuates c-fos and c-jun expression in astrocytes subjected to simulated ischemia in vitro. [Aut.:] B. Gabryel, M. Huzarska, J. Adamczyk, A. Małecki, Z. S. Herman. W: 3rd Forum of European Neuroscience – FENS Forum 2002, Paris [France] 13–17.07.2002, abstr. p. 262[150.9].
540. EFFECT of substituted benzamides on feeding and hypothalamic neuropeptide Y-like immunoreactivity (NPY-LI) in rats. [Aut.:] K. Kmiecik-Kołada, J. Pawłowski, E. Obuchowicz, R. Krysiak, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2002 Vol. 54 no 2: 11th Days of Neuropsychopharmacology, Ustroń-Jaszowiec 27–29.05.2002, abstr. s. 191.
541. EXTRALIPID effects of fenofibrate in patients with combined hyperlipidemia. [Aut.:] Z. Kalina, B. Okopień, L. Cwalina, D. Belowski, A. Madej, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Atherosclerosis* 2002 Vol. 3 no. 2 Suppl.: 73rd Congress of the European Atherosclerosis Society, Salzburg [Austria] 7–10.07.2002, abstr. p. 134[316].
542. FENOFIBRATE as PPAR alpha activator modulates releasing of cytokines by cultured monocytes from dyslipidemic patients. [Aut.:] B. Okopień, J. Kowalski, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 6th International Symposium on Global Risk of Coronary Heart Disease and Stroke: Assessment, Prevention and Treatment, Florence [Italy] 12–15.06.2002, abstr. p. [nlb].
543. HERMAN Zbigniew Stanisław: Hipoteza udziału układu immunologicznego w miażdżycy (streszczenie). W: Postępy diagnostyki i terapii w kardiologii. Materiały 21. Ogólnopolskiej Konferencji Kardiologicznej Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Włocławek 15–16.06.2001. Red. S. Sterkowicz. Włocławek: Lega, Oficyna Wydawnicza Włocławskiego Towarzystwa Naukowego 2002, s. 131–135.
544. HERMAN Zbigniew Stanisław, OKOPIEŃ Bogusław: Immunosuppressive effect of statin in hyperlipidemia. *Pharmacologist* 2002 Vol. 44 no 2 Suppl. 1: 14th World Congress of Pharmacology – The New Century of Pharmacology, San Francisco [United States] 7–12.07.2002, abstr. p. A167[98.39].
545. HUZARSKA M[ałgorzata], ZIELIŃSKI M[arek], HERMAN Z[bigniew] S.: D1 Dopaminergic receptor mRNA level in the rat striatum after chronic treatment with antidepressant drugs. W: 3rd Forum of European Neuroscience – FENS Forum 2002, Paris [France] 13–17.07.2002, abstr. p. 171[012.9].

546. INFLUENCE of chronic treatment with valproic acid on the body mass of patients. [Aut.:] M. Zieliński, M. Grundmann, B. Koristkova, K. Kmiecik-Kołada, B. Okopień, A. Zielińska-Meus, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2002 Vol. 54 no 2: 11th Days of Neuropsychopharmacology, Ustroń-Jaszowiec 27–29.05.2002, abstr. s. 206.
547. MAŁECKA E., MAŁECKIA., OKOPIEŃ B.: The effect of early verticalization on the stroke treatment results. W: 6th International Symposium on Global Risk of Coronary Heart Disease and Stroke: Assessment, Prevention and Treatment, Florence [Italy] 12–15.06.2002, abstr. p. [nlb].
548. METHIONINE-enkephalin and leucine-enkephalin increase interleukin-1beta release in mixed glia cultures. [Aut.:] J. Kowalski, B. Gabryel, K. Łabuzek, Z. S. Herman. *Neuropeptides* 2002 Vol. 36 no 6 p. 401–406.
549. OBUCHOWICZ E[wa], ANTKIEWICZ-MICHALUK L., HERMAN Z[bigniew] S.: Alterations of striatal neuropeptide Y in MPTP-treated mice. W: 3rd Forum of European Neuroscience – FENS Forum 2002, Paris [France] 13–17.07.2002, abstr. p. 329[186.7].
550. OKOPIEŃ Bogusław, KRYSIAK Robert, HERMAN Zbigniew Stanisław: Mechanizmy pozalipidowych efektów działania statyn. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2002 T. 108 nr 5(11) s. 1111–1120.
551. OKOPIEŃ Bogusław, KRYSIAK Robert, HERMAN Zbigniew Stanisław: Selekttywne modulatory receptora estrogenowego. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2002 T. 107 nr 1(1) s. 75–83.
552. OKOPIEŃ Bogusław, ŁABUZEK Krzysztof, HERMAN Zbigniew S.: Leczenie zaburzeń gospodarki lipidowej. *Lekarz* 2002 nr 4 s. 32–38.
553. PLASMA cytokines as predictors of coronary heart disease. [Aut.:] B. Okopień, M. Haberka, Ł. Cwalina, J. Kowalski, D. Belowski, A. Madej, M. Zieliński, R. Krysiak, K. Łabuzek, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Res. Commun. Mol. Pathol. Pharmacol.* 2002 Vol. 112 no 1–2 p. 5–15.
554. PLEJOTROPOWE działanie fenofibratu mikronizowanego u chorych z hiperlipidemią mieszaną. [Aut.:] B. Okopień, Ł. Cwalina, M. Haberka, J. Kowalski, M. Zieliński, Z. Szwed, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Pol. Merk. Lek.* 2002 T. 13 nr 78 s. 465–469.
555. PROINFLAMMATORY cytokines in atherogenic hyperlipidemias. [Aut.:] B. Okopień, A. Madej, D. Belowski, J. Kowalski, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Atherosclerosis* 2002 Vol. 3 no. 2 Suppl.:

73rd Congress of the European Atherosclerosis Society, Salzburg [Austria] 7–10.07.2002, abstr. p. 176–177[516].

2003

556. ANTIINFLAMMATORY effect of statins in hyperlipidemia. [Aut.:] J. Kowalski, B. Okopień, A. Madej, D. Belowski, R. Krysiak, K. Łabuzek, M. Zieliński, Z. S. Herman. W: 6th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Istambul [Turkey] 2003, abstr. p. [nlb].
557. ANTI-INFLAMMATORY effect of fenofibrate in patients with combined hyperlipidemia. [Aut.:] B. Okopień, K. Łabuzek, A. Madej, D. Belowski, R. Krysiak, M. Zieliński, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 2nd International Symposium on PPARs: From Basic Science to Clinical Applications, Florence [Italy] 19–22.03.2003, abstr. p. 44.
558. The ANTITHROMBOTIC effects micronised fenofibrate in dyslipidemic patients. [Aut.:] B. Okopień, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, R. Krysiak, K. Łabuzek, Z. Kalina, Z. S. Herman. W: 2nd International Symposium on PPARs: From Basic Science to Clinical Applications, Florence [Italy] 19–22.03.2003, abstr. p. 34.
559. DISTRIBUTION of drugs in whole blood in vitro: comparison of carbamazepine with clonazepam. [Aut.:] M. Zieliński, K. Kmiecik-Kołada, H. Klimas, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2003 Vol. 55 no 2: 12th Days of Neuropsychopharmacology, Ustroń-Jaszowiec 26–28.05.2003, abstr. p. 313–314.
560. EFFECTS of atorvastatin, simvastatin, and fenofibrate therapy on monocyte chemoattractant protein-1 secretion in patients with hyperlipidemia. [Aut.:] J. Kowalski, B. Okopień, A. Madej, M. Zieliński, D. Belowski, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Eur. J. Clin. Pharmacol.* 2003 Vol. 59 no 3 p. 189–193.
561. EFFECTS of fenofibrate and simvastatin on plasma sICAM-1 and MCP-1 concentrations in patients with hyperlipoproteinemia. [Aut.:] J. Kowalski, B. Okopień, A. Madej, M. Zieliński, D. Belowski, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.* 2003 Vol. 41 no 6 p. 241–247.
562. The EFFECTS of N-acetylcysteine and nicotine on cultured neurons exposed to arachidonic acid in simulated in vitro ischemia. [Aut.:] N. Pawlas, A. Małecki, B. Gabryel, Z. S. Herman. W: 6th IBRO World Congress of Neuroscience, Prague [Czech Republic] 10–15.07.2003, abstr. p. 4318.

563. The EFFECTS of tacrolimus and cyclosporine A on astrocytes and neurons in simulated in vitro ischemia. [Aut.:] A. Małecki, B. Gabryel, N. Pawlas, Z. S. Herman. W: 6th IBRO World Congress of Neuroscience, Prague [Czech Republic] 10–15.07.2003, abstr. p. 4310.
564. FARMAKOLOGIA. Podstawy farmakoterapii. Podręcznik dla studentów medycyny i lekarzy. T. 1. Wyd. 3 popr. i uzup. Red. W. Kostowski, Z. S. Herman. Warszawa: PZWL 2003, XVI, 580 s.
Zawiera [m.in.]: Autakoidy s. 305–320. – Leki stosowane w stanach skurczowych obwodowych naczyń krwionośnych s. 495–499. – Leki stosowane w chorobie niedokrwiennej serca s. 500–511. – Leki β -adrenolityczne oraz leki blokujące kanały wapniowe s. 512–526. – Leki przeciwartymiczne s. 527–543. – Leki o działaniu inotropowym s. 550–557.
565. FARMAKOLOGIA. Podstawy farmakoterapii. Podręcznik dla studentów medycyny i lekarzy. T. 2. Wyd. 3 popr. i uzup. Red. W. Kostowski, Z. S. Herman. Warszawa: PZWL 2003, 714 s.
Zawiera [m.in.]: – Podstawy farmakologii klinicznej s. 467–477. – Farmakologia a procesy starzenia się organizmu s. 697–709.
566. GABRYEL B[ożena], MAŁECKI A[ndrzej], HERMAN Z[bigniew] S.: Vinpocetine exerts cytoprotective activity and prevents apoptosis of astrocytes during in vitro ischemia and reoxygenation. *J. Neurochem.* 2003 Vol. 85 Suppl. 2: 14th Meeting of the European Society for Neurochemistry Advances in Molecular Mechanisms of Neurological Disorders, Warsaw 1–4.06.2003, abstr. p. 26[PS4-12].
567. HERMAN Zbigniew S.: From biogenic amines to cytokines in the brain. *Pol. J. Pharmacol.* 2003 Vol. 55 no 2: 12th Days of Neuropsychopharmacology, Ustroń-Jaszowiec 26–28.05.2003, abstr. p. 279–281.
568. HUZARSKA M[ałgorzata], ZIELIŃSKI M[arek], HERMAN Z[bigniew] S.: Acute antidepressants treatment induces the immediate early genes expression in the rat striatum. W: 2nd INMED Conference – Transmitters and guiding signals in the formation of cortical networks, La Ciotat [France] 17–21.09.2003, abstr. p. 10[16].
569. IMMUNOPHILIN ligands decrease interleukin-1 β release in rat astrocyte cultures exposed to simulated ischemia in vitro. [Aut.:] K. Łabuzek, B. Gabryel, A. Małecki, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2003 Vol. 55 no 5: Neurochemical Conference “The Days of Neurochemistry”: Molecular basis of neurological diseases and new therapeutic strategies, Warszawa 28–29.11.2003, p. 852–853.
570. INCREASED striatal neuropeptide Y immunoreactivity and its modulation by deprenyl, clonidine and L-dopa in MPTP-treated mice.

- [Aut.:] E. Obuchowicz, L. Antkiewicz-Michaluk, I. Romańska, Z. S. Herman. *J. Neural. Transm.* 2003 Vol. 110 no 12 p. 1375–1391.
571. INVOLVEMENT of ERK1/2 and AKT kinase pathways in the protective effect of aniracetam on astrocytes subjected to simulated ischemia in vitro. [Aut.:] B. Gabryel, A. Pudelko, A. Małecki, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2003 Vol. 55 no 5: Neurochemical Conference "The Days of Neurochemistry": Molecular basis of neurological diseases and new therapeutic strategies, Warszawa 28–29.11.2003, p. 847–848.
572. KOWALSKI Jan, LABUZEK Krzysztof, HERMAN Zbigniew S.: Flupentixol and trifluoperidol reduce secretion of tumor necrosis factor- α and nitric oxide by rat microglial cells. *Neurochem. Int.* 2003 Vol. 43 no 2 p. 173–178.
573. KRYSIAK R[obert], OKOPIEŃ B[ogusław], HERMAN Z[bigniew] S.: Effects of HMG-CoA reductase inhibitors on coagulation and fibrinolysis processes. *Drugs* 2003 Vol. 63 no 17 p. 1821–1854.
574. NEUROPROTECTIVE effects of N-acetylcysteine and nicotine in neuronal cultures exposed to arachidonic acid in simulated in vitro ischemia. [Aut.:] N. Pawlas, A. Małecki, B. Gabryel, Z. S. Herman. W: 35th International Danube Symposium for Neurological Sciences & Continuing Education. Collaborating Society of the Federation of Neurological Societies, Belgrade [Serbia] 11–14.09.2003, abstr. p. 138[P82].
575. OBUCHOWICZE[wa], HERMAN Z[bigniew] S.: Effects of haloperidol and clozapine on neuropeptide Y-like immunoreactivity in the nucleus accumbens and striatum of rats pretreated with psychostimulants. *Neuropeptides* 2003 Vol. 37 no 1 p. 17–24.
576. PROGRESS in pharmacotherapy of thrombosis. [Aut.:] K. Labuzek, R. Krysiak, B. Okopień, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2003 Vol. 55 no 4 p. 523–533.
577. The RISK of atherosclerosis in patients with impaired glucose tolerance. [Aut.:] B. Okopień, A. Stachura-Kulach, A. Kulach, J. Kowalski, M. Zieliński, M. Wiśniewska-Wanat, M. Sierant, Z. Kalina, Z. S. Herman. *Res. Commun. Mol. Pathol. Pharmacol.* 2003 Vols. 113–114 p. 87–95.
578. ROLA receptora wrażliwego na wapń w fizjologii, patologii i terapii. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, A. Stachura-Kulach, A. Kulach, Z. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2003 T. 110 nr 3(9) s. 1017–1023.

579. WIELOKIERUNKOWE działanie fenofibratu mikronizowanego u chorych z hiperlipidemią. [Aut.:] M. Haberka, B. Okopień, K. Łabuzek, Z. S. Herman. *Probl. Ter. Monitor.* 2003 T. 14 supl. 1: 8. Zjazd Tow. Terapii Monitorowanej, s. 33–34[23].
580. WPŁYW karbamazepiny i kwasu walproinowego na dystrybucję klonazepamu we krwi in vitro. [Aut.:] M. Zieliński, K. Kmiecik-Kołada, H. Klimas, Z. S. Herman. *Probl. Ter. Monitor.* 2003 T. 14 supl. 1: 8. Zjazd Tow. Terapii Monitorowanej, s. 72[92].
581. WPŁYW terapii hipotensyjnej na stężenie interleukiny-6 (IL6) w hodowli makrofagów izolowanych z krwi pacjentów z nadciśnieniem tętniczym. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, M. Zieliński, D. Belowski, Z. S. Herman. *Probl. Ter. Monitor.* 2003 T. 14 supl. 1: 8. Zjazd Tow. Terapii Monitorowanej, s. 79–80[104].

2004

582. AMITRIPTYLINE and nortriptyline inhibit interleukin-1- β and tumor necrosis factor- α release by rat mixed glial and microglial cell cultures. [Aut.:] E. Obuchowicz, J. Kowalski, K. Łabuzek, R. Krysiak, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. p. 86.
583. CYCLOSPORIN A and FK506 decrease interleukin-2 release in rat astrocyte cultures exposed to simulated ischemia in vitro through inhibition of signaling pathway involving calcineurin. [Aut.:] B. Gabryel, A. Pudelko, K. Łabuzek, A. Małecki, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. p. 117–118.
584. EFFECT of PPAR- α activators on interleukin 1 β (IL-1 β) gene expression and monocyte release. [Aut.:] M. Huzarska, A. Stachura-Kulach, A. Kulach, M. Zieliński, B. Okopień, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. p. 129–130.
585. EFFECT of simvastatin and fluvastatin on plasma fibrinogen levels in patients with primary hypercholesterolemia. [Aut.:] B. Okopień, R. Krysiak, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, J. Kowalski, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 no 6 p. 781–787.
586. The EFFECT of statins and fibrates on interferon-gamma and interleukin-2 release in patients with primary type II dyslipidemia. [Aut.:]

- B. Okopień, R. Krysiak, J. Kowalski, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, K. Labuzek, Z. S. Herman. *Atherosclerosis* 2004 Vol. 176 no 2 p. 327–335.
587. EFFECTS of N-acetylcysteine, ebselen and nicotine on cultured neurons exposed to arachidonic acid in normoxic and simulated ischemic conditions. [Aut.:] A. Małecki, A. Pudełko, N. Pawlas, B. Gabryel, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. p. 234.
588. EXTRALIPID effects of atorvastatin in patients with dyslipidaemia IIa. [Aut.:] M. Huzarska, M. Haberka, B. Okopień, A. Stachura-Kulach, A. Kulach, Z. S. Herman. W: 15th International Symposium on Drugs Affecting Lipid Metabolism, Venice [Italy] 24–27.10.2004, abstr. [s. nlb.].
589. EXTRALIPID effects of atorvastatin in patients with hypercholesterolemia. [Aut.:] Z. Herman, B. Okopień, R. Krysiak, A. Stachura-Kulach, A. Kulach. *Atherosclerosis* 2004 Vol. 5 no 1 Suppl.: 74th EAS Congress, Seville [Spain] 17–20.04.2004, abstr. p. 96–97[W15.418].
590. HERMAN Zbigniew S.: Progress and dilemma of contemporary clinical pharmacology. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. p. 43.
591. HERMAN Zbigniew S.: Sylwetki Honorowych Doktorów. *Biul. Inform. ŚAM* 2004 R. 14 nr 1 s. 2–5.
592. HIPERALDOSTERONIZM pierwotny – nowe spojrzenie na starą chorobę. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, K. Labuzek, W. Szkróbka, Z. S. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2004 T. 112 nr 4(10) s. 1241–1248.
593. HUZARSKA M[algorzata], ZIELIŃSKI M[arek], HERMAN Z[bigniew] S.: The effects of repeated antidepressants treatment on dopamine (DAT) and serotonin (SERT) transporter gene expression. W: 4th Forum of European Neuroscience, Lisbon [Portugal] 10–14.07.2004, abstr. [s. nlb.].
594. IMMUNOMODULATORY effects of fenofibrate in dyslipidemic patients. [Aut.:] B. Okopień, J. Kowalski, D. Belowski, M. Haberka, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. s. 172–173.
595. IMMUNOPHILIN ligands decrease pro-inflammatory cytokines (IL-1 beta, TNF-alfa and IL-2) release in rat astrocyte cultures exposed to

- simulated ischemia in vitro. [Aut.:] B. Gabryel, K. Łabuzek, A. Małecki, Z. S. Herman. *J. Neural Transm.* 2004 Vol. 111: 7th Congress of the European Society for Clinical Neuropharmacology, Trieste [Italy] 5–9.05.2004, abstr. p. XXIV[73].
596. IMMUNOPHILIN ligands decrease release of pro-inflammatory cytokines (IL-1 β , TNF- α and IL-2) in rat astrocyte cultures exposed to simulated ischemia in vitro. [Aut.:] B. Gabryel, K. Łabuzek, A. Małecki, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 no 1 p. 129–136.
597. INFLUENCE of antidepressant drugs on macrophage cytotoxic activity in rats. [Aut.:] D. Belowski, J. Kowalski, A. Madej, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 no 6 p. 837–842.
598. KOWALSKI Jan, LABUZEK Krzysztof, HERMAN Zbigniew S.: Flupentixol and trifluoperidol reduce interleukin-1 β and interleukin-2 release by rat mixed glial and microglial cell cultures. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 no 5 s. 563–570.
599. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Inhibitory aromatazy. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2004 T. 111 nr 3(3) s. 375–384.
600. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Monogeniczne postacie nadciśnienia mineralokortykoidowego. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2004 T. 112 nr 3(9) s. 1133–1140.
601. OBUCHOWICZ E[wa], KRYSIAK R[obert], HERMAN Z[bigniew] S.: Does neuropeptide Y (NPY) mediate the effects of psychotropic drugs? *Neurosci. Biobehav. Rev.* 2004 Vol. 28 no 6 p. 595–610.
602. OKOPIEŃ B[ogusław], KRYSIAK R[obert], HERMAN Z[bigniew] S.: Effect of montly atorvastatin treatment on hemostasis. *Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.* 2004 Vol. 42 no 11 p. 589–593.
603. PRESERVED corneal button versus heart-beating donor's cornea – choice of the most effective source of high mitotonic potential limbal stem cells for cell culture. [Aut.:] D. Dobrowolski, E. Wylęgała, B. Gabryel, A. Małecki, Z. S. Herman. W: 16th Conference of the European Eye Bank Association – EEBA, Barcelona [Spain], January 2004, abstr. p. 61.
604. REACTIVITY of macrophages in essential hypertension. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, K. Łabuzek, R. Krysiak, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. p. 156.

605. RELATIONSHIP between striatal neuropeptide Y system and haloperidol-induced behavioral supersensitivity. [Aut.:] E. Obuchowicz, R. Krysiak, J. M. Wierońska, M. Śmiałowska, Z. S. Herman. *Pol. J. Pharmacol.* 2004 Vol. 56 Suppl.: 15th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Poznań 12–14.09.2004, streszcz. p. 249–250.
606. ZALEŻNOŚĆ pomiędzy dawkowaniem, a stężeniem klonazepamu w osoczu u dzieci. [Aut.:] M. Zieliński, K. Kmiecik-Kołada, B. Okopień, Z. S. Herman. W: Ogólnopolska Konferencja Naukowo-Szkoleniowa – „Perspektywy rozwoju terapii monitorowanej”, Kraków 6.11.2004, streszcz. s. 37[P-16].

2005

607. ALTERATIONS in striatal neuropeptide Y system activity of rats with haloperidol-induced behavioral supersensitivity. [Aut.:] E. Obuchowicz, R. Krysiak, J. M. Wierońska, M. Śmiałowska, Z. S. Herman. *Neuropeptides* 2005 Vol. 39 no 5 p. 515–523.
608. AMPHETAMINE-induced effects on neuropeptide Y in the rat brain. [Aut.:] E. Obuchowicz, J. Turchan, R. Przewłocki, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2005 Vol. 57 no 3 p. 321–329.
609. ANABOLICZNA terapia osteoporozy. [Aut.:] B. Okopień, R. Krysiak, K. Labuzek, Z. S. Herman. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 19 nr 109 s. 118–121.
610. ANABOLICZNA terapia osteoporozy – część 1. [Aut.:] B. Okopień, R. Krysiak, K. Labuzek, Z. S. Herman. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 18 nr 108 s. 712–714.
611. CHEMOPREWENCJA raka gruczołu krokowego. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, W. Szkróbka, Z. S. Herman. *Przegl. Lek.* 2005 T. 62 nr 9 s. 929–933.
612. CHLORPROMAZINE and loxapine reduce interleukin-1 β and interleukin-2 release by rat mixed glial and microglial cell cultures. [Aut.:] K. Labuzek, J. Kowalski, B. Gabryel, Z. S. Herman. *Eur. Neuropsychopharmacol.* 2005 Vol. 15 no 1 p. 23–30.
613. EFFECT of chronic treatment with perazine on lipopolysaccharide-induced brain interleukin-1 β and interleukin-10 levels in rats. [Aut.:] E. Obuchowicz, A. Marcinowska, Ł. Drzyzga, J. Wójcikowski, W. A. Daniel, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2005 Vol. 57 no 2: 14th Days of Neuropsychopharmacology, Ustroń-Jaszowiec 23–25.05.2005, abstr. p. 290.

614. EFFECT of monthly atorvastatin and fenofibrate treatment on monocyte chemoattractant protein-1 release in patients with primary mixed dyslipidemia. [Aut.:] B. Okopień, R. Krysiak, M. Haberka, Z. S. Herman. *J. Cardiovasc. Pharmacol.* 2005 Vol. 45 no 4 p. 314–320.
615. EXPRESSION of the IEGs in cultured astroglial cells after acute treatment with antidepressant drugs. [Aut.:] M. Huzarska, P. Cieślík, M. Zieliński, Z. S. Herman. *J. Neurochem.* 2005 Vol. 94 Suppl. 2: 20th Biennial Meeting of the International Society for Neurochemistry and the European Society for Neurochemistry, Innsbruck [Austria] 21–26.08.2005, abstr. p. 98, [P.169].
616. FENOFIBRATE and atorvastatin decrease monocyte chemotactic protein 1 (MCP-1) plasma levels and monocyte release in dyslipidaemic patients. [Aut.:] B. Okopień, M. Haberka, R. Krysiak, K. Łabuzek, Z. S. Herman. *Basic Clin. Pharmacol. Toxicol.* 2005 Vol. 97 Suppl. 1: Proceedings of the 7th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Poznań 25–29.06.2005, abstr. p. 69, [253].
617. HERMAN Zbigniew Stanisław: Postępy w zakresie farmakoterapii zakażeń. *Probl. Ter. Monitor.* 2005 T. 16 nr 4: 9. Ogólnopolski Zjazd Tow. Terapii Monitorowanej – Postępy farmakoterapii w chorobach wewnętrznych, Łódź 1–3.12.2005, s. 45–46[2].
618. HERMAN Z[bigniew] S.: Progress and dilemma of contemporary clinical pharmacology. *Basic Clin. Pharmacol. Toxicol.* 2005 Vol. 97 Suppl. 1: Proceedings of the 7th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Poznań 25–29.06.2005, abstr. p. 9, [11].
619. HERMAN Z[bigniew] S.: Progress and dilemma of contemporary clinical pharmacology. *Int. J. Clin. Pharmacol. Ther.* 2005 Vol. 43 no 1 p. 43–50.
620. HYPOLIPIDEMIC drugs affect monocyte IL-1beta gene expression and release in patients with IIa and IIb dyslipidemia. [Aut.:] B. Okopień, M. Huzarska, A. Kułach, A. Stachura-Kułach, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, Z. S. Herman. *J. Cardiovasc. Pharmacol.* 2005 Vol. 45 no 2 p. 160–164.
621. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Analogi gonadoliberyny. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 18 nr 107 s. 585–589.

622. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Hiperprolaktynemia spowodowana przez werapamil. Opis przypadku. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2005 T. 113 nr 2(2) s. 155–158.
623. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Nadciśnienie normoaldosteronowe wrażliwe na spironolakton – opis przypadku. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2005 T. 114 nr 4(10) s. 978–981.
624. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Niedobór hormonu wzrostu u dzieci i dorosłych. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 19 nr 113 s. 704–709.
625. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Nietypowa postać kliniczna autoimmunologicznego zespołu wielogruczowego. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2005 T. 114 nr 5(11) s. 1093–1097.
626. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Pierwotna nadczynność przytarczyc. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2005 T. 114 nr 4(10) s. 1016–1024.
627. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Postęp w leczeniu zespołu policystycznych jajników. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 19 nr 114 s. 848–854.
628. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Rzadki przypadek skojarzenia poporodowego zapalenia tarczycy i wrzodziejącego zapalenia jelita grubego. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2005 T. 113 nr 3(3) s. 257–261.
629. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Tkanka tłuszczowa – nowy narząd wydzielania wewnętrznego. *Przegl. Lek.* 2005 T. 62 nr 9 s. 919–923.
630. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Współczesne spojrzenie na rolę aldosteronu w fizjologii, patologii i terapii. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 18 nr 108 s. 728–732.
631. MOCZÓWKA prosta nerkopochodna spowodowana przez kolchicynę – opis przypadku. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, M. Haberka, Z. S. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2005 T. 114 nr 3(9) s. 882–886.
632. MODULATION of cytokines secretion by hypotensive therapy. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, M. Zieliński, R. Krysiak, M. Haberka, Z. S. Herman. *Basic Clin. Pharmacol. Toxicol.* 2005 Vol. 97 Suppl. 1: Proceedings of the 7th Congress of the European Association for Clinical

- cal Pharmacology and Therapeutics, Poznań 25–29.06.2005, abstr. p. 68, [250].
633. MONOCYTE release of tumor necrosis factor- α and interleukin-1 β in primary type IIa and IIb dyslipidemic patients treated with statins or fibrates. [Aut.:] B. Okopień, R. Krysiak, J. Kowalski, A. Madej, D. Belowski, M. Zieliński, Z. S. Herman. *J. Cardiovasc. Pharmacol.* 2005 Vol. 45 no 3 p. 377–385.
634. MONOCYTE suppressing action of fenofibrate. [Aut.:] B. Okopień, J. Kowalski, R. Krysiak, K. Łabuzek, A. Stachura-Kułach, A. Kułach, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2005 Vol. 57 no 3 p. 367–372.
635. OBUCHOWICZ Ewa, HERMAN Zbigniew S.: Lack of effect of some dopamine and non-dopamine receptor ligands on amphetamine-induced changes in the rat brain neuropeptide Y system. *Pharmacol. Rep.* 2005 Vol. 57 no 6 p. 850–855.
636. OBUCHOWICZ Ewa, MARCINKOWSKA Agnieszka, HERMAN Zbigniew S.: Leki przeciwdepresyjne a cytokiny – badania kliniczne i doświadczalne. *Psychiatr. Pol.* 2005 T. 39 nr 5 s. 921–936.
637. PLASMA concentrations of adhesion molecules and chemokines in patients with essential hypertension. [Aut.:] A. Madej, B. Okopień, J. Kowalski, M. Haberka, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2005 Vol. 57 no 6 p. 878–881.
638. PPAR- α activators decrease interleukin-1 beta (IL-1 β) gene expression and monocyte release. [Aut.:] B. Okopień, M. Huzarska, D. Belowski, A. Madej, Z. S. Herman. *Basic Clin. Pharmacol. Toxicol.* 2005 Vol. 97 Suppl. 1: Proceedings of the 7th Congress of the European Association for Clinical Pharmacology and Therapeutics, Poznań 25–29.06.2005, abstr. p. 68, [248].
639. PROMIĄŻDŻYCOWE zaburzenia metabolizmu lipidów w nietolerancji glukozy. [Aut.:] B. Okopień, A. Stachura-Kułach, A. Kułach, R. Krysiak, Z. S. Herman. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 18 nr 104 s. 219–222.
640. RECEPTURA dla lekarzy, studentów medycyny i stomatologii. Red. P. Nowak, Z. S. Herman, R. Brus. Katowice: Wydaw. Kwieciński 2005, 205 s.
641. WSPÓŁCZESNA farmakoterapia akromegalii. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, K. Łabuzek, M. Haberka, Z. S. Herman. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2005 T. 113 nr 5(5) s. 498–504.

642. WSPÓŁCZESNA farmakoterapia łagodnego rozrostu gruczołu krokowego. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, W. Szkróbka, Z. S. Herman. *Pol. Merk. Lek.* 2005 T. 19 nr 113 s. 710–715.

2006

643. AMITRIPTYLINE and nortriptyline inhibit interleukin-1 β and tumour necrosis factor- α release by rat mixed glial and microglial cell cultures. [Aut.:] E. Obuchowicz, J. Kowalski, K. Łabuzek, R. Krysiak, J. Pendzich, Z. S. Herman. *Int. J. Neuropsychopharmacol.* 2006 Vol. 9 no 1 p. 27–35.
644. CYTOKINES in schizophrenia and the effects of antipsychotic drugs. [Aut.:] Ł. Drzyzga, E. Obuchowicz, A. Marcinowska, Z. S. Herman. *Brain Behav. Immun.* 2006 Vol. 20 no 6 p. 532–545.
645. EFFECT of atorvastatin on interleukin 1 beta gene expression and monocyte release. [Aut.:] Z. S. Herman, M. Huzarska, K. Łabuzek, M. Basiak, A. Stachura-Kulach, B. Okopień. *Atherosclerosis* 2006 Vol. 7 no 3 Suppl.: 14th International Symposium on Atherosclerosis, Rome [Italy] 18–22.06.2006, abstr. p. 573[Th-P16:363].
646. EFFECT of chronic treatment with perazine on lipopolysaccharide-induced interleukin-1 β levels in the rat brain. [Aut.:] E. Obuchowicz, A. Marcinowska, Ł. Drzyzga, J. Wójcikowski, W. A. Daniel, Z. S. Herman. *Naunyn-Schmiedeberg Arch. Pharmacol.* 2006 Vol. 373 no 1 p. 79–84.
647. EXTRALIPID effects of micronised fenofibrate in dyslipidemic patients. [Aut.:] B. Okopień, M. Haberka, A. Madej, D. Belowski, K. Łabuzek, R. Krysiak, M. Zieliński, M. Basiak, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2006 Vol. 58 no 5 p. 729–735.
648. HERMAN Zbigniew S.: Farmakologia i farmakoterapia dla lekarzy. T. 1. Podstawy farmakologii ogólnej, zakażenia. Warszawa: PZWL 2006, 191 s.
649. HUZARSKA M[algorzata], ZIELIŃSKI M., HERMAN Z. S.: Dopamine receptor subtypes mRNA expression chronic bupropion. FENS Forum 2006 Vol. 3: 5th Forum of European Neuroscience, Vienna [Austria] 8–12.07.2006, abstr. p.[A085].
650. HUZARSKA M[algorzata], ZIELIŃSKI M., HERMAN Z. S.: Repeated treatment with antidepressants enhances dopamine D(1) receptor gene expression in the rat brain. *Eur. J. Pharmacol.* 2006 Vol. 532 no 3 p. 208–213.

651. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Analogi somatostatyny. *Pol. Arch. Med. Wewn.* 2006 T. 116 nr 4(10) s. 988–997.
652. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Hiponatemia – poważny problem kliniczny. *Med. Dypl.* 2006 Vol. 15 nr 5 s. 52–63.
653. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Incidentaloma – jedno z największych wyzwań współczesnej endokrynologii. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 21 nr 121 s. 73–79.
654. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Nadciśnienie normoaldosteronowe podatne na spironolakton. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 20 nr 118 s. 427–429.
655. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew: Nadczynność tarczycy w ciąży. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 21 nr 126 s. 579–584.
656. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Poporodowe zapalenie tarczycy. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 20 nr 120 s. 721–726.
657. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Przedwczesne dojrzewanie piciowe. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 20 nr 118 s. 475–481.
658. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew: Subkliniczne schorzenia tarczycy. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 21 nr 126 s. 573–578.
659. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Wrodzony przerost nadnerczy na tle niedoboru 21-hydroksylazy steroidowej. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 20 nr 116 s. 236–241.
660. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Zespół oporności na hormony tarczycy. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 20 nr 116 s. 214–219.
661. NOWAK Przemysław, HERMAN Zbigniew S., BRUS Ryszard: Podstawowe pojęcia z receptury. W: *Kompendium farmaceuty*. T. 1. Red. R. Brus, P. Nowak, Z. S. Herman. Jaworze: Wydaw. Kwieciński 2006, s. 3–26.
662. OKOPIEŃ Bogusław, KRYSIAK Robert, HERMAN Zbigniew S.: Effects of short-term fenofibrate treatment on circulating markers of inflammation and hemostasis in patients with impaired glucose tolerance. *J. Clin. Endocrinol. Metab.* 2006 Vol. 91 no 5 p. 1770–1778.

663. The TREATMENT with fenofibrate decreases monocyte release of proinflammatory cytokines in dyslipidemic patients with impaired fasting glucose. [Aut.:] B. Okopień, A. Kulach, A. Madej, D. Belowski, R. Krysiak, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Atherosclerosis* 2006 Vol. 7 no 3 Suppl.: 14th International Symposium on Atherosclerosis, Rome [Italy] 18–22.06.2006, abstr. p. 559[Th-P16:299].
664. UPDATE on the management of polycystic ovary syndrome. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, A. Gdula-Dymek, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2006 Vol. 58 no 5 p. 614–625.
665. WSKAŹNIKI procesu zapalnego w stabilnej i niestabilnej chorobie wieńcowej. [Aut.:] B. Okopień, M. Basiak, A. Madej, K. Łabuzek, D. Belowski, M. Haberka, Z. S. Herman. *Pol. Merk. Lek.* 2006 T. 21 nr 121 s. 69–72.

2007

666. CHOROBY tarczycy w ciąży i po porodzie. [Aut.:] R. Krysiak, B. Okopień, W. Szkróbka, Z. S. Herman. *Przegl. Lek.* 2007 T. 64 nr 3 s. 159–164.
667. EFFECT of chronic treatment with perazine on lipopolysaccharide-induced interleukin-1beta levels in the rat brain. [Aut.:] E. Obuchowicz, A. Marciniowska, Ł. Drzyzga, J. Wójcikowski, W. A. Daniel, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2007 Vol. 59 suppl. 1: 16th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Wrocław 6–8.09.2007, abstr. p. 32.
668. FK506 and cyclosporin A increase BDNF in ischemic astrocytes via Erk1/2 and calcineurin-dependent mechanism. [Aut.:] B. Gabryel, A. Pudełko, J. Bernacki, E. Obuchowicz, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2007 Vol. 59 suppl. 1: 16th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Wrocław 6–8.09.2007, abstr. p. 30.
669. HERMAN Zbigniew S.: Farmakologia i farmakoterapia dla lekarzy. T. 2. Leki wpływające na obwodowy układ nerwowy, przeciwzapalne i przeciwbólowe, psychotropowe. Warszawa: PZWL 2007, 217 s.
670. HUZARSKA M[ałgorzata], OKOPIEŃ B[ogusław], HERMAN Z. S.: D1 dopamine receptor-pathway of antidepressants action in cultured astrocytes. W: Glial cells in health and disease. Proceedings of the 8th European Meeting, London [United Kingdom] 4–8.09.2007. [Bologna]: MEDIMOND 2007, p. 87–90.

671. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Hiperaldosteronizm pierwotny. *Przegl. Lek.* 2007 T. 64 nr 1 s. 31–36.
672. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Współczesne poglądy na temat diagnostyki i leczenia rakowiaka. *Przegl. Lek.* 2007 T. 64 nr 2 s. 103–110.
673. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Wyspiak wydzielający insulinę. *Pol. Merk. Lek.* 2007 T. 22 nr 127 s. 72–74.
674. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Zapalenie przysadki mózgowej. *Przegl. Lek.* 2007 T. 64 nr 7–8 s. 515–520.
675. SZKRÓBKA Witold, HERMAN Zbigniew S., OKOPIEŃ Bogusław: Extralipid effects of hypolipidemic drugs – why do clinical trials weakly support experimental data? *Pharmacol. Rep.* 2007 Vol. 59 suppl. 1 p. 129–133.

2008

676. INCREASED expression of cAMP-response element-binding protein, as an important step in the adaptive processes induced by chronic antidepressant treatment in the rat brain. [Aut.:] M. Huzarska, B. Okopień, M. Zieliński, Z. S. Herman. W: 6th FENS Forum of European Neuroscience, Geneva [Switzerland] 12–16.07.2008.
677. KRYSIAK Robert, OKOPIEŃ Bogusław, HERMAN Zbigniew Stanisław: Rzadkie guzy endokrynne trzustki. *Przegl. Lek.* 2008 T. 65 nr 4 s. 209–216.

2009

678. HERMAN Zbigniew S.: Farmakologia i farmakoterapia dla lekarzy. T. 3. Leki stosowane w chorobach: układu sercowo-naczyniowego, krwi, przewodu pokarmowego, układu oddechowego. Warszawa: PZWL 2009, 282 s.

2010

679. BDNF/TrkB mRNA expression following antidepressants action in striatal astroglial cells. [Aut.:] M. Huzarska, B. Okopień, M. Zieliński, Z. S. Herman. *Pharmacol. Rep.* 2010 Vol. 62 suppl.: 17th International Congress of the Polish Pharmacological Society, Krynica-Zdrój 16–18.09.2010, abstr. p. 44.

680. HERMAN Zbigniew S.: Farmakologia i farmakoterapia dla lekarzy. T. 4. Hormony, witaminy, leki: przeciwnowotworowe, immunosupresyjne, autakoidy. Warszawa: PZWL 2010, 223 s.

(*) Opis niesporządzony z autopsji.

Opracowała Anna Just

Wybrane publikacje o życiu i działalności naukowej Profesora, laudacje, wywiady, notki biograficzne

(w układzie chronologicznym)

1. GINKO Tadeusz: 15 lat Śląskiej Akademii Medycznej w karykaturze. Zabrze 1963 s. 28.
2. NIE będziemy niczego burzyć... Rozmowa z JM Rektorem Śląskiej AM prof. dr hab. n. med. Zbigniewem Stanisławem Hermanem. [Rozm.:] Przemysław Jałowiecki, Mieczysław Dziedzic, Eugeniusz Kucharz. *Nowy Medyk* 1980 R. 27 nr 21 s. 1, 3.
3. HERMAN, Zbigniew Stanisław. W: Kto jest kim w polskiej medycynie. Informator biograficzny. Warszawa 1987 s. 224.
4. HERMAN, Zbigniew Stanisław. W: Kto jest kim w województwie katowickim '93. Katowice 1994 s. 113.
5. KOPLIŃSKI Andrzej: Ustawa potrzebna od zaraz. *Dz. Zach.* 1995 nr 83 s. 5.
6. KUŹNIK Grażyna: Ochotnik łyka poufnie. *Dz. Zach.* 1995 nr 199 s. 1.
7. DOKTORAT honorowy dla profesora Zbigniewa Hermana. Przemówienie powitalne Jego Magnificencji Rektora prof. dr hab. dr h. c. mult. Zdzisława Kleinrocka wygłoszone 22 czerwca 1999 roku podczas uroczystości nadania tytułu doktora honoris causa profesorowi Zbigniewowi Hermanowi. *Alma Mater* 1999 nr 2/31 s. 21-23.

8. (m.): Kawaler maltański z Akademii Medycznej. *Gość Niedzielny* 1999 nr 30 s. 22.
9. OD adrenaliny do leków psychotropowych. Wykład okolicznościowy Doktora Honoris Causa prof. dr hab. dr h. c. mult. Zbigniewa Hermana. *Alma Mater* 1999 nr 2/31 s. 24–27.
10. NADUŻYWAMY antybiotyków. Rozmowa z prof. Zbigniewem Hermanem, kierownikiem Katedry Farmakologii i Zakładu Farmakologii Klinicznej Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach. [Rozm.:] Mariola Markłowska. *Dz. Zach.* 2002 nr 220 s. 22.
11. PUZIO Alfred; Herman Zbigniew Stanisław. W: Słownik medycyny i farmacji Górnego Śląska. Red. J. M. Dyrda, B. Gruszka. T. 5 Biograficzny (A–Z). Katowice: ŚAM–BG 2003, s. 164–166.
12. BARDZIEJ magia niż nauka. Rozmowa z prof. dr. hab. Zbigniewem S. Hermanem, kierownikiem katedry farmakologii Śląskiej Akademii Medycznej, przewodniczącym Komitetu Terapii i Nauk o Leku PAN. [Rozm.:] Ks. Tomasz Jaklewicz. *Gość Niedzielny* 2004 nr 42 s. 28–29.
13. CZAPLIŃSKI Czesław, BOLEK Juliusz: Farmakologia (prof. Zbigniew Stanisław Herman). W: Lekarze w walce o zdrowie. T. 3. Warszawa: PIW 2004, s. 109–127.
14. NALEŻY trzymać się praw Natury (Zbigniew S. Herman i Andrzej M. Kobos). W: Po drogach uczonych. Z członkami Polskiej Akademii Umiejętności rozmawia Andrzej M. Kobos. T. 3. Kraków: PAU 2008, s. 249–272.

Opracowała Anna Just

Professor Zbigniew Stanisław Herman – Mitbegründer der klinischen Pharmakologie in Polen

Zusammenfassung

Die vorliegende Monografie stellt nächste hervorragende Persönlichkeit der schlesischen Medizin dar – den Med. Prof. Dr. habil. Zbigniew Stanisław Herman, Doktor honoris causa multi, Pharmakologen, praktizierenden Arzt, Mitbegründer der neuen medizinischen Disziplin – der klinischen Pharmakologie, langjährigen Leiter des Lehrstuhls für Pharmakologie, Gründer der ersten Klinik für Klinische Pharmakologie in Polen, den Dekan der Arztfakultät in Kattowitz und Rektor der Schlesischen Medizinischen Akademie.

Professor Zbigniew S. Herman – Absolvent der Schlesischen Medizinischen Akademie – war sein ganzes Berufsleben lang mit seiner Mutterhochschule verbunden, wo er als Wissenschaftler und Lehrer die einzelnen akademischen Grade erwarb. Er war der unbestrittene Weltautorität auf dem Gebiet der Pharmakologie, der von den Studenten hochgeschätzte Lehrer und Autor von zahlreichen Hochschullehrbüchern aus dem Bereich der Pharmakologie. Er war Mitglied von vielen renommierten wissenschaftlichen Gremien, darunter der Polnischen Akademie der Wissenschaften und der Polnischen Akademie der Kenntnisse.

Die Monografie umfasst die Biografie des Professors Zbigniew Herman, Fragmente seiner Äußerungen und Vorlesungen als auch seine veröffentlichten Werke. Einen interessanten Teil bilden die Reflexionen von Professors Frau, Anna Dyaczyńska-Herman und die Memoiren von seinen Freunden und Mitarbeitern dar. Das Ganze ist noch mit Fotografien vom Familienalbum des Professors und von den Sammlungen seiner Freunde ergänzt.

Übers. Magdalena Podraza

**Schlesische Medizinische Universität in Katowice – Hauptbibliothek
Katowice 2010**

Professor Zbigniew Stanisław Herman

– co-originator
of clinical pharmacology in Poland

Abstract

The monograph represents another remarkable character of Silesian medicine – Prof. M.D., Ph.D. Zbigniew Stanisław Herman, doctor honoris causa multi, pharmacologist and practitioner, longstanding head of The Chair of Pharmacology, promoter of the first in Poland Chair of Clinical Pharmacology, Dean of School of Medicine in Katowice as well as rector of the Medical University of Silesia.

Professor Zbigniew Stanisław Herman – graduate of Medical University of Silesia – was connected with his parent academy during his whole occupational life, achieving succeeding professional stages as a scientist and an educator in it. He was unchallenged, worldwide authority in pharmacology, extraordinarily revered by the students teacher as well as the author of pharmacological academic textbooks. He belonged to many prestigious societies, including Polish Academy of Sciences and Polish Academy of Arts and Science.

The compilation presents the biography of Prof. Zbigniew Herman, excerpts of his speeches and lectures as well as listing of his publications. A very interesting part of the publication are reflections of Professor's wife – Anna Dyaczyńska-Hermanowa and memoirs of his friends and co-workers. The whole is supplemented with photographs coming from Professor's family album and also his friends' family albums.

Transl. Katarzyna Bojko

**Medical University of Silesia – Main Library
Katowice 2010**

Profesor Zbigniew Stanisław Herman – spolutvůrce klinické farmakologie v Polsku

Shrnutí

Monografie představuje další vynikající postavu slezské medicíny – prof. zw. dr. hab. n. med. Zbigniewa Stanisława Hermana, doktora honoris causa multi, farmakologa i praktického lékaře, spolutvůrce nové lékařské disciplíny – klinické farmakologie, dlouholetého vedoucího Katedry farmakologie, organizátora v Polsku první Kliniky klinické farmakologie, děkana Lékařské fakulty v Katovicích a také rektora Slezské lékařské akademie.

Profesor Zbigniew S. Herman – absolvent Slezské lékařské akademie – byl po celý svůj profesionální život spjatý se svou „alma mater“, zde získal jako vědec i dydaktyk další vědecké tituly. Patřil bezesporu ke světovým autoritám v oblasti farmakologie. Byl mezi studenty neobyčejně uznávaným učitelem a také autorem mnoha akademických učebnic, které se týkaly oboru farmakologie. Byl členem četných vědeckých grémií, kromě jiných Polské vědecké akademie a Polské Akademie Umění.

Práce obsahuje biografii prof. Zbigniewa Hermana, útržky jeho projevů a přednášek, dále nás seznamuje s jeho celoživotními vědeckými publikacemi. Zajímavou část knihy tvoří reflexe Profesorovy ženy – Anny Daczyńskiej-Hermanové a také vzpomínky jeho přátel a spolupracovníků. Celek doplňují fotografie pocházející z Profesorova rodinného alba i ze sbírek přátel.

Překl. Romana Śmieszkolova

**Slezská lékařská univerzita v Katovicích – Ústřední knihovna
Katovice 2010**

W ramach serii **Prace Centrum Dokumentacji Dziejów Medycyny i Farmacji Górnego Śląska** dotychczas ukazały się następujące pozycje:

1. A. Mura:
Z dziejów leczenia w Rydułtowach od 1900 roku.
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 1994, 122 s.
2. W. Kaczorowski:
Karol Ignacy Lorinser (1796–1853) lekarz, radca rejencyjny i sanitarny.
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 1994, 97 s.
3. *Franciszek Kokot – lekarz, uczony, nauczyciel.*
Red. Jan Duława.
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 1999, 175 s. i 6 nlb.
4. *Zarys rozwoju patomorfologii w regionie działania Śląskiej Akademii Medycznej.*
Red. Daniel Sabat.
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 1999, 278 s. i 47 nlb.
5. *Kornel Gibiński – lekarz, uczony, humanista.*
Red. Teresa Białek, Ewa Pawłowska.
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 2000, 177 s. i 2 nlb.
6. *Bożena Hager-Malecka – naukowiec, pediatra, społecznik.*
Red. Krystyna Karczewska, Maria Łukasik i Elżbieta Kyas.
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 2001, 166 s. i 33 nlb.
7. Jerzy Marian Dyrda:
Odbudowa i rozwój służby zdrowia na Śląsku Opolskim w latach 1945–1950.
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 2003, 279 s.
8. *Etyka w naukach medycznych. XX-lecie działalności komisji bioetycznych Śląskiej Akademii Medycznej 1982–2002.*
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 2003, 113 s. i 2 nlb.
9. *Górny Śląsk – dzieje medycyny i farmacji, problemy dokumentacji i metodologii badań.*
Red. Jerzy Marian Dyrda
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 2003, 238 s. i 2 nlb.

10. *Witold Zahorski – wychowawca, uczony, współtwórca polskiej medycyny pracy.*
Red. Teresa Białek, Ewa Pawłowska
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 2006, 140 s. i 20 nlb.
11. *Dzieje górnośląskiej medycyny w świetle zasobów źródłowych.*
Red. Jerzy Marian Dyrda, Barbara Gruszka
Katowice: ŚAM Biblioteka Główna 2007, 255 s.
12. *Górny Śląsk – dokumentowanie dziejów lecznictwa ze szczególnym uwzględnieniem ziem dawnych księstw cieszyńskiego i opawskiego*
Red. Jerzy Marian Dyrda i Joanna Miozga
Katowice: SUM Biblioteka Główna 2007, 320 s.
13. *Profesor Józef Gasiński – twórca śląskiej szkoły chirurgicznej.*
Red. Teresa Białek, Ewa Pawłowska
Katowice: SUM Biblioteka Główna 2008, 132 s. i 20 nlb.
14. *Profesor Witold Niepołomski – twórca śląskiej patomorfologii.*
Red. Daniel Sabat.
Katowice: SUM Biblioteka Główna 2009, 252 s. i 30 nlb.
15. *Profesor Leszek Giec – współtwórca kardiologii na Śląsku, człowiek wielkiego serca.*
Red. Teresa Białek, Ewa Pawłowska
Katowice: SUM Biblioteka Główna 2009, 182 s. i 19 nlb.
16. *Franciszek Kokot – lekarz, uczony, nauczyciel.*
Wydanie 2 poszerzone. Opracował zespół pod red. Jana Duławy.
Katowice: SUM Biblioteka Główna 2009, 274 s. i 22 nlb.

Dear Mr. [Name] - I am very sorry to hear that you are
unwell and hope you are getting better.

The 25th of Dec. 1944. With kindest regards to all.

I am, Sir, very truly, your obedient servant.

[Signature]

[Name]

[Address]

[City]

[Country]

[Postcode]

[Phone Number]

[Telex Number]

[Fax Number]

[E-mail Address]

[Website Address]

[Social Media Address]

[Other Contact Information]

[Additional Information]

[Closing Remarks]

[Final Remarks]

[Signature]

[Name]

[Address]

[City]

[Country]

[Postcode]

[Phone Number]

[Telex Number]

[Fax Number]

Motywym przewodnim całej działalności naukowej i zawodowej Profesora Hermana, któremu był wierny do ostatnich dni swego życia, były powiedzenia: „Człowiek jest tyle wart, ile dobra może uczynić bliźniemu” oraz „Prawdę, sumienie i sprawiedliwość można ukrzyżować, ale nie uśmiercić”.

[Franciszek Kokot: *Był moim przyjacielem*]

Monografia przedstawia kolejną wybitną postać śląskiej medycyny – prof. zw. dr. hab. n. med. Zbigniewa Stanisława Hermana, doktora honoris causa multi, farmakologa i lekarza praktyka, członka czynnego Polskiej Akademii Umiejętności oraz członka rzeczywistego Polskiej Akademii Nauk, współtwórcę nowej dyscypliny medycznej – farmakologii klinicznej, wieloletniego kierownika Katedr Farmakologii w Zabrze-Rokitnicy i w Katowicach, organizatora pierwszej w Polsce Kliniki Farmakologii Klinicznej w Katowicach, członka Senatu Uczelni, dziekana Wydziału Lekarskiego w Katowicach (1975–1980) oraz rektora Śląskiej Akademii Medycznej w latach 1980–1982.

Opracowanie prezentuje m.in. biografię Profesora, przykłady Jego wykładów i fragmenty wypowiedzi, a także publikowany dorobek naukowy. Interesującą część książki stanowią wspomnienia przyjaciół, współpracowników i wychowanków Profesora, a także refleksje żony – prof. dr hab. Anny Dyaczyńskiej-Hermanowej. Całość dopełniają fotografie pochodzące z albumu rodzinnego Profesora oraz zbiorów przyjaciół.